

Archives et bibliothèque diocésaine de Quimper et Léon

Document numérisé

Source : http://catholique-quimper.cef.fr/diocese/bibliotheque-et-archives.html

2011

66vet Bloavez — Niv 1 — Genver 1930

Feiz ha Breiz



Eur bugel a zo ganet d'eomp
Hag eur Mabig a zo roet d'eomp !

Bloavez nevez, Bloavez mat !

Va c'hudenn am oa dibunet,
Va fluenn am oa bruzunet
Ar barz souden 'zo dihunet.

E lec'h chom aze da riva,
Sao, va fluenn, sao da skriva,
Sao, va c'hrayon, sao da liva.

Diouz ho peg lemm, evel tennou,
Lezit da vont a vandennou,
A dreuz an aer, ho-klotennou.

Gant ar bloaz koz eo graet e dro,
Nebeud a geuz a lez er yro,
Doue d'eomp unan all a ro.

O bloaz nevez, dianav c'hoaz,
Araok dont davedomp warc'hoaz,
Leunia da zac'h ha samm da skoaz.

Digas ganit, holl ni da bed,
Kaera bleuniou a fich ar bed:
Bugale niverus meurbed.

Euz peb tiegez gra eun neiz,
Euz pep kavell distag eur geiz,
Ma vo muzik a-hed an deiz.

D'ar baotred ha d'ar baotrezed,
Ro 'vit mistri ha mestrezed,
Beleiën ha leanezed.

Rag spered klos, ha lagad dall
War skianchou ar vuhez all
O blenio eün war an hent fall.

D'ar youankiz, tanet he goad,
A stlej er fler flourder he oad
Kinnig eun nask evit he zroad.

Sarr he muzell d'ar gwall zoniou,
Stank he skouarn d'ar gwall doniou,
Ha da drouz ar gwall bardoniou.

Moug e kalon hor Breiziz foll
Eun ioul a dag breman an holl:
Mont e ker, evid en em goll.

Gra d'ar c'houer karout e bal,
D'ar micherour chom en e stal,
D'ar servicher glebia e dal.

D'ar mitizien desk aoza koan,
Goro ar zaout ha neza gloan,
Eosta plijadur en o foan.

Evid ar paour, gorrek e baz,
A vez pleget war eur penn-baz,
Dalc'h an nor atao digor bras.

Dirag ar c'hlanvour glac'haret,
Dirag an tad koz diskaret
Laka kroaz Hor Zalver karet.

Sikour neb a gouezo d'an traon
Da bignat, hep rebech nag aon,
Warzu bro guzet an anaon.

Ra vo gwelet Breiz ha Bro-C'hall,
O diou war zao, evel gwechall,
O herzel ouz lano ar gwall.

Ra dregerno krenv en hor c'hreiz,
Hervez ar gwir, hervez ar reiz,
Yez hon Tadou, yez c'houek hor Breiz.

Ro da Vreiz liorzou bleuniet,
Ro d'ezi douarou greuniet
Ro d'he fobl kalonou leuniet.

Bleuniet gant pep seurt liou souezuz,
Greuniet gant meur a eost frouezuz,
Leuniet gant karantez Jezuz.

Setu ar pez a c'houlennomp,
Setu an traou kaer a vennomp...
Deus tre ganto beteg ennomp.

J. L'HELGOUACH., O. M. I.

Jersey, 10 *kerzu*, 1929.

Bloavez mat da Feiz ha Breiz

Setu aman eul lizer hag a deu eus goueled Kalon al lenner yaouank en deus e zavet hag a zo bet evit Rener Feiz ha Breiz *ar gwella derou mat a c'helled da zegas d'ezan.*

En e vadelez, Doue a ro d'eomp adarre eur bloaz all, eur bloaz nevez; ar mare eo, evid ar bugelig da lavaret e garantez d'e vamm ha d'e dad, evid ar mignon da lavaret e garantez d'e vignon; ar mare eo da ginnig a bep seurt reketou mat an eil d'egile. Evid ar c'hrouadur bihan, eo eun dra vras, gellout reketi bloavez mat d'e dad ha d'e vamm, e unan. Evidoun-me a zalc'ho sonj, epad pell, eus ar bec'h a oa bet warnon an dro genta ma c'hoantaïs hen ober. Desket e oa bet d'in penaos en em gemeret evit kement-se; aon bras am oa da veza paket diwezat em gwele da genver an deiz kenta eus ar bloaz, setu perak en derc'hent e liviris d'am breur kosoc'h a veze o loja asamblez ganen: « Te am dihuno, warc'hoaz vintin, ket 'ta, Per? » Ar breur bras, hen, ne respontas netra, emichans am c'have re gronadur dioutan ; n'am oa d'an ampoent nemet pemp bloaz, hen a oa krog en e bemzek. A-raok kousket e klasken digas ar zonj em spered eus ar pez a oa bet desket d'in da lavarout hag e sonjen er blijadur o defe va mamm ha va zad ouz va c'hlevet. Epad an noz e voen dihunet meur a wech gand ar vall am oa da welet ar mintin o tont hag e saven va fenn da zellet adreuz gwaskou ar gwele kloz ha n'oa ket c'hoaz enaouet ar goulou en ti; em spered neuze e ruilhe adarre ar reketou mat-ze a gaven diësoc'h diësa derc'hel koun anezo dre ma tostae ar mare d'o diskleria: Va zad eo a zave da genta peuliësa ; kerkent ha gwisket gantan e zilhad ez ae er maez evit teurel eun tamm boued d'ar c'hezeg. Ar breur bras, evit doare, en doa e glevet ive o sevel en dervez-se, pa deuas da lakaat e viz e pinsin an dour benniget a oa e kichen hor gwele e lavaras « Bloavez mat a reketan d'eoc'h va zad, kalz a yec'hed hag a joa hag ar baradoz da fin ho puhez ». P'en devoe echu, me ive a oa

prest; gwellaïka ma c'hellen e liviris « Ha me ivez, va zad, a reket d'eoc'h eur bloavez mat, kalz a yec'hed hag a joa hag ar baradoz da fin ho puhez »; va zad a oa, anat oa, teneret e galon hag a respontas kerkent « ha me ive, bugale, a reket d'eoc'h kemend all ». Va breur o veza savet e lakis va fenn harp ouz an nor da c'hedal va mamm da zont; n'am boe ket pell da c'hortoz; anaout a raen mat trouz he boutou; edo o tont; sevel a ris va fenn; va c'halonig a lammas em c'hreiz: « mammig, emeve, bloavez mat a reketan d'it, kalz a yec'hed hag a joa hag ar baradoz da fin da vuhez! » Va mamm a dostaas ouz ar gwele hag a roas eur pok d'in; he doare oa da respont d'in; o chacha neuze war an dilhad wele e lavaras d'in: « chom aze brao, mignonig, noz tenval eo c'hoaz; re abred eo d'it sevel. »

Biskoaz n'en em gavis ken eurus; graet am oa plijadur, en dervez-ze, d'am mamm ha d'am zad karet; em giz, em oa diskouezet d'ezo va c'harantez; eurus oan.

Abaoe meur a vloaz a zo em eus ranket kuitaat le-c'hiou dudius va bugaleaj; va mamm, fizians am eus, he deus bet digand he Doue ar reked a raen d'ezi abaoe ez-vihanig; aet eo da welloc'h bro.

Daoust da-ze va flijadur eo mont deiz ar bloaz nevez d'ar ger hag eno a-spered ec'h adlavaran d'ezi reketou ar bloavez mat.

Ar bloaz nevez o tont a zo ive ar mare evid ar mignon da lavaret, da ziskouez e garantez evid e vignon. Eur mignon koz am eus ha pa roin d'eoc'h da anaout piou eo, c'houi a chomo souezet; ar mignon koz a fell d'in komz anezan eo *Feiz ha Breiz;* deuet ez eus e derc'hent ar bloaz nevez, evel eur froudenn em fenn, eun hunvre em spered da ginig d'ezan ive reketou a vloavez mat. C'hoaz yaouankik em eus graet anaoudegez gantan, epad ar beilhadegou hir, e tal an tan; er goanv eo deuet da veza eur mignon bras d'in; setu tost ugent vloaz 'zo abaoe ma n'am eus ket paouezet d'e garet, abaoe ma n'eo ket bet ehanet da zigas dre e varvailhou hag e genteliou, plijadur d'am spered, laouenedigez d'am c'halon. A! her gouzout a ran, ar mignon paour zo anezan, n'eo ket trubuilhou a zo manket d'ezan, piou n'en deus ket e drubuilhou? *Feiz ha Breiz*

en deus bet e walc'h. P'edo warnez sevel e grog, pa weleun lodenn eus frouez e labour o tarevi, e lennerien o kreski, eo bet, siouaz d'ezan, diskaret, ar paourkaez! ar brezel hag a dlie ober kemend a reuz, hada kemend a freuz, ar brezel ne espernas ket *Feiz ha Breiz*, d'an ampoent ha m'edo ar Vretoned o vont da veza taolet ha distaolet eus o bro etouez an estren, d'ar mare ha m'edont o vont da gaout ar muia diouer anezan, *Feiz ha Breiz* a voe dare d'ezan mervel. A drugare Doue, e varo n'oa nemet eur maro bihan, eur c'housk hir, a dlie padout tost da bemp bloaz. Warlerc'h an drailh hag an anken, warlerc'h an nozvez pounner, leun a hunvreou fall, *Feiz ha Breiz* a zo dihunet; savet eo, eus ar bez, nerzusoc'h eget biskoaz. Ar brezel, daoust pegen hir, pegen kriz eo bet, n'eo ket deuet a-benn d'e ziskar, d'e laza, c'hoant am eus da lavaret en deus graet vad d'ezan, p'eo gwir abaoe eo kresket ha kaeraet, eun tammig brao. Ha koulskoude nag a enebourien a zo savet abaoe hag o deus klasket rei lamm d'ezan; nag a deodou flemmus, nag a skridou bilimus o deus c'hoantaet e gailhara. *Feiz ha Breiz* en deus bet nerz da herzel beteg-hen; n'eo bet na kouezet, na kailharet; arre o deus klasket trabas outan o deus ranket pell 'zo en em guzat trec'het m'int bet gand ar vez ha gand o zrubarderez. *Feiz ha Breiz* a c'hell sevel e benn, laouen ha seder; hen eo banniel hor bro garet Breiz-Izel, hen eo gwella difennour ar pez a zo c'hoaz kaer ha santel enni. Karout a ran Bro-C'hall, met dreist Bro-C'hall e karan Breiz-Izel. Bro-C'hall a c'hell beza kaer, Breiz-Izel evidoun-me a zo kaeroc'h; a-raok beza klevet komz eus Bro-C'hall e karen Breiz-Izel, rak Breiz-Izel evidoun eo ar gêr m'oun bet ganet enni, an lliz m'oun bet badezet enni, ar barrez m'am eus bevet enni. Breiz-Izel evidoun-me eo an douar o deus labouret va zadou, an ilizou, ar chapeliou, ar c'hroaziou o deus savet; Breiz-Izel evidoun-me eo ar gwerziou o deus kanet, ar marvailhou o deus en em lavaret; Breiz-Izel evidoun-me eo ar Feiz krenv o deus anzavet, ar yez kaer, ar yez koz o deus komzet; Breiz-Izel evidoun eo an holl draou-ze c'houek d'am c'halon.

An dervez ma ne vefe mui *Feiz ha Breiz* en e zav, piou a zifennfe an holl draou-ze hag a zo evel tenzoriou d'am c'halon. *Feiz ha Breiz* ne blich ket d'an holl abalamour

ma z'eo fur ha ma n'eo ket foll; penaos e plijo d'an dud aonik-ze, d'an dud digompren, d'an dud berwelet hag a lez pa ne zikouront ket teurel hor giziou, hor brezoneg d'an traon. Skei a ra ha skei a dle war ar seurt tud-se ; a-hent-all ne rafe ket e zever, n'ez afe ket gand an hent merket d'ezan. Setu perak, c'houi hag a lenno ar pennad skrid-man, a en em stago muioc'h mui ouz *Feiz ha Breiz;* c'houi her c'haro hag a lakay e garet endro d'eoc'h; ha kement-se a vezo evidoc'h ar gwella doare da labourat herwez ho kalloud da virout c'hoaz ar pez a zo kaer ha santel en hor bro.

Setu perak gand an hevelep karantez ma lavaren « Bloavez mat » d'an mamm p'edon bihan er ger, me a deu da lavarout da *Feiz ha Breiz*, va mignon koz, « Bloavez mat, bloavez a labour, bloavez a beoc'h ». Ra welo ar bloaz naontek kant tregont, goude donedigez Hor Zalver Jezuz-Krist, an Holl Vretoned vat ha gwirion oc'h en em harpa hag oc'h en em starda endro da *Feiz ha Breiz* evit difenn o mamm-vro garet Breiz-Izel.

XX.

Alo! kenavezo! *Melegan.*

D'ar vugale

Eur pinvidig kouezet klanv a c'halvas, war e dro, eur medesin brudet bras; heman a deuas ha goude beza troet ha distroet ar c'hlanvour e tennas eur vuredadig lonzou eus e c'hodell; he lakaat a eure dindan fri an hini klanv hag e lavaras d'ezan: « Alo! c'houesiit mat an dra-man; pare oc'h breman! »

— : Pegement eo? a c'houlennas an hini klanv

— : Mil lur, eme ar medesin.

An ozac'h pinvidik a dennas neuze eur bilhed a vil lur eus e yalc'h ha goude beza hel lakaet dindan fri ar medesin e lavaras:

— : Sellit! c'houesiit mat heman; paeet oc'h breman.

Kimiad an Tad Abgrall

Graet gantan d'ar 25 a viz meurz 1887,
e Lambaol, p'edo o vont da brezeg ar feiz

Eur ger hepken evit lavarout kenavezo d'eoc'h ha kenavezo ar baradoz. Hizio e pokin evid ar wech diweza d'ar re am eus karet ar muia er bed-man. Bennoz an Aotrou Doue, war va zad, ker kristen, bennoz an Aotrou Doue, war va mamm, he deus va savet gant kement a garantez hag he deus laket da genta, em c'halon, doujans an Aotrou Doue.

Evit Gounit eneou

Bloaz a zo bet d'ar 16 eus ar miz-man ez oun aet da Baris etouez ar santella tud am eus gwelet biskoaz, war an douar hag a zo oc'h en em brepari, er bedenn hag er studi, da vont da gonvertisa ar bayaned a zo er broiou pell. D'an ugent eus ar miz a zeu ez in kuit eus Paris ha d'ar bevar war nugent e livirin kenavezo da vro Frans, e Marseilh hag e pignin, war eul lestr, evit treuzi ar mor bras. Daou ugent dervez e vezin war vor, dek dervez am bezo c'hoaz da ober war bagou bihan, dre ar steriou, evid en em gaout er vro m'oun galvet da vont d'ezi da brezeg an Aviel. Pell, pell, e vezin 'ta, diouz va zud ha diouz va bro muia karet, met Hor Zalver Jezuz-Krist, Mab Doue, a zo diskennet eus an nenv evit savetei ar bed; kals poaniou, kals dienez am bezo da c'houzanv, her gouzout a ran, met va Doue a zo bet ganet e kraou Bethleem hag en deus bevet er baourentez hag er boan.

Tizet e c'hellan beza eno gand ar c'hlenvejou ha zoken gand ar maro, met va Zalver en deus gou-

zanvet evidoun tourmanchou e basion hag ar maro war ar groaz. D'ezan eta va foaniou, d'ezan va gwad, mar d'eo ret, d'ezan va buhez holl, gant ma c'hellin gounit eneou hag o c'has d'ar haradoz.

Ha pa gomzan d'eoc'h eus an eneou paour-se, eo mat d'in lavarout d'eoc'h pegement e c'hellit o sikour gant hoc'h aluzennou hag ho pedennou.

Eur gwenneg er zizun

Er broiou-se, ar misioner a rank kaout eun arc'hant bennak evit pourvei d'e ezommou ha da ezommou e gristenien. Er vro-se ma 'z an me, ar beleg n'en deus ken peadra nemed an arc'hant a vez degaset d'ezan gant Breuriez ar Feiz. An dud, dre eno, a zo paour; a blasou eo bet distrujet holl o ziez hag o eost ha pa n'o devez netra e reont evel ar vugale, ez eont da gaout o 'zad, ar misioner, pe an Aotrou 'n Eskob. Bez ez eus eun eskob hag en deus breman, en dro d'ezan, dek mil kristen, dibourvez a bep tra, o vont da vervel gand an naoun, ma ne roer ket d'ezo da zebri. Beva dek mil den n'eo ket aes: gand eur gwenneg bemdez, gand eur gwennegad bemdez a riz evit pep hini, e c'heller mirout outo da vervel; nebeud a dra eo eur gwenneg bemdez, met dek mil gwenneg a ra pemp kant lur; pemp kant lur bemdez, epad c'houec'h, seiz miz, epad eur bloaz, kement-se a ra eur zomm vras a arc'hant ha koulsgoude, evit kaout an arc'hant-se, ne 'z eus nemed aluzen Breuriez ar Feiz. Dister bras eo lod pep hini en aluzen-se: eur gwenneg ar zizun ha koulsgoude, gand ar gwenneg-se, hag a vad a c'heller da ober: harpa buhez ar gristenien baour ha rei konfort d'o ene.

Eur bedenn bemdez

Met n'eo ket hepken gant hoc'h arc'hant eo e c'hellit sikour ar visionerien; red eo d'eoc'h c'hoaz rei d'ezo aluzen ho pedennou.

Ar misioner a zo hoc'h hada komzou an Aotrou Doue, e kalonou ar bayaned; evit ma teuio an had da zevel ha da rei eost mat eo ret ma teufe gliz an nenv da rei d'ezo saour ha freskadurez. Gant ho pedennou eo e lakit gras an Aotrou Doue da ziskenn en o c'halonou evit rei e vennoz d'ar pez a brézegomp d'ezo.

Goulenn a ran diganeoc'h eta ma n'am ankouna-c'heoc'h ket en ho pedennou pemdeziek.

Gvel an alc'houeder

Va c'henvroïz ker, ne gollin ket ar zonj ac'hanoc'h; daoust d'in da veza meur a vil leo diouz va bro e troïn alïes va spered etrezek ennoc'h. Koulz ha me e ouezit kantik ar baradoz, ar c'hantik-se a ganemp ker c'houek pa oamp oc'h ober hor paskou.

Er c'hantik-se e welomp an ene, dispartiet diouz e gorf, o sevel en aer, o sevel etrezek an nenv, evel eun alc'houeder. Ha pa vez savet uhel, uhel, e ra eur sell c'hoaz, a-bell, warzu an douar hag ec'h anavez e vro muia karet: Breiz-Izel.

Ha me ivez, pa vezin pet ha pet mil leo ac'han, pa vezin etouez ar bayaned, va spered a dreuzo ar mor bras evit dont warzu va bro Breiz-Izel; va c'halon a deuio alïes warzu va farrez venniget, Lambol; eur wech an amzer e teuio kelou d'in eus va bro hag eus va c'henvroïz ha pa glevin e kendalc'hit start d'ho feiz ha d'ho kredennou kristen, neuze va c'halon a drido gand ar joa; met ma teu d'in eur c'helou kontrol ,Doue ra viro! ma teuan da glevout e tilezit feiz ha devosion ho tadou koz, ma teuan da glevout ez oc'h deuet da ankouna-c'haat an Aotrou Doue hag e zoujans, o! neuze, va c'halon baour a vezo mantret holl gand ar c'hlac'har. O! va c'henvroïz ker, karomp ha servichomp atao an Aotrou Doue a zo ker mat evidomp; karomp hor beleien, karomp an Iliz santel hor mamm.

Kenavezo !

Ha breman, kenavezo d'eoc'h holl; kenavezo ar baradoz. Kenavezo iliz venniget oun bet badezet ennoc'h; kenavezo, beleien va farrez a zo bet bepred ker mat evidoun; kenavezo, tud koz; gant ho pleo gwenn hag ho feiz krenv, c'houi eo skouer ar barresioniz; kenavezo, priejou santel, gras d'eoc'h da veva eurus ha kristen, da zevel ho pugale e doujans an Aotrou Doue; kenavezo, tud yaouank, gras ha sikour an Aotrou Doue d'eoc'h evid en em virout fur ha glan; kenavezo d'eoc'h, bugale vihan ne ouezit ket c'hoaz petra eo ar pec'hed, a zo c'hoaz ganeoc'h sae wenn ho padiziant; kenavezo, holl barrezioniz; gras d'eomp d'en em gaout, eun dervez, asamblez, er baradoz, e harz tron an Aotrou Doue, e-barz tron Itron Varia Lambol. Evelse bezet graet.

EUL LIZER BLOAZ NEVEZ SKRIVET GAND AN TAD ABGRALL

Xa Doai, 1 Genver 1905.

Mamm, va Mamm, va Mammig ker,

Eur ger, eur gerig hepken : bloavez mat. Plijet gand an Aotrou Doue ha gand ar Werc'hez venniget beza ganeoc'h bepred, en ho kozni, en ho poaniou, beteg an eur ziweza, beteg ar baradoz, e lec'h ma kavoc'h en ho kichen ar re ho peus karet war an douar, e lec'h ma en em gavint eun dervez, en dro d'eoc'h, hoc'h holl bugale ha bugale vihan.

Goude eleiz a boaniou, nag a blijadur a vezo eno :

Eurusted hep he far,
Ho sonjal me ho kar,
C'houi gonsol va c'halon,
E peb afliksion.

Kenavezo, va Mamm ; kenavezo va Mammig ker ; n'eus krouadur bihan ebet war an douar ken grac'h gand e vamm

hag ho mabig Yann Fransez.

Kurusted an Tad Abgrall

Setu aman eul lizer skrivet, breman ez eus 40 vloaz, gand an Tad Abgrall d'e c'hoar vras, M. A. Abgrall, ha, d'e heul, lizer e gurusted d'e vamm. Plijadur o devezo hon holl lennerien, bihan ha bras, ous o lenn, sur a-walc'h.

Vinh, 26 *a viz Gwengolo* 1889.

C'hoar vras muïa karet,

N'es ket da veza spontet gand al lizer skrivet, e yez ar vro-man, a gavi, warlerc'h heman: va re vihan eo zo bet falvezet ganto skriva d'o mamm goz, Dec'h da noz, epad m'edon o koania, e c'hlabousènt en dro d'an daol hag, a greiz pep kreiz, unan anezo a lavaras — : A! ma teufe mamm an Tad aman d'hor gwelout, na peger moumounet e vefemp ganti kement all e kar ar mammou koz o bugale vihan!

— : Skrivomp d'ezi, eme eun all, d'he fedi da zont da ober eun droiad, dre aman!

— : A! ya! avat, a lavaras an holl, an dra-ze eo d'eomp da ober!

En em guzulikat a rejont eur pennadig c'hoaz evit gouzout ha brao e oa d'ezo lavarout d'ezi degas ganti eun dra bennak d'ezo, eus he bro, pa deuje d'o gwelout; an darn vrasa a lavaras n'oa ket dereat goulenn outi traou evelse.

Egentaou, raktal goude an oferenn, int deuet da c'houlenn paper ouzin da skriva hag eun hanter eur goude edo graet al lizer; ar c'hosa eus ar re a jom, ar chu Lieu (1) *eo a skrivas al lizer; n'eus ket eur miz, mat a-walc'h c'hoaz, eman er skol hag e*

(1) Chu eo ar ger annamek da lavarout kurust.

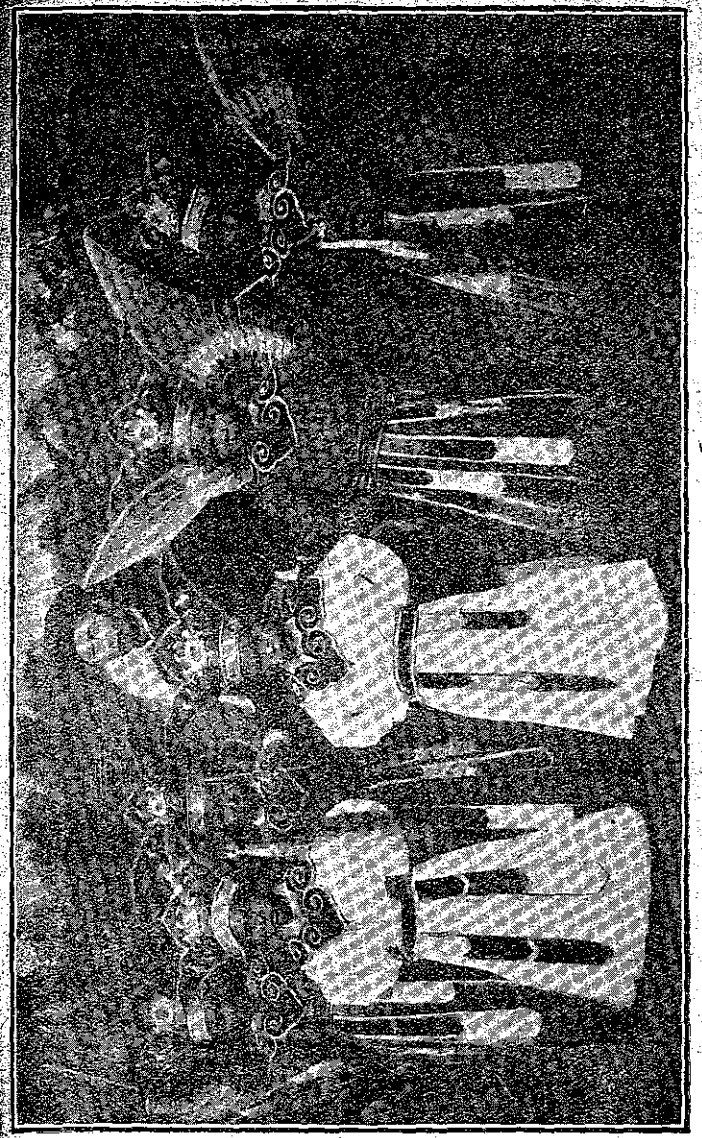

Chued pe gurusted an Tad Abgrall

skriv, a-vreman, brao bras al lizerennou latin hag el lizer a gasan d'it n'en deus ket faziet eur begad.

Evit paotred vihan Bro-Annam hag a zo leun o fennou a lizerennou sinaek eo eur c'hoari deski hol lizerennou-ni. Ar chu Dao n'edo ket, war al lec'h, p'eo bet graet al lizer: eun all en deus sinet evitan; ar pevar all ha ne ouezont ket skriva c'hoaz e lizerennou latin o deus sinet e lizerennou sinaek.

Pa responto ar vamm goz e paein, en he lec'h, eur re zilhad nevez da bep hini anezo ha biskoaz ne vezo bet kement a lorc'h enno hag a vezo en dervez-se: ne vezo rivinet den rak eur re zilhad nevez a gaver aman gant eiz real.

Troet em eus aman lizer ar chued *evidoc'h da c'hellout entent ar pez o deus bet c'hoant da lavarout d'o mamm goz.*

J. M. J.

Salud d'eoc'h ha doujans,

Da vamm goz, peoc'h an ene ha peoc'h ar c'horf. Rei a reomp da c'houzout d'ezi, ni hag a zo deuet, a drugarez Doue, da veza he bugale vihan, ez omp yac'h ha seder ha p'eo gwir e kavomp tro e kasomp dezi pemp ger d'he saludi. Pedi a reomp an Aotrou Doue hag an Itron Varia da ziouall hor mamm goz evit m'he devezo nerz da ober ar pez a c'hortoz ar Mestr bras diganti. Pedi a reomp ivez, mamm goz, da bedi evidomp evit ma vezimp gouest da ober labouriou hor stad ha ma renimp ar vuhez a dle ren bugale vat Ti Zoue.

C'hoant hon eus e teufe mamm goz da ober eun dro dre aman evit ma c'hello he bugale vihan gwelout eun tamm he fenn, ha ma ne c'hell ket dont e pedomp mamm goz da zegas tri ger evit rei d'eomp

eus he c'helou. Dre aman, en Annam, n'eus netra hag a dalvesfe ar boan d'eomp her c'has, e ro, d'hor mamm goz ha setu perak ne lakomp nemed an nebeud geriou-man, war ar mor, evit saludi mamm goz.

N'eus ket ken. Pedi a reomp mamm goz da jom hep hon ankounac'haat dirak an Aotrou Doue. Ni eo bugale vihan Cô ' Doai.

***Dao, Lieu True, Mai, Hoa, Vinh* o deus sinet e Vinh.**

Da heul lizer va « chued » *e kasan mil teneredigez d'am mamm o ranno etre an holl.*

Breur bihan.

E c'hellit kredi, p'en em gavas lizer ar « *chued* » e. Lambaol-Wimiliau, ar vamm goz kaez dridas he c'halon hag a gasas raktal peb a bok start ha peb a galanna kaer d'he bugale vihan tramor.

G. S. — *Liziri an Tad Abgrall d'e vreur bras ha d'e c'hoar vras a vezo renket ha moulet ar re gaera anezo, en eur levr eman, a-vreman, an A. Perennes, o kempenn. Da ' ugent real pe wardro e teuio al leor-se; ar re o deus c'hoant d'e gaout a zo pedet da gas o hanoiou, ar c'henta 'r gwella da :* M. le Chanoine Perennès, aumônier de l'Hospice, Quimper.

Buhez an Tad Julian Maner

(Kendalc'h)

Er bloaveziou 1647 ha 1648

Er bloaz 1647 an Tad Maner a gont en deus kelennet daou ugent mil den, ha desket d'ezo beva e kristenien; ouspenn dek mil o doa kovesaet holl bec'hejou o buhez; eleis a bec'herien kaledet a oa distroet ouz Doue; enebourien o doa graet peoc'h hag emgleo etrezo.

Evel a weler, war araok ez ae heb ehan.

Er zav-heol hag en hanter-noz eus eskopti Kemper eo e labouras e 1647, hag e Kallag da genta. N'oa ket kement a dud neuze e Kallag hag a zo hirio, met selaou a rajont mat prezegennou ar mision. Ar vugale a zeskas mat o c'hatekiz hag a rae goulennou ouz ar re a welent o tremen, evit diskouez oant desket bras.

Pluskellek, Karnoet ha Ploura a glevas ar misioner araok Pask.

E pep lec'h oa ezomm da gelenn, rak an dud a oa dizesk meurbet. « Pet Doue a zo? » a c'houlennas eun deiz an Tad Maner digant eun den koz 80 vloaz. — « Daouzek, » emezan — « Nann, a respontas eur vaouez a oa e kichen ; n'euz nemet seiz. » Fals-kredennou ha giziou diskiant a oa en em zilet ive en o zouez. Evelse, d'al loar nevez, e lavarent war o daoulin eur Bater en enor d'al loar nevez, evit kaout amzer vat epad ar miz.

Pec'hejou bras a raent, o veza m'oant dizesk, ha lod anezo a oa henveloc'h ouz chatal eget ouz tud. Ne welent endro d'ezo ha ne glevent nemet traou divalo. Penaos, neuze, o devije gellet beva dereat?

Ar mision a zigoras o daoulagad d'an dud-se hag a zeskas d'ezo kaout kasoni ouz an droug hag ar pec'hed.

Goude Pask, an Tad Maner a grogas e mision Neuliak ha Kergrist, hirio e eskopti Gwened. Neuliak a oa eur barrez vras, met kollet gant an dizurziou. Da zul ha da c'houel ar yaouankizou a dremene o holl amzer o tansal; ar gerent n'hellent mui lavaret netra d'o bugale; ar re-man ne zentent ket, ne glaskent nemet plijadur, hag evel m'eo aes kompren, traou divalo a c'hoarveze er barrez.

Ar mision a zeuas a benn da derri ar giziou fall ha da lakaat urz vat e lec'h an dizurz.

E parrez Sant-Karadeg e voe dishenvel an traou. Eno an dud, adaleg ar penn kenta, a ziskouezas doujans vras evit ar visionerien. Stoui a raent dirazo evit pokat d'o zreid, kaer a oa klask miret outo. Epad holl derveziou ar mision an dud a ziredas d'an iliz, eürus ha laouen o klevet displega komzou Doue.

E Killio ez eas an traou evel e Sant-Karadeg.

E Merleak, avat, e voe poan. An Tad Thomas a oa deuet da zikour an Tad Maner hag an Tad Bernard. Er barrez-ze, da amzer ar foenn, an dud yaouank a en em roe d'ar plijadureziou difennet. An Tad Maner a skoas kalet war ar giziou fall hag a c'hellas o zerri. Met labour ar visionerien ne blije tamm ebet da vevelien an diaoul. Eur vandenn dud fall, o welet edo an trec'h gant ar visionerien, a zonjas o laza. Mont a rajont beteg ar gambr el lec'h m'edo an tri Dad o kousket. Met an hini a oa e penn ar vandenn, p'edo o vont d'ober e daol fall, a glevas eur vouez o lavaret d'ezan : « Petra rez? » Hag ez eas war e giz, hag ar re all ive.

Daou vloaz goude, an den-ze, distroet ouz Doue, a gontas d'an Tad Maner an taol en doa c'hoantaet ober, hag ugent vloaz warlerc'h e toue da lavaret oa gwir ar pez en doa diskleriet.

E 1648, an Tad Maner a labouras muioc'h c'hoaz eget e 1647, p'e gwir e komz eus tri-ugent mil den kelennet gantan. « Seulvui, emezan, ma kendalc'homp d'ober misionou, seul vrasoc'h eo madelez Doue evidomp. »

Pemzek mision a brezegas er bloaz-ze. Bez e voe mision e Korlay, Plusulien, Bodeo, Sant-Martin-ar-Prajou, hag ive e meur a barrez eus eskopti Raozoun.

Ar miziou diweza eus ar bloaz 1648 a dremenas e eskopti Kemper adarre, e Fouesnant ha da c'houde e Beg ar Raz, e Goulien, Kleden ha Plogoff. Laouen e voe o welet oa chomet tud ar C'hap-Sizun start en o feiz abaoe m'oa bet en o zouez. « Hirio, emezan, e tiskouezont muioc'h a geuz da bec'hejou dister eget gwechall d'ar pec'hejou brasa. »

Troet oant e gwirionez ouz Doue an dud-se. Karet a raent klevet komzou Doue, hag e lavarent d'an Tad Maner : « Ha pa jomfec'h er gador-brezeg eus ar mintin beteg an noz, ni hor befe plijadur o klevet ho komzou. »

Evit klevet displega komzou Doue eo e teuent niverus d'ar parreziou a veze enno mision, ha meur a hini a jome epad eur miz hag ouspenn da zelaou an Tadou.

Netra gwelloc'h eget an ioul zantel-ze. Rak skrivet eo er Skritur sakr: « Eürus ar re a glev komzou Doue hag o dalc'h mat en o c'halon. » Ar re a gar rei d'o ene magadurez santel ar wirionez a zo war hent ar zilvidigez.

Poan ha labour en deze an Tad Maner, met frealzidigez a gave ive leiz e galon. Gwelet a rae tud a bep oad hag a bep stad oc'h en em lakaat a-zevri da garet ha da zervicha Doue, o tilezel ar pec'hed evit ren eur vuhez santel, ha n'eus netra d'ober plijadur d'eur beleg evel gwelet an dud o terc'hel mat war hent ar baradoz.

En e skridou e lennomp traou evel ar re-man: « Eur vaouez, goude beza renet eur vuhez direol, a en em roas da Zoue, met a greiz kalon. Yun a rae bemdez; war he zreid noaz e valee er goanv evel en hanv, hag e kendalc'has beteg he maro. Dre he finijennou hag he fedennou e trec'has holl ardou an drouk-spered, hag eun nosvez m'oa tentet gwasoc'h eget biskoas, ez eas d'en em zouba el lenn a oa e kichen he zi, hag e chomas eno en dour yen, e kreiz ar goanv, beteg ar mintin. »

— Eur plac'h yaouank a voe eun deiz pedet gant eun aotrou bras da vont da zansal. En eul lec'h sakr edo an dans. « Biken, eme ar plac'h. » — « Ma ne zentez ket dioc'htu, a lavaras an aotrou, me roio d'it eur javedad. » — « Va lazit gant ho kleze, ma karit, a respountas ar plac'h yaouank; gwelloc'h eo ganen mervel eged ober eur pec'hed. »

« E gwirionez, eme an Tad Maner, e holl vroiou ar bed o deus klevet kelou mat an Aviel, ha bez ez eus unan hag a vije en em ziskouezet enni ker brao ha ker skedus madelez Doue? Ne gav ket d'in. »

Y. U.

Pa oan em c'havell, bihanig !

Da va breur Y. F.

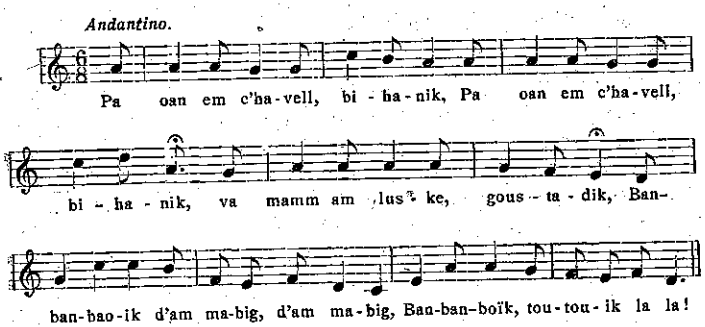

Hag en eur luskat e kane
Hag, ouz he c'hlevet, me c'hoarze.

Met pa chane da gana
Me en em lakae da ouela.

Beb eil me ouele, me c'hoarze,
Ha va mamm atao a luske.

Ne chane da luskellat
Ken, vezen kousket, kousket-mat.

Neuze, sioul ouzin e selle,
Ha d'he zro ivez e c'hoarze.

N'eur zellet ouzin e c'hoarze
Ha d'am chotig ruz e poke.

Hag e lavare goustadik:
« Kousk, aze, breman, va aelig! »

En eur vousc'hoarzin me gouske,
Eurusoc'h 'get mab eur roue.

Ha dre va c'housk, me a wele,
Em c'hichen eun aelig Doue.

Soublik e rae d'in allazig
Hag e lavare d'in: « Breurig! »

« Ma keres va c'harout ato,
« Pa vi bras ivez te 'gano! »

Aelig mat me'm eus ho karet
Hag ato laouen 'm eus kanet.

M. A. Abgrall.

ILIZ LARRED

Larred a zo eur vourc'h vihan, eus Goueled Leon, a gaver e parrez Porspoder, er penn pella diouz ar mor. N'eus er vourc'h-se nemet pevar pe bemp ti hag unan anezo hepken hag a zo, war eun dro, ostaleri ha govell ennan, a zo goz nevez; ar re all a zo maneriou koz savet, tro-war-dro, d'eun iliz kosoc'h c'hoaz hag hanter zilezet e kreiz eur vered e weler enni, e disheol ar gwez bras, eun nebeud mein-bez, skouedou warno, hanter jouchet gand ar geot.

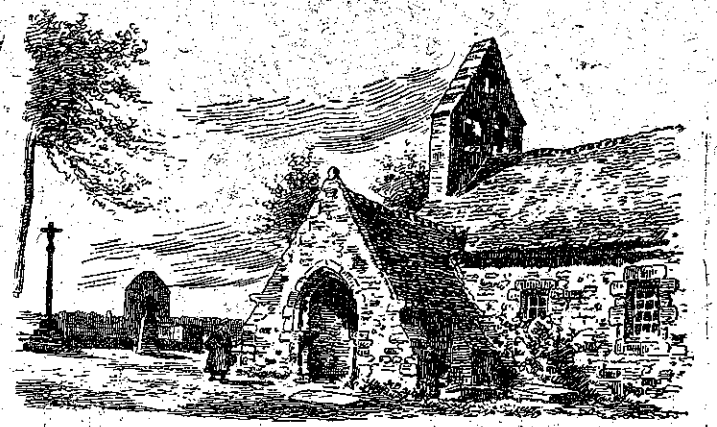

Iliz Larred

Dirag an tour, ez eus eul lec'h, pe eur maen-bez, bet kristenet gand ar groaz keltiek a zo savet warnan ha goloet breman a ginvi alaouret. Pelloc'h, e kaver eur c'halvar, skoued Kastelled Tremazan warnan.

An iliz a zo braoïk a-walc'h daoust ma ne vez ket kemeret kalz a boan ken d'he c'hempenn; ar prenestr a zo a-dre kein an aoter vras a vije bet kaer, met hanter stanket eo bet; a bep tu d'an aoter vras,

gwall brenvedet, eman skeudennoù patroned ar barrez: sant Lenard, ha sant Nikolas. War vein leur an iliz e kaver skouedoù tud chentil Kergadiou ha Tremazan hag er maez o c'haver c'hoaz koulz ha re

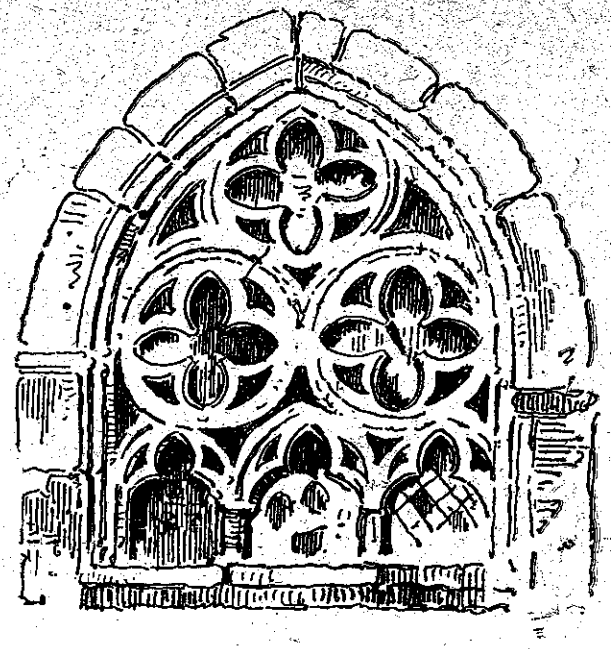

Prenestr bras iliz Larred

aotroned Keryar, eur maner koz all ha n'eman ket pell ac'hano nemed eman e parrez Plourin.

Sant Lenard, patron Larred, n'eo ket anavezet kals e vuhez gand e barrezioniz; anavezet muioc'h eo e kosteziou Roazon ha setu aman petra leverer, dre eno, diwar e benn. Eur sorser yud ha dizoue e oa

bet e penn kenta e amzer; an dud o deveze aoun razan rak fallakr a-walc'h e oa da strobinella, pa droe en e benn, an dud hag al loened. Eun dervez, ma treuze eur c'hoad, e welas, ouz skourr eur wezenn avalou, eun aval; krava a reas ennan gand e zent, met gouest e oa da lakaat ar moc'h da wic'hal ken trenk e oa ha setu ma tiskrogas anezan raktal hag hel lezas ouz ar skourr. Er bloavez warlerc'h e tremenas adarre, dre eno, hag e kavas e aval stag mat atao ouz ar skourr hag aes da anaout dre an taol dant en devoa roet d'ezan. Hen tanva a eure a-nevez hag her c'havas dreist.

Ar burzud-ze a roas d'ezan da c'houzout e c'hell an traou falla 'zo er bed gwellaat, pa blij gant Doue.

Adalek neuze e teuas fizians d'ezan da c'hellout ober e zilvidigez, evel an dud all hag e klaskas digoll an Aotrou Doue eus an droug en devoa graet; met an amezeien hag o devoa bet d'en em glemm eus e fallagriez n'o devoa fizians ebet ennnan hag, alies, pa veze, en e wir wella, o klask ober vad e veze kannet ha lavaret a bep seurt traou dismegansus d'ezan. Eun dervez e kavas, war e hent, daou pe dri den divar ar maez hag a oa troc'holiet o c'harr hag e klaskas dont war o sikour. Digemeret fall e voe : « Te, pez divalo, zo ac'hanaout, eo ez peus strobinellet ar c'harrman hag ez peus ar skiant da zont da ober goap ac'hanomp c'hoaz! » Lenard o welout o c'hounnar, e lec'h tec'hout a jomas da glask rei an dourn d'ezo. Kement-se o lakaas da vont er maez anezo o-unan hag ec'h en em daoljont da skei warnan ken hel lasjont. Eur groaz a zo bet savet war al lec'h m'eo bet lazet, e parrez Sant Albin Aubigne ha da Wener ar Groaz e vez kalz tud eno o pardona hag o c'houlenn bennoz ar zant, warno, war o zud ha war o loened.

E kichen iliz Larred, en tu all d'an hent eman maner Kerazan gand e gouldri hag e vogeriou koz, tarzellou enno, beb an amzer.

War dal ar maner-ze e weler skouedou Tanguy Autret, aotrou Kerazan, hag e wreg Jaketa Gerargwenn, dimezet er bloaz 1620. O merc'h, Mari Autret a zimezas gant unan eus aotroned Kervenguy ha setu penaos e kouezas Kerazan etouez leveou an dudchentil-man.



Maner Kerazan, e Larred

Breman ez eus eun nebeud bloaveziou e weled c'hoaz e Larred eur maner koz, graet gant peziadou mein-ben hag eur porz kloz, en dro d'ezan, evel eur c'hastell. En eur penn anezan e oa eun douribell evid ar gedour. Warlene p'oun tremenet adarre, dre eno, ne jome, koulz lavarout netra ebet ken anezan, en e zav.

Hag evelse eo e lezer da goueza, — pa n'o diskarer ket c'hoaz eo brao, — kement tra a zo gouest da gaeraat ha da binvidikaat hor bro.

Ra c'hello Larrediz teurel evez, da vihanan, war o iliz, ha mirout outi da goueza en he foull. Eur vourc'h heb iliz a zo evel eur c'horf heb ene, eur c'horf ha n'en deus nerz ebet ken da stourm ouz ar vreinadurez hag ouz ar maro.

G. P.

Kenteliou Labour-douar

AR FOENNEIER

I. — *Penaos ober eur foennog sec'h?*

Pa vez eun tieg bennak hag en devez c'hoant da ober eur foennog ez a da di ar marc'hadour had tosta da c'houlenn « had geot ». Roet e vez d'ezan had geot Paris pe c'heot Itali; hada a ra ar geot-se, dek gwech re roues, e douar kempennet fall. Ha petra en em gav?

Epad daou vloaz e vez peuri treut ha goudeze netra pe gouls lavarout netra.

Evid ober eur foennog sec'h eo red da genta kempenn ha temza mat an douar.

Epad daou vloaz ne vezo gounezet nemet boued chatal, er park ez eus c'hoant ober eur foennog anezan, da lavarout-eo panez ha rabez pe ruta ha karotez. Eur gwiskad teo a deil a vezo lakaet bep bloaz ha tri c'hant lur gaoc'h-houarn, dre zervez arat. Goudeze, pa vezo tennet ar boued-chatal — hag alia a reomp hol lennerien da lakaat karotez pe rabez, en eil bloaz evit ma vezo dieubet an douar abretoc'h rak ar panez hag ar ruta e vezer diwezat ouz o zenna, — e vezo tumperet an douar, dounna ma vezo gellet ha lezet, evelse, a-hed ar goanv.

E miz c'houevrer ar park a vezo freuchet ha difreuchet hag e vezo hadet ennan kerch pe heiz, pe gentoc'h hanter-hadet hepken, da lavarout eo e vezo taolet ennan kant lur had dre zervez arat. Eur miz goudeze, e deiziou kenta miz ebrel, e vezo hadet ar geot.

II. — *Pe seurt geot hada?*

Diaes kenan eo dibaba ar geot gwella da hada; setu aman, da vihanan, eun tamm sklerijenn bennak war gement-se.

DA GENTA, — en douarou mat, el lec'h ma sav brao melchen ar vro, setu aman ar geot a c'heller da hada; lakaat a ran o hanoiou, e galleg, vel ma vezont e ti ar varc'hadourien :

A. — Evid kaout eur foennog da badout pell.

A vezo enni foenn da falc'hat e ranker hada :	
a)	
Brome des près....	1 lur
Dactyle pelotonné..	9
Fromental.....	7
Houque laineuse...	2
Ray grass anglais..	8
Ray grass d'Italie..	2
b)	
Fléole des près.....	4
Lotier corniculé...	4
Trèfle blanc.....	1
Trèfle hybride.....	1

A vezo enni geot da beuri e ranker hada :	
a)	
Dactyle pelotonné..	5 lur
Fétuque des prés..	5
Fromental.....	4
Houque laineuse....	2
Ray grass d'talie...	8
Ray grass anglais...	2
b)	
Fléole des près.....	5
Lotier corniculé....	4
Paturin des prés....	3
Trèfle blanc.....	2
Trèfle hybride.....	1

B. — Evid kaout eur foennog da badout 3, 4 pe 5 bloaz.

A vezo evit foenn da falc'hat e ranker hada :	
a)	
Dactyle pelotonné..	5 lur
Fromental.....	6
Houque laineuse....	2
Ray grass anglais..	10
b)	
Fléole des prés.....	6
Lotier corniculé....	1
Trèfle blanc.....	1
Trèfle hybride.....	3

A vezo enni geot da beuri e ranker hada :	
a)	
Dactyle pelotonné..	3 lur
Fromental.....	4
Houque laineuse....	4
Ray grass anglais..	10
b)	
Fléole des prés.....	4
Lotier corniculé....	1
Trèfle blanc.....	2
Trèfle hybride.....	2

A. — Evid kaout eur foennog da badout pell.

D'AN EIL. — En douarou fall, pe sec'h, el lec'h ma ne zav ket melchen ar vro.

A vezo enni foenn da falc'hat e ranker hada :	
a)	
Brome des prés....	2 lur
Dactyle pelotonné...	10
Fromental	7
Houque laineuse....	4
Ray grass anglais..	8
b)	
Fléole.....	3
Lotier corniculé....	3
Trèfle blanc.....	1
Trèfle hybride.....	1

A vezo enni geot da beuri e ranker hada :	
a)	
Brome des prés....	1 lur
Dactyle pelotonné...	7
Fromental	5
Houque laineuse....	3
Ray grass anglais..	8
b)	
Fléole.....	3
Lotier corniculé....	3
Trèfle blanc.....	3
Trèfle hybride.....	1

B. — Evid kaout eur foennog da badout 3, 4 pe 5 bloaz.

A vezo enni foenn da falc'hat e ranker hada :	
a)	
Brome des prés....	3 lur
Dactyle pelotonn...	10
Fromental.....	8
Houque laineuse....	1
Ray grass anglais..	8
b)	
Fléole.....	3
Lotier Corniculé....	3
Trèfle blanc.....	1
Trèfle hbride.....	2

A vezo enni geot da beuri e ranker hada :	
a)	
Brome des prés....	4 lur
Dactyle pelotonné..	4
Fromental.....	1
Houque laineuse....	1
Ray grass anglais..	10
b)	
Fléole.....	3
Lotier Corniculé....	4
Trèfle blanc.....	2
Trèfle hbride.....	1

E miz ebrel eta, pa vezo hir a-walc'h ar c'herc'h pe an heiz e vezo hadet an hadou teoa, merket a) ; freuchet e vezo an douar d'o golei ha goudeze e vezo hadet an ha-

dou munuta, merket b) ; eun taol roulouer a vezo awalc'h d'o golei.

Evit prena an had, ar gwella a zo do ober eo skriva da « Vilmorin » pe da « Clouse », en eur lavarout ober diou lodenn eus an had: ar re de oa disparti diouz ar re vunuta.

Gwerzet e vez a-wechou hadou mesket diouz doare teurel er foenneier, met gwelloc'h eo ober ar meskachou anunan, evel m'eo merket uheloc'h.

Ar foennog, eur wech hadet, arabad e vezo he feuri nag er bloaz kenta, nag en eil ; freuchet ha roulouered, a-vat, e vezo, bep bloaz, e miz meurz pe e miz ebrel. Ledet e vezo warni, dre zervez arat, 100 lur azot, soudek (nitrate de soude) ha 300 lur gaoc'h-houarn.

Olier Chevillotte.

100 *luriad loeriou nevez.* — 100 luriad leoriou nevez da lavarout eo 50 luriad d'ar c'henta, 30 luriad d'an eil hag 20 luriad d'an trede, — da zibab etouez al leoriou kaera a zo e gwerz e Keriltud, 11, straed Algesiras, Brest, — a roomp da c'hounit d'an tri genta eus holl lennerien a zegaso d'eomp hanoiou brezonek an 12 geotenn dishenvel a zo hano anezo uheloc'h hag a hader da ober foenneier mat.

Kas ar responchou pe d'an Aotrou Chevillotte, *ingenieur-agronome, au manoir de Kerwasdoue, en Plougonvelin, par Le Conquet (Finistère)*, pe d'an Aotrou Perrot, *Directeur du Feiz ha Breiz, à Plouguerneau (Finistère).*

Janned ar fur-zodez

Gwechall goz ez oa eun tad hag eur vamm (hag ez eus c'hoas meur a hini) ha n'o doa ken krouadur nemet eur verc'h, he hano Janned. Ar bennherez he doa c'hoant da zimezi: fur-zodez oa, siouaz! Koulskoude, eun den yaouank a rae stad anezi, hag eur zulvez edo da zont d'he gôulenn ous he zad hag he mamm. Houman a lavaras d'he merc'h: « Janned, gouzout a res, ema, da vignon da zont aman d'e lein : gra soubenn vat d'ezan. Setu aman eun tamm brao a gig ouc'h, lakahen er gaoter, ha gantan eun tamm a gement zo; ha gres mat ar c'haol. » Hag ez eas d'an oferennbred. Peurc'hraet an oferenn, e tiredas d'ar gêr. « Ahanta, Janned, emezi, ha graet ec'h eus soubenn vat? » — « Ya da, eme Janned; lakaet em eus kement zo enni, evel m'ho poa lavaret d'in. » Hag ar vamm da zizolei ar pod evit tanva ar zoubenn. « Va Doue, Janned kaez, emezi; petra ec'h eus lakaet er zoubenn? » — « Ha n'ho poa ket lavaret d'in lakaat kement zo enni ? » — « Ya ; evelato n'em oa ket lavaret did lakaat ar c'hi. (Kement zo oa hano ar c'hi) Mar gwel da vignon pegen innosantez out, biken n'az kemero. Mat, laosk ar zoubenn, ha gra pouloud, keit ha ma vezin-me o kerc'hat dour. Kemmesk i mat, ha taol evez ma stagint mat. » Setu ar pouloud war an tan. Hogen, kaer he doa Janned bassa, ha trei, ha kemmeska ,ar pouloud ne felle ket dezo staga. Petra da ober? Hag hi mont da gerc'hat eun dournad stoup da lakaat ganto. « Ahanta, eme ar vamm, ha staga mat a ra ar pouloud? » — « Ya da, va mamm: n'ho peus nemet sellet. » Pa welas ar vamm ar stoup o neuny e touez ar pouloud: « Chessus, emezi, en eur zevel he divrec'h, na te zo diot evelato. Ema

echu an oferenn, hag an dud a zo aman dizale. Mat, laka da vihana bara hag amann war an daol. »

Pa zegouezas an tad gant an den yaouank hag e dud, ar vestréz a lavaras d'ezo: « N'hon eus ket bet amzer da aoza deoc'h kals a dra; eun dro all e raimp gwelloc'h. Ar verc'h a zo bet hed an hanter-devez wardro ar vioc'h, a oa e breskign. Janned, kea d'ar c'hao da gerc'hat d'eomp eur picherad chistr. »

Janned a ziskennas er c'hao, a lakaas ar picher dindan an duellenn, hag en em lakaas da zonjal : « Emaoun 'o vont da zimezi. Ha ma 'm eus bugale, pe hano a roin d'ezo? Pelloc'h eo kemeret an holl hanoiou. » Setu aze eur gudenn diaes da zibuna. Evel ne gave penn ebet dezi, e chome eno puchet war he zeuliou, hag e keit-se amzer, ar picher a oa leun, hag ar chistr a rede ebiou.

Ar vamm, nec'het o welout ne deue ket he merc'h gant ar chistr, a ziskennas er c'hao : « Petra a rez aze, emezi, innosantez a zo ac'hanoud, rodellet war da zeuliou? Ha ne weles ket ar chistr o redet a bep tu? » — « A! va mamm; brao eo lavarout dimezi: ha ma 'm eus bugale pe hano a roïn d'ezo? pelloc'h eo kemeret an holl hanoiou. » Ar vamm, ken nec'het hag he merc'h, en em lakaas ive da bleustra war ar gudenn. Hag ar chistr a rede atao.

An tad a deuas d'e dro da velout petra oa a nevez. « Petra a rit aze, emezan, diou zodez ma 'z oc'h? Ha ne welit ket ar chistr o redet a bep tu? » — « Ya, eme ar vamm, brao eo did lavarout. N'eo ket a-walc'h fortunia houman; ha ma teu bugale d'ezi, pe hano a vezo roet d'ezo? Pelloc'h eo kemeret an holl hanoiou. » Hag hen ive en em lakaat da zonjal, heb prenna an duellenn: hag ar chistr a rede atao.

An den yaouank a c'hedas eur pennad; ha neuze ez eas ive d'ar c'hao, da velout petra oa c'hoarvezet. « Petra a rit aze, emezan, o tigeri ho kenaou; hag ar chistr o redet a bep tu? » — « Brao eo d'it komz, eme

an tad; ha ma timezes gant Janned, pe hano a roi d'az pugale, p'eo gwir eo kemeret an holl hanoiou? » — « Fidamdoustik, pa 'm bezo kavet tri all ken diot ha c'houi, e teuin d'hen lavarout deoc'h. » Hag hen dao kwit.

Goude bale eur pennad amzer, e tigouezas gant tud o vedi. Troc'ha a reant eur penn ed, hag ez aent d'e gas d'ar ger; goudeze e teuent en dro da ober kement all; hag atao evel-se. « Pe zoare c'hoari a rit-hu aze? » emezan. — « N'emaomp ket o c'hoari, emezo; o vedi eo emaomp. » Eur falz a gavas, n'ouzon kals penaos, hag e troc'has eur valan: « Set' aman, emezan, eur benveg da droc'ha hoc'h ed, ha gantan ne viot ket pell o tiskar ho tachennad. » — « Petra eo al loen-ze? » eme unan eus ar vederien. Hag hen kregi er falz; hogen e lec'h kregi en troad, e krogas en houarn. Ar falz a oa lemn, hag e troc'has e zorn. « Al loen fall, emezan; dantet oun bet gantan. » Hag hen teuler ar falz war an douar, hag he flastra dindan e dreid. — « Fidamdoullik, eme ar paotr, mar kavan daou all ken diot hag ar re-man, e tistroin da velout Janned.

Eun tamik larkoc'h ec'h en em gavas gant eur plac'h hag a oa o klask kas ganti d'ar ger eur c'hravazad heol. Hogen, kerkent ha ma veze aet ar c'hravaz en disheol, ar sklerijenn a iae kuit, hag hi a zistroe adarre da garga. «Oc'h ober petra emaoc'h aze, maouez? emezan. » — C'hoant am eus da gas d'ar ger eur c'hravazad heol; diaes bras eo, se; rak kerkent ha ma teuan en disheol, an heol a ya kwit. » — « Perak e fell deoc'h kas heol ganeoc'h d'ar ger? » — « Evit tomma va faotr bihan, a zo er ger, hanter sklaset gant ar riou. » — « Gwelloc'h e vije deoc'h hen lakaat en ho kravaz, hag hen digas aman da domma ouz an heol. » — « Gwir a livirit, emezi; biskoas n'eo deuet an dra-ze em spered. » Hag hi da gerc'hat he faotr. « Dal a zaou! Mar kavan c'hoaz eun all ken diot hag houman e tistroin da welout Janned. »

Hag adarre en hent. Ma tigouezas dirak eur maner ha tri gwaz o klask hen diloc'ha gant loc'hiou houarn. —« Evit petra e kemerit kement all a boan? » emezan. « O klask diloc'ha ar maner emaomp, » eme unan anezo. Eur bleiz en deus diskarget e gof en e gichen, hag ar c'houez fall a ra donjer d'ar roue. » — « Æssoc'h e vije deoc'h, va zud keiz kas ar bern-ze pell diouz ar maner. » — « Sell, gwir a-walc'h a livirit, emezo; muioc'h a ijin hoc'h eus egedomp-ni. » Hag i lakaat an tamm en eur baner, ha mont d'her c'has dek leo ac'hano. « Dal a dri! Breman, eme ar paotr, em eus kavet tri diotoc'h eget Janned, he zad, hag he mam. Mont a ran en dro d'o gwelout. »

« M'her gouie ervat, » eme Janned pa her gwelas, « n'oa ket aet kuit evit atao. » — « Sator dalle, emezan, c'hoarzin a-walc'h am eus graet abaoe. » Hag hen lavarout ar pez hen doa gwelet, hag an holl da c'hoarzin o gwalc'h.

Dimezi a rejont. Tad ha mamm Janned a roas d'ezo eur vioc'h koz hag eur penn danvad bennak, hag ez ejont da zerc'hel tiegez. Tri a vugale o devoe, hag a voe hanvet Dihano, Hebhano ha Kollehano. N'ouzoun ket petra o dije graet ma vije deuet unan muioc'h.

Yann GOSTARREUN.

Renket gant

ETRE BUGALE

JOPIG. — Petra 'z peus sonj da c'houlenn er bloazman d'az kalanna?

YVONIG. — O! n'oun ket nec'het; goulenn a rin ma vezo prenet *Feiz ar Breiz* d'in bep miz, kement all a draou kaer a zo war hennez.

SKOL AN EMGLEO

Omnis civitas vel domus divisa contra se non stabit. Sant Vaze, XII 25.

II

AN DAOU VREUR HAG O C'HENDERV

Arvernique ausi Latio se fingere fratres. Lukan

Ar C'helt trec'het hag al Latin
Trec'heur
A oa, 'vel Abel ha Kaïn
Breudeur.

I

En em ziskleria rez ha frêz
Diguz a galon, a spered,
A ra d'an dud en em glevet;
En em glevet a ra etrezo unvaniez;
An unvaniez a ra 'vit peb-unan an nerz;
An nerz a ra d'am holl froueza mat, ober berz.

Teir skouer anat en Danevellouriez
A lakay plên aman an dra-ze en goulou;
Teir fobl, leun an douar a vrud meur o c'huriou.
Edont eus a eur gwad, dre varn diouz o yezou,
'Vel ma voe diouz e vouez er porz anavezet
Sant Per (1).

An Hellened, a gomze ar gregaj,
A oa kindirvi d'ar Gelted
Ha d'o breudeur yaouank ar Romaned.
'Barz en hevelep kerentiaj
Edo kindirvi all en daou benn eus ar bed:

(1) *Vere et tu ex illis es: nam et loquela tua manifestum te facit.* Sant Vaze, XXVI 73.
Deus an dud-ze out-te, 'onn 'vat;
Stumm da gomz az tiskuilh anat.

An Indeziz, breudeur d'ar Bersed en Azi,
C'hoaz an Armenidi,
Slaved, Lituaniz, Germaned,
Naouspet ouspenn...
N'eo ket laret 'vit se 'c'helljent
O kôzeal en em intent,
'Vel pa glevjont eun deiz komzou an ebestel
Aouenet-flamm gand ar Spered-Santel (1).
Dre gonta, 'vat: unan, daou, tri.... a vouez uhel
Pep-hini entrezo, arôk tizout: Ugent,
'Vije a-ouez d'an holl splann-kaer eun dra eston:
O yezou 'zo kemend avon
Dinaouet er c'hantvedou kent
Dimeus an hevelep andon.
Hanoiou pep niver pa zeller outo piz,
E weler 'int e pep lec'h distreset
Tamm pe damm, 'vel re-all, 'met ne vezont nepret
Ken prim hag i dilezet gand ar c'hiz;
Ar ster anezo ne chench ket,
Hag eus eur bobl d'eun all ne vezont tremenet.
Rak-se, e kals broiou ar bed holl, e konter
C'hoaz pedost 'vel ma raed pell pell 'rôg an amzer
Ma kane ar barz koz Homer.

II

Homer, kenta hano
A ginnig d'hon souez barzoniez an Hellas,
A zo chomet ar brasa c'hoaz
E-touez skrivagnerien e vro
Hag ar re-all. C'houeka 'man e lirenn o son,
Uhelan e aouen, groezusa e galon
Gand e vouez helavar pa c'halv tud d'an emgleo!

(1) *Audiebat unusquisque linguâ suâ illos loquentes.* Oberou an Ebestel, II 6.

Ouz o c'hlevet gwitibunan,
Pep-hini 'intente en e yez e-unan.

Nestor, roue marc'heg a zo gwenn-kann e vleo,
E kuzul-meur Gresiz a zav 'vid unvani
Daou rener bras eus ar vrezelidi.
— Gwa! mezan, siouaz, ma zud keiz!
War hon mamm-vro e kouez eur c'hanv direiz;
Pebez taol mantr! Hon enebourien gri
A ya da dridal-tre laouen,
Pa glevint emaoc'h o stourmi
Diwar-benn traou dister, evel daou gi
War eun askorn, e lec'h 'n em glevet da zifenn
Hon c'henvroïz kevret. Gant pebez goab ha c'hoerz
Hoc'h arvestint o koll amzer, ha poan, ha nerz,
Hoc'h enor, ha salvder ar re 'zo dindanoc'h!
Gand ar vez! Mibien ger, na vezit ket kilvers;
Ma selaouit, me 'm eus kals a vloaziou kentoc'h
Egedoc'h-c'houi bevet, gourinet, ha zoken
Kelennet tud gwechall, a oa hael ha krenvoc'h
Eged ar re grenva en oad breman o reri.
Ma selaouit 'velto; grit peoc'h,
'Vel ma tere ouz paotred kalonek;
List eun den hirhoalet, poellek
Da zont etrezoc'h tredeeg...
Te, roue-meur Agamemnon,
Bez eeun ha kunv d'an nep 'voe d'it keneil gwirion;
Achil, te kadarniad dispar, na ves re dêr;
Doug azaouez, evel dleet, d'hon penrener!... —

Ne sentjont ket dioustu d'ali fur ar c'hoziad;
Dre o lorc'h, o froudenn e padas an tabud
Pell; ha ne baouezas, siouaz! gwall-ziwezat
'Met goude koustout kalz a wad,
A zaerou, a geuz c'houerv, kouls d'ezo ha d'o zud.
Setu perak 'voe graet gand Homer e Iliad,
Da gement spered den kentel, dudi, burzud.

III

N'eo ket gand ar re vras hepken e vez ar gwall
Pa zentont ouz o lorc'h: meurwech ar re vunut
Disuj hag avius 'zo ive da damall.
Thersit, eur fall soudard tort, luch, eur penn lu moal,
Torkulet, kamm-jilgamm, siet korf hag ene,
Euzika den 'oa en arme,
A flipadou teod a flemme
He fennou uhela, o skei evel eun dall
War o rener doujet, roue ar rouane;
War o brezelour-meur Achil,
Hag o c'huzulier mat, Ulis leun a widre...
Vila marmouz a gav atao ar re-all vil;
'N hini 'wigour muia eo ar falla ibil!

Gand e c'hoapadennou e genseurted 'c'hoarze,
Ouz 'n em voda en-dro d'ezan, dek, kant, ha mil;
Trouz skiltr, dirolladeg ha dispac'h a zave;
Pa zifoupas Ulis
Flamm 'n e zell, tre e zent gourdrouz hag urziou grons,
E vaz-roue 'n e zourn; ganti e tarc'h, e vlons
Kein an Thersit. Heman a yud hag a c'hrigons;
An holl, rag aon rebech ar gour hag e gastiz
War ar c'hoz c'hodiser a dro prim o godis.

— Pep-hini en e lec'h, eme Ulis: ar penn
Araok, neket al lost; unan da c'hourc'hemenn
Ha neket eur skipailh lastez kavailherien;
Er c'huzul, tud a boell ha gouest da guzulia:
N'eo ket d'an dic'houzvez skolian ar gouizieka;
Re-all, hervez o renk, da stourm, pe da boania
Diouz ma tiviz o renerien;
Ra vo peb-unan ha pep tra
'Vit mad an holl urziet reiz ha kempenn! —

O welet sort ardou 'rae Thersit o ouela
A-skrign, en eur frotan e groc'hen klogorek
Heugus 'vel eun touseg,
Ar C'hresiz holl a estlamme.
— Tredir!
Ulis, paotr diskramailh, a c'hounezas, 'vit gwir,
Brud kaer eleiz gand e guriou dispar,
Ken dre drec'hiou er gad, ken dre gals tuniou fur;
Biskoaz, avat, n'en doa sevenet kenkouls kur
'Vel 'man 'paouez ober: mouga mik e safar
D'ar c'hoz tort kamm ha luch
Ken disleber aze a-gluch,
'Oa dalc'hmat ouz neb 'zo 'us d'ezan huch-dihuch! —

Gwir a larent: ne deus na gwalenn na drougiez,
Nag enebour a-ziavês
Er brezel pe er peoc'h,
A ve d'eur vroad noazusoc'h
'Vit binim an dizunvaniez.

IV

Ar barz koz a roas aliou ar fùra
Ivez, d'ar re a vez er penn-kenta,
Enep faziou all, 'vel al leziregez:
— Ne zere ket ouzoc'h, 'mezan, chom disoursi
Epad an noz, zoken, pa hun ho sujidi,
Ma tleit d'ê pep gwarez, pep preder,
Pep predig hoc'h amzer... —

An Hellened, siouaz! ne sentjont ket bepret
Ouz kelenn o c'henta gwerzaer;
Ne heuilhjont ket ar skouer
A ziskoueze ken splann, eus o gouenn unanet
Da stourm an ermeziad, dindan eur penrener;

O yez founnus ha gwevn etrezo 'voe rannet
E peder gouryez vras ha naouspet re vihan;
Mont a rejont arre a-gevret d'an emgann,
'Met an eil re enep d'ar re-all, diboellet!
Ma voe neuze Spartiz gant Atheniz fiblet,
Atheniz gand Spartiz gwasket,
Spartiz hag Atheniz 'n em laket gwanoc'h-gwan;
Ankounac'haet moueziou Nestor e vleo gwenn-kann
Hag Ulis, harp e vro, gwaner an Dhersited...
Ken 'tigouezas eur bobl urvan
O drastas holl gwitibunan:
An Hellened, donvaet ha bazyeoet,
'Voe peoc'haet en diwez dre nerz ar Romaned,
'Vel ma voe goude-ze meuriadou ar Gelted.

(*Da genderc'hel*).

EMIL ERNAULT
Barz ar Goued

Rener *Breuriez-Veur ar Brezoneg.*

KELEIER AR MIZ

Leor an dud dall

Y Tl[illegible], e niverenn an 28 a viz du a lavar d'eomp eman « *Unvaniez tud dall Bro Gembre* », o paouez lakaat ober, e skritur Braille, eul leor hag e vezo ennan pennadou-skrid kaera gwella skrivagnerien Bretoned tramor.

Na pebez kentel aze c'hoaz evidomp. Skoliou hon eus evit hor bugale zall hag hor bugale vouzar, met en hini ne vez desket ebet ezo brezoneg o zad hag o mamm.

Brezoneg ar XV[vet] kantved

Moulerez skoliou meur Bro-Gembre a zo o paouez ober eul leor gant « *Bale ar breur Adrig* », eur skrid-dourn, miret e Lannstephan ha bet savet e hanter ar XV[vet] kantved, diwar-benn an dro-vale a reas Adrig, en Asia, e bloaveziou kenta ar XIV[vet] kantved.

Da heul ar « Bale » ez eus notennou war yez ha yezadur an amzer-ze.

Eul leor talvoudus da gaout ha da lenn eo al leor-ze ma fell d'eomp anaout gwelloc'h brezoneg Bro Gembre, breur brezoneg Breiz-Izel.

1830 - 1930

Tri skrivagner brudet bras ha maro o zri hag a skrive, unan anezo, Frederik Mistral, e provanseg, eun all, Guido Gezelle, e flandrezeg hag an trede, Yann Wilhou, e brezoneg, a vezo graet er bloaz-man, gouel kantved bloaz o ginivelez; hini anezo ne skrive, e galleg, met o zri e welent ervat e oa gwasket ar yez ma skrivent enni gand ar galleg hag e labourjont da harpa yez o bro.

Ar Flandrez, ar Provans ha Breiz a raio goueliou bras, en enoz d'an tri varz-se. Lavarout a reimp aman dizale ar pez a vezo graet, e Breiz, evid enori an Aotrou Gwilhou, kantiker bras Breiz-Izel.

Ar Gwal Avel

Gwall avel an deiziou tremen he deus graet gaou ouz meur a dra, diskaret tiez, goueledet listri ha beuzet tud...

Eun avel all mil gwech gwasoc'h eged an avel-ze, avel an dizouea hag an divrezonega, a c'houez ivez skrijus, eur pennad a zo, war hor bro Breiz-Izel hag ar re gosa a zo war an douar n'o deus ket gwelet biskoaz hini ker gwaz hag hi.

N'eus ket eur groaz e kroaz-hent ebet ken e Breiz ha ne vefe ket deuet da laoskaat war he chichen ken hejet ha m'eo bet ganti, en deiziou-man, met, dreist-holl, n'eus ket eur barrez, n'eus ket eun tiegez er vro, ha ne vefe ket suilhet kals pe nebeut gand avel villiget an dizouea pe an divrezonega, ha setu perak p'en em gavomp war dreujou ar bloaz nevez ec'h en em daolomp d'an daoulin da gana ar *Miserere* ha da youc'hal etrezek an nenv: *Doue ra viro Breiz!* rak ma ne deu sikour ebet d'eomp diouz an tu-ze eman graet gant hor bro, hep dale, siouaz d'eomp.

Y.-V. PERROT.

Divinadennou miz Genver

Kement e plij an divinadennou ma 'z eus goulenn d'ezo adarre a-gleiz hag a-zehou ; staga a reomp ganto eta, c'hoaz, rak traou int eus ar c'henta evit lemma sperejou ar re yaouank ; met goulenn a reomp ouz hol lennerien m'o devezo ar vadelez da zegas d'eomp divinadennou nevez, traou ha n'int ket bet moulet c'hoaz, e nep lec'h, ha traou kaer hag ar responchou, atao, da heul, na petra 'ta.

I. — Petra 'vez pell, n'eus fors pegen tost e vez ?
20 *p. ar respont. Degaset gant Henri Colin. Rosnoen.*

II. — Petra 'zroug e vouzellou, war e gein ?
20 *p. ar r. Degaset gant Joseph Pelle. Porspoder.*

III. — Eur c'hefeleg,
Hirrik e veg,
A lak 'ar maro war ar beo,
Gwel ha lavar d'in petra eo ?
20 *p. ar Degaset gant Y. Petton, Brest.*

IV. — Bras o c'henel,
Bihan o vervel.
20 *p. ar r. Degaset A. J. Plouvorn.*

V. — Setu aman geriou stlapet heb urz ebet :
Daou kuit e kamm a c'hlenved an vont.
Da deu lamm morzet ha d'ar vez.
Renkit i a-nevez ha grit ganto diou linennad geriou hag a vezo gellet gouzout eun dra bennak ganto.
20 *p. ar r. Degaset gant Furnez Breiz.*

Taolit evaz. — 50 luriad leoriou nevez, 20 luriad, d'ar c'henta, 15 luriad, d'an eil, 10 luriad d'an trede, hag 20 realad d'ar pevare a roimp bep tri miz d'hor gounideien.

Red e vezo avat gedal ma vezo embannet tri miziad divinadennou a-raok degas ar responchou ; ar re o defe divinadennou nevez a c'hellfe o degas atao, evelato, da : *M. le Directeur du Feiz ha Breiz, Plouguerneau, Finistère.*

66et Bloavez Nnn 2 C'houevrer 1930

Feiz ha Breiz

Ar Zervicherien (1)

Diaes eo bet va fenn eur pennad !

P'am eus klevet e rankjen komz aman diwarbenn « *an doare da c'hourc'hemenn d'ar zervicherien* » oun chomet mantret, dilavar zoken !

Penaos, emeve, ouzin va unan, ne vez kavet na plac'h, na mevel, ha, pa vez, n'eo ket ken aes ze kaout affer outo, dreist-holl ouz ar re a zo bet savet er skoliou dizoue ! ne ouezont mui plega ! n'o deus mui tamm karantez ebed evid o mistri ! Pe seurt prezegenn a rin-me ? »

Ouspenn-ze, an dud a lavare d'in : « Koll hoc'h amzer a reoc'h, hag ho poan, war ar marc'had ! ne vezoc'h ket selaouet ! ne vezoc'h ket klevet zoken ! m'en deus roet Doue daou deod d'ar merc'hed, (hag en deus), en deus ankounac'haet staga diouskouarn ouz o fenn ha ne glevont seurt ! Kalon a-walc'h o deus, met petra raint, pa n'o deus ket muioc'h a vouedenn-benn eged al laboused ! » Gwelet a rit pegen nec'het oun bet !

Mat ! daoust da-ze oun deuet da varvailhat ganeoc'h, ha kaout a ra d'in, breman, zoken, em eus meur a dra da lavarout d'eoc'h.

Selaouit ! diskouez a reoc'h d'an teodou fall, (rak me a ra teodou fall anezo), hoc'h eus diouskouarn tano da glevet an aliou mat, ha ma 'z eus enno eur begad justis, ec'h anzavint ez eus c'hoaz, e Breiz-Izel, merc'hed a benn, gouest da zerc'hel eun tiegez, war ar maez, da ren war an dud a zo dindanno, gant douster, gant madelez hag ive gant poell.

(1) Prezegenn graet e Retred Lesneven e miz Gwengolo 1929.

Ar paour hag ar pinvidig

P'en deus lakaet ar paour hag ar pinvidig, en eur gichen, war an douar, an Aotrou Doue a ouie mat petra rae!

Labourat a rae evit brasa mat an eil hag egile: ar paour a ginnig, d'ar pinvidig, labour e gorf, nerz e ziouvrec'h, evit kaout digantan en o lec'h, eul lodennig eus e zanvez. Dleet eo: vad a reont an eil d'egile: labour en tû-man; arc'hant en tû-all.

Met, gwelloc'h a zo! lezenn ar garantez kristen a c'houlenn digant ar mestr rei d'e zervicher aluzen ar sklerijenn a gas warzu Doue, sevel e ene, deski dezan gwirioneziou ar Feiz, rei skouer vat dezan, penn-da-benn.

Setu mennoz an A. Doue: ar mestr hag ar servicher a dle en em zikour da c'hounit ar Baradoz; ar mestr a lakaio da bara war e servicher ar sklerijenn en deus bet hen, evel me ra an heol e kenver ar blantenn; ar sklerijenn a ro nerz ha tomnder d'ar vleunvenn. Ar servicher, d'e dro, a roio d'e vestr fizians hag anaoudegez-vat. Eur skouer e vezo evitan ive, alïes, dre e sentidigez ouz Doue en deus e lakaet en eur stad disteroc'h!

Neubeud a dud a gompren an dra-ze, hag a zo gwir, koulsgoude: Doue en deus merket e blas da bep hini war an douar; m'en meus roet aotre d'ar pinvidig da gaout tud eveltan, evid e zervicha, eo abalamour d'ezan d'o sikour d'ober o silvidigez; ma kavo ar servicher eur skoazell e karantez e vestr, eur skouer en e vuhez santel; eur sklerijenn en e gelennadurez.

Penaos gourc'hemenn ?

Met, penaos gourc'hemenn? Aze eman an dalc'h! « N'ez eus servicherien vat, a leverer, nemed el lec'h m'az eus mistri vat! »

Poaniit 'ta da veza mestrezed direbech hag ho pezo an eur vat, *marteze*, d'en em gaout war servicherien eus ar re wella.

Me n'oun ket deuet amanda zeski deoc'h ho tévériou e-kenver ho servicherien; kenteliet oc'h bet, war an draze, en iliz, ha c'hoaz e vezoc'h! Eur ger bennak hepken

a livirin diwarbenn an doare da c'hourc'hemenn d'ezo.

Penaos o lakaat da zenti; penaos o lakaat d'ho kared Sant Fransez a Zâl a lavare: « Evid ober saladenn vat, eo red lakaat eul loiadig winegr ha teir loiad eol, da lavarout eo: « Gwelloc'h douster eged rustoni », ar pez a dle ive da lavarout e paker muioc'h a gelien gant mel eget gant gwinegr. »

Lavarout a vez graet ive: « Evit rén ho tiegez: *gwelit, klevit* ha *tavit*, ar pez ne zinifi ket beza mut! Awechou e ranker beza rust; gourdrouz a ranker; — al loiadig winegr a zo red — met kelenn, skandalat bepred, gant karantez, evel ma ra eun tad pe eur vamm, o bugale.

Lavarout a rin da bep hini ac'hanoc'h: « Gourc'hemenn a rankit, ma 'z oc'h, laket gant Doue, er stad-ze; ho tever eo!

Rouanez e rankit beza en ho ti; dalc'hit ho kwalenn a rouanez hoc'h eus bet digant Doue! Ne lavaran ket deoc'h e vo ebad ho toare bemdez. Ar mestr, ar vestrez a rank beza gouest da c'hourc'hemenn, pe n'eo ket mistri int! Galloud o deus bet digant Doue, ha n'o deus ket a urz d'en em zizober anezan rak *n'eo ket dezo eo!* Lakaat *a rankont o bugale, o servicherien, da blega d'ezo; der*c'hel a reont plas Doue en o c'hichen; n'eo ket dleet d'ezo gouzanv e vije graet fae war an dra-ze en eur vankout d'an doujans a dleer kaout evito. Setu aman eur skouer da zanka aesoc'h ha dounoc'h ar wirionez-se en ho penn! Pa vez starnet eul loen, ouz eur vouetur, e ranker sellet mat ouz ar stern, ouz al lérennou, ouz al leuriou-karr, da c'houzout ha n'eus na gwint na bec'h, ha mat eo ar ranjennou, ha n'eo na ré stard, na ré laosk ar starn, ha n'eo ket prest da derri. Goudeze, e saver er vouetur hag e kroger el lérennou hag er fouet a-raok lavarout yaô!

Ma n'eo ket boaz da vlenia kezeg, ar mestr a vezo laosk ar ranjennou gantan war gein e loen, hag henma a vezo lezet da vont el lec'h ma karo, hag egiz ma karo: frapajou d'ar pildrotig, frapajou all d'ar paz: e kreiz an hent, dioc'h ma troio e penn e berc'hen, e pako eun taol fouet. pe e vezo chachet war e c'henou sou ha diha asamblez! An aneval paour ne ouezo ket pe a gleiz pe a zehou eo dezan mont.

Met, m'en deus eur mestr hag a oar e vicher, ne jacho ket war benn al loen, ne c'hlazo ket e c'henou gant houarn ar westenn; derc'hel a ray warnan, met e zourn a vezo skanv hag al loen a velo en hent, laouenik, ne vezo ket ezomm da lakaat ar fouet warnan; eur ger, beb an amzer, a roio nerz d'ezan. Anaout a ra mouez e vestr ; *gouzout a ra eo barrekoc'h* egetan ! Fizians en deus ennan rak gouzout a ra ive e vezo harpet ma strébot en hent ha lezet da ehana, ma vez skuiz; ne vezo ket goulennet ré digantan, ha, p'en em gavo er gêr, en devezo kerc'h pe velchen leun e gôf!

Mat, an dud a zo, eun tammig, evel an aneveled; ezomm o deus da veza bleniet mat; ne zisplij ket dezo, zoken, beza rénet gant eun dourn *skanv* ha *start* asamblez; goulenn a reont ive beza harpet pa vankont, kennerzet pa deuont da fall-galoni; goulenn a reont ehana goude al labour... ha boued leun o c'hôf.

Beva mat ha rei ehanou

Beva mat ar zervicherien a zo eun dra hag en deus talvoudegez: o derc'hel a reer krenv da labourat, o lakaat a raer laouen, labourat a reont gant muioc'h a galon.

N'eo ket red rei frikô bemdez, d'ezo; ne badfed ket, met boued mat ha fetiz.

Ma n'en em blijont ket en ho kêr ez aint kuit... ha ma n'eus ket a voued a-walc'h pe ma n'eo ket aozet mat, n'en em blijint ket.

Gwelloc'h eged en o c'hêr e rankont beza en hoc'h hini: er gêr emaint gant o zud, digabestr lod anezo; eun digoll a rankont kaout.

Hag ouspenn. aesoc'h eo dont a-benn eus an dud pa vezont bevet mat ha lojet mat; plijadurusoc'h eo ive d'ar vestrez gwelet an holl laouen endro d'ezi. Eur boesouner koz a lavare: « Pa vezan mezo, me a blij d'in gwelet tud laouen war va zro! »

N'eo ket dâ d'eoc'h, avat, beza mezo evit lakaat an dud eurus en ho serr!

Eun neubeudig kabestr a renkoc'h rei dezo, ivez, hep rei re, met eur pennad da ziskuiza, da zul, pe pa vez eun dra bennag a-nevez er vro pe er barrez; nemed eo dleet

d'eoc'h gouzout e pe lec'h ez eont : karget oc'h a-berz Doue, eus o ene hag eus o c'horf; dirazan ha dirag o zud o deus o fiziet ennoc'h; beilha rankit warno: eun dervez, hor boa lezet hon diou blac'h da vont d'ar sinéma, diouz an noz, — diou pe deir all a oa asamblez ganto, hag e kavemp diaes o réfus; — Mat, antronoz ec'h en em gavis da welet tad unan anezo: « Petra, emezan, va merc'h a zo bet er sinéma? — Ya vat, emeve! — A! brao oa dezi beza du-ze, rak ma vije bet er gêr, nag he mamm na me, n'hor befe he lezet da vont! »

Kalet em boa kavet e gomzou, war an taol, met gwir en devoa da lavarout ar pez a lavare, p'eo gwir en devoa fiziet e verc'h ennomp! Gwelet a rit eo mat derc'hel warno *evit o zud* hag *evito!*

Diouz o c'hamaladed, o c'hamaladezed, eo d'eoc'h o barn. Ma ne zarempredont ket kristenien vat, ma ' z eont da zansal, e lec'h mont d'ar gouspérou, n'hoc'h eus nemed eun dra d'ober, goude beza rebechet dezo o buhez: *o c'has kuit eus ho ti!* Gwelloc'h eo tremen gant nebeutoc'h a labour ha kaout servichérien a zoujans Doue.

Beza bevet ha lojet mat, kaout eun ehan beb an amzer, da aveli ar penn, a zo brao; met n'eo ket evit-se hoc'h eus klasket eur mevel pe eur vatez: *evit labourat eo!* evit mont d'ar park pe ho sikour wardro an ti. Al labour a ra vad d'an den; ne vez tamm ebet falloc'h evit labourat, gant ma ne ra ket ré. Goulenn a rankit labour digant ho servicherien evel just; arabad eo deoc'h ' ober tud lezirek anezo; gaou a rafec'h outo, rak ne vije ezomm ebet anezo ken, goudeze, e nep lec'h; o lakit, eta, da labourat hervez o nerz ha nann dreist; pec'hed eo beza direzoun.

Arabad beza direzoun

Kemennit d'ezo traou hervez ar reiz, ha nann traou, ha ne c'hellont ket ober! evel eur wreg yaouank a roe urz d'he mevel da garga daou c'hant lur winiz en eur zac'h a gant lur ha droug enni pa n'her grae ket! hag a lavare d'he flac'h: « Kerz, ta, Mari, da gerc'hat va stamm a zo chomet e-kichen ar c'hraou-zaout! »

Abenn eur pennad e teuas Mari endro: « Ne gavan ket ho stamm, emezi! » — « Er c'hraou eman marteze, kerz

adarre da welout! » Hag etre hê dent e lavaras d'comp: « Er zolier eman, pe em godell zoken, met vad a ray d'ezi klask! » N'em eus ket a ezomm da lavarout d'eoc'h ne jomas ket Mâri ouspenn tri miz en ti-ze!

Eur vestrez all, am eus anavezet, a gemenne atao ober daou dra asamblez: « Tinig? »

— « Ya, mestrez! »

— « Deus aman 'ta da blega an dilhad-wele.

— « Ya, mestrez! » hag e teue d'ar red.

— « Tinig? Kerz da gas gouélien d'ar vioc'h a zo nevez halet!

— Ya, mestrez! » ha d'ar réd da glask eur zailh.

— « Tinig? da belec'h ez es? n'em eus ket lavaret d'it skuba an ti? »

E pad an deiz e veze en doare-ze!

Ar plac'hig ne ouie mui e pe dû trei hag al labour ne 'z ae ket endro; deuet e oa ha ne rae ket eur van evit klevout he mestrez! An hevelep hini a gemeras difizians eus he matez, hag a bake bemdez eur gelienenn er pod sukr, da c'houzout ha laerez a rae sukr; pa ne gave ket ar gelienenn ebarz, antronoz, e veze safar, me lavar d'eoc'h! Ranellérez! gwelloc'h e vije bet d'ezi serra he daoulagad war eur seurt torfed, ha sturia he zî gant muioc'h a skiant!

Pa vez chachet *sou* ha *diha* asamblez, al loen n'oar ket e pe dû mont! henvel eo evid an dud!

Plega d'ar zervichérien a zo fall: kement-se a zo mont a-eneb an urz-vat, a-eneb ioul Doue.

P'ho pezo gourc'hemennet ober eun dra, eul labour, dalc'hit ken e vezo graet kousto pe gousto; na'z it ket d'en em zislavarout, met arabad eo deoc'h dinerza ho kalloud en eur lavarout ober daou labour asamblez.

Ma vez graet mat, kennerzit an hini en deus hen graet; ma n'eo ket, diskouezit d'ezan, *gant habaskded* e pelec'h eo faziet.

Pa anavezoc'h eur mank bennak en unan pe unan eus ho servichérien, e vezo dleet d'eoc'h e gelenn: ma welfec'h ho c'hoar, louz he dilhad, o vont d'an oferennbréd ,daoust ha ne lavarfec'h ket dezi: « Va c'hoar, ho saé a zo kailharet; ne deoc'h ket evelse d'an iliz! » Mat pa reoc'h ho ebechou, grit i bepred gant karantez, en

eur *zonjal ervat* er c'homzou-man ankounac'haet gand eur maread, hag a zo gwir: « Ma vefe red, evit beza mevel pe blac'h, *beza heb si*, ne vefe ket kavet kals a vistri hag a vije mât da vont da zervicha! »

Sant Herve hag an diaoul

P'ho pezo graet gwella ma c'helloc'h e-kenver ho servichérien, war ar poent-se, ha ma ne wellaont, ma ne boaniont ket da lemmel o flégou fall, eus o c'halon, goude beza klevet ho rebechou léal, e lavaroc'h d'ezo, gant douster adarre, met en eun doare start : « Ne c'hellan mui ho terc'hel em zî! »

Senti a rankont ouzoc'h! Ar vestrez a rank beza mestrez! Eur gwall-zervicher a jach gwalinier Doue war di e vestr, n'eus fors peger koulz e vez hen!

Eur penn-fall a zén, eur gwall-déod, eur plac'h atao o soroc'hat, ne raint nemed displijadur d'o mestr ha d'o mestrez! lakaat a raint an dizunvaniez etre tud an ti; ar famill holl a vezo gwall-eurus ganto.

Sant Herve a yeas, eun dervez, e ti eun aotrou pinvidik eus à Gerne: « Deuet oun davedoc'h, emezan, evid ober vad d'eoc'h : an diaoul a zo kuzet etouez ho mevelien! An diaoul? eme an Aotrou : poan am eus o kredi, met evelato, evit plijout deoc'h, e vodin aman va servicherien. » O gervel a reas hag o renka dirag ar zant, hag henman a stagas da c'houlenn digant pep hini eus a belec'h oa ha pe seurt micher a rae; p'en em gavas gand an diweza, eur peziad den dû, daoulagad lugernus en e benn, e c'houlennas, ivez, outan: « E pe seurt bro out bet ganet? »

— « E bro ar Baganiz, eme heman.

— « Pe seurt micher eo da hini? »

— Me a zo kalvez, masouner, kaboser, kéréour, gwiader, kéginer; me oar ober pep tra! »

— Ma 'z eo gwir kement-se, eme zant Hervé, e c'hellî ober ar pez a c'houlennin diganez: grâ sin ar groaz gant da viz war ar voger-man! » O klevet kemend all, an diaoul, — rak hen oa — a grenas en e groc'hen hag a stagaz da yudal; Sant Hervé e gasas kuit hag ar peoc'h a deuas darre e ti an Aotrou bras-se.

A-wechou ec'h en em gav kement-all en tiez; an diaoul a deu etouez an dud vat, ha ne vez peoc'h ebet, ken e vez taolet er maez !

Er c'hountrol, eur servicher fidel a gar e vestr, a zo eun eurvât en ti, eur rekompans digant Doue. « Met, n'ho pezo ar servicher-ze, eme an Tad Lacordaire nemed ma poaniit gand e ene, evel ma ra ar beleg gant hoc'h ene c'houi! Kemerit soursi anezan, deskit d'ezan, anaoût ha karout Jesuz-Krist! »

Ya deski a rankoc'h d'ho servicherien o c'hatekiz, o deveriou e-kenver o mistri.

O lakaat a reoc'h da heulia gourc'hemennou Doue ha re an Iliz; da zévéni ar pez e vez desket d'eomp er gador-brezeg ha kommunja a reoc'h asamblez ganto; rei a reoc'h d'ezo sklerijenn ar spered, deskadurez an ene, rak *eun dervez* e vezoc'h barnet war an dra-ze!

Hogen, n'eo ket a-walc'h o c'hentelia, o alia da veza kristenien vat; ma ne roit ket d'ezo skouer-vat: rak eno eo eman ar *penn-kenta!*

Prezeg a zo mat, *ober* a zo gwelloc'h!

Evel ma tiskouezit d'ho plac'h penaos ober he labour eo réd deoc'h rei d'ezi skouer ar vertuziou kristen. Rak, evel ma ra ar vugale diouz o zad hag o mamm, ar zerviché rien a zo troet a ober diouz o mistri; ma n'o deus diganto nemed skoueriou mat, e raint mat; m'o deus skoueriou fall, e kemerint boaziou fall!

Da ziouall hoc'h eus, eta, en ho komzou kouls hag en hoc'h oberou, gant aoun na rofec'h tro d'ezo da offansi Doue!

Taolit evez ouz ho kwiskamanchou! ne gomzan ket aman ous ar re o deus an énor da zougen gwiskamanchou ar vro, bepred modest, met ouz ar ré a zo troet da lakaat dilhad re verr dioc'h an nec'h pe dioc'h an traon!

Taolit evez da rei urz pe ali d'eur servicher, d'ober eun dra ne c'hell ket beza graet hep pec'hed: hep lavaret gevier, hep mankout d'an offerenn pe hep noazout d'an nesa.

Bezit war evez eus ho komzou: goapaat ar veleien, an dud devot, ober faé war o c'homzou, setu aze hag a zoug ar zervichérien da offansi Doue.

Ar rest er miz a zeu. TINTIN ANNA.

Koulm ar c'halvez listri

Breman ez eus pell bras, pa n'edo ket savet c'hoaz tour Kreiskêr ha pa c'helled mont, pa veze izel ar mor, eus a Roskov da Enez Vaz, hep karga ar boutou, aotrou Leon, hag a oa o chom e kastell Penhoat, etre Taole, Gwiklan ha Sant Thegonneg, en devoa eur verc'h koant evel an deiz hag en oad da zimezi. Kement a baotred yaouank a deue d'he goulenn ma oa skuiz an aotrou ganto ha ma lakeas embann dre Vreiz a-bez ne roje e verc'h da bried da hini all nemet d'ar paotr yaouank a deuje a-benn da ober eul lestr hag a gersje koulz war zouar ha war zour.

E Pennpoull, e kichenik Kastell-Paol, e oa neuze eur porz hag e veze graet ennan kalz bagou. Ar mestr-kalvez a oa eno en devoa tri mevel yaouank hag a oa barrek war o micher; lakâat a rejont, en o fenn, e oant gouest da gaout dourn ar brinsez.

Tro ar c'henta

Ar c'henta a yeas, eun dervez, beure mat, da goad Lannuzouarn, e venviachou war e skoaz, hag eun dorz vara, eun tamm kig moc'h hag eur voutailhad chistr, en e zac'h, abenn e verenn. Labourat a eure betek krezdeiz da ziskar ar gwez braoa a gave ha pa deuas naoun d'ezan e stagas da zebri.

Eur vaouez koz, he dilhad e truilhou, a dremenas hag a en em erbedas outan: « Eun tammig bara, en han Doue, va mab! » — « N'em eus ket a re, evidon va-unan, emezan ker rok ha tra. — Hep goulenn eun eil gwech, ar baourez a c'houlennas outan: « Perag ez peus diskaret ar gwez-ze? » — « Da ober loaiou, ranell goz! » — « Mat eo, eme an hini goz o tec'hout dioutan; gras d'it da c'hellout ober kalz! »

Ha beteg an noz e labouras gand e vouc'hal, e eskenn hag e dalar, hep gellout ober netra nemet loaiou ha ne oa hini ebet anezo c'hoaz henvel mat ouz eul loa.

Fallgalonet, e tizroas, diouz an noz, da di e vestr, hep ranna eur ger eus ar pez, a oa digouezet gantan, en aoun na vije c'hoarzet d'ezan c'hoaz. Lavarout a reas hepken e leze an hini a garje da vont da glask kaout pennherez ar Penhoat.

Tro an eil

Antronoz, an eil labourer a yeas en hent kerkent hag an deiz, a drouc'has gwez er c'hoad m'oa bet ennan e gamarad, en derc'hent, ha da gresteiz p'en em lakeas da zebri e verenn, e teuas an hini goz, evel en derc'hent, da c'houlenn outan an aluzen; takenn ebet ne roas d'ezi: « Perag e trouc'hes ar gwez-ze? » eme an hini goz. — « An dra-ze ne zell ket ouzoc'h! » — « N'eo ket evid ober eun dra da veza kuzet eo, evelato? » — « Tra! tra! avat, o vont da ober skopou eo emaoun! » — « Gras d'it da c'hellout ober eur bern! » eme an hini goz en eur vont gand he hent. Ar paotr a en em lakeas da labourat met kaer en devoe labourat, kounnari ha mallozi, ne reas netra ken e doug an deiz nemed eun toulladig skopou diskempenn.

Tro an trede

Tra a-walc'h en devoa bet ha ne glaskas ket tec'hout ken diouz ti e vestr. Tro an trede a oa deuet; henman a oa eur paotr fur ha kreny, e hano Koulm. Trouc'ha a eure gwez evel an daou all ha, pa oa skuiz, ec'h azezas da zebri eun tamm; kerkent an hini goz a oa, en e gichen: « Eun tammig bara, en han Doue, va faotr! emezi, en eur astenn he dourn; tri dervez a zo abaoe ma n'em eus ket debret! » — « Mat, mamm

goz, evit hizio, mar kirit, e tebroc'h Lo kcalc'h. Azezit aze, em c'hichen; setu bara hag amann, kig moc'h ha chistr; kemerit ar pez a ray vad d'eoc'h ha goude ma ne lezfec'h netra ganen, an dra-ze ne ra netra, rak me a zo yaouank c'hoaz hag a c'hell gou-



zanv kaout naoun. » — « Te a zo eur paotr mat ha karantezus, eme ar gorrigez, rag eur gorrigez e oa; merenna a rin ganez, Koulm, met, en dizro, kemer diganen ar vouc'hal-man. Me a oar perag e teues da labourat dre aman. Eun dra ziaes ez peus da ober, met, me gred e teuy a-benn eus da daol gand ar vouc'hal-man a zo eur benveg hag arabad e vezo d'it ober ruz warnan. Kenavo ha chans vat d'it. »

Epad an hanter dervez, ar paotr a labouras, gand e vouc'hal, ma oa eun dudi. Pa lugerne ar steredenn genta, en nenv, al lestr a oa peurc'hraet, krogen ha gwerniou hag all hag ar c'halvez n'en devoe netra da ober ken evit degas e lestr da Bennpoull nemet kregi en e stur.

E Kerc'hoant

A-raok mont da ziskouez e labour da aotrou Leon, Koulm a glaskas ober eun dro gand e vag nevez, da genta, hag e kemeras peun hent Lesneven o sonjal e tizroje, war e giz, goudeze, dre Landerne. P'edo o treuzi gwaremmou Kerc'hoant, a-raok en em gaout, e Plougoulm, e kavas, harpet e gein ouz eur roc'h, eun den, ha ne oa netra anezan nemed eskern ha kroc'hen, o suna tufellenn eur varrikenn: « Oc'h ober petra emaout aze? eme Goulm; ne vezo ket leunet kalz da gov d'it o suna an dufellenn-ze? » — « Kemerout a rankan ar pez a gavan; blaz an avalou a zo c'hoaz ganti, petra bennak ma 'z eus kant vloaz abaoe m'emaoun ouz he suna! » — « Dont a res ganen, eme Goulm; ha marteze e kavi eun dra bennak gwelloc'h eged an dra-ze da derri da zec'hed. » — « Mont a-walc'h a rin ganez, avat, mar keres! » hag an den treut a bignas er vag.

E Plouëskad

Pelloc'hik, e kichen Plouëskad, e weljont, en eul lannog, eun den ken treut hag hini Kerc'hoant, a oa gourvezet, war e gein, o krignal eun askorn danvad: « Ker mat-se eo da damm askorn? » a c'houlennas an daou a oa er vag; — « N'eo ket ker mat-se, met, d'an hini en deus naoun a-walc'h, kement tra a bleg hag a dorr a zo boued kov. Kant vloaz a zo emaoun o krignal an tamm askorn-ze hag e kavan eun tamm

blaz kig gantan c'hoaz. » — « Asa! deus ganeomp hag ez pezo gwelloc'hik eged an dra-ze da derri da naoun. » Ha sammet ar paotr koz.

E Pont-ar-C'hastell

En eur foennog, e kichen Pont-ar-C'hastell, an tri dremeniad a gouezas o sell war eur mesaer yaouank a oa o tiouall e zaout, en eur c'hoariellat gand e vatalm. Her gwelout a rejont o laza, gand eun taol batalm, eur big hag a oa puchet, pevar c'hant troatad bennak dioutan, war gorn unan eus e zaout: « Pa vezer dourniet mat evel ma 'z out, ne jomer ket da ziouall ar zaout; deus ganeomp; n'ez pezo ket a geuz. »

E Plouzeniel

E Plouzeniel, e kosteziou Sant Alar, e kavjont teir vilin-avel hag a droe kaerik; souezet e chomjont o



welout kement-se, rak ne oa mouch-avel ebet en deiz-ze ha souezetoc'h e voent c'hoaz pa deujont da c'houzout eo ar miliner an hini o lake da vont en dro, ken dillo all, o c'houeza warno: « Te, eme Goulm, gwella ez peus da ober eo dont ganeomp-ni, rak da blas a zo en eur vag; lez aze da vilinou ha deus ganeomp da zastum danvez; n'ez pezo ket a geuz; gwelout a ri. »

E kichenik Landerne

Eur wech treuzet Landerne ganto ec'h en em gavjont en eun draonienn hag e oa enni leun a c'hedon hag a goulined. Eun den a oa eno a rede war o lerc'h ha ne veze netra evid o faka; te a zo skanv da vale, avat, eme Goulm; deus d'hon heul ha me da lako war hent ar binvidigez ha ker buan e redes ma ne vezi ket pell evit he faka. »

E Pont Kergidu

Betek Berven ne gavjont den ebet ken war o hent, met e pont Kergidu e weljont eur paour kaez koz a gerze, en o raok, gand eur pez bisac'h, war e gein, a oa gwenn eur penn anezan ha du ar penn all; anat e oa e oa leun tenn an daou benn anezan: « Petra zouges evelse, en da visac'h? eme Goulm; tro vat ez peus graet, hizio, war a welan! » — « N'eo ket re fall, en holl, eme ar paour; an Deiz a zougan er sac'h a zo war va c'hov hag an Noz er sac'h a zo war va c'hein. » — « Pign aman ganeomp; ne vezi ket ker skuiz hag en hent-se ne jomo plas goullo ebet ken en hor bag. »

E Kastell ar Penhoat

Antronoz, ar c'halvez yaouank a en em gavas gand e lestr hag e gamaraded e tal dor-wint kastell ar Penhoat. An holl a veule al lestr; den ne c'helle kaout abeg ennan ha gwella kilvizien a oa er vro a zisklerias

n'o divije biken gellet dont a-benn da ober kement all. An aotrou a blije an tamm labour d'ezan met ne gave ket gwall aes rei e verc'h da bried da eur micherour ha n'en devoa ket eur gwenneg war e hano; goude beza goulennet kuzul digand an dudchentil a oa ouz e heul e lakeas gervel Koulm hag e lavaras d'ezan: « Da lestr a zo graet mat ganez ha ma vijes bet eun dijentil n'em bije ket graet eur van evit rei d'it va merc'h muia karet da bried; met ne ziskennes ket eus an noblans ha rak-se evit ma 'z kavin diouz doare va merc'h Helena e rankes ober evidon an nebeud kefridiou ez an da gomz d'it anezo. Ma c'houites warno n'ez pezo ket va merc'h; me baeo da vag d'it ar priz a giri, met n'ez pezo ket va fennherez! »

— « Gwelomp eta ho kefridou! » eme Goulm, ken dinec'h ha tra.

Kenta kefridi

— « Da genta em eus em c'hav gwin ha chistr trenket hag e karfen en em zizober anezo. Tregont barri-

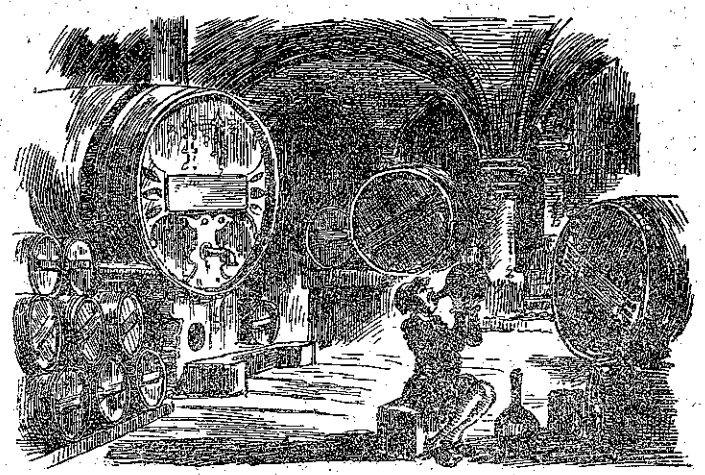

kenn bennak a c'hell beza anezo. Karout a rafen ez pefe o dizec'het a-raok an noz. »

Kaset e voent er c'hav ha lezet eno o-unan: « Setu aze, avat, eur c'haer bez da ober, eme baotr an dufellenn o tiroll da c'hoarzin; va unan ec'h en em gargan da c'houlonderi kement barrikenn a zo aman! »

Diou eur goudeze e oa goullo kaer ar c'hao hag an hini en devoa evet an tregont barrikenn a lavare en devoa sec'hed c'hoaz.

Eil kefridi

An aotrou a jomas sebezet pa welas ar barrikennou goullo: « Everien vat, oc'h, emezan; warc'hoaz e welin ha koulz oc'h da zebri. Ugent ejen am eus aze hag hanter kant penn-danvad. Ez an da rei urz d'o laza ha d'o foazat. Ha warc'hoaz e vezo red d'eoc'h debri an dek loen ha tri ugent-ze. »

Antronoz pa 'z ejont ouz taol ha pa weljont pebez berniou kig a oa dirazo, paotr an askorn-danvad, kel laouen ha tra, a lavaras: « En taol-man, pelloc'h, e c'hellin debri leiz va c'hov! » N'oa ket bet diou eur ouz taol ma ne jome mui netra eus e zilerc'h ha c'hoaz e lavare n'oa ket hanter-leun e gov.

Trede kefridi

Aotrou Leon a gave kement-se sebezus. Klask a eure eur gefridi all. E kern eur grec'henn a weled eus ar c'hastell e oa eur feunteun, dour eus ar c'henta enni. Dirak Koulm hag e gamaraded e roas d'eur plac'h yaouank sart ha mibin eur pod arc'hant hag e lavaras d'ezi: « Kerz da gerc'hat dour d'in d'ar feunteun ha taol evez, avat, ne 'z afe unan bennak, en da raok; ma vezes aman, da genta, ar pod arc'hant a vezo d'it ha rak-se, kerz dillo! »

Ar plac'h yaouank a yeas, en hent, skanv evel eun heiez. Pa gave d'an aotrou e oa en em gavet, er feunteun, e lavaras da Goulm: « C'hoant am eus ez afes da gerc'hat dour d'ar feunteun-ze hag e vefes en em gavet aman a-raok ar plac'h yaouank-se! » Dal ma kievas ar c'helou, paotr Landerne, hag a bake gedon gand e zourn, o redet war o lerc'h, a yeas ac'hano, gand eur picher, en e zourn, evel eun tenn; en em gaout a eure, e penn ar c'hrec'h, a-raok ar plac'h hag houman p'en em gavas er feunteun her c'havas eno, azezet war eur roc'h, ouz he gedal.

— « Siouaz, eme ar plac'h yaouank ijinus, gwelout a ran ne vezin ket evidout; ne dalv ket ar boan d'eomp en em laza p'eo gwir e ouezer, a-vreman, piou a vezo da genta. Diskuizomp aman, eur pennad, oc'h eva peb a vanne eus an dour sklaer-ze ha goudeze me da lezo da zizrei da genta. »

Ar reder bras a evas, hep difizians, eur c'henaouad zour, eus pod ar plac'h, met houman he devoa strobinellet an dour-ze hag ar reder kerkent ha m'en devoa hen evet a en em roas da gousket. Neuze ar plac'h yaouank a ziskennas eus ar feunteun buana ma c'helle: « Ema da genta! » a lavare an aotrou, gant lorc'h; met ar mesaer a gemeras e vatalm hag a strinkas eur maenig bihan ken eeun ma torras unan eus skouarniou ar picher a oa e dourn ar reder; dihunet, gand an trouz a reas ar skouarn o terri, ar c'housker a welas pebez fallagriez he devoa graet ar plac'h d'ezan; kemerout a eure e bicher ha d'an traon, d'ar red, mar gouie; p'edo ar plac'h o treuzi ar pont war wint e tremenas, en he raok, hag e voe da genta o kinnig dour e bicher d'an aotrou estlammet: « Gounezet ez peus da daol, eme heman da Goulm; aotrou Leon ne 'z ay ket a eneb e c'her; rei a rin d'it va merc'h; met n'her roan ket d'it, a galon vat, hag eun deiz pe zeiz, marteze, ez pezo keuz da veza pouezet kement ha ma 'z peus graet warnon evit he c'haout. » — « Gant ma c'hellin plijout d'an dimezell Helena eo ar pez a renker! » eme Goulm.

Ar brinsez a gavas Koulm diouz he doare hag hep dale e voent eureujet.

Trouz etre tad kaer ha mab kaer

Edoug ar sizuniou kenta, an tad kaer hag ar mab kaer a en em gleve braoik, met, eun dervez, an tad



Koulm hag Helena

kaer a zizac'has ar gounnar en devoa ouz e vab kaer hag a glaskas e laza. Koulm, da c'hedal ma teuje kounnar an aotrou da goueza, a gavas gwelloc'h tec'hout, war e vag, gand e wreg hag e c'houec'h kamarad, hag a gemeras penn an hent da vont da venez Arre. Endra m'edont o pignat ar menez, wardro Roc'h Trevezel, e dud a welas eur goumoulenn boultrenn o tont warno: marc'heien an aotrou oant o redet, war o lerc'h, d'an daou lamm: « N'ho pezet aoun ebed, eme ar miliner; bremaik e weloc'h ar baotred vat-ze o vont war o c'hiz, hag ec'h en em lakas da c'houeza warno, en dra c'helle hag o strinkas betek pont Koat-toull-sac'h; eleiz anezo a gouezas en dour hag a en em veuzas.

Abenn sav heol, antronoz, ar vag a oa tost da harzou Breiz; Koulm hag e dud a gave d'ezo edont saveteet pa weljont eun armead tud, savet gand aotrou Roazon, war goulenn aotrou Leon, evit stanka an hent d'ezo: « Ema graet ganeomp, en taol-man! » eme ar brinsez: « N'eo ket c'hoaz! » eme ar paour a zilasas raktal e zac'h du. Kerkent e teuas da veza noz tenval hag ar vag a c'hellas tremen ebiou ar zoudarded hag hini ne reas d'ezi an distera gaou.

An tad kaer a deuas ennan e-unan hag a welas e oa gwell d'ezan en em glevout gand e vab kaer; kas a eure kemennadurez d'ezan da zont endro hag e roas d'ezan e zanvez; da bep hini eus e zervicherien e roas eur garg hervez o galloud; paotr an dufellenn a voe laket da baotr ar gwin; paotr an askourn danvad a voe laket da vestr-keginer; ar reder bras, da vestr ar chaseourien; ar mesaer da gabiten gwaregerien ar c'hastell; ar miliner, da gabiten ar milinou hag al listri hag ar paour, da steredenner bras al lez; beva a rejont eurus pell hag hir amzer ha nemet maro e vefent ez int beo atao.

G. P.

VA LABOUSIG GWENN

Ton savet gant A. BOUCHER — Kemzou Cl. MEVEL

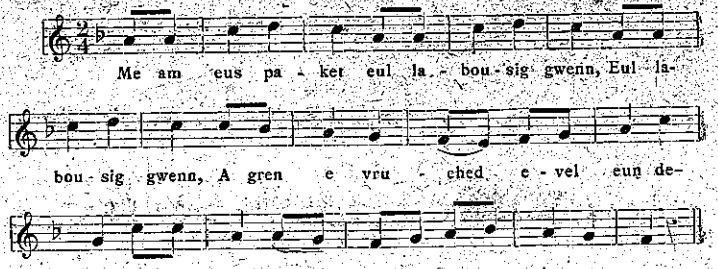

1

Me am paket eul labousig gwenn
Eul labousig gwenn
A gren e vruched evel eun delenn
O kana d'in me e vraoa kanaouenn.

2

Va lez da nijal a lavare d'in
A lavare d'in
Me gano kaeroc'h va soniou lirzin
Eus an noz bemdez hag ive bep mintin.

3

Vid o digeri me 'm eus diouaskell
Me 'm eus diouaskell
Red e ven lezet, en nenv, da zevel
Anez e varvin ha ne vezo ket pell.

4

Kerz en aer eta, va labousig gwenn,
Va labousig gwenn
Nij atao seder, kan bepred laouen
Me 'm bo keuz atao d'it, va labousig gwenn.



Chapel Sant Erwan e Paris

Warlene, en eur doulla da ober eun hent houarn dindan zouar, e Paris, e voe kavet eur maen-ben koz, lizerennou godek ha livet warnan. Eur wech ma voe gwalc'het mat ar maen-ze e voe gellet lenn warnan kement-man:

Jehan, par la grace de Dieu, Roy de France, a fondé ceste chapelle et assis la prumierre pierre en loneur de Dieu et de Mons. S. Yves en l'an 1352 *et secont de son resgne et donné grant masse d'or à la chapelle.*

Ha setu aze petra jom eus ar chapel gaer a oa bet savet, e Paris, da vrudeta sant bet ganet e Breiz. Sant Erwan, marvet d'e hanter kant vloaz, d'an 19 a viz mae 1303, a voe laket war roll ar zent d'ar 16 a vezeven 1347; raktal alvokaded ha barnerien Paris her c'hemeras da batron; Bretoned, o chom e Paris, a c'houlennas ouz an eskob Foulques, er bloaz 1348, aotre da zevel eur vreuriez hag eur chapel en enor d'o c'henvroad santel; eskob Paris a roas d'ezo o goulenn; sevel a rejont o chapel e straed sant Jalm, e kreiz karter ar skoliou, harp ouz Kloz ar Bruneau, el lec'h m'oa bet Erwan Heloury hag e ga-

marad Yann Gergoz o chom epad dek vloaz. Rouaned Frans a roas an dourn da zevel ar chapel-ze;

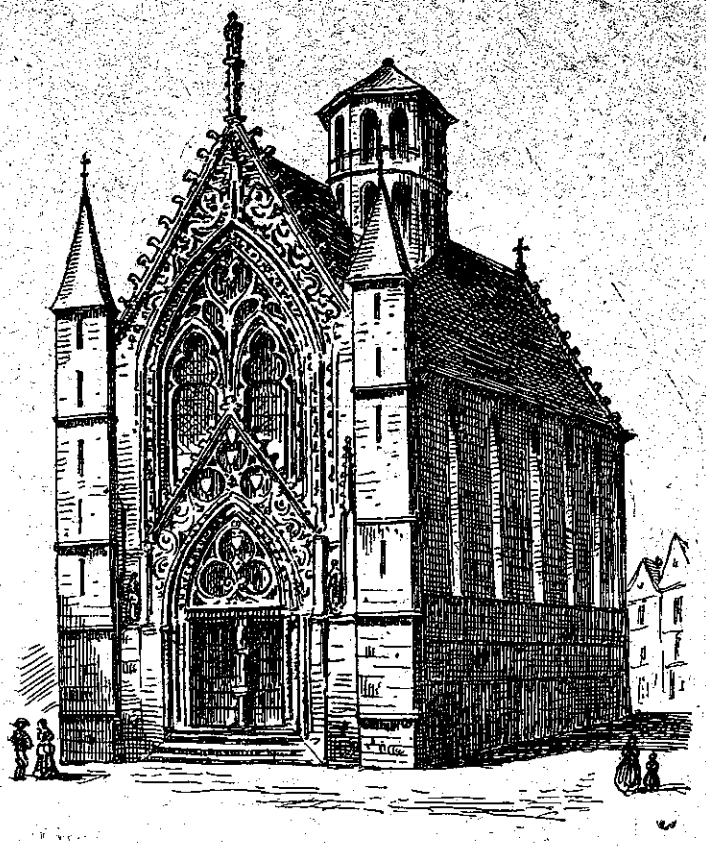

Chapel sant Erwan, e Paris, gwechall

ar roue Yann, mab Philip VI, pignet war an tron er bloaz 1350, a ziazezas he maen kenta, er bloaz 1352, hag ar maen-ze dres eo an hini emaer o paouez dizelei. Ar roue Charlez V, mab Yann, a heulias skouer vat e dad hag a roas ar c'hoad a oa ezomm, evid ar chapel; e vab Charlez VI a roas gwer a liou; war ar prenestr bras a oa a-zioc'h an aoter her gweled skeudennaouet, e wreg Izabel hag e vugale en e gichen, daoulinet dirak sant Erwan o diskoueze da Jezuz-Krist.

Betek amzer an Dispac'h, Breuriez sant Erwan a en em vode en he chapel goz e vired enni eun tamm eus sae alvokad ar beorien. Ar vreuriez-ze a deue war zikour ar re eus he izili a oa kouezet er baourentez, pa ne veze netra da damall d'ezo. Eleiz a varnerien hag a alvokaded a deue da chapel sant Erwan da bedi evit kaout ar c'hras da vont atao e tu ar gwir. Meur a hini, eus ar re a c'houneze o frosezou, a lake, e sier, a-istribilh ouz mogeriou ar chapel, skridou ha barnedigeziou ar prosezou o deveze gounezet gant skoazell sant Erwan.

Chapel snat Erwan a voe laeret gand an dispac'herien ha daoust peger kaer e oa ha peger c'houek e oa pedi enni, e voe diskaret er bloaz 1823 hag en deiz a hizio ne jom netra ebet ken anezi nemed ar maen koz emaer o paouez dizelei hag a vezo miret hiviziken e mirdi Urz an Alvokaded. Eur vodadeg a vezo graet dizale en enor da zant Erwan pa vezo digemeret, er mirdi-ze, maen kenta ha diweza, siouaz, e chapel.

Ra deurvezo gant sant Erwan lakat barnerien hag alvokaded hon amzer da gerzout war eün gand an hent a heulie hen, e-unan, hag a oa atao hent ar gwir hag al lealded.

G. P.

Kenteliou Labour-douar

AR CHATALEREZ

Da genta ar c'hezeg.

Setu chatal hag a zo diskar warno, dreist-holl en abeg d'ar c'hirri dre-dan; an ebeulien, eus an dibab, a vez gwerzet ker a-walc'h, met ar re all a ya an darn vrasa anezo d'ar gigerez ha ne vez roet evito nemed eur priz dister mezus.

Red eo c'hoaz kaout kezeg pounner ha krenv da ober al labouriou-douar hag ar charreou el lec'h ma n'e c'heller ket ober gant kirri brás dre dan. Ne werzer ket mui a gezeg, koulz lavarout, da starna ouz ar c'hirri bihan ha ne weler den ebet ken oc'h ober hent war varc'h.

N'eus fors peseurt genaoueg, en deiz a hizio, a oar blenia eur c'harr-dre-dan, ha flastra 'tud ha chatal goude beza o bouzaret hag o saotret.

Ped eus ar c'henaoueien-se a zo gouest da ober hent war eur ronse ?

Eun den ha n'eo ket gouest da jom a-c'haoliad, war eul loen, n'eo nemed eun hanter den; rak-se 'ta, tud yaouank, deskit mont war varc'h; talvoudus e vezo an dra-ze d'eoc'h, abred pe ziwezat, eun deiz pe zeiz !

Mezus eo, evel em eus lavaret sevel ebeulien gaer da gas d'ar gigerez; alia start a reomp hol lennerien da zevel nebeutoc'h a ebeulien ha da zevel ar re a zavint diwar gezeg eus ar gwella. Muioc'h a c'hounidegez a zo o sevel eun ebeul a vil lur eged o sevel tri ebeul a 200 lur.

Red eo eta, en eun tiegez hag ez eus ennan 6 pe 7 kazeg, kas unan diou pe deir d'ar muia, hag ar re-wella, na petra 'ta, d'ar marc'h ; ar c'hezeg all, pe gentoc'h mirc'hed trouc'het, a vezo atao gouest da labourat.

An tiegeziou bihan a c'hounezo kalz o chom hep sevel ebeulien rag ar boued a yafe gand ar re-man a vago eur veoc'h muioc'h.

Pe seur kezeg sevel ?

N'eo ket diaes gouzout; ar ouenn wella a gezeg eo gouenn kezeg Breiz; ar c'hezeg-ze eo a vez prenet digaeomp gand an Alamaned, ar Spagnoled hag ar C'hallaoued.

Eur ouenn gezeg nerzus int ; aes da vaga, kalz aesoc'h eged ar berniou kig-se, gwak ha digalon, evel ma 'z eo ar c'hezeg ardennek pe berchek (percheron).

N'hellomp ket hoc'h alia da zevel kezeg skanv rak re ziaes eo ar werz anezo breman.

Prena, maga hag entent ouz ar c'hezeg.

N'hon eus ket a ezomm da gomz kalz war an tu da brena, da vaga ha da entent ouz ar c'hezeg. Kouerien Breiz, holl, a zo barrek war an traou-ze.

Souezet e vez alies an divroïdi pa welont peger mat e ouezer entent ouz ar c'hezeg, e Breiz.

Koulskoude, morse ne vezo lavaret re peger ret eo derc'hel net an holl chatal ha dreist holl ar c'hezeg ; ra vezo eta sec'h mat atao o c'hreier ; teo ar gouzel dindanno ha. dreist-holl, ra vezint skrivellet ha paloueret bemdez.

Eun dra hepken a leveromp diwarbenn ar boued. Gwella boued goanv a zo evid ar c'hezeg, evel m'her goar an holl, eo ar panez; alia a reomp eta zoken an tiegeziou bras o deus dilezet ar panez, da lakaat eun dachennig vihan, bep bloaz, dindan banez, evit gellout o c'haout da rei d'o c'hezeg p'o devezo labouriou tenn da rei d'ezo da ober.

Ne gav ket d'in avat e vije talvoudus komz d'eoc'h pelloc'h war ar boued-chatal, na war an doare da entent ouz ar c'hezeg bihan ha traou all evelse; an holl a oar war gement-se ar pez a zo red; darn a ra fall? O ya! met ma reont fall eo kentoc'h dre leziregez eget dre ziouiziegez hag eur c'holl amzer eo klask deski d'an dud-se penaos ober gwelloc'h.

OLIER CHEVILLOTTE.

Buhez an Tad Julian Maner

(Kendalc'h)

1649

E pep lec'h e veze galvet an Tad Maner. An Aotrou de Rieux, eskob Kastell-Pol, her pedas hag hen aspedas ken alies, ma voe ret d'ezan senti, ha da viz genver 1649 e tigouezas e Kastell. Kerkent e tigoras ar mision er barrez. Er memes amzer e voe prezeget ive e Roskov.

Epad m'edo e Kastell, an Tad Maner a zifennas Amis Pikard, eur vaouez santel eus Gwiklan a c'houzanve poaniou eur verzerez dre garantez evit Jezus-Krist, he Mestr. Drouk-prezeget gant an dud, tamallet d'an aotrou 'n eskob, edo o vont da veza barnet, hag an Tad Bauny, kenvreur an Tad Maner, a voe hanvet da varner. Heman a c'houlennas e pelec'h edo an testou, an tamallerien. Den n'en em ziskouezas, hag ar prosez a voe dilezet. An Tad Maner a yeas betek Gwiklan da frealzi Amis Pikard, ha ne voe ket diaes d'ezan diskouez oa bet tamallet e gaou.

Goude Kastell ha Roskov, e voe mision e Enez Vaz. Tregont vloaz a oa abaoe m'oa tremenet dre eno Mikael an Nobletz, ha n'oa ket c'hoaz ankounac'haet e genteliou. « E nep lec'h, eme an Tad Maner, n'am eus kavet kristenien ken desket ha ken santel eget e Enez Vaz. En eur vont kuit, e kav d'in em'aoun o tilezel an douar santel. »

Eus Enez Vaz, e teuas da Landerne. Mikael an Nobletz en doa prezeget er gêr-ze e 1613 hag en doa kavet enni kalz tud troet muioc'h ouz ar bed hag e blijadureziou eget ouz Doue. An dud-ze o doa graet fae war e brezegennou. An Tad Maner a eostas warlerc'h Mikael an Nobletz. Digemeret mat e voe e Landerne. Prezeg a eure e Sant-Houardon, e Sant-Thomas, e Sant-Julian, e Penc'hran, hag e pep lec'h an dud a zirede, d'e glevet, ha pa voe fin d'ar mision, e teujont da ziskleria d'ezan o anaoudegez vat.

Goude Pask, e kavomp an Tad Maner pell eus Landerne, e Plonevez-Kintin, eur barrez hag he doa ezomm da glevet mouez ar visionerien. Rak pep seurd giziou fall a oa enni. An dud a en em roe d'ar vesventi, d'an hudurnez. Kasoni o doa an eil ouz egile, hag ec'h en em gannent alies, m'oa eun druez.

Eun digemer fall a voe graet eno d'an Tad Maner. « Eur sorser, emezo, eun ampoezoner a zo deuet en hor parrez. » Hag e kontent diwar e benn pep seurd geier divalo. An Tad n'oa ket eun den da veza spontet evit klevet tud o lavaret traou diskiant ha fallakr. En em lakaat a eure da brezeg. Epad an eiz dervez araok sul ar Pantekost, eiz den hepken a zeuas d'an iliz.

Pedi a reas ar Spered-Santel da sklerijenna tud keiz ar barrez-ze ha da domma o c'halonou. E bedenn a voe selaouet. Rak, da zul ar Pantekost, an holl o veza deuet d'an iliz, e reas d'ezo eur brezegenn birvidik meurbet. Komz a eure eus teodou tan ar Spered-Santel hag ive eus tan an ifern. An dud a voe skoet o spered abenn ar fin hag e voe gwelet an daerou o c'hlebia o daoulagad. « Ya, eme an Tad Maner, mat a rit diskouez keuz d'ho pec'hejou, met gant an holl daerou-ze ha gellout a reoc'h teneraat kalon Doue en ho kenver ? N'ouzoun ket. » An dud neuze evel spontet, a huanade, a zifronke. Hag an Tad da lavaret : « Mil bennoz d'eoc'h, va Doue, d'ober abenn ar fin eur zell a drugarêz war an dud-man n'o deus graet nemet dizenti ouz ho lezenn hag ober pec'hejou... Va breudeur ker, ho taerou a verk hoc'h eus en ho kalon keuz d'ho puhez tremenet; n'eo ket awalc'h

lenva; ret eo breman ober pinijenn, pinijenn wirion. » Neuze an holl, a vouez uhel, a zisklerias kaout c'hoant da jench buhez ha d'en em rei da Zoue.

Derc'hel a rajont d'o ger. An holl a ziredas da govez o fec'hejou. Pardoni a rajont an eil d'egile. Ar peoc'h hag an urz vat a renas a-nevez er barrez.

Tost da Blonevez-Kintin, edo parrez Bothoa, eur barrez vras en amzer-ze, rak, gant ar parreziou bihan stag outi, he doa daouzek mil den. Ar barresioniz, o welet ar vad graet e Plonevez-Kintin, a bedas an Tad Maner da brezeg ive en o iliz. Ezomm bras o doa da glevet prezegennou, p'e gwir o ferson ne anaveze ket ar brezoneg ha n'helle ket prezeg d'ezo. Met an aotrou person a zisklerias ne vije ket a vision en e barrez. An dud a en em zavas enep d'ezan, hag anez an Tad Maner e vije bet c'hoari fall.

An Tad a oa o vont da guitaat, daoust da zaerou ha da glemmou an dud, pa voe gwelet an aotrou de Kerautret o tostaat d'e dro : « Penaos ? emezan. An daouzek mil den a zo er barrez n'hellint ket klevet mouez Doue, daoust d'o c'hoant ? » Mont a reas da gaout an aotrou person : « Gwaz a ze evidoc'h, emezan; ho puhez ne vezo ket e surentez, ma ne vez ket a vision. »

Aon a grogas neuze en aotrou person, hag e teuas da bedi an Tadou da zigeri raktal ar mision.

Met n'en doa ket gellet, evit-se, en em zizober eus e demz-spered gwarizius. Klask a reas trabas ouz ar visionerien meur a wech o tifenn kana ar c'hantikou, o freuza an traou a oa bet renket gant an Tadou, hag eun deiz, p'edo an Tad Maner o vont da bignat er gador, e lakeas eur prezeger all en e blas, hag ar prezeger-ze a voe dichek a-walc'h evit lavaret n'oa ar visionerien nemet fals-profeted. Eur beleg all a damallas e gaou an Tad Maner da veza graet traou euzus.

En desped d'ar brezel-ze, kalonou an dud a voe gounezet hag ar mision a reas kalz vad e Bothoa ha tro war dro.

Eun den hag a oa bet pell amzer dindan galloud an drouk-spered, a gounnare pa gleve tud o tispenn an Tadou. « Fall a rit, emezan, o tibuna hevelep geier. Me a zo bet eur pennad mat dindan galloud an drouk-spered. Kollet am oa pep fizians hag edon o vont da gregi en eur c'hleze evit her sanka em c'horf. Met abaoe m'oun bet o kovez gant unan eus an Tadou-ze, ar peoc'h a zo deuet d'am ene hag an enebour a zo bet ret d'ezan tec'het. »

Evel kustum, grasou bras a voe skuilhet gant Doue epad ar mision, hag an Tad Maner a voe digollet eus e boan.

An aotrou person, avat, ne jenchas ket. Skriva a reas da Baris, da zoktored ar Sorbonn, evit diskuilh ar pez a oa bet graet epad ar mision, evel ar c'hantikou, hag ar brosesion vras. Met eus Paris e teuas d'ezan ar respont-man : « N'hellomp ket koundaoni ar pez a zo kavet mat gant an eskibien. »

E Laniskat, p'edo ar mision o tigeri, e c'hoarvezas eur maro trumm a reas d'an dud prederia war stad o ene ha selaou gant evez ar prezegennou. Er barrez-ze, an dud yaouank a oa sod gant an dansou. Hogen, eur zulvez, epad m'edont o tansal endra c'hellent, unan eus an danserien a gouezas maro mik etre divroc'h ar plac'h a zanse gantan. An holl a voe spontet hag a gemeras hent ar gêr. An Tad Maner a gavas tro eno da rei da glevet d'an dud gwirioneziou kalet, hag e voe selaouet. An dud yaouank a zeuas da veza furoc'h; an dizurziou a voe dilezet.

Er bloaz 1649 ive eo e teuas an Tad Maner da Lokornan (Leon), da Blouzane ha da Lok-Maria-Plouzane.

Y. U.

SKOL AN EMGLEO

Omnis civitas vel domus divisa contra se non stabit. Sant Vaze, XII 25.

III

AR C'HELTIEGOU NEVEZ

Concordiâ parvae res crescunt,
discordiâ maximae dilabuntur. Sallust

Gand an emgleo, e kresk ar Stadig distera;
Dre an dizunvaniez e tizac'h ar vrasa.

I

Alouberez o bro gant trec'h ar Romaned
Ne vougas ket yez kaer an Hellened;
Ar c'hontrol eo,
Rak, dre ma voe laket gant kleze Rom erfin
'Tre Spartiz, Atheniz, Gresiz all, eun emgleo
Rediet dindan ar yeo,
'Vel na oa nemed eul latin,
Ne voe ivez hiviziken
'Med eur gregaj hepken:
An hini 'oa boaziet e lennegez Athen,
'Voe gand ar Romaned studiet a-zevri,
Ha skrivet ennan lezennou
D'an holl C'hresiz o sujidi.

Brasoc'h enor en doe goude : rei kelennou
Ar C'hrist d'ar bed: er seurt eil yez santel

E voe savet tri Aviel (1),
Ha levrou all an Ebestel...

Na petra ' c'hoarvezas gant yez, kanaouennou,
Danevellou koz ar Gelted,
O gouiziegez, furnez vrudek o drouized?
Peurgollet int, nemed eun nebeut geriennou,
Pa zigoueze ganto 'n em gavout displeget
Ebarz eur skrid latin pe c'hresianek.
Siouaz!
Eus al lavar keltiek, keit amzer a renas
E meur a vro ec'hon an douar-bras,
Ne glever ken 'met komzou distreset
Dibaot, ekreiz prezegou all streouet.

Perak? Rak, 'pad m'edo Gresiz e pep koskor
O komz o yez, o lenn hec'h oberou brudet,
Ar Gelted, i, n'o devoa ket dalc'het
Da virout gand evez tenzor
O hengouniou, laes an oadveziou kent;
Ha tamm ebet ne bredeirjent
Skrivan ar gwerzennou 'oa bet gand o c'herent
Desket dindan envor
P'edont yaouankik-flamm, a c'henou eun drouiz.
Ha setu aet da get sord 'vije bet enor
O gouenn a-bez; evel lennegez Hen-C'hresiz
Ha hini Rom, ken brao pep-hini en-he giz.
Mez ha keuz d'ar Gelted; d'an holl eur gentel striz:
Ne dleomp ket ankounac'hât
Bleuniou ar varzoniez,

(1) Sant Vaze a skrivas e Aviel en hebre, pe gentoc'h en *arameeg*, eur yez dam-hebreek a gomzed er Judea en amzer-hont, hag a oa hini hon Salver; hogen ar sord kevre-ze etre an Testamant koz hag an hini nevez a voe torret abret gand ar Yuzevien aheurtet, pa golljont al levr graet a-ratoz evito; ha n'hon eus anezan ken nemed eun droidigez e gregaj, a zo koz ha gwirion.

Kenteliou ar vuhe, froueziou ar ouiziegez
A vez deut d'imp a oad da oad,
'Met o serri evel ar bruzun talvoudus
A lavare diouto Jezuz:
« Dastumit an tammou manet
Evit na vo hini kollet (1) »

II

Bet beuzet evel-se 'n eur wall-benseadeg,
Ken ar vroadelez, ken al lavar keltiek
Gant tonn rankles ar mor ledan
Eus an imparlaerded roman;
Moustret ha digeltet pep lec'h, dre faot emgleo,
Ar meuriadou kenwad 'oa war an douar-bras,
Daoust ha gallout a hallje c'hoaz
Eun elvennig bennak chom beo
Eus yez ha kouniou o gouenn goz,
Temz he spered, doareou he menoz?

A drugare Doue ' voe miret diou dachenn
Distro, ha n'edont ket romanaet a-grenn:
Enez c'hlas Iwerzon, mamm-vro ar C'hoezeled,
Hag Enez-Vreiz, mamm-vro ar Vretoned.
Eur wech aet diouz o zro beli an drec'hourien,
Edo an eneziz lezet
Kuit da veva frank en o roll;
Digabestr e vijent atao, ma karjent holl
'N em zerc'hel kevredet, da ober penn a-stroll
Ouz o alouberien nevez, ar C'hermaned.
'Met siouaz! ar skiant gand an tadou prenet
Ken ker, 'vid o mibien ' vez alies kollet.

(1) *Colligite quae superaverunt fragmenta, ne pereant.* Sant Yann VI 12.

Kelted an inizi, hep ken dalc'h-diavês,
Muioc'h-mui 'n em rannas a galon hag a yez.
Goezeled Iwerzon ha Kembreiz Vreiz-Veur
N'en em glevent ket 'vel breudeur;
Manet ar goezeleg diouz boaz gwechall e stumm,
Ha deut ar c'hembraeg resoc'h
Gant reoliou nevez.

Etre tud an daou rumm,
A zo gwasoc'h,
Hag e diabarz pep-hini
E rene dizemgleo, enebiez, kasoni.
Pegen lies e voe dezrevellet ganeoc'h,
Barzed hen-Iwerzon, brezel garv, lazadeg
'Tre rannvroiou an tir iwerzonek !

Aesoc'h a ze, na petra ta,
E voe d'eur bobl c'hermanek, ar Zaozon,
Peurvestronian Breiz-Veur hag Iwerzon,
Ha dre o c'henyeoa
Ober d'ar Gelted keiz paouez d'en em daga.

III

Teir yez c'hoezelek 'zo: hini Eirin (1), hini
Bro-Skos, komzet gand ar venezidi
Ha brudet kaer dre varzoniez Osian;
Ha hini eun enez vihanik, hanvet Man.
Ar yezou-ze, endeeun, 'zo kentoc'h teir gouryez;
War o breudeur yaouank eus barr ar Vretoned
E trec'h gant se ar C'hoezeled,
P'emaint tostoc'h d'an unvaniez,
Dre eun eil levezon

(1) *Eirin,* hano goezelek Iwerzon.

Eun darn anê a biou 'n emrenerez:
Rak breman Iwerzon
' Zo anezi eur Stad, a ra he lezennou
'Vit pez a zell outi, 'n he yez, dioc'h he giziou,
Kuit o digemer ken, graet gant dourn ar Zaozon.
Ra gouezo diouz an Nenv a-builh pep seurd bennoz
D'ar Stad kelt adsavet; furnez, berz ha madou!
Ra zeuy-hi da veza eur skouer d'an holl Stadou,
Ma trido gant dudi eskern ar Gelted koz,
Ha trugarez da renerien Vro-Zôz
'Vit beza daskoret d'Eiriniz o gwiriou!

IV

Eun eil barr an neve-geltieg
A ziskouez — e Breiz-Veur diou yez: ar c'hembraeg
Pinvidik-mor, barzonius ha gouiziek;
Ar c'herneveg, a zo marvet wardro
Kant hanterkant vloaz 'zo; —
Hag e Bro-C'hall unan: ar brezoneg.

Heman ne deo ket mab keltieg an douar-bras:
Deut eo eus a lavar pobladou a dec'has
D'hon aodou arvorek
Diouz hual ar Zaozon alouberien Vreiz-Veur,
Pemp kantved goude hon Salveur.
Ouz ar c'herneveg kaez ez eo muia hanval;
Diwallomp na gouesfe en hevelep gwalleur!

Na penôs e varvas eta e baourkêz breur,
'Oa gand an holl komzet gwechall

En eur c'hanton hanvet ahont *Kerneo,*
'Vel 'z eus e Breiz-Izel unan?
Dre vank emgleo

Etre ar bobl vunut hag ar Gerneviz all.
Disprizet 'voe gand an noblans
Kenkouls ha gand ar veleien:
N'hon eus ket er yez-ze eun Aviel zoken!

Hen ne zelleze tamm kemend a zismegans:
Al lennegez koz kernevek
Gant he feziou-c'hoari he doa taolet bleun c'houek;
C'hoaz he dije douget frouez mat ha saourek
Ma vije bet labouret gand aked,
Poaniet prederius war he zro.
Eul louzaouenn dener pa ve re zilezet
A deu da zizerian ha da veza mouget
Gand ar re-all a zo
En he c'hichen stank ha stank o kriski.

Ar bobl 'zo ouz he yez alies dibreder;
Pa na vezont skoliet enni
Gand ar re ma 'z eo o micher,
Tech o spered, pe c'halv o c'halon, he fleustri
O klask he lakat reiz ha seven muioc'h-mui;
Kalz he c'homz, ha zoken he skriv d'o faltazi,
Pe dre ziouiegez pe dre zievezder,
Pe dre lorc'h, pa nac'hont senti
'Vit mad an holl.
Ac'han e teu dizunvander,
Distresadur lavar gant pep-hini.

Ar vugale, gand o begig besteot,
O menoz sempl evel o izili,
A valbouz briz-komzou mac'hagnet; pep fazi
A ziouan 'n o diweuz 'vel er parkou treuzyeod;
Hag e vezont lezet da drefoedi,
Paour kêz inosanted, e mil doare diot.
O c'heneiled hag o c'herent
A drefoed evelto,
A gej komzou, o zroc'h, o zro hag o distro,

Da gentan alies dre fent,
Sort luc'hach mibilius pa ra d'an dud c'hoarzin;
Meurwech a-c'houdevez dre n'ouvezont erfin
Pehini eo an tu mat, an tu gin.
Ken ' ve d'an dud diaes-diaesoc'h 'n em intent,
Pep-hini d'e c'hiz pa zrailh plouz;
Gouryezigou dre-holl a zav,
Leun a c'heriou pampes 'zo 'lec'h-all dianav;
Gwella komz an tadou gant pep Yannig Pikous
'Vez « goapeat » dre n'eo ket trefoedach e barrouz.
Ken e teu kendirvi da vout estranjourien,
Tud gouez an eil 'vid egile;
An drefoedadeg-veur, 'velse
A gastizas gwechall-goz ar fouge
Eus ar vicherourien
Tre m'edont o sevel
Tour Babel...

Ma skuiz an dud a renk mont da glask eur jubenn
Da zivizout gant o amezeien
A vez o chom a-hed pemp, dek, pe ugent leo;
Ha dilezel a reont dizamant o yez koz
O tispenn a-beziou 'vel eur c'horf n'eo ken beo,
Evit kemer eun all 'zo rez, eur yez-emgleo
'Vel hini Vro-C'hall pe Vro-Zôz,
Ma tesker 'n eun taol-kont penôs
'Vezont komzet, klevet, skrivet dre-holl
Hervez eur reiz resis (mat pe fall), eur reol,
E pep kornad dindan an heol.
Ne chomo en o sav broad tud, tiegez,
Sevenadur na yez
Rannet o diabarz gand an dizunvaniez!

(*Da genderc'hel*)

EMIL ERNAULT
Barz ar Goued

Rener Breuriez-Veur ar Brezoneg.

KELEIER AR MIZ

An Aotrou Trehiou ha Pi XI

An A. Trehiou, a zo bet oc'h ober e dro genta, e Rom, evel eskob Gwened, er sizuniou tremenet; digemeret e bet gant Pi XI, d'an 30 a viz du ha setu aman petra skriv (1) *war an digemer en deus graet d'ezan eskob an eskibien.*

Eveldomp Pi XI a lavar : « Breiz a jomo kristen, ma c'heller kaout enni, atao, en amzer da zont, evel ma 'z eus bet kavet, en amzer dremenet, beleien niverus, gouiziek ha santel. »

« Kendalc'hit da gomz d'eomp, a lavare c'hoaz Pi XI; *klevet hano eus e vugale a zo eun diskuiz evid eun tad ha pa 'z eo ar vugale-ze Bretoned, ez eo eun dudi!* »

Hag hon eus komzet neuze, c'hoaz, eus santez Anna Wened a zo anavezet he fardon bras gand ar Pab, eus an ilizou e peder enno ker c'houek an Itron Varia, eus ar chapeliou didrous a ro goudor da skeudennou hor sent ha n'ema ket ar ouenn anezo c'hoaz o vont da hesk, a drugarez Doue, pa weler hanoiou evel re Roques, de Franchcville ha Nicolazic, o pignat lugernus evel stered, en oal l an Iliz.

Lavaret hon eus d'ar Pab peger brao eo hor Breiz gant he maeziou, he morlennou hag he enezennou ; peger pinvidik ha peger skiltr eo he yez keltiek ; pegen dishenvel an eil diouz egile, pegen skedus ha pegen dereat, pegen dilorc'h ha pegen dispar, eo he gwiskamanchou; peger brao he giziou koz dalc'het mat atao, a rumm da rumm ; peger bras he Istor, skrivet war he fajennou, e lizerennou gwad, he c'harantez evid an Iliz.

Komzet hon eus, er fin, eus ene Breiz, an ene doun ha kuzet-ze « a garfemp, Tad Santel, gellout digeri, en

(1) Cf. *Semaine Religieuse* du diocèse de Vannes, n° du 11 Janvier 1930, pages 22, 23.

e gaer, dirazoc'h, ma c'helloc'h gwelout ennan, peger bras ha peger birvidik eo ar garantez en deus evid ar Pab beo ! » Hag ouz va c'hlevout oc'h ober hano eus a Vreiz, eur mousc'hoarz a lugernas war diweuz Pi XI ; eur sklerder kunv ha laouen a darzas e goueled e zaoulagad hag, en e zav, e benn troet etrezek an Arvor, e reas, gouestadik, sin ar groaz, da gas d'hor bro e vennoz a Bab hag e garantez a Dad.

† Hippolyt, eskob Gwened.

Kannad Pi XI e Dublin

Iwerzon, ar genta bro geltiek a gas en hon amzer eur c'hannad da lez ar Pab, a zo o paouez ober, d'ar 14 a viz genver diweza, eun digemer kalonek d'ar c'hannad en deus kaset Pi XI, da Zublin, an A. Paskal Robinson, arc'heskob Tyana.

Digemeret eo bet e Kingston, porz Dublin, gand an Aotrou Cosgrave hag an Aotrou Mac-Gilligan, pennou brasa gouarnamant Iwerzon ; an aotroned-man a zaoulinas dirazan, da bokat d'e walenn-eskob endra ma kane holl vugale ar skoliou kantik ar Pab, e iwerzoneg.

Soudarded war loen a zigoras neuze hent d'ar prosesion hag ez ejod, gand lid bras, da gas kannad ar Pab d'an iliz-veur, el lec'h ma voe kanet an *Te Deum*.

An Aotrou Robinson a zo eun iwerzoniad, ginidik end-eeun, eus a Zublin hag a zo bet aet ez-yaouankik, da Rom da ober e studi.

E genvroïz a zo bet lorc'h enno ouz e welout o tont daveto hag hen diskouez a-walc'h o deus graet p'int aet ken niverus d'hen diambroug.

Pebez skouer a feiz hag a frankiz a ro d'eomp Iwerzon.

Skouer Bro Gembre

Pebez skouer all a ro d'eomp Bretoned Bro-Gembre; daoust ma n'int ket gwall binvidik emaint o paouez rei 24.000 *pound*, da lavarout eo talvoudegez 3.000.000, en hon archant-ni, evit sevel skol nevez Aberystwyth: hor breudeur tremor a ziskouez d'eomp, dre-ze, n'eo ket

gant netra eo e c'heller skigna an deskadurez gembraek hag ez eus, evelato c'hoaz, tud vadelezus hag a oar disklaeria gand o feadra pegement e karont o bro.

Pegoulz e ouezo Bretoned Breiz-Izel — hag a zo brasoc'h o niver eget hini Bretoned Bro-Gembre, — rei tri milion, evel ar re-man da zavetei o brezoneg? Keit ha ma ne raint ket evelse ne raint nemet mont war ziskar ha kaout koll war goll.

Gand arc'hant eo e vez kollet ar broiou met gand arc'hant ivez eo e vezont saveteet.

Bretoned diavaez-bro

Erbedi a reomp ouz hol lennerien an Tad Gilbert Français, Rener meur Tadou ar Groaz Santel, maro er sizuniou tremenet, e Saint Joseph' s Farm, en Amerik, e kichenik Chicago. Unan eus bugale Breiz hag a reas ar muia enor d'o bro, eo bet ar beleg mat-se, hag er miz a zeu e skrivimp e *Feiz ha Breiz*, eun diverra eur e vuhez.

Soniou Feiz ha Breiz

O voula trede levr *Soniou Feiz ha Breiz* emaer, a-zevri, en deiziou-man, hag a-benn fin miz c'houevrer e vezo e gwerz, 20 real ar pez; 50 son a vezo ebarz dibabet etouez ar re gaera a zo bet savet biskoaz e Breiz-Izel.

Her goulenn adalek vreman ouz Rener Kerlitud, an A. Paul Raoul, 11, straed Algesiras, Brest.

Na petra 'ta, ar re a c'houlenno abreta a vezo servichet da genta.

Y. V. PERROT.

Divinadennou Miz C'houevrer

I. — Bras o c'henel
Bihan o vervel.

20 *poent ar respont.*

II. — Piou a dreuz nao dervez arat
Ha n'he deus na troad, na lagad?

20 *poent ar respont.*

III. — Penaos skarza daou graouiad
En eur c'hrogad ?

20 *poent ar respont.*

Degaset gant Jak Abautret, Kerlouan.

IV. — Febe o vont d'e wele,
Daou a-raok Febe;
Febe o vont d'e wele,
Pevar o tougen Febe;
Febe o vont d'e wele,
Daou o selaou Febe;
Febe o vont d'e wele,
Unan warlerc'h Febe.

20 *poent ar respont.*

V. — Petra eo sota tra a zo en ti?

20 *poent ar respont.*

Degaset gant P. Pennannec'h, Lezoudoare (Plogonneg).

N. B. — Gedal ar miz a zeu a-raok degas ar responchou.

66et Bloavez — Nnn 3 — Meurz 1930

Feiz ha Breiz

Kenteliou war al labour-douar

Ma 'm eus roet meuleudi da dud Breiz diwarbenn o doare ampart da zevel kezeg, n'hellan ket, siouaz, rei kement a veuleudi d'ezo, diwarbenn o doare da zevel ar chatal-korn.

AR GOUENNOU SAOUT

Kavout a raer e Breiz

1) Ar ouenn du-gwenn, e Kerne hag e Bro-Wened; saout bihan, kalet, mat d'al laez ha d'an amann, aes da vaga rak kaout a reont o bevans en douarou dister, etouez ar brug hag al lann.

Labourerien-douar gouiziek a zo hag o deus klasket gwellaat ar ouenn-ze; kresket o deus ment al loened ; hep mar ebet, en eur ober eun dibab piz eus ar zaout gwella e vezo gellet kaout diwarno eur ouenn nevez a zaout du-gwenn hag a gavo an douarou mat diouz o doare, met, da c'hedal, ez eus eur ouenn vat a zaout evid an douarou gwella hag eo gouenn ar zaout melen-gwiniz.

2) Breman ez eus vgent vloaz bennak e kaved c'hoaz, e Bro-Leon, meur a veoc'h melen-gwiniz; en deiz a hizio, ne gaver, koulz lavarout hini ebet ken; red eo mont betek Lannuon pe Zant Brieg evit kaout bandennadou saout melen-gwiniz.

Ha koulskoude, n'em eus ket a aoun d'hel lavarout unan eus ar gouennou saout gwella a zo er bed, eo gouenn ar zaout melen-gwiniz.

Ar zaout-ze a denn kals da zaout Gwernesey, hep beza henvel mil outo, koulskoude; brasoc'h eo ar zaout

melen-gwiniz eged ar zaout du-gwenn ha koulz ha saout brudet Jersey int d'an amann ha kaletoc'h hag aesoc'h egeto da vaga.

Eur veoc'h melen-gwiniz, maget a-zoare, a ro he diou lur amann, bemdez, goude m'he devez bet he leue, hag eur veoc'h evelse a zo aes da larda hag he c'hig a zo eus ar c'henta.

Perak eta ne zaver ket mui a zaout eus ar ouenn zispar-ze ?

Da genta, a-raok ar brezel e oa izel mezus priz an amann hag al labourerien douar o deus kavet gwelloc'h sevel gouennou saout mat d'ar gigerez.

Ouspenn-ze, ar gigerien hag ar varc'hadourien zaout a gav gwelloc'h prena saout pounneroc'h, talvoudusoc'h evito eged ar zaout mat d'al laez; ar zaout pounner a vez gwerzet yaouankoc'h rak mont a reont da hesk kals kentoc'h; ar c'hounidegez a zo evid ar c'higer.

Tud a gaver, a-wechou, hag o devez c'hoant da varn pinvidigez eun den diwar deoder e chatal-korn hag eur veoc'h skanv a vezo beoc'h eur paour ha goude ma c'hounesfe an holl briziou er c'henstrivadegou (*concours*) ha goude ma rofe teir lur amann, dre zervez!

Gwelet em eus eun tiek o werza gwella beoc'h en devoa, dre ma oa du: « eur veoc'h zu, emezan, beoc'h eur paour; ne vezin ket gouest, gand eur veoc'h zu, em c'hraou, da zimezi va merc'h! »

Ha c'hoaz ar c'henaoueien a zo e Kemper pe e lec'h all e penn al labour-douar, bet laket gand ar C'houarnamant pe en em laket o-unan, er garg-se, evit kaout an enor da c'hellout lavarout o deus krouet eur ouenn zaout nevez, — tud ha n'int ket gouest da anaout mat a-walc'h eur veoc'h diouz eur banezenn, — o deus graet, war ar paper, eur ouenn nevez ha n'eus ket bet beo beoc'h ebet eus ar ouenn-ze c'hoaz, na ne vezo biken!.. Ne gomzin ket nag eus gouenn ar zaout ruz-wenn, mat a-walc'h koulskoude, met re zister o niver, nag eus gouenn saout an Naoned savet diwar ouenn saout Parthenay.

Ar ouenn Durham, dilezet e pep bro, nemed e Breiz, dre ma 'z eo harpet gand ar c'henaoueien e komzen anezo uheloc'h hag ar ouenn « *armoricaine* ». — ne fell ket d'in louza eur ger brezonek da drei en hor yez hano gallek ar ouenn-ze — a lezimp a-gostez, mar am c'hredit.

DIBABA AN TIRVI HAG AN OUNNERI

Setu aze eun dra ha gwech ebet ne vezo pouezet a-walc'h warnan. Red eo gouzout dibaba gand ar brasa evez ar c'holeou hag an ounneri a zo c'hoant da zevel. An tirvi dreist-holl a ranko atao beza diwar gwella beoc'h a zo er c'hraou. Eur veoc'h vat a c'hell rei leueou fall; eur veoc'h madik a-walc'h hepken, merc'h da eur veoc'h vat hag a zo bet mat he c'herent pell a zo, a roio atao leueou a dalvoudegez da zevel. Talvoudus eo eta kaout leoriou da c'hellout anaout, dre o c'herent, e pelec'h eman saout gwella hor bro.

Re alies e tibaber an taro diouz e vrasder ha kaerder e gorf; kals gwelloc'h e vije e zibab diouz e dad hag e vamm.

Ne zalc'her ket pell a-walc'h an tirvi, ken nebeud; d'o zri bloaz hag a-raok zoken, e vezint gwerzet d'ar c'higer hag evelse ne vezo ket gouezet petra a dalvezo o leueou p'eo gwir e vezint maro pa vezo o leueou e tro da rei laez.

Klevet em eus hano eus eun taro dispar a oa bet dalc'het daouzek vloaz, en eun tiegez, hag a oa bet gwerzet goudeze da vont d'an Amerik-Izela da ober eno c'hoaz e vicher a daro.

Bez ez eus tiegeziou el lec'h ne vez gwerzet an tirvi nemet pa vez bet halet unan pe unan eus o merc'hed. N'em eus ket a ezomm da lavarout d'eoc'h o deus chatal tiegeziou evelse eun dalvoudegez vras; ne vezont ket kaset d'ar foar, met gwerzet e vezont eus ar gêr ha prez a vez warno c'hoaz.

AR ZAOUT OC'H HALA

Eur ger breman diwarbenn ar zaout oc'h hala; en em gemerout fall a raer alies; laoskomp al leue da zont e-unan; naontek gwech ha pevar ugent war gant e teuio hag ar gwele a deuio ivez, da c'houde; e lec'h en eur sacha, evel loened, war ar paour kaez leue bihan, atao, koulz lavarout, e vez torret pe roget eun dra bennak ha goude ec'h en em gavo droug gand ar vioc'h. Nag a vioc'hed a zo bet kollet gant tud sot a glaske ober vad ha ne raent nemet droug.

AR BOUED-SAOUT

En hanv e vez maget, peurvuia, ar zaout, gant melchen; a-walc'h eo; n'o deus ezomm nétra all ebet ken; e miz gouere hag e miz eost, avat, e teu ar peuri da zisteraat; mat eo neuze rei eun dra bennak d'ezo, ér c'hraou; ar maïs, hadet e miz mae, a zo eur boued talvoudus evit dibenn an hanv; mat e vezo ivez rei d'ezo eur boued azotek, evel greun malet, da skouer, eiz pe winiz, (ken izel eo priz an ed ma 'z eo talvoudekoc'h e rei d'ar chatal eged e gas d'ar foar). Torziou arachid a zo mat ivez da rei d'ar zaout rak azotek int kenan; *eul lur dre bemp litrad laez a ro ar veoc'h*, a lakaio al laez da greski, en eun doare sebezus; an arachid, pe graon-douar a zo frouez hag a zo ar c'hiz ganto d'en em zouara o-unan evit darevi; tennet e vezont evel patatez; en Afrik hag en Indez eo o gounezer; tenna a raer eol anezo hag ar pez a jom goude ma vezont bet gwasket a vez gwerzet da vaga ar chatal.

Koulskoude an torziou arachid a deu da ger breman ha kentoc'h eged o frena ec'h aliomp hol lennerien da rei d'o loened-korn greun malet, bleud ha brenn.

Ne blij ket kalz ar brenn d'in, rak dister eo e dalvoudegez ha ker e briz.

Mar d'eo talvoudus goueliéna ar bioc'hed en hanv, talvoudusoc'h eo c'hoaz hen ober er goanv. Eun dra red eo, dreist-holl, pa 'z int maget gant rabez, boued paour tre en azot; eul lur ed malet pe arachid a vezo roet d'ezo dre bemp litrad laez a roont; talvoudus e vezo ivez rei eul lur pe zaou d'an ounneri ha d'an tirvi.

OLIER CHEVILLOTTE.

DAOU LIZER ALL

skrivet gand an Tad Abgrall

Evid ober plijadur d'hol lennerien ec'h embannomp daou lizer all skrivet gand an Tad Abgrall (1854-1929). Chomet eo bet daoust peger pell e oa diouz ar gêr, stag ouz Breiz-Izel; an daou lizer a embannomp hen diskouezo ; ar pez en devoa e laket da anaout ha da garout e vro evel ma rae oa sur a-walc'h an darempred en devoa bet e Kemperle gand an Aotrou Kervarker, tad ar *Barzaz-Breiz*. Eun nebeud miziou hepken a-raok e varo, d'an deiz kenta a viz ebrel 1929, e skrive c'hoaz, da Gerdaoulas, an nebeud geriou-man diwarbenn ar breizad brudet en devoa anavezet en e yaouankiz hag a lezhanve breman sant Kerasker.

.. Souvenirs de jours lointains où leur vénéré grand'Père en sortant de la messe, la joie de la communion toute fraîche dans le cœur, certains jours, quand il était bien content du petit vicaire d'alors, montait dans sa chambre et l'embrassait comme son enfant.

Saint de Keransker priez pour moi.

Izol hag Elle ! *Ils vont être à l'honneur aux prochaines fêtes du* Bleun-Brug, *grâce à vous. Sujet bien dur à* « distaga » *pour des enfants, mais quelle belle matière à conférence pour quelqu'un qui connaitrait bien le charme du pays et le charme des âmes qui l'ont honoré...*

El lizer-ze ivez ez eus hano eus eun dilhad-oferenna kaset d'ezan eus à Gerdaoulas hag a oa eur gwiskad bleun-brug en dro d'ezo : « Poket em eus d'ezo,

emezan, kement a zudi a rae d'in gwelout bleun va bro !»

Vinh, 16 a viz meurz 1894.

VA ZAD KER HA VA MAMM GER,

Hizio ez eus daou ugent vloaz ez eo ganet d'eoc'h eur gwidoroc'hig eus an distera, met an Aotrou Doue evit diskouez e c'halloud a gemer traou dister evid ober traou bras: eus ar piltosig bihan-ze en deus graet eur beleg, en deus graet eur misioner. Bennoz ha mil gwech bennoz d'an Aotrou Doue ha d'e vamm ar Werc'hez; bennoz ivez ha mil gwech bennoz d'eoc'h, va zad ha va mamm, da veza desket d'in, ez-vihanik, karout an Aotrou Doue ha da veza laket nerz krenv, em gwazied, gant boued yac'hus gounezet gant c'houezenn ho tal.

Hizio ivez ez eus eiz vloaz em eus ho kuitaet evit beza misioner. Abaoe an Aotrou Doue a zo bet madelezus meurbet evidon-me ivez. Evid eur mab ho peus kollet en deus roet d'eoc'h eur vandennad bugale vihan ha d'in me, e lec'h va zud am eus dilezet en deus roet eur vandennad eneou.

Pegen eurus oun o klevout ez oc'h atao yac'h, en despet d'hoc'h oad. A drugarez Doue, me ivez a zo atao krenv, evel eun Herkul.

Kenavo, va zad ker ha va mamm ger. Va gourc'hemennou da holl va zud. Ho priata a ran a greiz va c'halon.

Ho mabig

Mamm ! *Yann Saïg,*
misioner.

Vinh, ar 16 a viz meurz 1896.

VA ZAD HA VA MAMM,

Hizio ez eus daou vloaz ha daou ugent abaoe ma 'z oun bet ganet ha badezet. Setu perak e fell d'in dont da ober eun tammig kaozeadenn ganeoc'h, evit lavarout d'eoc'h penaos ema ar vro-man ha penaos ema buhez ar misioner, dre aman.

An Annam

Ar vro-man galvet an Annam a zo ouspenn pevar mil leo diouz ar Frans; gwall zuilhet e rankfe beza ar yod, er gêr, evit ma teufe ar c'houez beteg aman.

An Annam a oa gwechall eur rouantelez vras, met dre m'he deus persekutet ar Relijion gristen, gwalenn Doue a zo kouezet war ar vro ha breman ne jom mui gant Roue an Annam nemed an drederenn eus e rouantelez koz; an diou drederenn all, da lavarout eo ar pez a hanver ar C'hochinchine hag an Tonkin a zo breman e galloud ar Frans.

Bro an Annam a zo izel ha kouls lavarout atao goloet a zour; evel pa lavarfen eur prad bras; ar riz, magadurez ar vro, a vez hadet, a zav hag a zarev en dour... abell pe a dost, n'eus fors e pe du e seller, evel kaeou en dro d'ar prad bras-ze, e weler renkadou meneziou.

Tud an Annam

Tud an Annam a zo bihan met kalet ouz ar boan. Evit dougen sammou n'eus ket par d'ezo. Dre aman ne 'z eus na kar, na marc'h: an den kaez a rank samma pep tra war e chouk.

Evit tud koant, tud flour, ne 'z int ket, tud an Annam; o daoulagad a zo e stumm diou graonenn alamandez; o fri... va hini-me, evitan da veza tougn, a zo eur pikol fri e kenver o hini; o genou... paneved o diouskouarn e vije faoutet beteg an tu all; o muzellou a zo teo; o dent a zo livet e du; o baro,... diou pe deir vlevenn, war o muzell, ha dindan o gronch, eur bouchig bihan evel baro eur c'havrig.

Da genta, pa 'z oun deuet er vro, o c'haven henvel ouz marmouzien; breman, dre ma o c'haran, o c'havan ker koant hag an dud all: ar garantez a zo dall.

Gwiskamant an Annam

O gwiskamant ne ro ket kals a labour d'ar c'hemener : Eun tammig bragou lien, eun tammig roched lien war c'horre, eun tammig turban en dro d'ar penn ha setu eur julod; na boutou, na lerou, diarc'henn flipez, koulz er goanv hag en hanv.

Na pebez gwiskamant aes! ha pa zaver pé pa 'z aer da gousket, pegen diarfar e vezer. Epad an hanv ar vugale a vez noaz perpilh, hag an dud vras pa vezont o labourat n'o deus evit gwiskamant nemed eun tammig gouriz en dro d'o c'herc'hen.

Tiez an Annam

Tiez ar vro-man ne roont ket ivez kalz a labour d'ar vansonerien. Gwelet ho peus lochennou ar boutaouerien e kreiz ar c'hoadou: an darn vuia eus tiez ar vro-man a zo disteroc'h c'hoaz.

Bevans an Annam

Dre aman ne 'z eus na bara na krampoez; eur skudelladig riz poazet en dour; eun tammig pesk hanter vrein, eur begadig kig pe zaou, setu eur pred eus ar re wella.

N'eo ket saout a vank er vro, nèt ar zaout a zervich da arat, da labourat an douar ha setu perak n'o deus ket a laez. Chesus! pa deu an dommder vras, na me garfe, beb an amzer, kaout eur volennad laez Breiz-Izel, evit terri va sec'hed.

Ma vefe c'hoaz dour mat da eva! Met dre aman ne 'z eus na stivell, na feunteun: dour ster, dour giao, dour puns: setu evach ar vro ha n'eo ket yac'hus pell a-ze; setu perak tud ar vro ne evont morse dour yen; bervi a reont an dour gand eun nebeud deliou the hag hen evont tomm pe glouar. Da genta pa evomp an dour evelse, ni, etrezomp misionerien, hon eus poan a-walc'h da virout d'hen dislounka, met abenn eur pennad amzer e teuer da veza boazet. Evelato e sonjan, meur a wech, e dour feunteun Kerloarec, rak epad an hanv n'eo ket sec'hed a vank d'eomp. An dommder a zo ker bras, epad pevar miz, ma ne c'heller, koulz lavarout, na debri, na kousket. Nebeud a nebeud e koller an nerz, dreist holl pa deu an derzienn da ober he zro ha pep hini a bak eun tammig bennak e stal digand ar c'hoz gwrac'h koz-ze.

Arrebeuri an Annam

Lavaret em eus d'eoc'h pegen dister eo tiez ar vro-man. An arrebeuri ebarz an ti a zo ker paour pe baouroc'h

c'hoaz. Eur plankenn pe zaou, setu ar gwele, setu ar gador, setu an daol. Evit kousket, tud ar vro n'o deus na golc'hed, na linsel, na pallenn: eun tammig torchenn brouan blansonet, astennet war eur plankenn pe war an douar ha netra ken: ar plueg a zo eun tamm koad. Pa azezont e vezont pladet, evel ar gentenerien, dre zu-ze, o divesker kroaziet dindanno. Pa zebront ec'h azezont war an daol, en dro d'ar boued ha gant diou vazig vihan e pakont pep hini e damm. Da genta pa 'z oun deuet er vro ne c'hellen paka tamm ebet gant va diou vazig ; breman e pakfen kros eur spilhenn etre va diou vazig.

Ne m'eus ket amzer da skriva hiroc'h hizio met hep dale e skrivin d'eoc'h c'hoaz. Gwelet a rit ez eo dishenvel bras ar vro-man diouz ar Frans ha diouz Breiz-Izel. Pa ne vije Doue, pa ne vije an eneou, n'em bije morse gellet karout ar vro-man. Met dre ma 'z oun deuet dre aman evit Doue, evid an eneou, ar vro-man a zo evidoun evel va eil bro, evel eur vro nevez. Koulskoude va bro goz Breiz-Izel a vezo atao va c'harantez, va bro muia karet hag evel ma lavar ar zon :

An hini goz eo va dous
An hini goz eo sur !

Kenavo, va zad ha va mamm; ho priata a ran a greiz kalon

Ho mab Yann Saïg,
Misioner.

Diouz ar pennadou emaoc'h o paouez lenn e welit pebez den souezus e oa an Tad Abgrall, pebez breizad penn-kil-ha-troad ha pebez beleg a zoujans Doue.

Mà ho peus c'hoant da ober gwelloc'h anaoudegez gantan c'hoaz, kasit hizio hoc'h hano d'an A. Perennes, *aumônier de l'Hospice, Quimper,* m'ho pezo raktal ma vezint moulet *Buhez ha liziri an Tad Abgrall:* Eul leor a 200 pajenn ha nè gousto nemet 2 skoued e vezo hennez hag a ray vad da gement hini hen lenno.

Y.-V. PERROT.

Buhez an Tad Julian Maner

(*Kendalc'h*)

Dizurziou ar sabad

Da fin ar bloaz 1649, an Tad Maner a zigouezas e Sant-Guen. Dont a rae evit prepari tud ar vro da reseo sakramant ar Gonfirmasiou. En em lakaat a reas da zeski d'ezo o c'hatekiz. Met kement a dud a ziredas d'e gaout, da c'houlenn beza kovesaet, ma rankas chom pell er vro.

Eno eo e tizoloas da genta traou euzus ha spontus a gavas da c'houde stank e Breiz: tud oc'h adori an diaoul.

Satan a zo leun a ijin evit touella an dud, ha dreist-holl er broiou a zo enno tud dizesk war gwirioneziou ar relijion. En amzer-ze, siouaz! ar bobl e Breiz a oa evel beuzet e tenvalijenn ar maro. Ar Vretoned, e meur a lec'h, n'o doa anaoudegez ebet eus o relijion. Dont a raent d'an iliz, evid ober ar c'hiz, met hep gouzout petra eo gwirioneziou ar feiz.

Eun den yaouank eus Sant-Guen a zisklerias da genta d'an Tad Maner an dra-man: « Ar maro a zo ó para war va fenn, o veza m'am eus dilezet eur Vreuriez hag am oa roet va hano d'ezi. » Konta a reas d'an Tad e veze er vro, epad an noz, eur vodadeg e kreiz eul lanneg vras. Eno, ouz sklerijenn goulaouennou graet gant peg ha rousin, eur vandennad tud, gant trouz bras, a c'hoarie pep seurd c'hoariou, kartou, dinsou pe draou all, epad ma veze lod o tansal endro da eun tron alaouret a veze warnezan azezet eur spontailh iskis, roue war bro an denvalijenn. D'ezan an holl a dlie diskouez doujans. En distro, ar roue euzus-ze a bromete d'an dud eun eürusted a badfe keit hag o buhez. Met gwall ger e kouste an eürusted-ze p'e gwir e veze ret adori ar roue, rei d'ezan pokou mezus, en em vouestla d'ezan

korf hag ene. Goulenn a rae ouspenn nac'h Doue, ar Werc'hez, ar zakramanchou, an iliz, feiz ar Vadiziant.

An den yaouank en doa graet, emezan, kement a oa gourc'hemennet, hag evit siella ar marc'had en doa paket a-drenv d'e c'houzoug eun taol a reas d'ezan eur merk da jom ato ; e hano a oa bet skrivet war eul levr du gant gwad tennet eus unan eus e vizied. Goude beza engouestlet evelse, en doa aotre da vont da festou, dansou ha misteriou mezus ar sabad. Hag epad pell amzer siouaz! en doa kemeret perz enno. Krignet breman gand ar boan-spered, ar c'heuz, goloet a vez, e klaske en em zistroba eus e liammou. Met an diaoul hag e vignoned boazet da vont d'ar sabad ne lezent peoc'h ebet gantan: « Ha dreist-holl, emezo difenn da vont da gaout ar Jezuisted-ze a zo dionallet gant ar Werc'hez eus an Nenv Ma tizentez ouzomp, ni da gastizo hep damanti. »

O klevet hevelep traou, an Tad Maner a welas dioc'htu oa ret d'ezan mont gouestadik ha gand ar vrasa furnez. Gant asant an den yaouank, e komzas d'an aotrou Louet, eskob Kerne, a oa d'ar mare e Sant-Guen. An Aotrou Louet a c'hoanteas gwelet e-unan an den yaouank hag a en em ziskouezas leun a vadelez evitan. Sellet a reas mat ouz ar merk diaoulek graet en e c'houzoug hag e reas warnan pedennou an Iliz da gas kuit an drouk-spered. « Bezit leun a fizians, emezan, hag hiviziken fidel da Zoue. Gouzanvit gant pasianted, e pinijenn d'ho pec'hejou, an taoliou a c'hellfc'h da gaout c'hoaz digand an drouk-spered, ha sentit mat ouz an Tadou. »

An Tad Maner n'oa ket evit chom pelloc'h e Sant-Guen, hag a yeas da barrez Mur da brezeg Koraiz 1650. Epad ar c'horaiz-ze e c'hellfe evesaat gwelloc'h ouz an traou souezus a oa bet diskleriet d'ezan e Sant-Guen.

Eus a bep tu breman e tirede tud da ziskuilh traou henvel ouz ar re a oa bet diskuilhet e Sant-Guen. An diaoul e-unan eo a ranke beza an hini a alie an dud da zilezel ar Rozera, da bellaat diouz an daou Dad a brezege e Breiz, ha zoken d'o lakaat d'ar maro.

— « Perak n'o lazit ket ? », en doa lavaret d'e vignoned vrasa. — « Klasket hon eus, eme ar re-man, met n'hellemp ket dont a benn. » — « Tamallit i eta neuze d'an aotrou 'n eskob, ma vezint hanvet da jom e parreziou. » « N'hon eus espernet netra, emezo, met an aotrou 'n eskob ne gred ket d'hol lavariou. »

Kantikou ar mision hag ar prosesionnou bras a zisplije kenan d'an diaoul.

Ar pez a rae poan vras d'an Tad Maner oa gwelet pegen doun oa aet an droug er vro ha pegeit oa en em astennet. Eul lodenn vras eus Breiz a oa taget, ha n'eo ket unan bennak hepken a veze er sabad, met tud eleis, tud a bep renk, a bep stad, gwazed, merc'hed , tud yaouank ,bugale, ha zoken beleien, leaued. En meur a lec'h ar vugale a veze, ez vihan, goustlet d'an diaoul gand o c'herent.

Ar vodadeg ne veze ket atao er memes lec'h, met peurliesa e veze e kreiz eul lanneg vras, pell diouz an tiez. Ar re a oa engouestlet a boanie da zigas re all d'o heul, oc'h ober aoun d'ezo, o lavaret e c'hoarvesfe ganto gwall-euriou, ma ne zeufent ket.

Eur plac'h yaouank 16 vloaz a oa aet d'ar sabad da heul eun den brudet mat er barrez, hag e kave d'ezi ne rae netra fall ebet o vont evelse. Met kerkent ha ma tigouezas, e voe lavaret d'ezi nac'h Jezus-Krist hag adori an diaoul. « Ma ne zentit ket, a lavaras an hini en doa he digaset, e vo skoet warnoc'h. » O kredi oa deuet he eur ziveza, ez eas d'an daoulin, en eur lavaret : « Etre he taouarn, va Doue, me a laka va eme. » Eun ael eus an Neny a ziredas d'he zenna eus an toull fall-ze ha d'he digas da di he zud. » Va merc'h, emezan o vont kuit, pa vezot en eur riskl bennak, pedit ha Doue ho sikouro. »

Nebeut amzer araok koraiz 1650, Satan en doa graet muioc'h eget biskoaz evit dont a benn eus ar misionou. Pevar eus ar re a zaremprede ar sabad, tud leun a fallagriez, o doa lakaet en o fenn laza an Tad Maner. « En taol-man, emezo e vo d'eomp. » Hag e-

tlient ober o zaol fall pe d'ar Yaou-Gambid, pe da c'houel ar Zakramant, pe da c'houel sant Yann-Vadezour. Met Doue a ziwalle an Tad hag a ziarbennas menoz fall ar pevar ailhon.

Eur mevel all da Zatan a zeskas d'eur vaouez koz ha fallakr an doare d'en em zizober eus an Tad Bernard hag an Tad Maner : ober o fatrom e koar ha sanka eun nadoz er skeudennou-ze el lec'h ema plas ar galon, meur a zervez dioc'h tu, en eur lavaret eur renkennad geriou sot.

An Tad Maner hag an Tad Bernard n'o devoe droug ebet, sklaer eo. Ha diwezatoc'h ar vaouez koz, o c'houzout edont e buhez, a zavas keuz ganti d'ar pez he doa graet. Goulenn a reas pardon hag ec'h en em droas ouz Doue.

Nec'het oa lakaet an Tad Maner gand an dud keizze a gave war e hent, tud kollet gand an drouk-spered ha dies bras da zistrei ouz Doue. Da heul ar re all e teuent d'ar mision, met mil boan o doa oc'h en em zistroba eus lasou an diaoul. Peurliesa ar fizians a vanke d'ezo, hag e komzent evelhen: « Heb ar Vadiziant, silvidigez ebet da c'hedal ; hogen merk ar Vadiziant a zo bet tennet diwar hor penn gand an drouk-spered, ha ne vez ket roet diou wech ar Vadiziant ; rakse ni a zo kollet ,kaer hor bezo ober. »

Hag ar re o doa c'hoant en em rei da Zoue, a gile o sonjal en holl bec'hejou spontus ha mezus o doa graet: ha blasfemou, sakrilachou a bep seurd. Ouspenn-ze, aon o doa ive rak o c'henvreudeur fallakr. Ar re-man a zistroe an dud diouz ar mision, a c'hoarze goab d'ar re a bede, d'ar re a dostae ouz ar zakramanchou. **A-wechou e klaskent o sponta** en eu lavaret e c'hoarvesfe ganto gwall-euriou.

An Tad Maner a gavas eun niver bras eus an dud keiz-ze a oa truezus o stad. Pa zeuent da govez, o doa c'hoant en em zizober eus o bec'h pec'hejou, met n'hellent ket atao. A-wechou e veze evel stardet o gouzoug d'ezo ; edont o vont da govez o fec'hejou,

hag o mouez a veze mouget, o muzellou klozet. Evit gellout terri o liammou, e rankent reseo eus an Nenv eur c'hras sklaer hag anat, pe digant ar Spered-Santel war eün, pe dre zikour ar Werc'hez, pe dre eur zant bennak.

Eur wech eur plac'h yaouank, kaset d'ar sabad gand unan eus he amezeien, he doa asantet beza korf hag ene d'an diaoul. Nac'het he doa ive feiz he badiziant. Met, pa voe lavaret d'ezi nac'h ive ar Werc'hez Vari : « Ah ; nann, emezi an dra-ze ne rin biken. » Kinniget e voe arc'hant d'ezi. Poan gollet. Lavaret e voe d'ezi e vije skoet warni, e vije lezet da vervel gand an naon el lec'h gouez-ze. « Skoit, emezi, grit d'in gouzanv kement ha ma karoc'h, met biken ne nac'hin ar Werc'hez Vari, va Mamm eus an Nenv. » An taoliou a gouezas warni, met hi a lavaras : « Skoit, akoit c'hoaz ; gwelloc'h eo ganen mervel eget nac'h va Mamm. » Ne voe ket gellet beza trec'h d'ezi, hag abenn eun nebeudig amzer ar Werc'hez Vari he-unan a zeuas da zikour he merc'h ha d'he c'has d'an Tad Maner evit beza tennet a zindan galloud an drouk-spered.

Eun nebeut tud hepken a veze saveteet evelse gant grasou dispar. An Tad Maner en doa c'hoant tizout an holl. Evit sklerijenna ar veleien all hag o sikour da barea ar re a oa dindan galloud Satan, e skrivas eur reolenn da zeski d'ar govesored penaos en em gemeret.

Ar reolenn ne voe ket kavet mat gand an holl. Lod a reas rebechou d'ezi. Eskob Treger he diskouezas da veleien desket eus Paris ; en o zouez edo an Aotrou Visant (sant Visant a Baol). Barnerien Paris a zellas piz ouz ar reolenn hag he c'havas mat. Lavaret a rajont zoken oa ret lakaat he moula, rak talvoudus e vije dre ar Frans a-bez ha nann hepken e Breiz. Eskibien Treger, Kastel-Paol ha Kemper a roas o aotre d'ar reolenn, hag oc'h ober evel ma verke, ar govesored a c'hellas savetei kalz eneou.

Y. U.

WAR ROUDOU HON TADOU

VIIIvet TAOLENN

Jannedig Flamm o tigilha Henbont

AR MANAC'H

Pa glevjont ano eus eun torfed ken euzus, ar Vretoned en em glevas gand ar C'hallaoued eneb ar Zaozon ha neuze Alix Vreiz, c'hoar Arzur a zimezas gand eur prins gall, Per, Aotrou Dreux. Eur mab o devoe, Yann ar Rouz e ano, hag heman, war o lerc'h, a renas war Vreiz a-bez. Yann ar Rouz a oa eur prins fur hag en e amzer hag en amzer e vugale, Breiz a deuas da veza pinvidika bro a oa en Europa.

Yann III, mab kunv Yann ar Rouz, a varvas d'an 30 a viz Ebrel 1341, disher; daou vreur en devoa bet: Gien ar Penteur, ar c'hosa ha Yann Vontfort, ar yaouanka; Gien a oa maro, met eur verc'h en devoa, Jann, dimezet da eun den santel anvet Charlez ar Bleiz, hag a gave d'ezi he devoa kement a wir war gurunenn Vreiz hag he eontr Yann Vontfort. Trouz a zavas; Eskibien Breiz a en em vodas hag a voe laket ken nec'het ma ne gredjont ket mont kentoc'h gand eur gostezenn eget gand eben ; Roue Frans a zisklerias e oa d'ar prins Charlez dougen ar gurunenn, dre wir e wreg, met kals Bretoned ne gavjont ket mat ar varnedigez-ze hag ec'h en em renkjont dindan banniel Yann Vontfort.

Maouez Yann Vontfort, Janned Flandrez, lezanvet Jannedig Flamm, a oa eur brinsez kalonek, ma 'z eus bet unan; Yann a voe prizoniet gand ar C'hallaoued ha kaset da Bariz, met an Dukez a en em glozas e

kastell Henbont hag eno e talc'has penn d'he enebourien; troet e oa da bedi hag a-raok stourm, e c'hourc'hemennas ober eur prosesion evit goulenn skoazell an Aotrou Doue: her gwelout a ri, he fobl en dro d'ezi, he mab war bleg he brec'h, o pedi evit silvidigez hor Breiz.

Ar gouel a zav hag e weler Jannedig Flamm, an Dukez kalonek, gant he mab hag he brezelourien, endra ma kan ar ganerien, da genta:

Deposuit potentes de sede et exaltavit humiles.
Esurientes implevit bonis et divites dimisit inanes.

Ha goudeze gwerz Jannedig Flamm Barzaz Breiz.

Pa oa an Dukez o vale
Keriz Henbont holl a youc'he
:« Doue skor ar mab hag ar vamm
« Ha ro d'ar C'hallaoued estlamm! »

Re Vro-C'hall laouen a gane.
Ouz an daol azezet neuze ,
Gwasket en o zinellou kloz
Re Vro C'hall a gane en noz .

Meur a hini 'stoue e dal
War vordig an daol, **mezo dall.**
A greiz holl setu eur glemmvan:
« An tan, paotred, an tan, an tan! »

An tan! an tan! tec'homp, paotred!
Jannedig flamm deus hen laket
Ken e oa ar flammou gwentet
Hag an noz dù sklerijennet

Koulz hag an tinellou devet -
Koulz hag ar C'hallaoued rostet
Ha tri mil aneo luduet
Ha nemet kant ne oa chomet.

IXvet TAOLENN

Dizro Yann IV eus a Vro-Zaoz

AR MANAC'H

An Aotrou Doue, goude ugent vloaz brezel hag ugent vloaz poan a roas ar gounid d'ar Vretoned, da zeiz gouel Mikael 1364, du-hont, harp e Keranna, war lanneier Alre. Yann Vontfort, mab Jannedig Flamm a lakeas sevel, e Alre, eur chapel da Zant Mikael hag e ker-benn e vro, e Roazon, eun iliz da Itron Varia ar C'helou mat, evit trugarekaat an Arc'hael bras hag ar Werc'hez da veza roet d'ezan an trec'h war e enebourien.

Trec'het war dachenn ar brezel, enebourien Yann Vontfort a labouras dre zindan hag a lakeas ar Vretoned d'en em zevel a eneb o duk a rankas mont d'an harlu da Vro-Zaoz. Nebeut bloaveziou goudeze pennou bras Breiz, pa weljont edo o bro o vont da veza staget ouz ar Frans, a en em unanas hag a gasas eur c'hannad da Vro-Zaoz da bedi Yann IV da zistrei: ober a eure e ziskenn, e Dinard, d'an 3 a viz eost 1379, da lavarout eo breman ez eus 550 bloaz, e kreiz ar bleuniou hag ar meuleudiou: Bretoned a bep renk a ziredas d'e zaludi. Janned Penteur, he-unan e giniterv-gompez hag he enebourez, betek neuze, a deuas da zaoulina dirazan hag a roas evelse eur skouer hep par o lakat silvidigez ar vro da dremen a-raok pep tra hag eus an eil menez d'egile ,e klevjod o tregerni kan an Alarc'h;

Ar gouel a zav hag e weler Yann IV ha tud e lez, Janned Penteur, stouet dirazan endra ma kan dr ganerien kan an Alarc'h, Barzaz Breiz.

Eun alarc'h, eun alarc'h tremor
War lein tour moal Kastell Arvor.
Din! din! daon, d'an emgann, d'an emgann o!
Din! din! daon d'an emgann ez an .

Erru eul lestr e pleg ar mor.
E c'houeliou gwenn gantan digor.

Digoueet an Aotrou Yann en dro
Digoueet eo da ziouall e vro

D'hon diouall diouz ar C'hallaoued
A vres gwiriou ar Vretoned

Ken e klever eur youc'hadenn
A ra d'an aod eur grenadenn

Ken e kan laouen ar c'hleier
Kant leo, tro-war-dro, e pep ker

Deut eo an heol, deut eo an hanv
Deut eo endro an Aotrou Yann.

CHAPEL SANT TREGONNEG

e parrez Plogonneg

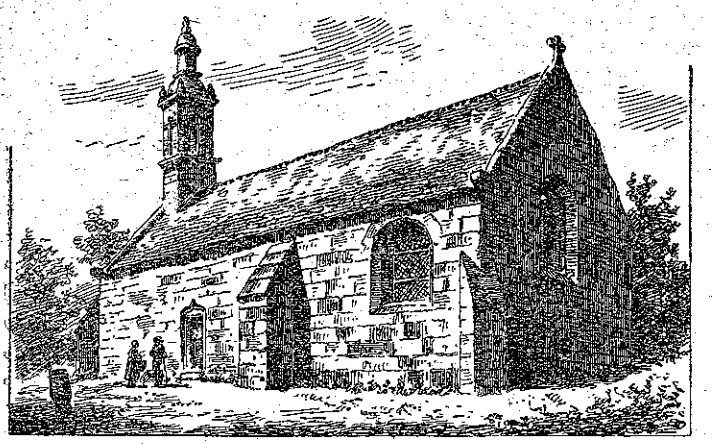

Etre Gwengad ha Plogonneg, en eun draonienn c'hlas, e kaver eur chapel goz savet en enor da zant Tregonneg; Tregonneg Kerneviz ha Tegonneg Leoniz n'int nemet daou hano eun tamm dishenvel da henvel an hevelep sant.

Gonocus, e latin, *Gonneg*, e brezoneg, oa hano unan eus ar veleien o devoa graet o diskenn, e Leon, da heul Sant Paol, e bloaveziou kenta ar VI^{ret} kantved. An *te* a zo bet staget ouz e hano a oa eur merk eus ar garantez hag eus an doujans o devoa evitan tud e amzer.

War a lavar ar re goz, sant Tegonneg, goude beza tec'het diouz e vestr, war zigarez skigna ar feiz etouez an Arvoriz, a dreuzas mor Douarnenez, a ziskennas

e aod Trefenteg hag a zavas e beniti harp eno, en eul lec'h a hanver c'hoaz Kergonneg. Tud ar vro a oa ker gouez ma ne c'hellas ket chom en o zouez.



Teurel a eure e valloz war Drefenteg o lavarout e teuje holl chas klanv ar vro d'en em voda eno hiviziken. Pignat a eure e koad Neved hag e chomas azav, e traon ar menez m'edo sant Ronan oc'h ober pinijenn warnan. Eno, en eun draonienn, pell diouz fallagriez an dud, e vevas e-unan; a nebeudou ec'h en em lakeas da skigna kelennadurez Jezuz-Krist etouez e amezeien; ioul en devoa da jom dre eno, beteg e varo, met sant Paol her pedas da zizrei da Vro-Leon hag ez eas da jom d'ar barrez a zoug e hano hag a zavas war e vez eun iliz hag eun tour eus ar re gaera a zo e Breiz.

E hano a jomas beō e Kerne, hag ar *bloue* e vevas ennan eun nebeud bloaveziou a voe hanvet *Plou-Tegonec, Ploegonnec* hag hizio *Plogonneg*.

Diaes eo gouzout perag ha pe goulz eo bet lammet digant sant Thegonneg, evit her rei da zant Thurian, an enor da veza patron parrez kaer Plogonneg, met ar chapel savet war e beniti a jom c'hoaz, da vihana, en he sav ha dleet eo da *Feiz ha Breiz* lavarout eur ger bennak diwar he fenn.

Tour ar chapel a weler dioc'htu kerkent ha ma tec'her diwar hent bras Gwengad. E diabarz ar chapel ez eus eun dra ha ne weler ket alies: eur feunteun; an dour a red anezi dre eur c'han mein-ben hag a ya er maez dre eun toull graet e moger an tu dehou; ar feunteun-ze eo feunteun sant Tegonneg hag an dour anezi a zo eul louzou ouz an derzienn.



A-zioc'h an aoter vras e kaver, kenver ha kenver gant sant Tegonneg, eur zant breizat all eveldan: sant Egareg, hanvet aman sant Tregareg. Ar skeudenn hen diskouez d'eomp, gwisket e stumm eun eskob pe eun abad, eul leor serret, en e zourn kleiz; skeudenn sant Tegonnec a zo bet labouret gant muioc'h a ijin eget hini sant Egareg hag eul leor digor a zo laket d'ar zant etre e zaouarn. Evel e Kerlouan, sant Egareg a zo pedet aman ouz ar boan-skouarn ha gwelout a c'heller skouarniou koar a-ispilh ouz ar voger, en e gichen.

Sant Egareg a zo e feunteun e kichen ar chapel ha pemp derez a zo da ziskenn enni; eno e laker dour er skouarniou evit parea pe en em ziouall diouz ar boan-skouarn.

Eur zantez Vac'harit daoulinet war an aerouant a gaver ivez er chapel. Dirag an nor gostez, sanket doun en douar, ez eus eur c'hef, houarnet e benn, evit digemerout profou ar bardonerien; war an hent bras, gwechall, e oa eun all, met, diweza gwech m'oun bet dre eno, n'her gwelis ket ken.

E presbital Plogonneg em eus kavet paperiou kontchou ar chapel adalek 1624 betek 1667. Dre ar pa-

periou-ze e ouezer e teue beleien ar barrez d'ar chapel, da zeiz ar pardon bras, bep bloaz, d'ar zul warlerc'h ar Yaou Bask, da gana an oferenn-bred hag ar gousperou hag e veze roet bara, frouez ha gwin d'ezo d'o lein.

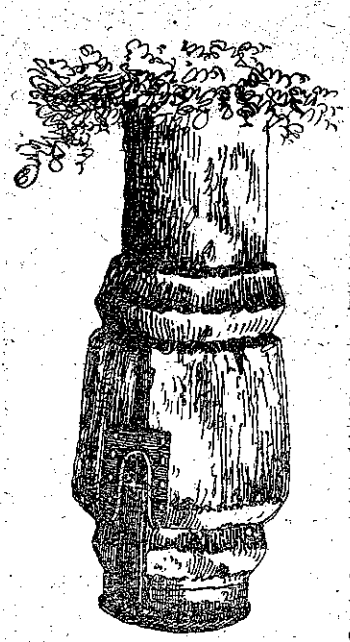

Kef Sant Tregonneg

Ar baotred yaouank a rae ken etrezo redadegou ha gourenadegou hag ar c'hounideien o deveze evit priziou seizennou da lasa o bodreou.

Goude ar gousperou ar velcien hag ar fabriked a gemere peb a vanne gwin; pa veze eur fabrik nevez e veze ivez eun tamm merenn vihan, da C'houel Maria Hanter Eost.

Ar profou a veze roet d'ar chapel a oa dister; awalc'h a oa anezo evelato evit he derc'hel e-ratre ha zoken, er bloaz 1627, fabrik sant Tegonneg a brestas 15 lur da fabrik sant Albin en devoa ezomm arc'hant evit teuzi e gloc'h. Er c'hefou e koueze eur gwenneg bennak (8 gwenneg er bloaz 1624, 17 gwenneg, er bloaz 1634); profou a veze roet da zeiz ar pardon (4 lur 5 gwenneg, er bloaz 1629; 6 lur, er bloaz 1633; 9 lur, er bloaz 1649); marc'hadourez a roet ivez: segal, ed, eul leue, koar, kig moc'h, kanab, eur chapeled, an « drederenn eus a briz eur yar. » Darn a roe kuchennouigou arc'hant, dre destamant, d'ar chapel; er bloaz 1642 e voe seiz

hag a roas, war o zremenvan, etre 5 ha 10 gwenneg d'ar chapel; ar gurusted a veze roet eun draig bennak d'ezo ivez da zeiz ar pardon. Ar gourenadegou a rank beza bet difennet, gand an Aotrou 'n eskob, er bloaz 1645, rak goude ar bloavez-se ne glever hano ebet anezo ken.

Ne oa ket a c'hounidou bras wardro ar chapel; met ne oa ket a zispignou bras, war he zro, ken nebeut. Brasa dispign a zo hano anezi, war ar paperou koz eo an hini a voe graet pa voe laket ober, er bloaz 1631, teir skeudenn goad evid ar chapel: hini Hor Zalver stag ouz ar groaz hag a bep tu d'ezan ar Werc'hez ha Sant Yann. Ne 'z ejod ket da glask unan bennak eus a Gemper, dournet kaer: al labour a voe fiziet en eur c'halvez eus ar vourc'h, Gwilhou ar Mauguen, a reas an teir skeudenn, gwella ma c'hellas, e dero kalet ar vro, evit 25 lur 10 gwenneg. En dervez ma voent laket en o flas, war an treust, a zo a-zioc'h dor ar c'heur, e voe servichet eur verenn vihan hag a goustas 27 gwenneg; al liver a c'houlennas 128 gwenneg evit liva hag alaouri an teir skeudenn.

Gwasa pez a zo ne jom netra ebet ken en e zaveus labour Gwilhou ar Mauguen; ar zant Tegonneg hag ar zant Egareg a welomp er chapel a zo diou skeudenn hag a zoug merkou anat an XVIII^et^ kantved.

G. P.



Tremenvan ar Breizad Koz

Wardro nav eur, diziou da noz,
Eo tremenet ar Breizad koz;
Holl dud e di, nes ar gwele,
Daoulinet, dourek a ouele.

Start e Doue en deus kredet,
Dre an hent mat en deus redet,
Ha Mestr ar bed, deut d'e c'hervel,
Her c'havas eurus da vervel.

Kempennet evel eur roue
En deus debret korf e Zoue
Ha, warnan mantell aour ar c'hras,
Eo nijet a-dreuz an oabl bras.

Bann heol arc'hantet hep e bar
Peoc'h an nenv war e zremm a bar,
Eur peoc'h livet, pa dremene,
War e gorf gant bez an ene.

E sal vrasa an ti e kaon,
Ez eo gourvezet war eur skaon
Hag, e skleur flamm diou c'houlaouenn,
E sellan ouz e dal laouen.

War eul linser gwenn evel erc'h
Eo bet renket brao gand e verc'h

Hag e zaouarn, skoulmet e kroaz,
A ra an neuz da bedi c'hoaz.

Dougen a ra e jupenn c'hlas,
Gwisket en deus e vragou-bras.
Dalc'het gand eun ibil kelenn
Kizellet warnan eun delenn.

Hag epad tri devez dioustu
E voe gwelet, deut a bep tu,
Breiziz o tont sioul dre al leur
Da bedi 'vid an ozac'h meur.

Pa oa, d'an deiz merket, er foz
Laket da gousket an tad koz,
Evel merien, diouz va spered
Kouniou a zailhas, er vered.

. . . . . .

Rag ho kimiad, o tad karet,
Evit ho familh glac'haret,
Evit ar barz, evit an holl,
Pebez gwalenn ha pehez koll !

Ne vezo mui klevet ho mouez
Fraez, helavar, founnus, a bouez,
Ken ampart da zigas ar peoc'h
En trouz a strake endro deoc'h.

Ne welo mui den ho pleo moug
Rodellet ker brao war ho choug,
Nag ho ki ruz, tronset e lost,
O vont d'hoc'h heul beteg ar post.

Ne vezot mui gwelet o vont
Da foariou Brest, da re ar Pont,
En ho « char a banos » a zeiz liou,
Da brena moc'h, da werza liou.

Ne vezot ket, d'ar miziou du,
Gwelet o kantren tu pe du,
Mall ganeoc'h war an dienez
Skuilha eur berad levenez.

N'ho kwelo den, d'an hanv klouar,
War ho penn eur c'hoz mouchouar,
O voustra, evel pallennou,
Ar yeot aour, a-hed al lennou.

N'ho kwelomp mui, dre an henchou,
En disheol dindan ar blenchou,
Oc'h ober ho pennad bale,
Ganeoc'h eur vandenn vugale,

Nag o tastum dezo, hep prez,
Mouar du war gribell an drez,
Pe o kutuilh, a-zounn ho kein,
Roz gouez ispilhet ouz an drein,

Nag, azezet sioul en o c'hreiz,
Diouz hoc'h envor leun gant traou Breiz
O tibuna, hep chomm a zao,
Eur maread marvailhou brao;

Nag, e komzou sklaer eus ho kiz,
Ho pez war al leor katekiz,
O teski d'ezo sebezet,
Petra dalv beza badezet,

Ez int holl euz lignez Doue,
Eo pep kristen eur gwir roue
Hag ez eus evit holl eun tron
E ti Jezuz hag hon Intron.

Kerse en do hoc'h amezeg
D'ho mevelien ha d'ho kezeg
Ha d'an dournerez el leur zec'h
A dro gouestad he feder brec'h.

Keuz en do d'eoc'h ar persoun koz
A gare komz ganeoc'h d'an noz,
A gave mad ho kuzuliou
Ha dispar ho kan, d'ar zuliou.

Tad koz, er bez, kouskit e peoc'h,
N'eo ket aet ho furnez ganeoc'h :
Ho roudou, hirio koulz ha dec'h,
A gavimp moulet, e pep lec'h.
A skoueriou mat evel ho re,
Er bed-man, morse ne vo re,
Ha drezo, ni 'zo sur, warc'hoaz,
Feiz ha yez Breiz a vleunio c'hoaz.

Hor c'hennerzit, en holl stadou,
Da vale war hent hon tadou,
Hag eveldoc'h c'houi e peb eur
Da garout Doue hag hor breur.

JERSEY, 7 Genver 1930.

J. L'HELGOUAC'H, O. M. I.

Trede Leor Soniou Feiz ha Breiz

Gortozit c'hoaz eun nebeud deiziou.

Al labour gand ar voulerien a bad pelloc'h eget ne zonjemp; gwir eo, al leor en devezo 120 pajenn.

Hol lennerien ne gollint netra evit gortoz hag ar re o devezo goulennet da genta eo a vezo servichet ivez, da genta, na petra 'ta!

Intanvez ar Roudouz Veur

N'eo ket mat, a leverer, gouela re d'ar varo, evel darn hag a weler o vallozi war an Aotrou Doue p'en deus diframmet diganto unan pe unan eus o zud, hag o chom hep kemerout preder ken gand ar re a jom c'hoaz endro d'ezo. Red eo soubla hon youl da youl Doue; heman eo ar mestr bras hag a oar atao renka an traou evid ar gwella; ar pez hon eus da ober eta pa en em gav ar maro da skei a-dost d'eomp eo kaout mat ar pez en devoa graet an Aotrou Doue, pedi evid an hini a zo aet diganeomp d'ar bed all hag en em laouenaat o kredi her gwelimp adarre er baradoz p'en em gavo hon tro da vont hon-unan da welloc'h bro; oc'h ober evelse e chom hon nerz-kalon ganeomp hag eun dra eo hag a zo ezomm anezan evid mirout ouzomp da streboti ha da goueza war henchou kalet ha garo ar bed-man.

Ar re goz a lavare gwechall e oa eur plac'h yaouank eus hor bro-ni he devoa kollet he mamm ha ne rae nemet gouela d'ezi noz deiz. Eun nozvez m'edo evelse oc'h hirvoudi, e welas, a greiz he hunvre, eun toullad eneou o vont gand hent ar baradoz, en eur gana meuleudiou an Aotrou Doue; anaout a eure he mamm a gerze ivez war an hent laouen-ze, met pell edo war lerc'h ar re all rak eur saillad dour a oa ganti hag en devoa doare da veza pounner :

— « Petra zougit aze, va mamm? emezi.

— : Va merc'h, ar pez a zougan aman eo an daerou ez peus skuilhet abaoe va maro; o dougen a rankan ha pounner int ha setu aze perak n'oun



Laket e voe eur zoudard da deurel evez warnan.

ket gouest da vont ker buan hag ar re all; rak-se 'ta, en hanv Doue n'es ket da ouela ken; ped evidoun hag a-walc'h eo ha me az pennigo.

Ar vinorez a reas ar pez a oa bet lavaret d'ezi; ne ankounac'heas ket he mamm, met ehana a eure da skuilh warni daerou didalvez.

Ar marvailh a zisklerio mp aman warlerc'h a vezo gellet tenna anezan an hevelep kentel. Dastumet eo bet e Colloreg, breman ez eus 35 pe 40 vloaz gand Anatol ar Braz her c'hlevas gand ar c'hloc'her Joseph Morvan.

Skouer intanvez yaouank ar Roudouz-Veur a ankounac'ha re zillo an hini e ouele re en holl d'ezan n'eo ket eur skouer, ken nebeud, da veza heuliet eo, met he istor a zo eun istor hag a gaver e skridou kosa ar Greked hag e chomer souezet o welout an henveledigez a zo etre kontadenn ar Greked koz hag an hini a gaver sanailhet atao e spered ar Vretoned a zo o chom etre ar Menezïou Du ha Menez Are.

Eun den eus a Golloreg a oa bet krouget evit beza lazet eun den all hag e gorf a voe lezet stag, eur pennad, ouz ar post-kroug, da ober aoun d'an dorfetourien. Evit mirout ouz e gerent da zont d'e ziskrouga, epad an noz, e voe laket eur zoudard da deurel evez warnan hag e voe lavaret d'ezan e vije krouget e-unan, en e lec'h, ma finvje ar c'horf maro-ze ac'hano.

Eun dervez, diouz an abardaez, e oa laket eur gedour nevez hag ar paotr kaez a boanie, gwella ma c'helle, da jom dihun, e kichen ar c'horf krouget pa glevas trouz bale unan bennak o tont davetan; anaout a reas raktal unan eus e gamaraded a oa mevel er Roudouz Veur, e Plonevez ar Faou hag a oa eur baner gantan ouz e vrec'h.

— : Da ober petra e teues-te, dre aman ? eme-z.an-

— : Penaos, eme egile, n'ez peus ket klevet, eo maro va mestr, aotrou ar Roudouz Veur, eiz deiz a zo, hag abaoe e intanvez a zo ker rannet he c'halon ma ne ra nemet gouela ha lenva epad an deiz. An arched a zo bet kaset, harp a-ze, da chapel Sant Denez hag eno e chom noz deiz, da hirvoudi ha n'oun ket gouest d'he lakat da zebri eun tamm.

Bemdez e teuan da zegas he c'hoan d'ezi, met



Perak ne lesfes ket ar baner-ze aman ?

gouzout a-walc'h a ran ne gemero tamm adarre-hag e tizroin d'ar gêr gand ar pez a oa deuet ganen.

E gwirionez, eur c'hart eur goude, ar mevel a oa dizro gand e baner.

— : N'em eus ket gellet, emezan, he lakat da zebri tamm; lavaret he deus d'in, evel en troiou all, he devoa mall da vont da welet he fried d'ar bed all hag e felle d'ezi yun, evit gellout, evelse, mont kentoc'h.

— : O! yun a c'hell ma kar, eme ar zoudard, ken dinec'h ha tra; an dra-ze a zell outi, met diskouez aman petra a zo ganez en da baner.

Ar mevel a zibradas golo ar baner hag e voe gwelet e oa enni, eur pastez gad, eur yar bet rostet ouz ar ber, eun dorzig bara fresk, eur gouign gand amann, eur voutailhad gwin koz, traou holl hag a oa klozet brao etre daou dorch gwenn kann.

— : Asa 'ta, mat, eme ar zoudard, da vestrez a zo eun tamm mat a zodenn anezi, pa ra fae war draou hag a zo ker mat all; en he lec'h m'o debrfe, ne vefe ket pell an dale; perak ne lesfes ket ar baner-ze ganen aman; mirout a rafe ouzin da gaout keit an noz ha lavarout a c'helifen, goudeze, em eus graet eur pred mat, eur wech, da vihana, em buhez; n'ez pezo nemet lavarout ez peus he lezet er chapel o kredi e vije deuet an itron, epad an noz, da zellout ouz ar pez a oa ebarz hag e vije deuet c'hoant d'ezi, marteze, da zebri, goudeze.

— : Ma keres hen dalc'hi, avat, eme ar mevel; setu hi hag arabad eo d'it kaout re a aoun ouz da grouget.

Laouenaet holl o sonjal e raje hep dale, eun askoan vat, ar paotr yaouank a en em lakeas da vale, evid en em domma d'ezan. Wardro hanternoz, edo o vont da staga gand e bred pa deuas eur c'hoant, en e spered, da vont da welout an intanvez evit he fedi da zebri eun tamm bennak pelloc'h, en aoun da vervel gand ar rann-galon hag an naon.

Ha setu hen, mar gouie, etrezek ar chapel. Araok m'oa en em gavet tost d'ezi e klevè hirvoudou an intanvez. Arched he gwaz, goulou koar enaouet en dro d'ezan, a oa renket brao, war-ar c'heler, dirak an aoter vras hag an intanvez, en he dilhad kañv, a oa daoubleget warnan, o lenva, ma oa eun druez he c'hlevout.



Pec'hed eo d'eoc'h gouela evel ma rit !

Ar zoudard, evit rei da anaout d'ezi edo en he c'hichen, a skoas eun taolig war he skoaz.

— : Itron, emezan, ken dichek ha tra, n'oc'h ket fur a-walc'h p'en em lezit evelse da vervel gand ar rann-galon, e lec'h plega da youl Doue. Ho pried. Doue r'her pardono, a zo breman er baradoz ha pec'hed eo d'eoc'h gouela d'ezan, evel ma rit. Evidoun-me a gemer perz en ho klac'har ha doaniet oun ouz ho kwelout o fallgaloni evelse e lec'h dont ennoc'h hoc'h unan ha sevel war ho treid da vont adarre en dro !

— : Siouaz, emezi, ar boan am eus a zo unan eus ar poaniou ne vezont ket frealzet, er bed-man, ha ne c'hedan nemed an eur da vont va-unan d'ar bed all; bennoz Doue d'eoc'h, evelato, evit ho komzou mat, met va lezit aman, va-unan, da ouela, e peoc'h.

— : Ne 'z in ket ac'han, itron, ken na ho pezo kemeret eun dra bennak. Sellit, paner ho mevel a zo deuet ganen. Gwelit petra a zo ebarz: eur yar rostet hag eur pastez-gad.

— : Koll a res da amzer; ne zebrin tamm ebet en holl.

Ar zoudard, heb ober eur van ouz komzou an itron, a zispakas ar boued hag o renkas war eur skaon; an intanvez paour, hanter varo gand an naon, a c'houesaas, gand eur stlabez plijadur, ar pastez hag ar yar; a-bouez poueza warni, ar zoudard a deuas a-benn d'he lakat da gemerout digantan eun tamm askell-yar, eur begad pastez gad hag eur beradig gwin.

Hen e-unan a drouc'has eur strouñkouniad bara hag a ziskolpas eur peziad eus ar yar da zebri gantan; eur blijadur oa e welout o tebri ha naon a deue da eun den, tra nemet ken o sellout outan. En eur zebri e lavare hanō d'an itron eus an troiou

kaer en devoa graet hag eus an istoriou a anaveze. Eur paotr brao oa; trei a ouie e gomzou ha mat e oa da dremen diouz an dud.

Itron ar Roudouz-Veur her selaoue gand evez; kemerout a eure c'hoaz digantan eun tamm kig yar hag eur banne gwin hag er fin e teuas hag e kavas eun tamm blaz bennak gand ar vuhez...

A-greiz-holl ar zoudard a skoas eun taol war e dal :

— O ! sapristi ! ha va c'horf krouget am oa ankounac'haet! Daoust ha ne vezo ket deuet unan bennak d'e laerez! Gortozit, eur pennad, ma 'z in da welout petra e teu da veza.

Ar zoudard a zizroas, eur pennadig goude, hag hen, d'e dro, eo a oa tenval e benn :

— Kollet ! eun den kollet oun, itron ! Epad m'edon aman, unan bennak a zo deuet hag en deus laeret ar c'horf am oa urz da ziouall. Breman eo graet ganen ha n'en eus nemet gedal ar maro da ober ken.

An intanvez a glaskas e frealzi, met hen a heje e benn an daerou en e zaoulagad; er fin e teuas hag e lavaras d'ezi hep kredi sellout outi war eün :

Ne c'hellan beza sallvet nemet kaout a rafen eur c'horf all da lakat, ouz ar post-kroug, e lec'h an hini a zo aet kuit. Hag e pelec'h ez in da glask eur c'horf ? Kollet oun, n'eus ket da lavarout nann ha gwaz-a-ze evidoun !

Itron ar Roudouz-Veur a jomas sioul, eur pennadig, ha goudeze e lavaras:

— Red eo ober tra pep tra evit savetei buhez eun den dinamm. Dre druez ouzin eo ez oc'h bet tec'het diouz ar post-kroug. Ober a rankan eta breman va galloud evit ho tiframma eus a-dre skilfou an Ankou. Digorit an arched, kemerit korf

va fried ha krougit hen e lec'h ar c'horf laeret. E ene n'en devezo poan ebet hag ar c'horf a zo nebeud a dra.

An den yaouank ne jomas ket da dorta. Pa zavas an heol e benn a-zioc'h ar menez e oa atao unan krouget e beg ar post. An intanvez a oa dizroet d'he maner. Eur miz goudeze, kleier Colloreg a zone laouen evid eured itron ar Roudouz Veur, frealzet pelloc'h, gand eur paourkaez soudard, ar pez a lakeas meur a hini souezet ha ne viras ket ouz an daou brieg nevez d'en em garout kalz ha da veza eurus bras, ar rest eus o buhez.

G. P.



KELEIER AR MIZ

50vet bloaz belegiaj an A. DUPARC

D'an 20 a viz c'houevrer diweza ez eus bet hanter kant vloaz abaoe m'eo bet beleget an A. Duparc, e Gwened, gand an A. Becel. Abaoe en deus graet e dreuz, digoret hent ha fuilhet sklerder en dro d'ezan, gand e gomzou helavar, evel kelenner e Keranna, person en Oriant hag eskob e Kemper.

Hon hol lennerien a bedo Doue d'hen derc'hel pell hag hir amzer c'hoaz war gador sant Kaourintin ha sant Paol. Ra deurvezo gand an Aotrou Doue mirout d'ezan e yec'hed, astenn ha laouenaat e vuhez, ha rei d'ezan ar c'hras da c'hellout gwelout bleun ha frouez o sevel diwar an had, eus an dibab, a daol hanter kant vloaz a zo e maeziou Breiz-Izel.

BLEUN-BRUG BRAS 1930

D'ar 16 a viz c'houevrer diweza ar re a zo e penn ar *Bleun-Brug* e Leon, Kerne, Treger ha Gwened a zo bet en em vodet e Landerne hag o deus en em glevet evit lakat goueliou bras ar *Bleun-Brug*, er bloaz-man, e Gwengamp d'an 12, 13 ha 14 a viz gwengolo.

D'an 12 e vezo graet eun dro vale, da welout an traou kaera a zo da welout e bro Dreger; mont a vezo graet da bardona, war bez Sant Erwan da Landreger.

An 13 a vezo dervez ar studiadegou ha d'ar zul 14, ker Itron Varia ar wir zikour a vezo eur mor a gan hag a levenez o redet dre he baliou hag he flasennou.

Adalek hizio lakit doun en ho penn e rankit, evel pep breizad speredok ha kalonek, beza e Gwengamp d'ar *Bleun-Brug* a zeu.

C'hoarierien ar Bleun-Brug e Folgoat

C'hoarierien ar *Bleun-Brug* a c'hoarío, e Folgoat, da zeiz gouel ar Werc'hez, d'ar 25 eus ar miz-man, raktal goude ar gousperou, evit rei dourn d'an Itron Varia da beurbaca ar zal vras a zo savet, e gwasked he iliz kaer.

Setu aman reolenn ar c'hoariadeg :

I. — *Gwad Abel,* pez doanius eus an amzer vreman, e pevar arvest.

II. — *Ar vaz-valan,* kanaouenn dudius, gant taolennou.

III. — *Laou ar Brabanser,* pez farsus en eun arvest.

IV. — *Bizied ar Gernez,* farwellerez eus ar re blijadurusa, en eun arvest.

Etre an arvestou e vezo kanet soniou braoa trede leor *Soniou Feiz ha Breiz,* a vezo kavet eno, en deiz-se, e gwerz, nevez flamm, war e genta lamm.

Retred Lesneven

Ar baotred yaouank a dle mont da vortoloded pe da zoudarded, e miz ebrel a zeu, a zigoro ar retred evito e ti ar retrejou, e Lesneven, d'ar 25 eus ar miz-man da 6 eur diouz an noz.

Ar gerent kristen hag o deus c'hoant e vefe o bugale ker yac'h a gorf hag a ene da zizrei, eus ar c'hazarn, ha ma 'z int breman p'emaïnt er gêr, o c'haso holl d'ar retred-ze.

En amzer-man ne oufed morse ober tra-a-walc'h evit derc'hel ar yaouankiz war hent ar furnez.

Da belec'h ez a Breiziz

N'eus ket pell ez eus bet eur vodadeg, e Kastell-nevez ar Faou, diwarbenn an divroa. Er c'horn-ze a Gerne, dreist-holl, ez eus kalz tud o tec'hout diouz ar gêr. Gwelomp eun tamm piou ez int hag e pelec'h ez eont.

Kastell-nevez ar Faou, parrez a 3.988 den.

Abaoe 1926, 159 den a zo aet anezi da lec'h all; 119 da New-Jersey, 20 da New-York; 13 d'ar C'hanada; 7, a gleiz hag a zehou tostoc'hik d'ar gêr.

Collorec : 1.834 den.

Abaoe ar bloaz 1928, ez eus aet 40 bennak d'ar Stadou-Unanet, 27 d'ar C'hanada, 2 d'ar parreziou all tost d'ar gêr, ha 56 bennak d'an Dordogn pe da Bariz.

Laz : 1.384 den.

Er pevar pe bemp bloaz diweza-man n'eus aet eus ar barrez nemet 35 den.

Sant Gwazeg : 1.569 den.

En tri bloaz diweza-man ez eus aet eus ar vro 220 den: 40 da New-York; 80 da New-Jersey ha 100 da Vro-C'hall, dreist-holl da Drelaze ha da Angers.

Sant Thos° : 1.385.

22 a zo aet kuit er miziou tremen hag holl d'an Amerik, 21 da New-Jersey hag 1 da New-York.

E New-Jersey eo ez eus kals Bretoned; e Lodi, Patterson, ha Milton emaint 5 pe 6.000 harp en harp ha, siouaz, n'eus beleg breizad ebet ganto. Kemeret e vezont eno er staliou-labour, kals kentoc'h eget tud ar broiou all, dre ma teskont dioc'htu ar saozneg. Unan hag a oar brezoneg a dap buan ar yezou all ha setu perak e tleomp derc'hel beo buhezek ar brezoneg, en hon touez!

Eun tenzor eo evit hor spered.

Plonevez-ar-Faou : 5.900 den.

172 den a zo aet eus ar barrez, er pevar bloaz diweza-man.

32 paotr yaouank ha 4 flac'h yaouank a zo aet d'an Amerik; 9 den dimezet a zo aet ivez di gand o gwragez ha 16 heb o gwragez.

Ar re all a zo aet d'an Dordogn, da Baris, da Angers ha d'an Havr-Nevez.

An divroa e Kembre

Evel e Breiz, e Kembre ez eus ivez kals tud hag o deus c'hoant pe ezomm da vont kuit. Koumananchou a zo kinniget da 50 paotr yaouank eus a Vro Gembre, er C'hanada, gand an « *Emigration Service for Canada* » e Caerdydd; paotred etre 14 ha 19 vloaz a zo goulennet da vevelien ha douarou a vezo roet d'ezo p'o devezo eur bloaz war nugent. Dre-ze e welomp pegement a nerz hag

a vuhez a zo, a drugarez Doue, er broiou keltiek, en tuman koulz hag en tu all d'ar mor. Ne gredomp ket e vefe red mont keit-se evelato, diouz ar gêr, da glàsk bara ; hep ezomm da vont d'an Dordogn pe d'ar C'hanada e c'heller beva. Met, pa vez red mont kuit, ra jomo ar re a ya, e diavaez bro, unanet an eil gand egile ha stag mat atao ouz o bro goz. Y. V. PERROT.

DIVINADENNOU

DIVINADENNOU MIZ MEURZ

I. — Petra a zo roet d'eoc'h hag a zo ganeoc'h hag ar re all eo a en em zervich anezan muioc'h eget ne rit hoc'h unan ?
20 *p. ar r. Digaset gant Loeiz ar Floc'h, Gwengat.*

II. — Pe seurt sakramant n'hell ket eur c'hristen reseo?
20 *p. ar r. Degaset gant Loeiz ar Floc'h, Gwengat.*

III. — Pere eo ar vicherourien a zav etrezo aliesa?
20 *p. ar r. Degaset gant Loeiz ar Floc'h, Gwengat.*

IV. — Eur veoc'hig velen 'm eus em frad
hag a bil holl ar baotred vat.
20 *p. ar r. Degaset gant Yann Le Vasseur, Logonna-Daoulas.*

V. — Daou dad ha daou vab a zo aet da leina en eun ostaleri; roet ez eus d'ezo peder goulm d'o fred. Debret o deus unan pep hini hag ez eus chomet unan war ar plad.
Penaos an dra-ze ?
20 *p. ar r. Degaset gand eur Vretonez eus a Gemper.*

Taolit evez. — 50 luriad leoriou nevez, 20 luriad d'ar c'henta, 15 luriad d'an eil, 10 luriad d'an trede hag 20 realad d'ar pevare a roimp er miz a zeu, da c'hounideien divinadennou tri miz kenta ar bloaz.

Degas ar responchou da zivinadennou tri miz kenta ar bloaz a-raok an 20 a viz meurz da: *M. le Directeur du* Feiz ha Breiz, *Plouguerneau* (*Finistère*).

66m Bloavez Nnn 3 Ebrel 1930

Feiz ha Breiz

Buhez an Tad Julian Maner

(*Kendalc'h*)

1650-1652

Er bloaz 1650 edo ar jubile bras, hag an Tad Maner a reas e sonj da vont da Rom. Goulenn a reas aotre, hag en e lizer e lavare e c'helfe ober kalz vad e Rom o kovez ar Vretoned a vije eno evid ar jubile. Met an Tad Piccolomini, jeneral ar Jezuisted, a respontas d'ezan: « E Breiz eo e rankit labourat. Eno eman an dachenn merket d'eoc'h gand ar Mestr, ha ne garfen ket tenna eus Breiz eul labourer ken talvoudus; kendalc'hit eta al labour hoc'h eus boulc'het. »

N'en doa ken d'ober nemet senti. Hag e reas a galon vat. Labourat a reas a-zevri er bloaz-ze, ha grasou Doue a gouezas puilh war e labour. Eun tregont mil bennak a voe kelennet gantan ha kalz pec'herien gounezet. Nao mision a brezegas e Kerne hag eun all e Leon, e Plourin.

Kenderc'hel a reas da stourm ouz an drouk-spered hag e vevelien, ha kounnar ar re-man ne rae nemet kreski enep d'ezan. Hen tamall a rajont d'ar re o doa da welet warnan, hag an Tad Maner hag an Tad Bernard a voe difennet outo kovez eur vaouez santel, Katell Danielou, eun intanvez a veve eur vuhez souezus ha burzudus.

Gwallgaset gand an dud, an Tad Maner a veze frealzet gant Doue. Evit kaout bennoz Doue, eo ret gouzanv er bed-man. An Tad Maner en devoe da c'houzanv aberz an dud, met ar misionou a zougas frouez kaer.

Evelato an Tad Maner a sonje en amzer da zont. Mont a rae al labour en dro, an dud a glevé komzou Doue, ha goude ar mision e teue kalz gwellaenn er parreziou. Met, ha padout a ray ar wellaenn? An Tad Bernard a zo koz. Hen, an Tad Maner, a c'hell ive beza skoet gant ar maro dizale marteze. Petra a c'hoarvezo er parreziou, ma ne glevont mui mouez an Aotrou Doue, kelennadurez an Aviel? Al labour graet a vezo henvel ouz eun ti savet war an traez; ne jomo ket en e zav, ne bado ket... Ret eo kaout er parreziou beleien desket hag aketus da labourat evid an eneou. Abaoe prezegennou Mikael an Nobletz, an Tad Quintin, hag ar Jezuisted deuet war o lerc'h, ar bersoned a zo aketusoc'h d'o dever, an eskibien a daol muioc'h a evez. Eun tamm mat ez a gwelloc'h an traou, ha goulskoude e chom c'hoaz kalz d'ober. Ret eo reï tro d'ar veleien da welet sklear e pe stad truezus em'an an enou, hag o devezo truez outo, hag e labourint neuze d'ober vad d'ezo.

Setu petra a glaskas an Tad Maner: sevel e Breiz beleien santel, holl da Zoue ha d'an eneou fiziet enno. Pa vezo e penn ar parreziou hevelep pastored, neuze an drouk-spered a ehano da veza ar mestr enno.

Hogen, evit rei d'ar veleien an ioul zantel a dlie entana o c'halon, an Tad Maner a c'hoanteas dibaba en o zouez hiniennou d'e zikour en e visionou. Komz a reas da aotrou 'n eskob Kemper, skriva a reas da Vikael an Nobletz, hag eus a bep tu e voe lavaret d'ezan kas da benn e sonj.

Da c'hedal ma kavje tro d'hen ober, e kendalc'he da labourat heb ehana. Mont a raent, an Tad Bernard hag hen, eus eur barrez d'eben, war o zroad, hag hep teurel evez ouz poan ha skuisder, e raent katekiz,

prezegennou, e kovesaent, hag awechou e kavent a vec'h eun tammig amzer evit kemeret o fred. Abred war zao, ez aent diwezat da gousket, hag e rankent beza kalet evid harpa e kreiz kement a labour hag a boan. An Tad Bernard ne c'hellas ket deski mat awalc'h ar brezoneg evit prezeg, hag an holl brezegennou a veze d'an Tad Maner. Rakse heman, er bloaz 1650, a gouezas klanv, gwall-glanv zoken, met dre nerz ar pedennou a voe graet evitan, e teuas buan da wellaat ha da barea.

E vignoned a lavare d'ezan ober nebeutoc'h, met hen a gendalc'he da vont. Gant ma vije Doue anavezet, karet gant muioc'h mui a dud, hen a rofe laouen e vuhez.

Er bloaz 1651, e voe misionou e eskopti Kemper, Ergue-Gaberik, Lokamand, Tremeok, Lokornan, Treboul, hag e pep lec'h an dud a ziredas da glevet mouez Doue.

Met an Tad Maner en doa ioul da zistrei da Gerne-Uhel, evid ober brezel adarre da ziaoul ar menez ha diframma digantan an eneou a zalc'he liammet. Labourat a reas e Merleak, Killio, Santez-Suzanna, Mur, Sant-Guen. E Mur ez oa eur person nevez, an aotrou Galerne, yaouank c'hoaz, met santel meurbet. Heman, o veza m'oa bet pareet e kichen bez sant Elouan, a c'hoanteas adsevel e chapel hag a bedas an Tad Maner hag an Tad Bernard da zont da brezeg d'e barrez evit prepari an dud abenn ma vije benniget maen kenta ar chapel. An Tad Maner a brezegas, a reas kantikou en enor da Zant Elouan hag a bedas an dud d'ar gouel. D'ar 26 a viz gouere 1651, gouel santez Anna, e voe benniget ar maen kenta, goude eur brosesion vras eus ar re gaera. Eun tregont mil den bennak a oa diredet d'ar gouel, hag an Tad Maner n'en doa bet morse c'hoaz kement all a dud dirazan. E brezegenn a voe kaer meurbet, hag ar bardonerien a gendalc'has da zont

niverusoc'h ato da vez sant Elouan. An darn vrasa a c'houlenne kovez o fec'hejou. An daou Dad n'oant ket evit dont a-benn eus al labour, met sikouret e voent gand an aotrou Galerne ha c'houec'h beleg all eus ar barrez. Kalz grasou, ken evid ar c'horf, ken evid an ene, a veze skuilhet war ar bardonerien, kalz burzudou a zigoueze, ha sant Elouan a voe brudet bras dre ar vro a-bell.

Epad pemp vloaz e voe labouret war ar chapel. An aluzennou a goueze stank ha bras, ar charreat a veze graet gant tud ar vro, hag ar chapel a voe savet.

Eun dra kaeroc'h ha talvoudusoc'h eget chapel Sant-Elouan a voe savet er bloaz 1651: eur Vreuriez misionerien a oa enni beleien eus ar parreziou. O welet ar vad a rae an Tad Maner hag an Tad Bernard d'an eneou, an aotrou Galerne hag ar c'houec'h beleg all eus parrez Mur a zavas c'hoant d'ezo da labourat ive ar misionou. An aotrou Galerne a yeas d'en em deurel eharz treïd an aotrou Louet, eskob Kerne, da c'houlenn beza aotreet da vont gand an Tad Maner. An aotrou 'n eskob a roas, laouen, an aotre goulennet. Ar c'houec'h beleg all a voe aotreet ive. Hag e teujont, o seiz, da gaout an Tad Maner, da c'houlenn beza digemeret gantan evit labourat er misionou.

An Tad Maner o briafas gant joa hag a lavaras evelhen: « Eur skouer a roit aze hag a vezo talvoudus bras evit santelez ar veleien ha silvidigez Breiz. Ne glaskomp holl nemet eun dra: gloar Doue ha silvidigez an eneou. N'hon eus nemet ar memes Mestr ha n'hor bezo nemet ar memes spered, ar memes kalon. P'e gwir her goulennit, me a raio d'eoc'h, evel ma ran d'an Tad Bernard. E garet a ran evel va breur, hen douja a ran evel va mestr. Evelse me am bezo ive evidoc'h doujans ha karantez. »

Eürus dreist ar pez a c'helfed kredi, an Tad Maner a jomas c'hoaz eur pennadig e Sant-Elouan, ha kalz labour a voe graet eno. Met goulennet oa gant parre-

ziou all. O kuitaat Sant-Elouan, e leze eno misionerien kalonek ne c'houlennent nemet labourat. Lod anezo a jome e kichen ar chapel evit kovez ha sklerijenna ar belerined a zigoueze. Lod all a gerze d'ar parreziou o goulenne evid ober misionou evel an Tad Maner.

Er bloaz 1651 ive, da viz gwengolo, e voe savet gand an Tad Huby, Rener skolaj Kemper, ar c'hiz santel da adori heb ehan ar Zakramant e eskopti Kerne. Pep parrez a veze merket d'ezi he zro, hag an dud a zeue da adori ar Zakramant. Ar c'hiz-ze a en em skignas buan dre an eskoptiou all eus Breiz hag a zo chomet abaoe, a drugare Doue.

Er bloaz 1652, trizek mision a voe graet e Kerne-Uhel hag e Kerne-Izel, ha gant sikour ar visionerien nevez, ez eas mat mat an traou. Misionou a voe e Douarnenez, Ploare, Sant-Nik, e Kleden-Poher, Sant-Elouan, Killio, ha da c'houde e Enez-Sizùn Beuzek-Kap-Sizun, Pont-Kroaz, Poullan, Meilars, ha marteze e Tremenac'h, bro Leon.

N'e ket hepken al labourerien douar, an dud a renk izel a zirede da glevet ar visionerien, met ive tud eus an noblans, evel e Beuzek, e Pont-Kroaz, ha dre o skouer an dud vras a rae kalz vad endro d'ezo.

Pareansou kaer graet gand an Tad Maner a greske e vrud. E Sant-Nik e voe galvet da vont da gaout eur bugel tost da vervel. Benniga a reas ar bugel, hag heman kerkent a voe pareet. Eur bugel all a ginnigas d'an Tad e zourn, eun dourn n'helle ket digeri. An Tad a lakeas eur grusifi war an dourn hag an dourn a zigoras.

Er bloaz 1652, d'ar 5 a vae, e varvas, e Konk-Leon, ar misioner bras Mikael an Nobletz.

An Tad Maner, pa glevas oa fall e vestr, a ziredas eus Douarnenez gand an Tad Bernard. Kaout a rajont ar c'hlanvour gwelloc'h eget na gredent. Laouen bras e voe Mikael o welet an daou vignon-ze en e gichen. Chom a rejont gantan eul lodenn vat eus an noz da

gomz outan ha da gana d'ezan kantikou brezonek. Goulenn a reas kelou diwarben ar misionou hag e voe eürus o klevet ez ae al labour war araok.

An daou Dad, o kredi e c'helle c'hoaz ar c'hlanvour beva meur a zervez, a guiteas Konk evit distrei d'o mïsion. D'ar re a c'houlenne digantan perak n'en doa ket lavaret d'ezo chom beteg ar fin, Mikael a responte; « Unan anezo a vo em c'hichen. »

Eur pemzek dervez bennak da c'houde, Mikael a en em gavas falloc'h. Edo ar maro o tont, hag e voe kaset adarre kemennadurez d'an Tad Maner a oa breman oprezeg e bro Leon, eun ugent leo bennak diouz Konk. Den ne grede en dije gellet en em gaout abred awalc'h met, d'ar 4 a vae, diouz an noz, edo e Konk e kichen e vignon, e vestr. Rei a reas d'ezan eur wech all c'hoaz an absolven hag e chomas en e gichen beteg e varo a zigouezas antronoz, 5 a vae, epad an oferenn-bred.

D'ar meurs warlerc'h, 7 a vae, Mikael a voe anterret. An Tad Maner a reas eur brezegenn evit meuli ar misioner santel. Poan en doa o komz, e zaoulagad a oa leun a zaerou, hag ar re e zelaoue a lenve ive.

Mikael an Nobleiz a c'helle mervel. Deuet ez eus reall da gemeret e blas. Ar misionou a gendalc'h dre Vreiz, ha kenderc'hel a raint. Breïz a glevo mouez an Aviel, ha gant gras Doue e teuio da veza adarre eur vro zantel.

Y. U.

Setu an nevez amzer !

Eur c'helou laouen evel kelou an nevez amzer a deu d'eomp eus a Gemper, en deiziou tremen: ar « *Semaine Religieuse* » hen embann evelhen:

Nous, Adolphe-Yves-Marie Duparc, évêque de Quimper et de Léon,

Convaincu que l'étude de la langue, de l'Histoire et de la Géographie bretonnes est nécessaire pour garder vivant dans Notre diocèse l'esprit breton, Nous rendons obligatoire dans Nos écoles libres le programme d'enseignement breton ci-joint;

Et nous rappelons en outre aux maîtres et aux maîtresses de Nos écoles bretonnantes qu'ils doivent apprendre aux enfants le catéchisme en breton.

Quimper, le 24 janvier 1930.

† Adolphe,
Evêque de Quimper et de Léon.

PRORAMME BRETON

Enseignement de la Géographie

(Il faudrait placer dans chaque classe une carte de la Bretagne.)

Cours préparatoire et élémentaire. — 15 minutes par semaine.

Montrer ou expliquer aux enfants de jolies images ou cartes postales, qui fixeront dans leur mémoire les noms géographiques, leur feront connaître les divers aspects de la Bretagne. — Les habituer à chercher sur la carte les principales villes, rivières, etc...

Cours moyen et supérieur. — 15 minutes.

Etude plus approfondie de la Bretagne.

De temps en temps, visiter des monuments, des fer-

mes, des usines, etc. Ces visites permettront de mieux saisir les caractéristiques de la Bretagne.

L'enseignement de la Géographie fera comprendre aux enfants que notre province vaut bien les autres; il pourrait contribuer sérieusement à ralentir l'exode rural.

L'enseignement de l'Histoire de Bretagne les rendra fiers de leur race et de leur Foi.

ENSEIGNEMENT DE L'HISTOIRE

Cours préparatoire et élémentaire. — Deux leçons de 15 minutes.

Il ne saurait être question d'apprendre à de jeunes enfants une chronologie détaillée de notre Histoire. Chaque période sera représentée par un héros, un saint, ou par un événement important. Ainsi comprise, la leçon d'Histoire de Bretagne intéresse beaucoup les élèves qui l'attendent toujours avec impatience.

Cours moyen. — 15 minutes.

Apprendre l'abrégé de l'Histoire de Bretagne. (On peut se contenter du résumé qui se trouve dans la Géographie du Finistère, par M. le chanoine Cornou, à la condition de le compléter par des récits judicieusement choisis).

Cours supérieur. — 15 minutes.

Histoire plus détaillée de la Bretagne. (Le manuel de MM. de Calan et du Cleuziou peut suffire).

Lorsqu'ils connaîtront un peu la Bretagne et son passé, nos élèves aimeront leur langue et l'étudieront volontiers.

ENSEIGNEMENT DE LA LANGUE BRETONNE

(Cette partie du programme ne concerne que les élèves bretonnants).

Cours élémentaire. — 30 minutes.

Dès que les enfants savent lire couramment le français, leur apprendre à lire le breton. Avoir toujours soin d'expliquer, dans les textes lus, les mots difficiles.

Dans cette classe plus encore que dans les autres, il est nécessaire de recourir au breton pour enseigner la langue française, la géographie, etc...

Cours moyen et supérieur. — 30 minutes.

Lecture expliquée de morceaux choisis, qui donnera l'occasion d'apprendre les principales règles de grammaire.



An A. DUPARC

Correction de versions et de thèmes faits en dehors des heures de classe. Pour apprendre le français, il n'est pas d'exercices meilleurs que ceux-là.

Il est inadmissible que des élèves bretonnants quittent une école libre, urbaine ou rurale, sans savoir lire le breton.

Cette ignorance ferait disparaître de leurs familles l'excellente habitude des prières en commun et de la lecture de la Vie des Saints. Aucun maître chrétien ne voudrait encourir la responsabilité de cette disparition.

Il est même à désirer que les enfants apprennent à écrire le breton; la chose est aisée, comme on a pu s'en rendre compte à l'occasion des conférences pédagogiques. Chacun voit l'avantage qui en résulterait pour eux lorsque les hasards de la vie les sépareraient de leurs familles: leurs lettres seraient moins... banales. Au surplus, constatant que le breton « sert à quelque chose », ils se résoudraient plus difficilement à sa disparition. Une langue qui ne s'écrit plus est sur le point de mourir.

N.-B. — 1° Pour établir leur « emploi du temps », tous les maîtres *devront* tenir compte du programme ci-dessus, qui sera affiché dans toutes les classes.

2° A l'examen du certificat d'études libre, les candidats bretonnants *devront* présenter deux morceaux choisis en langue bretonne, qui seront toujours l'objet d'une interrogation. Le moins que l'on puisse exiger des examinateurs, quel que soit leur pays d'origine, c'est qu'ils sachent lire le breton, aussi bien que le latin.

3° Les candidats au certificat d'études supérieur seront *toujours* interrogés sur l'Histoire de Bretagne.

Kement hini a gar e vro a lavaro, a greiz kalon, bennoz d'an Eskob breizat evid eur gourc'hemenn hag a ray da Vreiz eur vad, hep par, o sikour he bugale da vale war roudou o zadou.

An A. Moal, a skriv diwarbenn ar gourc'hemenn-se, kement-man war « Breiz » an 9 hag ar 16 a viz meurz:

N'eo ket red chom pell da zonjal evit gwelout an dalvoudegez dispar o deus komzou an A. Duparc:

dalla an hini reont an daoulagad, gand o sked, ha ne vezer ket evit gwelout nag a frouez a deuio d'o heul, tamm muioc'h evit ne ouezer an holl vuhez a laka an heol-hanv da c'hori, en douar, ha da strinka, goude, da bep mare.

Pouezomp mat ar c'homzou-man: I. — Il est inadmissible, etc...

N'eus digarez cbet, evit bugale hag a gomz brezoneg, da guitaat ar skol, koulz e ker, 'vel war ar maez, hep gouzout lenn brezoneg.

II. — *N'eus hent ebet da vont d'ar galleg seurt gant hent ar brezoneg.* — Houman an hini eo ar « méthode directe ». Mar d'eo gwir ez aer primoc'h en eun tu bennak, dre an hent eün eget dre an hent treuz.

Primoc'h ha gwelloc'h e tesker ar galleg o vont d'ezan dre ar brezoneg: setu ar wirionez. Ober d'ar bugel mont d'ar galleg dre ar galleg hepken a zo hel lakaat da skei e benn er voger, evel eun den dall. Hounnez eo « méthode » ar gwaskerien hag ar mougerien sperejou. Hag e weler, neuze, kerent hag a zrailh galleg d'o bugale vihan, er gêr, o sonjal ampledi e labour d'ar mestr-skol!... Ze 'zo ar memez tra evel pa 'z afec'h, evid ampledi e labour d'ar c'hemener, da dailha danvez d'ezan bepred, abenn ma 'c'h erruo du-ze; evelse n'en devezo netra da ober nemet gwriat! Daoust petra lavarfe ar c'hemener? Ma! setu eno labour speredok ar gerent a gomz galleg d'o bugale: luia e labour d'ar mestr-skol an hini a reont, rak ar vugale ne ouezont, e gwirionez, na brezoneg mat na galleg rik.

Beza 'z eus c'hoaz kerent all hag a lavar: « ar brezoneg ne zervich da netra nemed er gêr, ha c'hoaz! »

D'ar re-mau ar boned azen rak gounezet mat eo ganto.

E. AR MOAL.

An Tad Gilbert Français

Unan eus ar Vretoned o deus graet ar brasa enor da vro o c'havell hag ar muia vad, war an douar-man, a zo tremenet n'eus ket gwall bellou: an Tad Gilbert Français, Rener Meur Urz ar Groaz Santel.

Ganet e oa bet d'ar 4 a viz C'houevrer 1849, e Loudeag, en eun tiegez eus ar re gristena a roas d'an Iliz daou veleg ha teir leanez. Goude beza bet, eur pennad, e skol e barrez, e voe kaset da skolach Sant-Charlez, da Zant-Brieg, a oa bet savet gand an Tad Rogeril, eun den ginidik eus a Zant-Servan, hag a unanas Urz beleien an « Espérance », — krouet gand eur Sant-Servanad all brudet, an Aotrou Pailleur, an hini a zavas ivez « C'hoarezed bihan ar Beorien », — gant Tadou ar Groaz Santel, eur vreuriez all a veleien bet krouet, er Mans, gand an Tad Bazil Moreau.

E Sant-Charlez e peurc'hreas Gilbert Français e skolach hag eno e teuas c'hoant d'ezan da vont en Urz ar Groaz Santel. E miz du 1867, e kemeras gwiskamant an Urz, er Mans; d'an 19 a viz meurz 1870 ec'h en em vouestlas, da vat, d'ar Groaz ha d'ar 25 a viz mae 1872, e voe beleget, e Sant-Sulpis, e Paris.

D'an 2 a viz meurz 1880 e voe laket e penn skolach ar Groaz Santel, e Neuilly, e kichenik Paris.

Da varo an Tad Sorin, er bloaz 1893, e voe hanvet da Rener Meur Urz ar Groaz Santel a zo ennan ouspenn mil beleg ; epad tri bloaz ha tregont e chomas er garg-se en eur ober ar brasa vad d'e Urz ha d'ar feiz kristen.

An Tad Gilbert Français a oa eur relijiuz, penn-kil-ha-troad; ar pez a glaske, er bed-man, da genta, oa ar zantelez hag evit he zizout, gwelloc'h a-ze, eo ec'h en em vouestlas e-unan, da Zoue, dre leou ar relijion; N'eo ket bet tost d'ezan, gwech ebet, ankounac'haat e

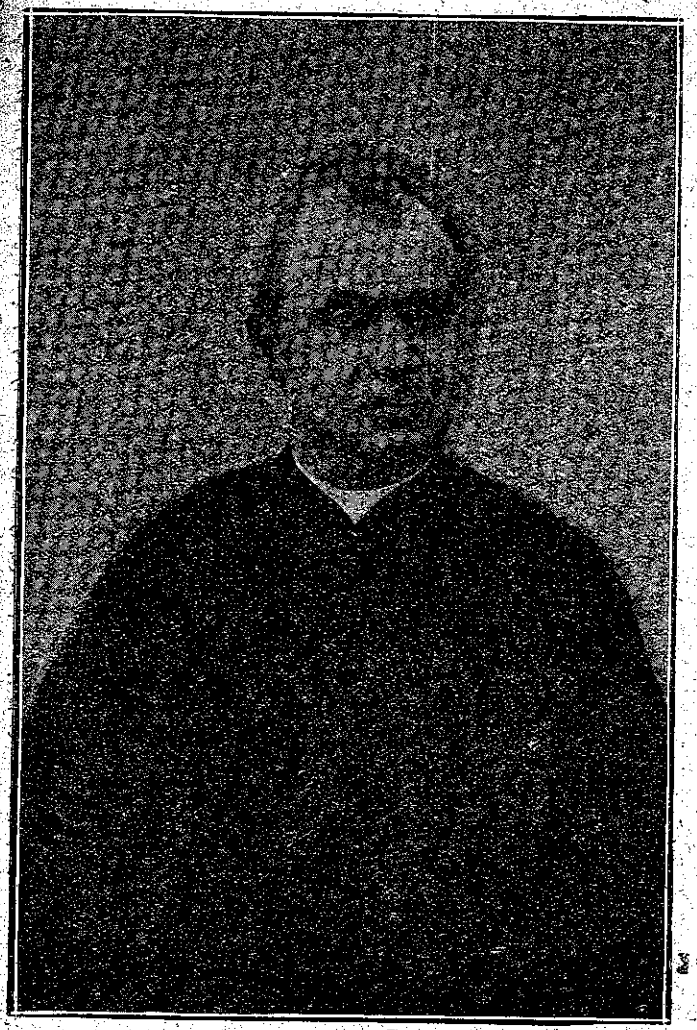

An Tad Gilbert Français

oa deuet e Urz ar Groaz Santel evit beza henvel beo-ouz Hor Zalver Jezuz Krist.

Beza henvela ma c'hellje ouz Jezuz, setu petra en deus klasket beza, en e vuhez, penn-da-benn, adalek an deiz m'en em roas da Zoue e iliz ar Mans, betek an deiz ma varvas e St Joseph's Farm, Notre Dame, Indiana, d'ar 15 a viz Gwengolo diweza.

Har mar d'eo deuet da veza ker santel ha m'eo bet, eo dre ma oa troet war ar bedenn ha war ar binijenn.

Eun dudi oa evitan klevout eur ar bedenn ò seni.

E youl oa gwelout e holl vibien, beleien ha breudeur, oc'h adori ar Zakramant meulet ra vezo. Arpez ma c'helle e poueze d'o lakaat holl da ober o eur-adorasion, bep sizun.

Ma oa mat da bedi e oa koulz all da ober pinijenn hag ar binijenn e oa troet ar muia warni hen douge da ober atao, evid ar gwella, kement tra a c'heded digantan. Etouez an traou dister a zo chomet eus e zilerc'h e weler eur skourjez, hanter zispennet, hag a ziskouez ervat pegement a c'hoant en devoa da lakaat e gorf da c'houzanv a-unan gant hini Jezuz-Krist.

Sebezus eo pegement e poanias, da lakaat ar zantelez hag an deskadurez da vleunia en holl diez e Urz ha biken ne vezo gellet ankounac'haat ar pez en deus graet, nag e Washington, nag e Quebec.

An Tad Français a anaveze dreist an doare gwella da skolia bugale an amzer-man ha setu aze perak e felle d'ezan sevel kelennerien gouiziek war skianchou ar bed evit ma c'hellje Urz ar Groaz Santel kendelc'her da gaout atao skoliou eus ar c'henta.

E ene a veleg hag a abostol a wele sklaer, evelato, an ezomm o devoa e dud da gaout, dreist pep tra, eur gelennadurez kristen. Gand e holl spered hag e holl galon e taole evez war gement tra a c'helle ober e veleien hag e vreudeur.

E garantez evid an eneou, evel hini Hor Zalver ne-

anaveze harzou bro ebet. Tud ar Bengal hag a voe fiziet ennan gant Vikel Jezuz-Krist a voe karet gantan mantrus. Atao e poanias da lakaat e vibien da garout ar misionou a-ziavaez-bro ha war e dremenvan en deus gellet gwelout, gant dudi, n'en devoa ket labouret, en aner.

A-raok mont d'ar Stadou-Unanet, an Tad Français, a oa bet rener skolach bras Neuilly, hag an Aotrou Richard, arc'heskob Paris, eur breizad eveldan, a lavare diwar e benn e oa hen « kenta beleg e eskopti. »

En Amerik e veve e skol veur Notre Dame (hanvet e galleg gant kenta rederien koadou bras ar C'hanada, mil bell a zo) enni 3.000 studier o veva hag o kousket bemdez.

Beleien ar Groaz Santel a oa bet galvet da vont da eskopti Vincennes (Indiana) gant daou eskob ginidik eus a Roazon (an Aotroned de la Hailaudière ha Bruté de Rémur). Ar vro-ze a oa bet prezeget ar feiz enni araok gand eun alvokad roazoniad aet da visioner, Benjamin Petit, a vezo mat skriva eun dra bennak diwar e benn, eun deiz pe zeiz.

Er bloaz 1926, pa oa deuet ar gozni hag ar c'hlenved da virout outan da ober e labour, an Tad Français a zibabas eur rener meur all d'e harpa, eun iwerzoniad yaouank, an Tad Donahue, hag ez eas da ziskuiza da « Saint Joseph's farm », e kichen ar Skol-Veur; eno eo e varvas, d'ar 15 a viz gwengolo, warlene; leanezed breizat eus a Vroons a oa war e dro.

Eur bloaz a-raok, e welas daou gloareg kenta e vro, o tont en dro eus ar C'hanada da Zinan, da adsevel eno ar c'henta ti en deus breman adanre an Urz e Breiz.

Hano an Tad Gilbert Français a zo eun hano ha ne vezo ket ankounac'haet en Amerik, met arabad e vezo ken nebeut hen ankounac'haat e Breiz, rak hano eun den eo hag a zo galloudus war galon an Aotrou Doue hag a zo dleet e vefe eleiz a Vretoned yaouank o vale war e roudou.

Y.-V. PERROT

Sant Brendan Botsorhel



Breman ez eus eun tregont vloaz bennak ez is, gand eun den eus a Vontroulez, ginidik eus a Votsorhel, da ober eun dro, d'e barrez, el lec'h m'en devoa c'hoaz eun nebeud kerent en devoa c'hoant da welout. E miz genver edod hag an amzer a oa gleborok ha klouar. N'oan ket bet dre eno c'hoaz biskoaz ha plijadur am oa o welout ar vourc'h savet war gern ar menez a-zioc'h traonienn an Douron gant he iliz a oa enni eur zant Jorj kaer, war varc'h, o stourm ouz an dragon.

Goude merenn, e kemerjomp hent Gwerleskin, hag e treusjomp eur boaead douar gouez goloet a lann-donv hag a radenn, liou ar goanv warno. E ostaleri Kroaz-Krist, el lec'h m'en devoa va c'hamarad degaset e gerent evit paea d'ezo peb a vanne, e c'houlennis ha ne oa netra gaer ebet da welout en ardremez.

Eur c'houer a lavaras d'in : « Kals traou hon devije da ziskouez deoc'h, ma chomfec'h ganeomp, daou pe dri dervez. Da genta ho kasfemp da welout Menez Charuel hag ar pez a jom eus e gastell koz el lec'h m'eo bet ganet gwechall, war a lavar an Aotrou Kure, unan eus ar varc'heien galoneka a gemeras perz en Emgann an Tregont. Ho kas a rafemp ivez

da Gastell Kergariou, e weler c'hoaz e zouveziou leun a zour hag en eul lanneg, e kichen, diou dorgennig a c'halver beziou markiz ha markizez Kergariou. Chapel Krist, chapel sant Ener, maen-hir Keiel ar Vamm Goz a vije ivez da welout. Met p'eo gwir n'ho peus nemet diou eur dirazoc'h, gwella ho peus da ober eo mont, harp aze, da welout maner koz Brevara hag e chapel, hanter gouezet, gwasa pez a zo hag a zo bet savet en enor da zant Brendan! »

Eur paotrig bihan a deuas da ziskouez an hent d'in. Dre eur wenojenn, a dreuz eul lann hir, ec'h en em gavis e Brevara, ti nobl hanter ziskaret gand ar gozni, goloet a illio, eun douribell e kreiz e voger diaraok hag eul lukarn e c'hellis lenn warnan skoued tiegez ar Parked a oa o ger : *Vaincre ou mourir !* An dud chentil a veve eno gwechall, o devoa gouezet dibaba eul lec'hig sioul, pell diouz trouz ar bed, ha ne blijfe ket kaer, d'o bugale, en deiz a hizio, sur a-walc'h.

Labour an douar, ar chase, ofisou iliz ar barrez, an



Chapel Sant Brendan

nozveziadegou tremenet en dro da dantad tan chiminal ar zal vras a laouennae buhez an dud-ze muioc'h eget ne zonjomp.

Tost d'an ti e voe diskouezet d'in chapel sant Brendan : peder moger hep toenn ebet. Ha me ha goulenn ouz ar merour a oa deuet-da ziskouez an traou d'eomp petra e oa deuet ar zent koz da veza hag e lavaras d'in: « Em zi, emaint, brao bras er goudor, ebarz er c'halatez! » Mont a ris d'e heul d'an ti hag e tiskouezas d'in, er zolier, e kreiz etre ar berniou ed, eun daouzek sant bennak hag ar brasa,, en o zouez, oa sant Brendan: ment eun den en devoa ha gwisket e oa e beleg gand eur chap war e gein hag a oa kizellet he bevenn, gand ijin. Kloc'h tour bihan ar chapel a oa eno ivez, end-eeun, skoued ar Parked warnan hag an oad : 1698.

Ar merour a deuas d'am ambroug betek an ostaleri el lec'h ma paeïs eur banne d'ezan en devoa gounezet mat : « Petra a ouezit, ivez, a c'houlennis outan, diwarbenn sant Brendan ? »

— « Setu aman da vihanan, emezan, eun tammig istor diwar e benn hag a anavezan mat. An Aotrou person hag a gav brao skeudenn ar zant en deus he goulennet ouz mestr Brevara. A-benn diou wech eo bet aman ouz he c'herc'hat gand eur c'harr bihan, d'he c'has da Votsorhel. Mat, bep wech, pa deue an noz e tizroe adarre, anezi he-unan, d'am solier. Sant Brendan, anat oa, n'en devoa ket a c'hoant da dec'hout diouz e chapel, o kredi e vije adsavet d'ezan hag e c'hellje dizrei enni adarre. Me a gav d'in, avat, e tapo eun dizouezenn.

Ha setu aman breman, m'ho peus c'hoant d'her gouzout ar pez a anavezer diwarbenn e vuhez. Sant Brendan, eme an Aotrou Person, a oa ginidik eus a enezenn Iwerzon ; ober a eure skol da zant Malo

ha sant Malo hag hen gant daou ugent diskib o deus graet, war vor, eur redadenn hir ha gwelet, oc'h ober o zro, traou estlammus ; eur wech, dreist-holl, ec'h en em gavjont gand eur pesk hag a oa ker bras m'her c'hemerjont evid eun enezenn ha ma rejont o diskenn warnan da lavarout an oferenn. Digouezout a rejont, eun dervez, edoug o baleadenn veur gand eur vro ha n'oa tamm ebet henvel ouz hor broiou-ni hag a c'helle beza marteze, eme hor person, an Amerik.

Dizrei a rejont holl, war o c'hiz, yac'h pesk, goude beza prezeget, dre eno, ar feiz kristen, d'an dud gouez.

Goudeze, m'oarvat, eo e teuas sant Brendan da jom, dre aman, hag e savas e beniti war ar grec'henn ema warni brema maner Brevara. E lochenn a oa eus ar re baoura : ar mogeriou anezi a oa graet gant taouarch hag an doenn gant skourrou.

Eun abardaez, e kreiz ar goanv, endra ma c'houeze an avel. evel ma oar c'houeza, en hor meneziou, en devoa graet eun tammig tan da domma e zaouarn kropet gand ar riou ; en eun taol, e zor e zigor a-fiao hag an diaoul a deu en ti hag hep beza pedet a ya da azeza dirak ar zant, e korn an oaled. —: Eun tamm mat a ziskiant a zo ac'hanout, eme Baolig, abenn eur pennad, pa jomes. dre aze da grena gand ar riou. Petra dalv d'it beza mignon da Zoue, ma n'out ket gouest da gaout digantan eun ti kaeroc'hik eged al lochenn-man, digor d'ar peder avel, ne garfe ket ar bleiz chom enni. E gwirionez, truez am eus ouzit. C'hoant e peus e savfen d'it abenn warc'hoaz ar beure, e kreiz al lannog aze, eun ti kaer, hag a jomo en e zav hag e vezo tomm d'it ennan ?

—: Ma keres avat, eme ar manac'h ; p'eo gwir e peus c'hoant da ober brao d'in, e fell d'in ober ker brao all d'it. Me, ivez, a zavo, en noz-man, eur maner,

ha ma 'z eo diouz da zoare, e c'hellimp treki hon tiez an eil ouz egile.

—: Graet eo ar marc'had, eme an diaoul, lorc'h ennan.

Ha kerkent e lammas er maez. Betek goulou-deiz her c'hlevjod o tenna mein hag o terri gwez, gand



e grabanou, Pa zavas an heol, a-dre ar meneziou, e paras e vannou kenta, war eun ti kaer, graet gant mein vat, ha toet gant sklent ar menez, dres p'edo Satan, lorc'h ennan, o staga, a-zioc'h ar siminal, eur bokédad foenn-gadig, pa ne gave ket a draou all.

— : Ne 'z peus ket labouret fall, eme zant Brendan, oc'h en em gaout, ker sioul ha tra. Me ne 'm eus ket kollet va amzer, ken nebeud. Sav da zaoulagad ha sell ouz ar c'hastell am eus savet evidout. Plijout a ra d'it, Paolig?

Satan a zavas e benn hag a jomas a-ban da zeliout, sebezet. Eur c'hastell gwer a oa dirazan hag e douribellou, e ziminalou hag e doennou a lugerne kement dindan bannou an heol ma lakent an daoulagad da drelli : Biskoaz den n'en devoa gwelet eun ti ker kaer.

— : Plijout a ra va c'hastell d'it? eme ar manac'h, mat, kemer hen; d'it eo; me, en e lec'h, a gemero an hini emaout o paouez sevel hag a zo brao a-walc'h diouzin. En doare-ze, e vezimp laouen hon daou.

Evid an diaoul, da vihanan, a oa eur pez mat a lorc'h ennan; redet a eure da berc'henna e gastell nevez ha goude beza laket e dreid barz e redas da ober e droiou gand an youl da zizrei ennan c'hoaz araok ar pardaez.

Dizrei a eure, e gwirionez, p'oa tost d'an noz, met eun dizouezenn ker bras a dapas pa welas petra a oa en em gavet gand e vaner ma lezas eur youc'hadenn kounnaret a voe klevet teir leo, tro-dro. Ouz her c'hlevet, al loened hag an dud a grenas gand ar spont. E gastell a oa graet gant skourn hag ar skournze a oa deuet da deuzi gant tommder an heol d'e greizteiz hag eus an ti kaer a oa eun dudi sellet outan da zav-heol, ne jome mui, a-benn an noz, nemed dour ha pri.

Satan o welout e oa bet graet goab anezan a glaskas freuza raktal e labour e-unan, met Brendan en devoa taolet dour benniget, ouz ar mogeriou, hag holl c'halloudou an ifern kaer o devoe c'hoari, ne c'helljont ket o diskar. Goapaet, eur wech c'hoaz, an diaoul a yeas ac'hano, d'ar red, e kreiz eur goumoulenn

hag a deue diouti c'houez ar soufr hag ar c'harniou kezeg devet.

E drec'her ne falvezas ket gantan mont da jom d'ar maner; her rei a eure da unan eus e wella diskibien a voe kenta aotrou a jomas e Brevara hag e chomas e-unan en e beniti, el lec'h ma varvas, meur a vloaz goudeze. E gorf a voe sebeliet, evel m'en devoa goulennet, en e lochenn, ha war e vez eo e voe savet ar chapel zisto emaoc'h o paouez gwelet. »

Meur a vloaz oun bet chomet, goude an dro-ze, hep dizrei da Votsorhel; n'eus ket a wall bellou e falvezas ganen adwelout Brevara. Siouaz, e lec'h ar maner koz goudoret gand e wez dero, n'em eus kavet nemed eur c'hoz ti nevez war lein eur c'hrec'h noaz. N'em eus kavet maen ebet ken eus ar chapel goz hag ar zent a oa aet ac'hano, o daouzek, hini aman, hini a-hont.

Sant Brendan am eus gellet e gaout, evelato, en iliz-parrez. Goude m'oa peurziskaret e chapel, e kuitcas, rannet e galon, ar c'hrec'h m'oa bet pedet war nan epad keit ha keit amzer, hag e voe roet digemer d'ezan, en iliz Botsorhel gant sant Jorj, eur zant bras, sur a-walc'h, met n'eo ket eur zant breizad eo ha setu perak hel lakomp, e roll ar zent, pell warlerc'h an Aotrou benniget sant Brendan.

Sant Brendan eo patron Lok-Brevalar, e Leon, ha gwechall en devoa eur chapel e Lokpreden (Lok-Brenden), e Plouenan. E Breiz-Uhel ez eus eur barrez hag a zoug e hano, sant Broladr, e kichenik Sant-Malo, met n'eo ket hen eo ken patron an iliz-se; sant Per, hep gouzout d'ezan, en deus e zigadoriet evel m'en deus digadoriet meur a hini all eus hor zent koz.

G. P.

Kenteliou war al Labour-douar

Ar Moc'h

Ar moc'h a zo loened hag a dalv ar boan o sevel breman; ar patatez hag an ed hag a zo mgadurez eus ar gwella evito a zo marc'had mat, hag ar moc'h a jom ker, eur pennadig a zo, ar moc'h koz, lart ha treut, koulz hag ar moc'h bihan.

Koulskoude n'hellomp ket alia al labourerien da zevel re en holl a voc'h, rak an dra-ze a lakafe ar priziou da ziskenn; atao ec'h en em gav evelse; ker eo ar moc'h hag e teu an holl da glask gounit ganto hag e c'hoarvez neuze e vez re a voc'h diouz niver ar brenerien hag e kouez ar priziou d'an traon. Dao! hag e tilezer ar moc'h o veza ma 'z int re varc'had mat ha neuze pa weler pegen nebeud a voc'h a zo war ar blasenn foar e kresk ar priziou adarre.

Red eo lavarout ivez e vez ar C'houarnamant pennabeg a-wechou ma 'z a ker fall ar moc'h, rak pa wel e vezont ker hag ez eus tro da c'hounit ganto e tifenn raktal kas moc'h d'ar broiou estren ha neuze, dres, e kouez ar priziou. Arabad fallgaloni, evelato, rak ar Vretoned a deu da zevel war o zreid hag a youc'ho ha paotred Paris a ranko tremen diouto.

Gouennou ar Moc'h

Ne 'z eus ket kement a ouennou moc'h hag a ouennou chatal all. Komz a c'heller koulskoude eus *moc'h Kraozon*, eur ouenn vat, moc'h bras, aes da zevel ha da larda, eun tammig re vras, avat, a gav d'in; er marc'hajou, e klasker moc'h bihanoc'h ha ne zebrint ket kement a voued hag a vezo aesoc'h da vaga ha da larda.

Bez ema ivez ar *moc'h saoz*, (Yorkshire, Sussex hag all) a zo darn anezo du ha darn all gwenn; darn all zoken o

deus an daou liou; ar gouennou-ze a zo bet savet dre douezia moc'h Bro-Zaoz gant moc'h Bro-Sina na gand eur ouenn moc'h du a gaver e Bro-Italí, tro-war-dro da ger Napl.

Ar moc'h-se a zo diaes a-walc'h da zevel; kreski buan a reant, avat, hag aes kenan int da larda. O c'hig n'eo ket kig eus ar c'henta eo; eolek eo o druz; ne vefe ket aes da werza war hor marc'hajou. Koulskoude o touezia ar moc'h-se gant hor re-ni e teuer da gaout moc'h aes da larda; ar moc'h friou berr ha tougn ha diskouarniou berr a denn holl d'ar moc'h saoz-se.

Kredi a ran avat eo gwelloc'h dibaba etouez hor moc'h hon-unan, ar re a gavimp ar gwella da ober eur ouenn dreist hag a vezo mat evit hor bro.

Abaoe eun nebeud bloaveziou ez eo bet gwellaet kalz gouenn moc'h hor bro.

Larda Moc'h pe zevel moc'h bihan?

Breman, gant priz ar c'hig, priz ar patatez hag an edou ez eus tu da c'hounit arc'hant bras o larda moc'h.

Ar re n'o deus ket kals a voued gwella m'o deus da ober eo sevel moc'h bihan.

Gwelloc'h eo larda moc'h eget gwerza ed pemp lur ha tregont ar c'hant lur pe batatez, daouzek lur ar c'hant lur.

Larda Moc'h

Arabad eo kemerout moc'h treut gagn d'o larda; re a voued a rankfed rei d'ezo; ar moc'h da larda a rank beza e stad vat; laket e vezint en eur c'hraou tenval ha sec'h; gouzel teo a vezo laket dindano.

An houc'hed a larder buanoc'h eged ar gwizi (banoed). Ar banoed, pe ar gwizi a jom a-wechou dek pe bemzek dervez hep debri; trouc'het e vezont a-wechou hag eun dra vat eo rak buanoc'h e lardont; gwelet em eus ivez larda banoed (gwizi) en eur lezel o moc'h bihan ganto; ar moc'h bihan a zun laez ar vamm hag a vir outi da vont e gwennt par bep miz.

Pemp kwech bemdez eo mat boueta ar moc'h.

1. — Diouz ar beure e vezo roet d'ezo heiz pe winiz, d'o lein.

2. — Da c'hortozenn, patatez pe rabez pe banez poaz gand eur vozad bennak a heiz, pe a winiz pe a gerc'h malet.

Da verenn: greun poaz.

4. — Da verenn vihan: patatez pe, en hanv, melchen gand eur banne gouelien greun malet.

5. — Da goan: greun poaz.

Mat eo lakat d'ezo eun dournadig c'hoalen e pep bailhad gouelien. Arabad rei gouelien re dano d'ar moc'h ma 'z eus c'hoant d'o larda.

Bep sizun ar moc'h a zo o larda a vezo gwalc'het gant gant dour klouar ha savon ha gouzel teo ha sec'h mat a veza laket atao dindano.

Moc'h bihan

Ma ho peus c'hoant da gaout moc'h mat, dibabit atao, eun houc'h eus ar re wella, pa ho pezo ezomm da gas ho kwiz (pano) d'ar par. N'eus ket kalz a houc'hed mat war ar maez; gwelloc'h eo, koulskoude, koll eun tammig amzer da vont pelloc'h, evit kacut eun houc'h a-zoare.

Ar gwizi pa vezont o tougen o moc'h bihan a rank beza laet ar maez, an aliesa, ar gwella; red eo o derc'hel, e stad vat; arabad, avat, o larda re; melchen, rabez pe banez ez-kriz, a vezo roet d'ezo da virout ouz o fank da galedi.

Pa vezint tost da zofi o re vihan lakit i o-unan; roït d'ezo gouelien tano, (dour klouar gand eun dournad brenn pe vleud da derri o sec'hed), ha goudeze, pa vezo seder ar moc'h bihan, magit ar vamm, heb ober re, koulskoude, gant greun poaz ha traou kriz, melchen pe rabez.

P'o devezo ar re vihan teir zizun e vezo gellet rei d'ezo eur banne laez diennet ha klouaraet. Poent e vezo neuze ivez trouc'ha an houc'hed ha netra n'eo aesoc'h; lakit hen ober eur wech, dirazoc'h, hag e vezoc'h gouest d'hen ober hoc'h-unan dioc'htu goudeze.

Ha breman, gwella-ze ma c'hellit sevel eleiz a voc'h ha gounit arc'hant a verniou diwarno.

OLIER CHEVILLOTTE.

SKOL AN EMGLEO

Omnis civitas vel domus divisa contra se non stabit.
Sant Vaze, XII 25.

IV

AR BREZONEG HAG AR BRIZ-VREZONEGOU

N'en ayons qu'un, mais qu'il soit bon.
La Fontaine.

Eur yez hepken a zo trawalc'h,
Kempennet mat : eno 'ma 'n dalc'h !

I

Per Ar Rouz, ar Breizad gouiziek
A furchas piz ar brezoneg
Komzet e kals keriadennou
(Dek ha pevar-ugent : labour skoemp ha kalet !)
— Hag o lakas holl en e *Daolennou*
Gant skoazell Jorj Dottin, a ra Breiz e ganvou —
En deus c'houec'h gouryez divizet:
Re Leon, ha Kerneo, Treger, Goelo, Gwened,
Bourc'h Bas ; ha displeget
Naouspet a is-c'houryezigou (1).
En e levr bras n'eus ket hano al luc'hachou
Pe yezou-kuz, anê daou pe dri anavet
Tamm-pe-damm, hag e-tailh da veza prest kollet (2).

Hogen, dre reuz n'eo ket
Sord-ze hepken a ve tost d'o ankou.
Gouryezig Vas a zo diouz Gwened diforc'het,

Hec'h-unan-penn, distro, a-hed dek leo
Eus pep kanton breizek ; n'ema ken intentet
'Met gand eur guchennad kozidi gwenn o bleo,
Hag en o bez emberr e vezo douaret ; (3)
Lazet, Breiziz, gant ho tiouer-emgleo!

Ha neket eun druez, lezel
Eur breur-kompes eus al lavar
A ra dudi, lorc'h ha nerz Breiz-Izel,
Souchet en e gornig da goueza en diskar
Hep levr, hep kan, hep tamm eus ar Skritur Santel; (4)
Da skoani, gallekaet ha diforchet espar
O vont en gouez, evel
Eur paourkez bugelig gouezel
Divag, hag abafaet gant eul lezvamm digar ?
Ne deo ket mat d'eun den menel
Hep keneil, mar kouez, d'hen sevel, (5)
Diharp, hep kar na par;
Evid eur c'houryez ne dal mann
Ivez, na 'vid ar re 've-hi komz o zud koz,
Beva-bevaïk hec'h-unan
Dizarempret ha serret-klos.

II

Ne deo ket, dre eurvad, gouryezig Goeloïz
Evelse distag-net diouz gouryez Tregeriz;
En em glevout 'hellont, eun dra zur eo.
N'eus e Breiz, 'ta, nemet peder gouryez resis:
Gwened, Treger, Leon, Kerneo.
Ha c'hoaz neket eun dra
Dic'hallus, ober eun emgleo
Etre 'n teir diweza.

Eun testeni da ze eus ar sklera
A zo roet gand ar barz-baleer,
Eur c'henvreur tregeriat d'Homer
Am eus anavezet, hanvet Yann Ar Minouz ;

'N hini 'n deus « war eun ton grignous »
Kanet « defôjou ar merc'hed »,
Ha traou all war bep ton : biskoaz n'en deus c'houitet
Dirag ar blouïziz a dro-war-dro bodet
Da selaou e werziou poblek,
Moulet e Lanuon...
Selaouomp, ive 'ta ;
E zon ' adskrivan 'vel m'ema.

« Evit gonit ma bara dre oll me rencq redec;
Herrie e zon en Treguer hag arc'hoas en Goello,
An de voarlerc'h en Querneo, en Leon a voejo,
Mes ral e-z-eo ar veach e-z-an d'ar Mor-Bihan,
Ma c'haffen di da ganan a c'hoersfe peb unan. (6)

E zoniou koulskoude, gand o rimou a zo
Tennet diouz an tri c'hanton all,
Ne roent ket da Wenediz
Kement a lec'h d'ober goab outan ha farsal
'Vel e gomzou en yez-plaen, e ziviz
Hogozik peurstummet dioc'h hini Tregeriz.

Lies a wech d'ar werzaerien
'Vez aotreet implij eur prezeg briz,
Mesket, evid aoza êsoc'h o sonadenn;
Evel ma tenn ar wenanenn
D'ober he mel, ar pep c'houeka eus meur ' vleunienn.
Etre dellidou all, eo mat ar varzoniez
Da rei d'eur yez founnded, gwevnder hag unvaniez,
Dre juntra gouryezou start 'n eur strollad kempenn.
'Velse an *aëded* d'o aouen vurzudus
A reas eus ar gregaj eur benveg dudius,
Ma voe bamet pep selaouer ;
Pa zone e delennig flour
Neplec'h d'an Hellened Homer
Ne voe sellet 'vel eun diavezour.

P'edo e bro-Wened graet ken fall digomer,
Er c'hontrol-beo,

D'hon barzig-baleour a oa kan e ziweuz
Klevet gant joa lec'h-all, dre 'r seurt gwall-vank emgleo
Eo re anat ez eus
E Breiz-Izel diou yez, dre reuz!

N'eo ket diês kavet ahendall testeni
War ze; ha setu ma hini.
Dre 'r Morbihan eur wech o veachi
Edon-me gand eun Dregeriadez koz
A daole pled mat ouz pep kôz
Etre Morbihaniz ; en o alamali
Saouzanet bras ha gwall-chîfet e oa
Dre na dize tapout 'med eur ger : Ya !
Kenkouls he dije intentet,
Eun Almantez ma vije bet,
Flamankez, Danegez ive, na petra ta,
Peo gwir en o yezou e laront memes tra.

III

Ma ne deo brezoneg Treger
Nemet safar c'hoarzus da Wenediz,
An helavaran prezeger
E brezoneg Gwened a zo da Dregeriz
Eur boubouer iskis;
'Vel ' lavare, o tont emês eus an iliz
Eur c'henvro da Yann ar Minouz:
« Teneraüs ' voe ar sarmon,
Sur 'walc'h, p'o gwelen holl o ouelan; ma c'halon
N'oa ket teneraet, 'vat, muioc'h 'vit gand an trouz
Eus an arem o son
Pe ar simbalenn skiltr — gouez d'hon ôtrou person —
Peo gwir n'on ket deus ar barrouz. »

— Perak, eme neuze eur C'hembread,
Ne deus ket e ti pep Breizad,
Troet en eur yez sklêr d'an holl e Breiz-Izel
'Vel hon eus-ni en hon bro, tammou mat

Eus al Levrou Santel,
A lennomp bemdez-Doue, holl,
Er stumm hon eus desket er skol? —
Skouer unvaniez ha gwir gentel
'Zo roet d'imp aman endeeun gant hon breudeur,
Barr Bretoned tremor chomet en Enez-Veur.

Ar skrid 'vid ar spered 'zo eun arouez skleroc'h
Hag etre kenvroïz eur c'hevre padusoc'h
Eget son ar c'homzou, 'vez kalz muioc'h hedro.
Dre skouer, ne verkomp ket lec'h an taol-mouez a sko
Unan an teir diweza sillabenn;
Ha dre ze pep-hini diouz e c'hiz a c'hall lenn ;
E Gwened, 'vel ma rae 'n holl gwechall, *overe 'nn ;*
Ove' renn e Leon, a zo eur stumm neve;
O' verenn, a zo c'hoaz nevesoc'h, e Kerne (7)

Bea 'zo meur a chenchamant
Ouspenn, a hell bout graet heb e sonj, dizamant
Gant pep lenner, hervez ar stumm
Eus a rannyezig e garter.
Neket hepken Basiz a lar *dachtum*
E bro-Wened; hogen beplec'h d'an holl eo sklêr
Ar ger skrivet resoc'h: *dastum;*
Evel an Overgnad o trei peb *s* en *h*
A lenn hep marc'hata galleg 'n e drefoedach:
« Ça n'est pas que *c'est* sale, mais ça tient de la place »
Hag e skriv 'vel re-all, pa vez da ze kustum (8)
Aboe m'eo bet er skol desket.

Kals re 'Vreiziz a zonj, avat, n'o de tamm 'bet
Ezomm diski er skol pe lec'h-all skrivadur
Ha reoliou ar yezadur
Pe an istor, zoken, eus al lavar 'zo bet
Gante 'n o oad tenera fistilhet;
Evel pa vije, dre natur,
E Breiz-Izel pep krouadur
Ken-gouiziek hag ar *Bugel fur!*

Neb 'zo eur sod dizesk, berrentez e spered
A vez eun digarez da gen diboell fazi;
Hogen d'ar re a zo barrek d'ober studi
Ha na reont pa dlefent ,eo lorc'h ha diegi.
Kentan ha diwezan ar seiz penna pec'hed
'Vel diouz an naered drouk ' vez diouto da dec'het!

IV

Alies e chom c'hoaz ebarz hon gouryezou
Abegou a zizunvaniez
Ha na vent ket plenaet ken ês,
Diwar-benn distaga pe dibab ar geriou;
Hema 'larer duman, hennez duze, eun all
Duhont; 'staman, 'stase, 'stase c'hoaz; menoziou
'Zo agrenn dishanval
'Vez diskleriet, zoken, gant hevelep komzou:
Lorc'h ennan a glever: « Hen 'zo balc'h » en Leon;
E Gwened: « Me 'm eus aon »!

Er Grennamzer n'oa ket kement a yezigou;
'Vit holl dud Vreiz-Izel e kizelle pep barz
'N eur stumm hepken pedost, e werzennou,
'Oa peurvuia kinklet a glotennou
O son egiz grizilhonou
Stank ha stank en o diabarz,
Neket hepmuiken en o fin
Evel lec'h-all...
Setu 'velkent, eur skouer anat
A voe, hep goût d'ezan, graet en e yez latin
Gant Horas, ar gwerzaouer fin;
Ne reas-hen hini all ken mat
War eun hevel batroum.
Nep n'eo ket latinaer a welo memes tra,
P'eman pep rim *islinennet* ama;
Omnem crede diem tibi diluxisse supremum. (9)
Kendigoueziou 'velse a hell beza
Abeg eston (10), pe fent (11), pe lec'h da fazia (12).

V

Gant he lezennou striz, neuze ar werzouriez
Da yez Vreiz a zalc'he madou an unvaniez;
Talvoudus bras edo ouspenn
Da viret he finvidigez,
Pa renke ar c'hlotennour kêz
'Vel eur c'halvez ampart, klask dreholl ibilien
'Vit skarva klenk pep penn-gwerzenn ;
Ma furche geriennou toc'hor, war-nes koueza
E pùns an Ankouna,
Eun islonk bet kollet ebarz
Agent, geriou eleiz an oadvez tremenet,
'Zo ar *brezoneg-koz* hanvet ;
Kanet o doa neuze lies a varz
Na chom anê nep gwerz, nep gwerzennig, siouaz!

Holl ez omp dleet d'ar maro,
Ni hag hon oberou, a lavare Horas
En e *Arz barzoniek*. Ar varn-ze ken garo,
A-drugare Doue n'eo ket sevenet c'hoaz
Evid e werzennou, a zo kentelius bras.
Hiniennou a zo klotennet dre zarvoud ; (13)
Hogen, gand evez o sellout,
An darn-vuian anê e weler o doare
Tostoc'h da stad diheud hon gwerzouriez neve,
Pa o distagas krenn diouz ereou re striz :
'Vito kals muioc'h a frankiz
Eged e geneil ker Virjil, a gemere (14) ;
Hep kement aked ha labour
'Oa e varzoniez koulskoudé
Evel hini Homer c'houek ha leun a saour.

Epad m'edo 'velse gant hualou pouner
Ac'hubet bep kammed barzed ar Grennamzer
P'o bounte c'houez an Aouen flour,
An dud o klask tanva kaerder
Ha kentel o gwerziou

A oa harzet gand eur gwall diêster:
An diforc'h bras etre ar gomz hag ar skridou (15).

VI

Neuze 'teuas an Tad Maner
D'argas trubuilh ar barz 'vel hini al lenner.
Regi a eure rouedennou
Stank ha reustlet ar c'hlotennou,
Ken n'o doe mui ar werzaerien nevez
D'ober gand ar sillabennou
'Vel gand ibilien ar c'halvez;
Hag e lakas, da skriva brezoneg,

Gwelloc'h reol 'vit n'eo c'hoaz hini ar galleg (16).
Ar Gonideg, harpet war lavar Leoniz
'Zo plaen ha fraez, na petra ta,
Hep lezel krenn a-goste 'Tregeriz (17),
A zivizas d'ar yez al lezennou fura.

Eur rag-emgleo, goude, 'voe graet gant Gwenediz
Da strolla o gouryezigou
Pell an eil diouz eben aet 'rôg o fenn a-skign
'Vel saout penn-follet o vreskign,
Ha lakat urz er fin eus ar muia geriou (18).

Gand *Emgleo ar skrivagnerien*
'Voe hebdale heuliet o skouer
Ha choazet meur a benlezenn
Da gevre gouryezou Leon, Kerneo, Treger...
Hogen ret oa mont dre voder.

Ha breman, petra 'chom d'ober,
Goude kement a strifou kalonek,
Da *Vreuriez-Veur ar brezoneg*?
Peurstaga eun *Emglevadeg*
Etre 'n holl c'houryezou, evid o unani
'N eur yez hepken, gouest d'enori
Hon Breiz ha Bro-C'hall muioc'h-mui.

Gwirion dik d'he ger-stur, hi 'ra strif da vonet
War-rôk bepret, a-stroll
Gant reiz, 'vit mad an holl;
Ma vo ar Salm (19) laouen kanet :

O! pegen mat! dudiuset
Eo da vreudeur holl 'n em garet
Ha beva en emgleo kevret!

(*Da genderc'hel*).

EMIL ERNAULT
Barz ar Goued
Rener Breuriez-Veur ar Brezoneg.

(1) *Atlas linguistique de la Basse-Bretagne* par Pierre Le Roux chargé du cours de Celtique à la Faculté des Lettres de Rennes, I 1924, p. 8-10.

(2) An *tunodo*, yez-kuz pilhaouerien ha toerien Ar Roc'h (La Roche-Derrien, e bro-Dreger), diskleriet gand ar barz keuziet Narsis Quellien, a zo bet studiet ganin er *Revue Celtique* VII 41, 250; XIV 267; XV 337; XVI 212; *langaj kemenér*, luc'hach kemenerien vro-Wened, *Rev. Celt.* 1905, 1906 (niverou LI-LXIII eus ma fennadou *Sur l'étymologie bretonne*). Eur gemenerez a vro-Gerneo, Filomena Cadoret, a oa ive eur varzez eus an dibab, he deus displeget e *Kroaz ar Vretoned* geriennou eus eul luc'hach all damhenvel.

(3) Gwelit ma studiadenn *Sur l'histoire du breton*, 1928, p. 7.

(4) Ma c'heneil keuziet Leon Bureau en doa graet trei dirazan peziou berr eus an Aviel, evel hini sant Yann meneget diaraok, hag a ziskouezo pegen distreset eo ar *baseg* e-kichen e amezeg tosta, ar *gwenedeg* (-uhel) :

Dachtumet en tameo a béz, ô més ke ne bou keit nétrâ koleit (*pézel* chom, gwenedeg *poézien* paouez; *ô més ke* rag aon, deus ar galleg *au moins que; ne bou* « il n'y aura », dishanval diouz *ne fou* « ne sera »).

(5) *Non est bonum esse hominem solum.* Geneliez II 18 ; *Vae soli: quia cum ceciderit non habet sublevantem se.* Ar Prezeger IV 10.

(6) Gwel. ma fennad *Vers l'unification de la langue bretonne*, *Buhez Breiz*, goubere 1922, p. 217-220.

(7) Deus al latin *offere ' nda*, evel e galleg *offran ' de*, provanseg *oufrè ' ndo*, spagnoleg *ofre ' nda;* sellit *Sur l'histoire du breton* 64. Furmou all a vez klevet, evel *ofern, ovrenn, ovirienn, oaviriann* (A. Guillevic et P. Le Goff, *Grammaire... du dialecte de Vannes* 2e éd. XIV, XX, XXI), ha re all.

(8) Fentadenn anavezet dre holl, war « un choulier trouvé dans la choupe », eur votez kavet er Zoubenn.

(9) *Epist.* I IV 13. An *e* eus *diluxisse* a zo eun hanter-rim. Ne ziforc'hed ket ar vogalennou berr pe hir, didon pe doniet; gwelit ma levrig *L'ancien vers breton* p. 6, 9, 10; *Su. l'hist. du bret.* 39, 42, 45, 49-56. O kristenaat spered gwerzenn Horas (evel el levr *De imitatione Christi* I XXIII 3, a gomz eus pep penn-devez zoken), e heller he lakat e krenn-vrezoneg evelhenn :

Pep dezuez *ez* buhez cret *ez* vez dinezaff;
Hel guellaff maz hell-*ez* groa vs r anezaff.
(Pep devez ez vuhez kred e ve 'n diwezan ;
Hael, gwella ma hellez gra uz reiz anezan.)

P. Syrus a raos an hevelep ali fur en eur werzenn *iambik* pe « berrhiradek » :

Omnis dies velut ultimus ordinandus est.

Setu aman skoueriou eus *Le Mirouer de la Mort* 255, 256, a zo e holl werzennou rimet-diabarz, aliesa ouspenn eur wech:

Son *deze* pep *myntyn ara tabourinou*,
Bede 'n eff *eza son* ha *ton* ho cleronou...

Petra lavarje war ze Boileau, a c'halve « un rude métier » labour eur rimer gallek, a rae gant klotennou-diwez hepken ha na deuent peurvuia nemet diou ha diou, p'edo ar re-man er c'hrenn-vrezoneg niverusoc'h, hogos bep gwech? Oberou barzed an amzer-ze a veze koulskoude dihano, evel re aëded an Hellened koz.

Awechou o deus reizet a-ratoz war don o zelenn vrezonek gwerzennou latin (gwel. *Rev. Celt.* XIII 244-247; XX 236) ; evel ar re-man (enep-kristen o spered, o veza deskadurez an diaoul) :

Confiteor *or-e* sed non corde Deo;
Magnam superbiam, *invidi-am amo*....

(10) Gwerzennou all klotennet-diabarz disonj-kaer e latin,

gregaj (gant Homer), ha galleg a lenner, *Le Mystère de sainte Barbe* IX, X ; *Sur l'histoire du bret.* 60, ha lec'h-all ; evel ar re-man (eus Viktor Hugo ha Racine) :

> Gastibelza, l'homme à la carabine.
> Vous êtes emper-eur, seigneur, et vous pleurez!

Houman am eus skrivet édo e *Britannicus*, pa 'z eo e *Bérénice* eman. Evelse e vezer touellet gant briz-kouniou a venner eo kouniou resis int Reisaet am eus ar faziadenn-ze, ha re-all, *Dictons et proverbes bretons*, v. *rime* (er weladenn *Mélusine* XI 356).

> Da neb en deus faziet hetomp a galon vat
> Eur boan : merzout e fazi ; hag eur joa : e reisât.
> Rei d'ezan skoazell d'ober an eil hag egile,
> Kement hini a zo gouest, 'vit mad an holl hen dle.

(11) Pep c'hoari-ger a zo savet war eur c'hendigouez soniou, o tont tamm-pe-damm eus kijadennou darvoudek en istor danveziou eur yez. Evelse eo ar fentadenn am eus meneget, *Causeries sur l'étymologie*, Poitiers 1906 p. 8, eus Cham, an tresour farsus, war ar ger a dal kement ha *kendigouez* e galleg: « Quand deux canards se rencontrent, c'est une *coin-coïncidence.* » Eun al sort-se eo hini G. Flaubert, *Bouvard et Pécuchet*, édition *ne varietur* p. 134 : « Ils ne furent pas plus heureux sur la communication qui existait entre une citerne de Falaise et le faubourg de Caen. Des canards qu'on y avait introduits reparurent à Vaucelles, en grognant : « Can, can, can », d'où est venu le nom de la ville ».

(12) Danevell ar geriou n'eo ket da skriva diwar skanv, muget hini ar broadou, evel pa lavarjed a-zevri e teu *coïncidence* ha *Caen* deus yez an houidi. Diskleriaduriou ken diskiant-all a zo bet graet gant Le Brigant, eun Tregeriad brudet-lu dre ma sonje e oa an tregereg-nevez troet-distroet gantan 'oa ar c'heltieg-koz, hag ar c'hoz keltieg gaouiat-se 'oa kenta yez ar bediz, ha penvammenn an holl yezou ! Viktor Hugo zoken, ar barz aouenet-kaer, a laoskas sotoniou put a-zivout ar yezou keltiek, evel pa denne eus hano an *drouized* hini kêr *Dreux*, a oa gwechall-goz *Durocasses* (eur bobl). (Gwelit c'hoaz ma *Causeries linguistiques d'un Haut Breton*, 1929 p. 13, 15, 18. Ar rimour gwella n'eo ket evit se eur yezoniour reiz! — Hanoiou tud ha lec'hiou a vez eus ar re ziesa, o skleridigez a c'houlenn eur guzuliadeg anaoudeien

akwit, pep-hini en e dra. Er ouiziegez ive, an unvaniez a ra an nerz. An hano *Ernault*, etre re-all n'eo ket displeget gwir e *L'Ouest-Eclair* an 3 a viz du hag 8 kerzu 1929, na ve ket meneget eno diskleriadur Fœrstemann, *Altdeutsches Namenbuch*, dre furmou koz an almanteg *Ehre(n) enor ha walt(en)* ren (evel e gregaj *Timarkhos, Timocratês, Timônax*).

(13) Setu eur skouer all eus e rimou-diabarz (*Sat.* II I 7) :

> Militia est poti-or ; quid enim ? concurritur : horæ.

Unan eus e rimou penn-gwerzenn a gomz eus an dael a glaske Nestor da zidana etre mab Pele ha mab Atre (*Ep.* II II 11-12) :

> Nestor componere litem
> Inter Peliden festinat et inter Atriden.

Rimou-diwez eo horum, bonorum (*Sat.* I I, 78-79).

(14) E diwez ar gwerzennou hir e klote peurvuian an taolmouez: *te'gmine fa'gi; medita' ris ave ' na.* Horas ne vir ken ar reol-ze ken rik: mercato ' res! gra ' vis a'nnis.

Setu unan eus e rimou penn-gwerzenn (*Ep.* I XII 25) :

> Ne amen igno 'res quo si Roma'na lo' co re ' s.

Ar glotenn-ze, na ve ket kavet mat en brezoneg gant rimourien gwall-striz, a voe heuliet penn-da-benn gant gwerzaerien nevez, dre skouer er pennad *Vas fractum*, eus Marbod, ha n'eo ket anavezet kement ha *Le vase brisé* eus Sully-Prud'homme :

> Porticus est *Ro'mae*, quo dum spatiando *fé' ro mé*,
> Res quærendo *no' vas* inveni de *sa'phyro va's*...

(Dr Léon Ernault, Marbode évêque de Rennes 1890, p. 57,58).

(15) Ne veze ket kemmet, peurliesan, al lizerennou-tal ; ar rimou, avat, a raed dioc'h ar son, naren dioc'h ar skrid; evelse e vije lennet *tri zra er Mirouer* 643 :

> An Barnn a vezo striz, ha piz, a'bec tri tra.

(16) Gwel. *L'ancien vers bret.*, 6, 7 ; *Sur l'hist. du bret.* 24 ; *Manuel pour l'étude du français par les Bretons*, 16-18, 23, 31. Setu e benlezenn: SKRIVIT PEP GER EVEL MA VEZ LAVARET. Mat eo evid an holl yezou, gant staga outi, d'he starda, eun direizder o tont eus an hevelep menoz, ar c'hoant d'ar sklerder :

> *Skrivit komzou 'vel m'o c'hlever,*
> *Anez 've da sklerât o ster.*

E galleg, er c'hontrol e skriver c'hoaz, dre skouer, *heure* eur, gand eun *h* ne voe ket distaget aboe amzer al Latined (*hora*), a zo bet lamet ivez en italian ha provanseg (*ora, ouro*) ; ha, zo gwasoc'h, *heureux eürus*, gand eun *h* ne voe distaget biskoaz, boutet m'eo bet aze gant faziadenn eur yezoniour a denne ar ger-ze eus *hora*, pa deu eus *augurium*. Doue d'e bardono!

Hogen, bete pegeit 'vo ret d'imp-ni
Koll hon amzer, hon poan, liv ha plun ha paper

Dre azaouez da sort gevier?
Gwella tu d'enori
Envor eur fazier
Eo reisât e fazi
Kerkent ha ma heller.

(17) Skriva 'ra, dre skouer, *da win* « ton vin » (evel e kembraeg *dy win*), ar pez a vez laret e Treger *da win*, e Leon *da vin* (evel *da vin* « ta face » eus *min*), e Gwened *te uin* (a skriver c'hoaz hirio *te huin*, gand eun *h* ken didalvez hag er galleg *heure*).

(18) Gozik didamall e ve ar reizadur-ze, ma na vefe brezoneg all ebet nemet hini Gwened; koulskoude 'omp 'paouez merzout n'eo ket reizet mat holl implijou an *h*. An diforc'h etre *mat* hag *ar mad, klevet* hag *ar c'hleved*, a zo talvoudus bras. Azivout ar c'hensonennou-diwez n'eo ket stad ar brezoneg hini ar galleg, na lavar nepret *vite* elec'h *vide*, na *vide* elec'h *vite* ; neket ar son traken a dle eeuna neuze, nemet ivez ar menoz, hervez an direizder, pe gentoc'h an eilreolenn a-us : *Sklerât ar ster*.

(19) *Ecce quam bonum et quam jucundum : habitare fratres in unum !* Salm CXXXII (1) 1.



KELEIR AR MIZ

An Aotrou hag an Itron Leon Toulemont, o deus an eurvad da gemenn d'eomp ginivelez o merc'h Yvona a zo bet badezet e Ploeuskad d'ar 17 a viz C'houevrer diweza.

An Aotrou hag an Itron Perquis a gemenn d'eomp maro ha merc'h Deneza, eur plac'h yaouank 23 bloaz. Goulenn a reomp ouz Doue ober eun digemer laouen d'he ene.

Ar skrivagner mat Yvon Crocq, *Eostig Kerineg*, a zo maro, e Brest, d'an 29 a viz meurz diweza. E gorf a zo bet sebeliet e bered Brest, en dervez warlerc'h, dirak eun niver bras a gerent hag a vignoned. Doue r'her pardono!

D'ar 27 a viz Meurz ez eus bet lavaret eun oferenn evit Breiz hag he bugale maro eviti ouz aoter Itron Varia ar C'helou Mat e Roazon. Mignoned Bleun-Brug Breiz-Uhel a oa en em' gavet holl eno hag o deus pedet c'houek Mamm Doue da rei he skoazell d'her bro baour.

Y. V. P.

DIVINADENNOU

I. — *RESPONCHOU DIVINADENNOU MIZ GENVER*

1. — Ar pell.
2. — Ar bern kolo, p'eo gwir e amarrou a vez tennet eus e greiz.
3. — Eur fuzuilh.
4. — Eur c'houlaouenn.
5. — Ar c'hlenved a deu d'an daou lamm
Da vont kuit e vez morzet ha kamm.

II. — *RESPONCHOU DIVINADENNOU MIZ C'HOUEVRER*

1. — Eur c'houlaouenn.
2. — Eur vuzugenn.
3. — C'houeza ar fri.
4. — Eur c'haz.
5. — Eur zil.

III. — *RESPONCHOU DIVINADENNOU MIZ MEURY*

1. — Hoc'h hano.
2. — Ar briedelez.
3. — Ar vansonerien.
4. — Eur voutailhad hini krenv.
5. — N'eus nemet tri o leina: an tad koz, an tad hag ar mab bihan.

Feiz ha Breiz ar miz a zeu a embanno hanoiou gounideien kenstrivadegou tri miz kenta ar bloaz hag a stago adarre gant divinadennou nevez a vezo priziou da c'hounit evito ivez da fin miz Gouere.

SONIOU FEIZ HA BREIZ a zo e gwerz

Eul leor teo a 128 pajenn eo ha kaer eo evel an nevez amzer, dindan e zae nevez flamm, ha gwerzet e vez daoust d'e vent ha d'an toniou dudius a zo ennan evid 20 real hepken. Al leor-man a zo dleet e gaout e kement ti breizat ma 'z eus yaouankiz ennan. Hada a ray laouenedigez dre ma 'z ay.

Prenit holl trede leor *Soniou Feiz ha Breiz* hag evit-se skrivit d'an A. Paul Raoul, 11, Rue Algésiras, Brest. C/C. 15.916. Rennes.

Feiz ha Breiz

Sakramanchou ar Werc'hez

Miz mae, ar miz kaer dreist an holl viziou kaer, miz ar bleuniou, miz ar Werc'hez, ar vleunenn hep par e savas warni kaera korf den a zo bet gwelet er bed-man, hini mab Doue, Hor Zalver Jezuz-Krist.

Epad ar miz-man e tleomp nevezi ha kreski hon devosion d'ar Werc'hez hag he skigna en dro d'eomp. Ra vezo graet miz Mari e kement ti a zo e Breiz. Deskomp d'hor bugaligou kutuilh ar c'haera bleuniou a gaver war ar maeziou da lakat war aoter Mamm Doue.

Greomp implij eus ar pez a c'halve eur beleg santel, an A. Bellanger: sakramanchou ar Werc'hez, da lavarout eo ar chapelled, ar vetalenn virakulus hag ar skapular. War Gannad Itron Varia al Lili, Ebrel 1930, e lennomp eur burzud kaer graet dre eun *Ave Maria*: — Eur pardaez, eme an A. Bellanger ez is d'ar c'hlanvdi da welout eur zoudard klanv hag a oa war e dremenvan. Al leanez a oa war e dro a lavaras d'in ne 'z aje ket a-bell ken. Ha setu ma tostaïs ouz ar paotr yaouank evit gwelout ha dont a c'helljen a-benn d'e lakat da govez e bec'hejou. Ne lavaras ket nann met ne ziskoueze ket beza gwall laouen c'hoaz zoken goude m'em boa roet an absolvenn d'ezan. Endra ma 'z is da gerc'hat ar gommu

nion e c'hourc'hemennis d'ezan lavarout eun *Ave Maria* d'en em erbedi ouz ar Werc'hez.

Pemp munut goudeze e oan dizro gand ar Zakramant meulet ra vezo hag edon o vont d'e lakat war deod ar c'hlanvour pa welis heman oc'h ober an neuz d'in da jom a-zav: « Va zad, emezan, me a zo eur paourkaez den. Emaoun o paouez ober d'eoc'h eur gonfesion fall ha n'em eus graet nemed an dra-ze abaoe ma tostaan ouz ar zakramanchou. E kovesion va fask kenta, dioc'htu, e nac'his pec'hejou bras hag abaoe n'em eus ket bet a nerz a-walc'h biskoaz d'o diskulia. Eun *Ave Maria* am eus lavaret bremaïk ha breman e welan sklaer emaoun o vont da goueza en ifern ma n'am sikourit ket da lakat buhez Doue em ene. » Rei a ris urz d'al leanezed ha d'ar zoudarded a oa eno da dec'hout, eur pennadig, hag e sikouris ar paotr paour da ober eur gonfesion vat. Eun nebeud munutennou goudeze e roen d'ezan an absolvenn ha gand an absolvenn tenzor ar peoc'h hag alc'houez ar baradoz. Pa lakis ar gommunion war e deod, hanter boazet gand an derzienn, e welis an daerou o koueza puilh eus e zaoulagad. Eun eur goude e tremene.

Pedomp ar Werc'hez. Eun Ave Maria bemdez a zo a-walc'h evit digeri d'ar brasa pec'her hent ar baradoz.

Eur Visionerez Vreizat

Al leanez Mari Santez-Othilda

1858 - 1930

Eul leanez, Mari Santez-Othilda, a zo o paouez mervel hag he deus graet kement a vad d'ar Feiz ha kement a enor d'hor Breiz ma n'emp ket evit chom hep skriva aman eun diverra eus he buhez.

Mari Perrina Raguenès oa an hano a zouge p'edo er gêr; ganet d'ar zadorn zantel, 3 a viz ebrel 1858, da zek eur diouz an noz, e Killihouarn, e Plouzane, e voe badezet, dioc'htu, en dervez warlerc'h, ha kleier ar Zul Fask a gasas kelou laouen badiziant ar gristenez nevez e pevar c'horn ar barrez.

He bugaleach a dremenas e Killihouarn (1), eur geriadennig sioul ha didrous, pevar di hepken emni, a gaver e kreiz etre ar Mengant hag ar Minou, en eul lec'h dudius, e welet anezan mulgul Brest, en e gaer.

Savet e voe evel ma ouezer c'hoaz, a drugarez Doue, sevel bugale e parrez breizek ha kristen Plouzane.

Pa deuas en oad da, vont d'ar skol ec'h heulias, skol he farrez ha goude he fask kenta e voe kaset da skol al Leanezed Gwenn da Lokornan. Pevar bloaz a reas eno; eur wech chomet er gêr, eus ar skol, e sikouras he zud da gas o ziegez en dro,

(1) *Hervez an A. Loth ar ger killi* = bocage, *da lavarout eo brouskoad; kalz hanoiou lec'hiou a zo hag e kaver ar ger-ze enno.*

betek he daou vloaz war nugent; p'edo en oad kaera da zimezi, e lec'h en em drei ouz ar ficherez hag ar skanvadurez, e c'hoanteas mont da leanez d'ar broiou pell; ar c'hoant-se a ziouanas, war a leverer, en he spered, o welout, ken alies ha beindez, eus ar parkeier ma veze o labourat enno al listri o vont hag o tont war ar mor bras: « Daoust ha perak ne 'z afen ket ivez emezi ouli he-unan, war unan pe unan eus al listri-ze, eun deiz pe zeiz, da gas sklerijenn ar feiz d'ar broiou gouez, evel ma reas sant Sane, gwechall, pa dreuzas ar mor bras evit dont eus a Iwerzon betek aman? »

Da wener pa veze oc'h ober he marc'had hag o kas he amann e kêr, ec'h en em gave, a-wechou, gant Leanezed Glas Rekouvrans, — Leanezed Sant Joseph Kluny — hag e kleve ganto e oa o urz ar c'henta urz misionerezed savet en Iliz hag o devoa c'hoanezed e pevar c'horn ar bed: « Mat eo, neuze, emezi; hoc'h Urz eo an hini a zo diouz va doare hag ennan eo e rankan mont, n'eus ket da lavarout nann ! »

Er bloaz 1880 edo e Gourin anavezet dindan an hano a C'hoar Mari Santez-Othilda; er bloaz 1881, d'ar 15 a viz gwengolo, e reas he leou a leanez hag e miz kerzu 1882 e kemere penn an hent da vont da Noumea war eul lestr e chomas warnan pemp miz, karget da deurel evez war diou vaouez war nugent a oa o vont d'ar galeou.

Pemp bloaz war nugent e chomas er C'haledonia hag ar c'hargou war uhelaat atao fiziet enni, an eil goude eben, a ziskouez ervat pebez maouez kalonek ha speredok e oa : hini eus ar re o deus he anavezet eno n'hen ankounac'haint biken, kel laouen ha ken hegarat e oa atao ouz an holl. Er bloaz 1907 e voe hanvet da Guzulierez vras an Urz ha karget dre-ze da vont



Al leanez Mari Santez-Othilda

da welout holl diez Leanezed Sant Joseph Kluny en Amerik Izela, en Amerik Kreiz, er Chili, er Perou, er Guyan, en Antilh, en Haïti, er Senegal hag en Indez. Tro gaer he deus bet evelse, da redek pemp rann an douar.

Er bloaz 1919 e voe hanvet da Renerez veur an Urz. Eun nebeud deiziou goudeze her gwelis, e Gourin, hag e c'hellis kinnig d'ezi va gourc'hemennou. Daoust ma ouie ervat e oa unan eus an diou pe deir Vretonez a oa laket ar muia galloud etre o daouarn, er bed-man, e oa chomet ken dilorc'h ha ma c'heller beza. Holl berziou mat merc'hed Breiz-Izel a oa enni hep hini eus o ferziou fall; daoust pegeit bennak e oa bet hep lakat he zreid war douar he bro n'he devoa ket ankounac'haet evid an dra-ze ar brezoneg yac'h ha c'houek he devoa desket war barlenn he mamm hag eun dudi e oa ganti gellout her c'homz p'en em gave, en eun tu pe du, gant he c'henvroiz.

Epad nao bloaz e chomas e penn Urz sant Joseph Kluny a zo ennan tri mil leanez; kemerout a eure preder gant kement tra m'eo karget he leanezed da ober; sevel a eure tiez nevez e Frans, er Portugal, en Asi, en Afrik, e Madagaskar hag all.

O ren eun hevelep buhez arabad beza souezet ha goude ma teufed d'en em skuiza dillo.

D'an deiz kenta a viz Gouere 1926, pa voe graet gouel kantvet bloaz ti Leanezed Rekouvrans ar Vamm Mari Santez-Othilda a deuas da Vrest hag a dremenas tri dervez e Plouzane evit gwelout he breur Fransez Raguenes eus a Gernazec, he nizien hag he nizezed: ar wech diweza e oa d'ezi da zont da welout he zud.

Daou vloaz goudeze, skuizet gand ar garg pounner a boueze war he diskoaz e roas he dilez.

Eur c'hlenved hir ha tenn, gouzanvet evel ma oar ar zent gouzanv o foaniou a beurgaereas he ene, a-raok mont eus ar bed-man: etouez ar muia drein ema ar braoa roz.

Da zeiz diweza miz Sant Joseph, da zul al *Lœtare,* d'he daouzek vloaz ha tri ugent e tremenas e peoc'h; nao bloaz ha daou ugent a oa m'edo leanez. D'ar merc'her warlerc'h e voe sebeliet e bez Leanezed Sant Joseph, e bered Montparnasse, dirak tri eus he nizien hag unan eus he nizezed eus a Blouzane hag eun niver bras a dud all, a leanezed hag a veleien, en o fenn, an Aotrou 'n eskob Hunsec, Rener meur Tadou ar Spered Santel, eur breizad ivez, eus a Vro-Wened.

Mari Raguenes, Doue r'he fardono, eo bet ar genta plac'h yaounk ginidik eus a Blouzane o vont da visionerez; roet he deus skouer; chachet he deus meur a hini war he roudou; eun daouzek bennak, d'an nebeuta, a dle beza aet, eus ar barrez-se breman, en urz Sant Joseph Kluny: he hano a zo eun enor hag eur bennoz evit hor Breiz a-bez.

Y.-V. PERROT.

KANTIK WAR AR VELEIEN

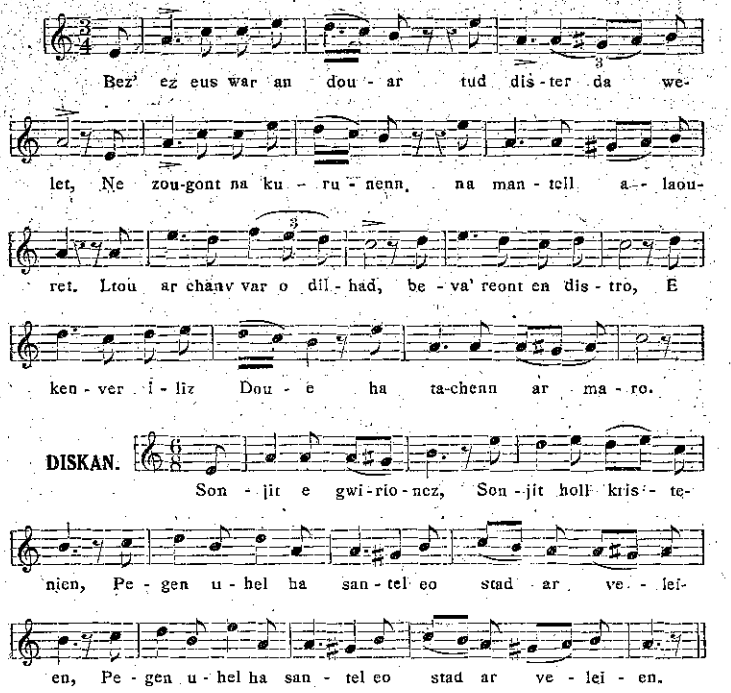

I

Bez ' ez eus war an douar tud dister da welet,
Ne zougont na kurunenn, na mantell alaouret.
Liou ar c'hañv war o dilhad, beva ' reont en distro,
E keñver iliz Doue ha tachenn ar maro:

Diskan:

Pegen uhel ha santel eo stad ar veleien.
Sonjit, e gwirionez, sonjit holl, kristenien,

2

N'int ket ganet pinvidik, eun ti soul, peurvuia,
A rôas disglao ha goudor d'o bloaveziou kenta;
Dre-se ar bed, alïes, a ra warno fae,
Hag a lavar gant disprij: « Petra eo an dud-se? »

3

Allas! Jezuz e-unan a zo bet disprijet,
Daoust ha kalz a Yuzevien n'o deus ket lavaret:
« Perak selaou e gomzou, rak petra eo hennez?
Mab eun artizan dister, mab Josef ar c'halvez »

4

Dirak Doue, va breudeur, netra ne dalv madou,
Sonjit penaos Hor Salver zo ganet en eur c'hraou,
E vamm hag e vignoned n'o devoa ket kalz aour,
Sant Per, priñs an Ebestel, a oa eur pesketour.

5

Bras a-walc'h eo an hini a glev moüez Doue
O lavarout d'e galon: « Va mab, deus ganen-me;
Deus ganen, deus gant joa, me 'vezo da lodenn,
Da heritaj er bed-mañ, en Neñv da gurunenn.

6

Neuze mab al labourer, kousakret e zaouarn,
N'eo mui graet evit c'houezi war an alar houarn;
Kregi 'ra er c'halir aour, gant seiz fin eo gwisket,
Neñv, Douar ha Purgator a drid ouz e welet.

7

Mont a ra ouz an aoter, gant ar gwin, ar bara;
Ha pa vez en-dro d'ezañ an aelez o krena,
Dre eur ger holl-c'halloudus ar bara hag ar gwin
A zo cheñchet e substañs eur c'horf, eur gwad divin.

8

Ouz Elïas e sente ar gurun hag ar glao,
Gant Jozüe ' voe dalc'het an hëol en e sao,
Moïzez, e-kreiz eur roc'h, a doullas eienenn...
Brasoc'h eo nerz ar beleg e-pad an oferenn.

9

Selaouit c'hoaz va c'homzou, pec'her ha pec'herez,
C'houi, e-keñver hoc'h ene, a vez kalz didruez,
D'ho korf c'houi ' oar damanti, ha ne zamantit ket
D'hoc'h ene paour a doullit dre vil ha mil pec'hed.

10

Koulskoude, a-raok mervel, ret e vezo distrei;
Pe d'an ifern, da viken, mont, siouaz, da zevi.
Ifern hag eternite a zo daou c'her pounner...
Penaos e c'hellot tec'het diouz justis ar barner?

11

Dister ' ve erc'h eur goañvez da wenna hoc'h ene,
Holl louzou ar parkeier n'he rentint ket pare;
Ar briñsed, ar rouanez, an aelez o-unan,
Evito da gaout galloud, n'ho tennint ket a boan.

12

Ar beleg hag heñ hepken a hell lavarout d'eoc'h:
« Va breur, c'houi 'zo glac'haret, kollet hoc'h eus ar [peoc'h,
E-pad ma savin va dourn, skoit war boull ho kalon,
En hano sakr an Dreinded, me ' ro d'eoc'h ar pardon.

13

Pinvidik eo an dachenn roet d'ezo gant Doue,
An dachenn-se, va breudeur, eo c'houi hag hoc'h ene;
Savetei an eneou... o santela micher!
Micher eo an aelez mat ha hini Hor Salver.

14

Scutit outo gant doujañs pa viot war ho yec'hed,
Abred deuit d'o gervel da zeiz trist ar c'hleñved;
Pa vezo ret d'eoc'h mervel, ra zeuy c'hoaz o bennoz
Da zigeri d'hoc'h ene dor aour ar Baradoz!

YANN WILLOU.

AN HINI GOZ



E kreiz etre daou c'hrenadour

—Mat, mat pa 'z eo gwir ho peus c'hoant, degasit an den-ze d'am c'haout, eme roue ar Prus.

Ar jeneral a roas raktal eun urz hag e weljod o tont, er zal, eur paour kaez den, eun druez e welout, e kreiz etre daou c'hrenadour a skoe warnan, gant fust o fuzuilh, evid ober d'ezan bale. E vleo a oa rouestlet hag e benn a gase, gouestadik, eus an eil tu d'egile, war e gorf lespos. E zaoulagad a oa skoelf hag ar c'hlaourenn a goueze, eus e c'henou, a-radenn, war an douar. Ober a eure eun nebeud kammejou hag chomas a-ban da zellout ouz an douar.

— Ma n'eo ket an den-ze diskiant a-walc'h, eme ar roue ouz e welout o tigouezout dirazan, e ranker anzav n'en deus ket e bar da ober e zot. Petra ? a lavaras ar roue d'ar prizonier, te eo eta an hini a zo c'houec'h miz a zo o spia va soudarded hag o tiskulia d'ar C'hallaoued kement a reont? al lizer-ze skrivet d'ar Marechal de Noailles, evit goulenn outan kas, d'ar red, da Achem, rejimanchou a zo bet graet ganez-te, glaoustre. Ne anavezes ket da skritur ?

Hag e lakas eun tamm paper dindan e fri. An den ne voe ket tost d'ezan en em werza hag a c'hlaourennas war al lizer.

— Hennez, eme ar jeneral, a zo eul louarn koz, ma 'z eus unan. A drugarez Doue, em eus ivez va spierien ha klevet em eus ganto o deus degaset ar C'hallaoued an Aotrou Kernegez, kabiten rejimant Karkado, o gwella spier, da ober eur bale dre aman. Eur breizad eo an den-ze ha brudet bras eo evid e daoliou kaer. Komz a ra alamaneg koulz ha hini ha n'eo ket bet netra ouz hen deski, dre ma 'z eus kalz henveledigez, war a leverer, etre ar brezoneg hag hor yez-ni ha breman, an tamm truilhen zo anezan a c'hoari d'eomp a bep seurt troiou kamm. Hen eo an hini a zo bet tapet gant hor grenadourien, dec'h da noz, m'hen toufe, oc'h ober tro ar c'hamp, hag a zo aman breman, dirak hon daoulagad. Ha n'eo ket gwir-bater, penn-da-benn, kement a lavaran, Aotrou Kernegez ?

An den diskiant a reas an neuz da veza chomet hep klevout ; a greiz holl, o veza gwelet eur gelienenn o redet war leur ar gampr e klaskas he flastra gant seul e droad ha goude beza deuet a-benn eus e daol e savas, evid ar wech kenta, e benn, er vann, hag e tirollas da c'hoarzin, ar pez ma c'helle, evel eun den diskiant. Ar roue a hejas e ziskoaz :

— Asa, jeneral, fazia a rit, en taol-man, a gav d'in; ar paourkez reuzeudik-ze n'eo ket diskiant eo hepken bouzar ha mut eo, war ar marc'had. Eun dijentil, ha goude ma vefe eur breizad n'eo ket gouest da zrevez eun den sot ker koulz-ze. Lezit ar paour kaez-ze da vale ha klaskit en eun tu bennak all.

— Roue, kemeromp hon amzer. Me a gred eo paket ganèomp an hini a glaskemp, met eur paotr fin eo hag a oar kaout ludu da c'holo e dan. Arabad eo d'eomp beza paket gantan.

Ar jeneral a en em lakeas da gerzout, eus an eil tu d'egile d'ar gampr, hag o veza chomet a-zav adreny kein ar prizonier e lezas eun tenn pistolenn war-zu ar prenestr digor. Kement hini a oa er gampr o klevout an trouz, a reas eul lamm ; ar prizonier ne finvas tamm ; ober a eure evel ma n'en divije klevet netra.

Ar roue a en em lakas da c'hoarzin.

— A ! gwelloc'h oc'h ? Hennez, gwelout a rit, ervat, ne glevfe netra, n'eus fors pegement a gurun a vefe.

— Mat ! Mat ! difizians am eus anezan atao !

Ar jeneral a dosteas ouz an den diskiant, a zellas pell hag hir ouz e zaoulagad, a ziframmas e golier digantan, a jaolas war e zilhad truilhaouek a joinas eun tamm anezo, en e zourn, hag a zizoloas e skoaz teo ar gramenn warni ; gant beg e ivin e reas eur roudenn er gramenn ha goude beza troet e benn gant donjer e chomas da zonjal.

— Gwelout a rit, eme Frederik II ; an Aotrou Kernegez ne vije ket aet da lezel kement all a loustoni da c'helei e groc'hen ; fazia ho peus graet ; an den lous-ze n'eo ket dâ d'eomp chom pelloc'h da glevout ar c'houez pounner a zav dioutan. Lezit hen da redek.

— Aotrou Roue, gortozit eur pennad c'hoaz. Kredi a ran hon eus eur spier etre hon daouarn ; arabad eo eta e lezel da vale c'hoaz ; grit d'in an enor d'am

c'hlevout, eur pennadig er gampr en tu all aze, pa ne vezo nemedomp hon daou.

— Deuit eta ganen, eme ar roue.

— Aotrou Roue, eme ar jeneral pa voent o unan o daou, roit d'in aotre da aproui an den-ze, eur wech all c'hoaz ha neuze ma ne c'hellan tenna netra dioutan e c'helloc'h e lezel da vale. Ar Vretoned, hèr gouzout a ran a gar kalz o bro hag eur ganaouenn o deus ha n'int ket gouest d'her c'hlevout, pa vezont pell diouz ar gêr, hep ma teufe an daerou en o daoulagad.

Hogen aman etouez hor soudarded ez eus eun den yaouank tec'het diouz rejimant gall an Daou-Bont, bet savet en Elsaz ; ar rejimant-ze a zo bet e Brest hag e tavarniou ar porz hor paotr yaouank en deus desket eun nebeud soniou brezonek ha dreist-holl ar ganaouenn vrudet e komzen anezi d'eoc'h bremaïk. Ma roit aotre d'in e livirin d'ar paotr-ze dont aman. E lakat a rin d'en em gaout harp er prizonier hep ma c'hellfe heman e glevout o tont ; en hent-se e ouezimp ervat pe ez eo bouzar ha diskiant, e gwirionez, pe ne d'eo.

— Grit evel m'ho peus c'hoant, eme ar roue.

Eun ofiser a voe galvet hag e voe roet urz d'ezan da vont da gerc'hat ar paotr yaouank. Frederik II hag ar jeneral a zistroas d'ar zal m'edo enni an den diskiant a skrabe e laou hag a rae donjer d'an ofiserien a oa o sellout outan ; gand e zaoulagad hanter varo ec'h heulie gwech moneder an horolach ha gwech ar vezenn aour a lugerne, dindan bannou an heol, ouz dournell kleze e amezeg tosta.

Ar roue a azezas ken dinec'h ha tra war eur gador hag an holl a jomas sioul. Ne gleved nemet tik-tak an horolach, trouz ar c'hedourien o vont hag o tont dirak an ti hag ar c'hlaourenn o koueza, a-veradou, diouz genou digor an den diskiant.

An hini goz eo va dous,
An hini goz eo sur !

a darzas, en eun taol, pa zonjed an nebeuta, evel eun tarz kurun. Dal ma voe kanet ar geriou kenta, gand ar c'haner a oa a-drenv e gein, an den sot a deuas da veza dishenvel a-grenn diouz kent. E zaoulagad maro a deuas da veza lemm hag ar jeneral hag a oa



Evelse eo e varvas.

o sellout piz outan a welas e klaske gouzout eus a belec'h e teue ar c'han-ze hag a oa ennan eun hekleo eus e vro. En dro d'ezan raktal e savas youc'h. En em werzet en devoa, hep gouzout d'ezan, o tiskouez

d'an holl ne oa na sot, na bouzar, evel m'en devoa bet c'hoant rei da gredi d'e enebourien. Kanaouenn *An Hini Goz* klevet gantan, war harzou ar Vohemia, en devoa skoet eun taol re bounner war e galon klanv gant klenved ar gêr. C'houec'h miz a oa ma veve, evel eul loen, dalc'h mat war var ; dalc'h mat en danjer ; skuiz maro ; en em ankounac'haat en devoa graet; teurel a eure e vrec'h ouz ar voger hag ec'h harpas e benn warni hag e chomas eur pennad evelse hep finval, e spered troet warzu e vro garet Breiz-Izel. Hag e troas warzu e enebourien e zaoulagad gleb gand an daerou; e benn a oa deuet a-nevez da veza leun a spered hag a vuhez hag e lavaras hep krena :

—Prest oun, Aotrou Roue ha pardon a c'houlennann ouzoc'h da veza ho taleet kement.

Ar roue a zavas hag a dennas e dog da zaludi an hini a oa o vont da vervel.

— Kenavo, Aotrou.

Eur c'hart eur goude, e oa eur c'horf maro astennet er porz, beuzet en e wad, toullet e galon d'ezan gand ugent bouled. Hag evelse eo e varvas, evid ar Vro, e Halberstad, en Alamagn, d'an 10 à viz gouere 1757, Alan-Renan-Budog Kergadiou, Aotrou Kernegez, kabiten e rejimant Karkado, marc'heg eus a Urz Sant Loeiz, ganet tregont vloaz kentoc'h, e maner Kergadiou, e eskopti Leon, e Breiz-Izel.

G. P.

Ar Zervicherien (1)

Rei skouer vat

Diwezatoc'h e livirin hano divarbenn ar c'hanaouennou: diouallit da gana traou fall, traou hudur, pe zoken traou didalvez a c'hellfe lakaat ar re a zo dindanoc'h da zonjal fall ac'hanoc'h.

An eur-vât hon eus da gaout, e Breiz, gwerziou kaër, bet troet, gant tud desket e kement yez a zo dija. Klaskit etouez ar re-ze; kanit traoù brao a uhelaio ho spered hag ho kalon: ho servicherien a raio eveldoc'h, ha spered Breiz ne varvo ket!

Ma poaniit da veza merc'hed digabal, da rén eur vuhez santel, e kresko ho kalloud war ho servicherien, rak a raôk beza barnet gant Doue e vezoc'h barnet ganto. Seulvui ma welint o mistri : fur, dévôt, habask, onest, mat da labourat; seulvui o devezo doujans evito; seul vui ivez e kresko o fizians enno!

Senti a raint ouzoc'h gant plijadur; ho karout a raint a-greiz o c'halon! rak *senti* ha *karet* n'eo nemed unan!

Plega raer gant laouenedigez d'an neb a garer!

Hon tadou a raé evelse; e kément ti rénet mat, er manériou, er c'hériou, war ar maez e veze gwelet servichérien a garie o mistri, a jome ganto da goza, beteg ar maro; met, da gredi eo, hor ré-goz a oa gwelloc'h egedomp: bez e oant startoc'h en o feiz, aketusoc'h da bedi ha d'ober eur skouer eus o buhez!

Eun nebeud bloaveziou a zo, em boa lavaret hano, war *Feiz ha Breiz*, divarbenn mevel va zad-kunv : va lézit d'hen ober evid an eil gwech: d'e bevarzek vloaz e oa deuet davétan, hag e chomas gantan beteg e varo, nozdeiz war e dro, rak pell hag hirr e chomas klanv va zad kunv, war e wele ; goudeze e yeas da di ar mab

(1) Sellit ouz ar pennad kenta moulet e *Feiz ha Breiz* miz C'houevrer p. 41.

yaouanka (en em garet a raent evel daou vreur) ken e plijas gant Doue e c'hervel d'e dro, en e varadoz.

Epad e glenved diweza va eontr'koz a deue beb an amzer d'ober eur varvailhadenn gantan, doaniet evel just, o welet ar maro o tostaat. Eur wech edo en e zav, troet e gein ouz ar siminal; ar mevel koz azezet e korn an oaled, eur vallin endro d'e zivesker, en doa c'hoari o klask kaout e vuhez, met n'oa ket ker fall-ze da welout.

En eun taol, e savas war e dreid, ha gant eur vouez krenv e lavaras: « Va mestr, etre ho tivrec'h e fell d'in mervel. » Ha war galon e vestr e tennas e huanadenn ziweza (1).



F. GUYOMARC'H

(1) Fransaïk Guyomarc'h oa hano ar mervel mat-se; adalek e 14 vloaz e servichas an A. de Forsanz, e maner Kervolongar, e parrez Garlan, da genta ha goudeze, e maner Keryann, e parrez Sant Nouga.

Pa varvas an A. de Forsanz, e Keryann, er bloaz 1850, e vevel koz a yeas gand e vab an A. Paul de Forsanz, da vaner an Inizi, da Gernoues, hag eno eo e varvas, en doare m'hon eus lavaret, wardro ar bloaz 1872. (*Notenn savet gand ar Rener*).

— N'em eus ket e anavezet, met ne dremenan morse ebiou ar maner e-lec'h ma varvas, hep sonjal ennan, ha lavaret eun tamm « *Pater* » evit repoz e ene.

Klevet hoc'h eus hano, c'houi ivez, en ho familhou, eus tud henvel outan, a veve hag a varve dindan an hevelep toenn, lacuen ato, kalonek en o doujans, en o c'harantez evid o mistri!

N'int ket stank, en dervez hirio, siouaz!

Piou a zo da veza tamallet? An eil hag egile marteze; en amzer-ze, gwir eo, *n'oa ket a skoliou-laïk!* en amzer-ze, n'oa ket breinet ar c'halonou gant ar garantez direiz evid an arc'hant!

Breman, o deus c'hoant an holl da veza pinvidik, da gaout a bep seurt êzamant war an douar!

Skouer Sant Wenseslaz

Distagit ho kalonou diouz madou an douar! roït skouer vat war ar poent-ze ive, ha leun a garantez evid an Aotrou Doue, e c'helloc'h lavarout d'ho servichérien: « Evit beva gant levenez, evit treuzi ar vuhez-man, n'eus ket ezomm aour na perlez! »

P'oan yaouankik, e voe kontet d'in, eur wech, istor sant Wenseslaz, roue ar Vohemia, a varvas, da genver ar bloaz-man ez eus bet mil bloaz, ha n'em eus morse he ankounac'haet!

Sant Wenseslaz a guitae alïes e balez evit mont da welet ar beorien pe an dud klanv, ha kas d'ezo boued ha fréalzidigez.

Fun dro e kerze dre eur straed fall, e vevel war e lerc'h, eur banérad traou gantan. Er goanv oa, téo oa an erc'h dindan o zreid; ar sant a 'z ae dillo, skanv evel an avel; e vevel a derme, c'hoari d'ezan o vont d'e heul. A-benn ar fin e lavaras: « Aotrou! kaër em eus poania, ne c'hellan mui mont war a-raôk! Skourmet oun treid hag all: staga 'ra an erc'h ouz va boutou! n'oun ket gouest da vont pelloc'h! »

Ar roue a jomas a-zav d'e c'hedal hag a lavaras dezan: « Laka da dreid en roudou, e roudou va zreid, ha deus kalonek! » E servicher a zentas outan, ha raktal e santas eun dommder dudius o sevel eus e dreid, dre e gorf,

beteg e galoun, ha n'en em glemmas mui nag eus ar skuizder nag eus ar riou.

Pebez skoazell d'ho plac'hed! ma c'helfec'h lavaret d'ezo: « Grâ eveldon hag e ri mat! deus d'am heul, ha gras Doue da zikouro, a dommo da galon, ankéniet gant enebieziou ar vuhez, skournet gant dianaoudégez an dud! »

N'ho pezo netra da lavaret zoken! ho puhez a gomzo evidoc'h; skêd ho vertuziou a baro beteg enno.

O-unan e sonjint: « Kerzomp dre he roudou, ar pez a ra a zo mat! he c'halon, entanet gant karantez Doue, a ro nerz ha tommder d'hon hini. Beva en he serr a zo eur blijadur hag eun énor! »

TINTIN ANNA.



Brelevenez

Miz an neiziou

Miz ar bleuniou, miz mae eo ivez miz an neiziou, miz al laboused o kana an nevez amzer; gwasa pez a zo al labousedigou bihan o deus enebourien eus ar re wasa en hor bro hag eo ar vugale.

N'eo ket souez gwelout bugale o tineizia laboused bihan evit kaout ar blijadur da laerez o viou; bugale n'int ken; ar pez a zo estlanmus eo gwelout ar gerent o lezel o bugale da ober eun hevelep droug.

Dour beuz ar c'hreisteiz hag en deus graet kement a c'haou, er miziou tremen, n'eo c'hoarvezet nemet dre ma 'z eo bet re zigoadet ar vro; e Breiz-Izel ivez ma falla an eostou el liorzou hag er parkeier arabad eo tamall den ebet nemed ar re a lez o bugale da laerez o viou digand al laboused bihan rak ar re-man eo gwella mignoned al labourerien-douar.

Selaouit kentoc'h ar c'henteliou-man a ro d'eomp « *La ligue française pour la protection des oiseaux* »: eul laouenanig a zebr, e 24 eur, 90 % eus e bouez a amprevaned lous; eur voc'h-ruzig a zebr, e 24 eur, 54 % eus he fouez; e 24 eur, 6 penglaouig a lonk etre 8 ha 9.000 vi balafenn (papillon).

Daou filip a gas d'o re vihan ouspenn 4.000 prenv erzizun.

Er c'hoad pin a 30 dervez arat a oa hanter zebret gand ar balafennou; eur c'hant koukouk bennak a deuas ha ne voent ket nec'het evit lounka an holl amprevaned fall-ze; konta a raer o devoa debret eun tri milion bennak anezo.

Ar gwennilied a lounk a bep seurt amprevaned bihan askellok pa vezont gwelet o c'hournijal tu ha tu a-zioc'h hon tiez.

Ar gaouen hag an askell-groc'hen a zebr an amprevaned brasoc'h hag a ra brezel zoken d'al logod ha d'ar razed.

Setu aze ar wirionez. Ar gerent a lez eta o bugale da vont da glask neiziou pa deu an nevez amzer a zo kerent hag al lez o bugale da ober droug.

Buhez an Tad Julian Maner

Mare an Tad Bernard An Aotrou a Dremaria gounezet da Zoue

Gwelloc'h gwella ez ae ar misionou war araok, rak niver al labourerien a greske. Warlerc'h an aotrou Galerne e teue re all d'en em ginnig d'an Tad Maner, hag heman o implije hervez o galloud. An deskadurez kristen a en em skigne adarre dre Vreiz, an dud a zistroe ouz Doue hag a zente ouz e lezenn.

Er bloaz 1653 ez eus mision e Rostrenen, Kergrist-Moellou, Glomel, Paule, St-Tremeur Kerahez, Nizon, eskopti Kerne, hag e Kleder, Goulc'han, eskopti Leon.

Grasou Doue a rede war an eneou, hag e pep lec'h an dud a ziskoueze mall bras da glevet komzou ar visionerien. Lod a rae dek, pemzek, ugent leo evit dont d'ar mision. Gwelet e veze meur a hini diarc'henn, skuiz maro, met laouen, eürus da c'hellout kaout eun tanva eus ar mision. Alies ar brezegerien a ranke komz e kreiz parkeier, lanneier, rak ne veze ket a blas en ilizou evid an holl. Henvel ouz sant Yann Vadezour, an Tad Maner a zave e vouez er gouelec'h evit pedi an dud d'ober pinijenn.

Rakse Tad Rener ar Jezuisted a skrive d'ezan d'ar 17 a veurs 1653 : « Ho liziri, Tad ker, o deus roet d'in kalz frealzidigez. Gwelet a ran gant pegement a aked hag a nerz-kalon e labourit, an Tad Bernard ha c'houi, e park an Aotrou. Dastum a rit eost founnus ha kaer e grignoliou an Tad a familh. Doue ho paeo, rak derc'hel a ra d'e c'her. Me a raio gwella ma c'hellin evit ma vo roet d'eoc'h kenvreudeur d'ho sikour, kenvreudeur hag a anavezo ar brezoneg, rak seul welloc'h ec'h anavezint ar brezoneg, seul vuioc'h a vad a c'hellint ober er misionou. Eun dra mezus e vije ma ne c'hellfe ket hon Tadou rei d'o c'henvroiz

ar zikour a c'hed diganto payaned ar broiou pell. »

Hag an Tad Rener a reas evel m'en doa lavaret, a roas urz da zerc'hel e Breiz ar Jezuisted a anaveze ar yez, rak kalz Jezuisted a oa ginidik eus a Vreiz. Ha p'oa labour da rei d'ezo en o bro, eo e tlient beza implijet, da vihana eul lodenn anezo.

An aotrou Galerne, person Mur, a gendalc'he da rei an dourn d'an Tad Maner. Kenderc'hel a rae da jom e Mur evel person, met, pa c'helle, ez ae da brezeg, d'ober misionou d'ar parreziou her galve. Beleien all, o welet ar vad a rae, a heulias e skouer, hag abenn eun nebeut bloaveziou, an Tad Maner en doa tri c'hant beleg eus ar parreziou d'e zikour. Ar c'hizze, evel a ouezer, a zo padet abaoe. Bep bloaz, abaoe, en hor bro, e vez graet kalz misionou ha retrejou gant beleien ar parreziou. Ar re-man a guita o farrez epad eur zizun bennak evit mont da labourat d'eul lec'h all. P'o devezo ezomm, e c'houlennint ive d'o zro beleien da zont d'o farrez, hag evelse e vez gellet, eur wech an amzer, ober misionou en holl barreziou ha derc'hel beo ha krenv ar feiz enno.

Ar bloaz 1654 a voe eur bloaz implijet mat ive. Bez e voe misionou e Kuzon (Kerfeunteun), Erge-Armel, Plonéis, Treogat, Krozon, Pont-Kroaz, Sant-Martin-ar-Prajou, Sant-Mikael e kichen Glomel, Kilio, Tréogan.

E pep lec'h ar mision a vodas kalz tud ha prosesion kaer a voe graet e pep lec'h da gloza ar mision, evel kustum. E Krozon an Tad Maner a nevezas an devosion a oa er barrez-ze evit sant Moris, merzer. E verzerenti a voe skeudennet er brosesion vras, hag e relegou a voe douget. Ar brosesion a yeas da chapel sant Lorans. Epad an hent an dud, seiz pe eiz mil anezo, a welas, a-us d'o fenn, dindan koabr an nenvou, eur brosesion henvel ouz an hini a raent ounan. Marteze o skeud eo a oa merket er c'hoabr,

marteze ive oa eur burzud. An holl a gredas oa eur burzud hag o c'halonou a dridas gand ar joa. Eur c'hloareg, abostoler, a zouge ar groaz e penn ar brosesion, dinerzet gant ar c'hlenved, skuiz maro gand an derzienn, ne lezas den da gregi er groaz en e lec'h, ha, daoust m'edo war yun, e talc'has mat beteg ar fin. Digollet e voe evid e feiz vras, rak adaleg an deiz-ze ar yec'hed a jomas gantan.

Kement a labour, heb ehana, kouls lavaret, ne veze ket graet hep poan ha skuisder. Epad mision Merleak, war harzou eskopti Kerne hag hini Sant-Briek, an Tad Bernard a gouezas klanv ha gwall glanv zoken. Kollet en doa ar c'herzet. An Tad Maner a c'houlennas digant breur-kaer an aotrou Galerne presta d'ezan daou varc'h evit gellout mont da Gemper. Ar breur-kaer-ze a oa pinvidik bras, met n'oa ket eun den mat evel an aotrou Galerne. Respount a reas : « Gwelloc'h eo ganen gwelet va daou varc'h debret gant ar bleizi eget o fresta d'ar Jezuisted. »

An Tad Maner a rankas klask kezeg all. Met a vec'h digouezet e Kemper gand an Tad Maner, e resevas eul lizer digand an aotrou Galerne : « Va breur kaer, emezan, a zo bet dalc'het e ger. Bleizi o deus mouget ha debret d'ezan e gezeg. »

An Tad Bernard a welleas o tiskuiza e Kemper, Evelato n'oa ket pare c'hoaz d'ar gwener 27 a viz du, pa breparas e dammig sac'h evit mont antronoz da Bont-Kroaz d'ar mision epad an Asvent. Da nav eur diouz an noz, e teuas eur barrad poan warnan ; hag e vije bet lavaret edo o vont da vervel.

Selaouet oa bet e bedennou gant Doue, rak goulennet en doa : *da genta:* gouzanv er bed-man evit paea dle e bec'hejou ; *d'an eil:* ober misionou beteg e varo ha mervel e kreiz labourat : *d'an trede:* gouzanv da wener anken ar maro, evit kaout perz e pasion Hor Zalver ; *d'ar pevare:* beza klanv eun nebeud

amzer hepken evit ma ne jomfe ket da zieza ar re all; *d'ar pempet:* mervel da zadorn, evit beza suroc'h da veza sikouret gand ar Werc'hez; d'ar *chouec'hvet:* beza anterret da zul, an deiz m'eo savet Hor Zalver eus ar bez.

Evel m'en doa goulennet, e c'hoarvezas. D'ar zadorn vintin, wardro peder eur hanter, goude beza bet o c'houzanv epad an noz, e teuas da veza bec'hiet. Goulenn a reas e dad kovesour. N'hellas ket kommunia, rak re wasket oa. Reseo a reas an Nouenn, azezet en eur gador, hag an induljans a vez roet d'ar Jezuisted.

Beteg ar fin e chomas, e anaoudegez gantan, hag e varvas d'an 28 a viz du 1654, wardro pemp eur diouz ar mintin, d'an oad a 71 vloaz, goude beza tremenet 51 vloaz e Breuriez ar Jezuisted ha 14 oc'h ober misionou e Breiz..

Karet bras oa e Kemper, ha tud Kemper a ziredas d'e welet eur wech c'hoaz. Holl o doa c'hoant da gaout eun dra bennak hag a vije bet d'ezan. An anterramant a voe kaer meurbet.

Eur gwall daol oa evid an Tad Maner koll eun hevelep misioner, eur breur ken karet. Met, o sonjal e oa aet an Tad Bernard da eürusted ar Baradoz e voe frealzet.

Da c'hedal ma vije roet d'ezan eur c'henvreur all e lec'h an Tad Bernard, e kemere unan pe unan eus an Tadou a oa e Kemper, hag e 1655 e voe misionou e Plogastel-sant-Jermen, Pouldreuzik, Plovan, Lababan, Kleden-Kap-Sizun, Plogoff, Laz, Sant-Goazek, Kastell-Nevez-ar-Porzou, Leuhan, Koray, Douarnenez, Lod eus ar parreziou o doa bet c'hoaz misionou, lod all n'o doa ket. E pep lec'h grasou Doue a gouezas puilh war an eneou. An Tad Maner a gennerze ar re vat hag a zigore daoulagad ar bec'herien. Skei a rae kalet war an dizurziou, evel war an dansou noz

a oa ar c'hiz anezo e meur a lec'h hag a golle an dud yaouank.

« Malloz d'eoc'h, emezan, c'houi hag a ro skouer fall hag a goll an eneou ! » Eur plac'h yaouank he doa graet fae war brezegennou an Tad hag a gendalc'he da bedi he mignonezed da zont da zansal. Met kastizet e voe. Ar gurun a gouezas war an danserien hag hi a voe taolet en eur foz, maro mik. Ar re all a voe spontet, hag ar gentel-ze a zigasas skiant d'o fenn. En em drei a rajont ouz Doue ha dilezel a rajont an dansou-noz.

E Laz, p'edod o vont d'ober ar brosesiou vras evit kloza ar mision, e lavaras : « Greomp ar brosesion. » Kerkent ha ma teuas ar Zakramant er maez eus ar porched, an avel a skubas ar c'houmoul du, hag an heol a en em ziskouezas. Gwelet e veze ar glao o koueza e tu ar c'hreisteiz, met war an hent a reas ar brosesion, ne gouezas ket eur veradenn. Ne zeuas glao a-nevez nemet pa voe distro ar brosesion d'an iliz. En deiz-ze ive, ar plac'h a skeudenne ar Werc'hez Vari kinniget en templ, merc'h da Varkiz ar Roc'h, gouarner Kemper, a voe pareet eus eun derzienn a gouveze warni, araok, bep pevar dervez.

Epad ar bloaz 1655 an Tad Maner, skuizet adarre gant re a labour, a gouezas gwall glanv, hag an holl a grede oa kollet. Met en em erbedi a eure ouz santez Anna, ha kerkent e pareas.

Er bloaz-ze ive Doue a roas d'ezan eus c'hras all, ar c'hras da welet o tistrei ouz Doue Nikolas a Saludenn, Aotrou Kerazan ha Tremaria, bet kuzulier bras e Raozoun. Heman a veve abaoe pell amzer hervez fals-kredennou ar bed. E vamm ne ehane d'ober pedennou hag aluzennou evit gounit he mab da Zoue. Pe zeue an Tadou da Gleden-Kap-Sizun, o digemere en he maner Kerazan gant ar fizians vat e c'helfe he mab klevet eun nebeut amzer an Tad Maner. An Tad

Maner a welas ar mab meur a wech, a gomzas outan, met hep gellout e c'hounit.

Ar vamm a gendalc'he da bedi ha Doue a zelaouas he fedennou, en devoe truez outi. An aotrou a Dremaria, ato troet ouz ar bed hag e blijadureziou, a voe eun deiz en entremar d'en em laza.

Edo o vont d'ober e daol fall, pa glevas eur vouez o tont eus eur groaz hag o lavaret d'ezan : « Sko, sko! » O sevel e zaoulagad etrezeg ar groaz, e chomas sebezet; e armou a gouezas eus e zaouarn; e galon a voe chenchet holl : « Va Doue, emezan kerkent, petra a c'houlennit diganen? »

Edod er c'horaïz, hag an Tad Maner a brezege ar mision e parreziou Plogastel-sant-Jermen, Pouldreuzik ha Plovan. O klevet n'oa prezeger ebet e Kleden-Kap-Sizun, e lakeas en e spered mont da brezeg er barrez-ze hag e Plogoff. Goulenn a reas lojeiz digand an Aotrou a Dremaria. Heman, skoet e spered gant mouez ar groaz, a felle d'ezan chench buhez, met ne ouie ket c'hoaz petra a c'houlenne Doue digantan.

An Tad Maner, a vec'h en em gavet e maner Kerazan, digemeret mat gant an aotrou a Dremaria, a reas eur bedenn da Zoue : « Va Doue, emezan, lammet hoc'h eus diganen an Tad Bernard; an aotrou a Dremaria a vije mat da zont en e lec'h; roet en deus an dilez eus e garg a guzulier e Raozon, maro eo e wreg ma karfec'h, va Doue, digas d'ezan c'hoant da veza beleg ha da labourat er misionou, pebez levenez evidon! »

Ar bedenn a voe selaouet. Antronoz vintin, an aotrou a Dremaria, eus e wele, a welas an Tad Maner, eur vaz en e zourn, eur zac'h war e gein, o vont da Blogoff. — « Ma z' afen gantan! » eme an aotrou a Dremaria. Ha setu hen er maez eus e wele ha buan warlerc'h an Tad Maner. Klevet a reas gant plijadur an Tad oc'h ober katekiz d'ar vugale, o teski d'ezo kan-

tikou ha da c'houde o prezeg. Goude lein, e teuas da gaout an Tad Maner hag e lavaras d'ezan.

« Fastet oun gand ar bed hag e follenteziou. Pegen eürus e vijen o vont ganeoc'h d'ober misionou! » — « Setu ar pez am eus goulennet digant Doue evidoc'h », a respontas an Tad. — « Mat, eme an Aotrou, prest oun. Va hentchit. »

An Tad Maner, laouen bras, a lavaras d'ezan: « Mar deo evelse eo, kuitait Sodom ha Gomorrh, evel Loth, dilezit pep riskl. » Hag hen alias da vont da Baris da studia ha da c'houlenn beza hentchet gant eun Tad Jezuist.

Evelse e voe graet. An Aotrou a Dremaria a fizias e zaou vugel, yaouank c'hoaz, en e c'hoar Mac'harit, ha goude beza resevet bennoz e vamm, ez eas goude Pask da Baris. Kemeret a reas eno an Tad Bagot, Jezuist, da sturia e ene, hag ez eas da studia e mesk tud yaouank a en em brepare ha veza misionerien. An dro genta m'en em gavas er zal da bedi, e voe souezet o welet ar re all, kroaziet o divr c'h, sioul, o sonjal. « Petra a reont? emezan. N'o deus na levr na chapeled. Peseurd pedennou a c'hellont ober? » Hag e teuas e zaoulagad da zellet ouz ar groaz a oa er zal. O derc'hel a reas tro ouz kostez Jezus hag e kavas eno peadra da brederia ha da bedi... Sellet a ran ouz ar groaz, a lavaras d'an Tad Bagot, hag e komzan ouz Jezuz. Sonjal a ran em fec'hejou, e follentez ar bed. Souezet oun en dije bet Doue kement a vadelez evid eur pec'her eveldon, hag e lavaran d'ezan va anaoudegez vat ha va c'harantez. » — « Mat eo, eme an Tad Bagot, kendalc'hit. Hentchet gant Jezus, e c'hellit beza dienkrez, hag e savot uhel er zantelez. »

An Aotrou a Dremaria a vevas eur vuhez a binijenn e Paris. Dougenn a reas eur gouriz reun noz deiz, hag er goanv ne falvezas ket gantan tostaat ouz an tan. Evelse eo ec'h en eur breparas da reseo an Urziou sakr.

Y. U.

War Roudou hon Tadou

X^vet TAOLENN

Eurusted Breiz en amzer Yann V

Yann V a bignas war dron Breiz warlerc'h e dad; biskoaz hor bro n'eo bet kel laouen ha ma oa neuze, da lavarout eo breman ez eus 500 vloaz.

Brezelourien Breiz pa n'o devoa ket ken da stourm en o bro, a en em roe da gement hini en devoa ezomm eun taolik skoaz.

Er bloaz 1405 ez ejont da rei dourn da Owen Glendour ha da dud Kemre a eneb ar Zaozon hag er bloaveziou warlerc'h Tanguy ar C'hastell hag Arzur Richemont gand o Bretoned a zikouras Jann d'Arc da stlepel ar Zaozon er maez eus ar Frans ha da beurgàs evelse da benn ar gefridi he devoa bet da ober a berz Doue.

En amzer-ze, Breiz a oa e peoc'h: neuze eo e savjod he ilizou kaera ha ker pinvidik e oa he bugale ma ne oa ket eun ti ha ne gavjed ket ennan arrebeuri derokizellet brao ha listri keuvr, staen hag arc'hant.

Ar gouel a zav hag e weler laouenedigez eun eured e Breiz. Toniou koroll.

XI^vet TAOLENN

Dimezi an Dukez Anna

Siouaz! Dal m'o devoa gellet en em zizober diouz ar Zaozon, gant skoazell ar Vretoned, kenta preder rouaned Frans a voe en em drei ouz Breiz da ober anezi eun astenn d'o rouantelez. Eun dervez a deuas hag e voe gwelet eur verc'hig unnek vloaz, eus da oad te, o terc'hel penn d'eun enebour galloudus.

Ar verc'h kalonek-ze, Anna Vreiz, hon Dukez vat, a stourmas epad tri bloaz; he fobl a stourmas ganti; ar

goueriaded, an dudchentil, ar vourc'hizien a zavas war o zreid, holl a-unan; ar C'hallaoued a jomas a-zav, eur pennadig, met eun dervez doanius a deuas hag e voe gwelet tudchentil vrasa Breiz, en em werzet da roue Frans, o tigeri hent d'e zoudarded da zont d'hor bro; kilha a rejont Roazon, ar gêr-benn, hag Anna fall-galonet hag an daerou en he daoulagad a rankas dimezi gant Charlez VIII, daoust pegement a c'haou en devoa graet heman outi hag ouz he bro.

Ar gouel a zav hag e weler an Dukez Anna o kimiada diouz he Breiz, an daerou en he daoulagad.

XII^vet TAOLENN

Maro Pontkalleg

Pa zimez daou zen, daoust pegen striz eo an unvaniez a c'hell beza etrezo, e kendalc'hont da gaout o buheziou dishenvel ha malloz d'an hini anezo a glaskfe lemmel e vuhez digand egile.

Pa zimez diou vro, dreist-holl, da lavarout eo pa laker *diou vro, a-unan,* evel m'eo bet laket Breiz hag ar Frans, er bloaz 1532, ne laker ket *diou vro, en unan;* pep hini a dle mirout he buhez he-unan ha malloz d'an hini a glasko lemmel he buhez digand eben.

Breiz, da vihana, pa en em unanas gand ar Frans, — abenn tri bloaz aman e vo pevar c'hant vloaz — ne vennas ket koll, dre-ze, he gwiriou a vro zishenvel diouz Bro Frans hag el lizer emgleo sinet e Gwened, er bloaz 1532 hag a zo kel dleet d'ar C'hallaoued ha d'ar Vretoned ober dioutan, eo embannet ar pevar dra-man.

Da genta. — Ne vezo ket dastumet a wiriou, e Breiz, war netra, heb asant ar Stadou.

D'an eil. — Al lodenn vrasa eus an arc'hant dastumet evelse a vezo miret evid ezommou Breiz.

D'an trede. — Ar Vretoned o devezo gwir da jom e Breiz da dremen o amzer zoudard pe vartolod.

D'ar pevare. — Nevezenti ebet ne c'hello beza degaset e lezennou Breiz nemet gand asant pennadureziou ar vro.

Setu aze eun diverra eus ar pez a c'halver frankizou Breiz, bro stag ouz ar Frans hag a vir evelato, en he c'hreiz, eun ene dishenvel kaer diouz hini ar Frans evel ma vir pep pried eun ene dishenvel kaer diouz hini e bried, ar pez ne vir ket outo d'en em garet. Ar frankizou-se, gouarnamant Pariz he devoa touet o difenn, met abred ec'h ankounac'heas he le hag ec'h en em lakeas d'o bresa.

Ar roue bras ha brudet Loeiz XIV a voe *ar c'henta* a glaskas ober e renkou e Breiz evel pa ne vije mestr all ebet enni ken nemetan.

Hep goulenn aotre ebet digand ar Vretoned e c'hoanteas dastum en o zouez gwiriou pounner war ar butun, al listri staen hag ar paper timbr.

Aotroned Breiz a enebas ; ar goueriaded a reas freuz; kastizet e voent, en eun doare skrijus; gwez hentchou Breiz-Izel a blegas dindan o sammou tud krouget. Goude ar goueriaded e teuas tro an dudchentil.

Er bloaz 1720 e klaskas ar re-man skanvfaat al lezennou kasaüs a waske Breiz; ar pevar gwella anezo: Pont-Kallek, Talhouet, Montlouis ha Couedic, a voe barnet, en Naoned, gant Gallaoued, ha dibennet war blasenn ar Bouffay. An torfed-ze a daolas, evel eur vantell gaonv, war Vreiz a-bez ha setu aman penaoz e voe embannet, en e barrez, e Berne, maro Markiz Pont-Kallek.

Ar gouel a zav hag e klever kana gwerz maro Pontkalleg.

SKOL AN EMGLEO

Omnis civitas vel domus divisa contra se non stabit. Sant Vaze, XII, 25.

V

GOUDESKRID

NOTENNOU DIFAZIA HA SKLERAAT

Polissez-le sans cesse et le repolissez.

BOILEAU.

Kempennit piz ho skrid
Hag e adkempennit.

I

(I) War danvez ar rann genta : « Kelted an Henamzer », ez anavezer gwerzennou gallek Brizeux, « *Les Celtes* (d'après Elien) », en e *Histoires poétiques* (l. V). E yez Vreiz-Izel, ez eo kentelius bras da lenn an *Notennou diwar-benn ar Gelted koz*, o istor hag o sevenadur, dastumet hag urziet gant Meven Mordiern, laket e brezoneg gant Abherve ; ha *Skeila Segobrani* a zo (daoust d'o hano hen-geltiek, da lavaret « Danevellou Segobran »), eun ober eus ar c'haera e lennegez Vreiz.

Setu aman c'hoaz war ze eur pennad, tennet ar menoz anezan dioc'h ar barz Breiz-Uheliad Longuécand.

AR VEDALENN GOZ

P'edo Pipi Vriz e lann ar brug
E-unan-penn o trouc'ha buzug,
Me "zo sur d'eoc'h ne sonje tamm 'bet
En eur bobl koz hanvet ar Gelted ;
Eun dud krenv, hag a renas gwejall
Epad kantvedou, war hon Bro-C'hall,
War Vreiz-Veur, ha naouspet bro ouspenn;
Tud taer er brezel, er gêr seven ;
Er brezel tud taer, er gêr seven
'Vel ar Vretoned, o gwir vibien.
Er C'hallaoued koz ne sonje ket,
P'he deus e bal gant trouz skiltr sonet,
Ha dizouaret eur pez mone
Skoêt 'vid unan o rouane.

Seul-vui e chome d'e arvesti,
Seul-vui edo souezet Pipi :
N'oa ket evid anavout ar penn,
Hano an den n'oa ket 'vid e lenn ;
Hag adrenv, elec'h evn e fri kamm,
Eur marc'h o lammout d'ar pevar lamm !
Distrei 'ra e bez duma-duhont,
'Vel eur marmouz 'n eus kavet eur mont ;
Ma tennas eun huanadenn don :
Eur pez fall eo deus bro ar Saozon !
Eur pez fall eo deus bro ar Saozon,
Sord-ze n'o de ket moun er c'hanton ;
Sur mat, emezan, an tavargner
A vije fae gantan e gemer...
Ha koulskoude ne vo ket laret
Em be 'vit mann an dra-ze kavet ;
Ober 'rin dioutan warbouez poanial,
Eur gwenneg 'vel ar gwenneien all! —

Ha setu Pipi, krog en eur mên,
Frota warnan ar pez ken-ha-ken ;
Froian ar pez warnan ken-ha-ken,
Ma teu d'ar roue tenval e benn ;
Ar c'hadour keltiek 'zo e benn sonn
Beuzet emesk eur goumoulenn don ;
'Man e vleo hir tenv teuzet enni ;
Digrevet ar roue gant Pipi !
O tisterât nebeut ha nebeut,
E zremm valc'h n'eo ken 'med eun damskeud ;
Ha deus e hano, 'oa brudet pell,
Ne chom 'met roudigou peuz-diwel...

Pa veze skuiz oc'h uzan eun tu,
Ec'h uze Pipi 'n tu all dioustu ;
Ec'h uze Pipi 'n tu all dioustu,
Ma rede 'n dour war e dalfas 'ru ;
'Hed e dalfas ru 'rede an dour
Gand a galon 'lake d'e labour ;
Ken na hallje den laret erfin
Pini 'oa 'n tu mat diouz an tu gin :
Ar penn araok hag ar penn adre
'Oa ken flour an eil 'vel egile.

Ha mont neuze hon pôtr breolimer
Da c'houlenn sistr e-ti 'n tavargner ;
Heman, pa oa deut 'n abardae-noz
A vennas 'oa 'r pez eur gwenneg koz.

Na ma 'tije karet diskoueza
Da gavadenn, dres evel ma oa,
D'eun den gouiziek bennak, Pipi baour,
E toa bet 'viti he fouezad aour !

Nag a Bipi Vriz er bed, siouaz !
A zo 'c'h ober kemend-all, pe waz ;
Nag a Bipi Vriz 'vez o menoz
Lemel roudou kaer an tadou koz
Diwar ene ar vugale geiz,
D'o lakat bep feiz, na reiz, na meiz ;
D'o lakat holl plên, holl blouc'h, holl blot,
Holl hanval-poch oute, mistri sot !
Kentelierien nay, breolimerien
A glask trei skoejou e gwenneien,
Breolimerien, kentelierien nay,
Tudigou all ganêc'h a sotay ;
'Vidomp ne vimp ket flastret ganêc'h :
Spered eur ouenn hael eo a zo trec'h ;
Lammout 'ra diouz ho torn diskiant,
Dalc'hmat glan, kalet 'vel diamant.

II

(I, III *Stourm an tri breur* a zo em *Gwerziou Barz ar Gouet* (breman ar *Goued*, hervez reol an hanoiou en *Emgleo ar skrivagnerien*, gwel IV, notenn 18). Ar gentel goz « N'eus galloud hep kevredigez » a zo kinniget resoc'h c'hoaz d'ar Vretoned en eur pez all, *An ozac'h koz hag e vugale*, klozet evelhen :

'N em glevet, chomet a-unan,
Bugale geiz, bras ha bihan ;
Paol, ha Kaourintin, hag Ervoan,
'N em glevet ! Chomet a-unan !

An tri breur-ze a zo aroueziou Breiziz Leon, Kerneo ha Treger ; « meskaduriou reiz ha fur » o gouryezou a oa meulet hag aliet e kent-skrid al levr p. XVIII. Ar pevare breur Gwenedad a vo hano dioutan warlerc'h, da beurleunia an tiegez en *Emglevadeg* (IV, VI).

III

(II, IV). « Spartiz gant Atheniz »; « Atheniz gand Spartiz »; daou fazi, an eil a-enep d'egile; lennit: « *gand* Atheniz; *gant* Spartiz ». Seurt mankouïgou, a vez anat da pep lenner, a zo bet awechou lezet a-zevri war an arnodennou moulet, gand aon na deujen, dre o dresa, da rei tu da faziou all gwasoc'h da sevel en o c'hichen. N'o disklerian ket holl aman ivez.

IV

(III) E komzou Sallust, elec'h *maximae* lenn: *maxumae*, a zo doare koz ar ger-ze.

(III, 1) « Siouaz! » a dlefe beza a-zehou, pa 'z eo penn ar werzenn.

(III, II I. 12). *Romanaet*, lenn : *romanekaet*, da laret eo « deut da veza romanek (e galleg *roman* pe *néo-latin*, neket *romain*) dre ar yez ». E dilost ar seurt geriou-etre e kontan eur sillabenn, evel ma veze reol ar c'hrenn-vrezoneg. N'eo ket sur e teufe *great* eus *graet* dre *dreuzlec'hia ae* en *ea;* marteze eo eus *grêt*, gand an *ê* hir *diouvogalennaet* en *ea*.

V

(IV, n. 4). Lenn. *poéz* (*ein*).

(n. 7). E derou ar provanseg *oufrèndo* n'eo ket *ou* eur vogalenn hepken (evel en *ouro* n. 16), hogen eun diouvogalennad, a skriver *o'u* gand eun tired-lemm war an *o;* seurt lizerennou a vank gant gwir abeg er moulereziou gallek. Hogen e dlejed kaout, evit moula galleg zoken, an *ñ* barrennet a rae Ar Gonideg gantan d'arouezia vogalennou-fri evel *an* en *offrande*,

pe da vihanan an *ñ* togek a dalvez d'ar Spagnoled evid eur son all, *gn*.

n. 9). Setu ar rimou distaget net :

Omn-*em* cre-de di-*em* ti-bi di luxi-sse suprem-um.

Lec'h an *i* e *diem* ne lez ket e gonta, evel e gwerzenn Virjil (*Georg.* IV 466), a zo gozik leun-tenn a rimou-diabarz :

Te, ve-ni-ente di-e, te de-ce-de-nte, cane-*bat*.

E diwez an eil gwerzenn, lennit: « groa vs rez anezaff »; hagizeloc'h; « P. Syrus a roas ».

(n 11). *Kendigouez* a ve resoc'h *kendegouez*, gand eun *e* miret e gouryez Gwened; gwel, ma *Glossaire saire moyen-breton*, Pariz 1895-1896, p. 167 hag ar *Gériadurig brezonek-gallek*, Sant-Brieg 1927, p. 93.

Aman e ro Gwenediz eur skouer fur d'ar Vretoned all; beza o deus, d'o zro, traou mat da zegemer digante, evel al lizerenn *y* er ger holl-vrezonek *ya* (gwel. IV, II); an Tad Gregor a Rostren a skrive *ya*, nann *ia*, kenkouls e gouryez Wened evel en hini Leon. An dibabou seurd-ze a dle beza graet pervez hag a-zevii, gand an *Emglevadeg*, « evit mad an holl ».

Emil ERNAULT,
Barz ar Goued
Rener Breuriez-Veur ar Brezoneg.

KELEIER AR MIZ

Pempet bloavez war nugent ar Bleun-Brug

D'an 22 a viz meurz, da veurz Fask, ez eus bet c'hoariadeg, e Kergrist, e Sant Nouga, evit merka pempet bloavez war nugent ar *Bleun-Brug*.

Paotred Mikael an Nobletz a c'hoarias *Gwad Abel, Ar goulenn-cured*, ha *Bizied ar Gernez* ha daoust peger bras eo ar zal ma c'hoaried enni e voe re striz c'hoaz, en deizze, kement a dud a oa diredetd'ar gouel eus sant Nouga ha tro-war-dro.

Teir eur dudius a dremmjod eno. Soniou Breiz-Izel n'int ket c'hoaz kollet ha spered Breiz n'eo ket maro c'hoaz, a drugarez Doue.

XX^vet Gouel ar Bleun-Brug

Gouel bras ar *Bleun-Brug* a vezo graet er bloaz-man, e Gwengamp, d'an 9, 10 hag 11 a viz gwengolo ha nann d'an 12, 13 ha 14 evel n'hon eus lavaret breman ez eus daou viz.

Eun hevelep gouel a zo re ziaes e gloza da zul evel m'o devoa darn c'hoant d'hen ober: war ar zizun eo e vezo graet, evel er bloaveziou all.

1830 - An Aotrou Gwillou - 1930

Er bloaz-man ez eus kant vloaz aboe m'eo bet ganet, du-hont, e Kerfiat, e arvor Kleder, an Aotrou Gwillou, ar barz brudet, kantiker brasa Breiz-Izel.

Ar Bleun-Brug a raio eur gouel kaer en e enor d'an 28 a viz gwengolo a zeu hag a vezo renet gand an A. Joncour, vikel vras.

Kroaz nevez an A. Delisse

An A. Emil Delisse, eus Menez-Alban (Montauban de Bretagne), penn-rener kuzul perc'hened an *Nouvelliste de Bretagne*, a zo bet roet d'ezan, en deiziou tremen, gand H. T. Santel ar Pab, ar groaz hag ar garg a « Commandeur » a Urz Sant Gregor ar Meur, evid e drugarekaat da veza laket, a-viskoaz, evel m'en deus graet, e spered, e amzer hag e beadra, da harpa ar Skridou Mat e Breiz.

Ni hon eus lec'h-aman ivez da ginnig hor gwella gourc'hemennou d'an A. Delisse, rak p'eo bet savet *Emgleo Sant Iltud*, den ne roas d'ezi muioc'h a harp egetan. Sonj hon eus da veza e welet er *Bleun-Brug*, e Gwengamp, er bloaz 1925, gand e itron hag e vugale. Siouaz, abaoe, eo digouezet gantan koll ar gwelet, gwasa kroaz a c'helle poueza warnan, met e nerz-kalon a zo chomet atao divrall koulz hag e garantez evit Breiz hag evit he yez.

Bodadeg Labourerien-douar

Da veurz-fask ez eus bet eun dervez studi, e Lokornan, evid al labourerien-douar, dastumet eno gant hor mignon mat, an A. Floc'h kure Lok-Maria.

Graet em eus eno anaoudegez gand an A. Floc'h, kelenner en Nivot ha gand an A. Jacq, eus a Landerne, rener ar « *Ar Vro Goz* ».

Gant plijadur em eus klevet an A. Floc'h o lavarout e kav fall evit hor bro ar gouennou saout Durham hag « *armoricaine* », saout hag a ro nebeud a laez ha laez tano, nebeud a amann ennan, rigus war ar boued ha dillo da dapa an droug-skenvent. Lavaret en deus e kave madik a-walc'h ar ouenn norman; war ar poent-se n'oun ket a-du gantan; ar zaout norman a c'houlen beza atao er meaz, koulz lavaret; graet int evit broiou el lec'h m'ema an darn vrassa eus an douarou dindan leton; ha neuze, dre aman, e vefent taget, e berr amzer, gand an droug-skevent kement ha saout ar ouenn Durham; ar ouenn « *armoricaine* » a zo laket enni saout ar ouenn Durham hag a zo re fall evit beza enskrivet war leor an Durham.

Ar ouenn melen gwiniz a gredan a zo kalz gwelloc'h war an holl boenchou ha mat e vije, en eur skol evel hini an Nivot, he sevel da welout petra dalv e kenver ar gouennou all.

Komzet em eus d'an A. Floc'h diwarbenn ar gwiniz. Lavaret en deus e roe ar Vilmorin 23 greun eliez nemet eo diaes da werza dre ma ne ra ket a vara mat, eme ar vilinerien. Kement-se n'eo ket gwir. Graet em eus bara gand ar gwiniz-se ha kavet eo bet mat gant peb unan. Ne ro ket avat kemend a vleud ha dreist holl ar bleud-se n'eus ket a dro da lakat kement a zour ennan da ober bara hag evelse ar vilinerien hag ar voulanjerien ne c'hounezont ket kement a arc'hant. Ar C'houarnamant a zo a-du gand ar vilinerien vras hag a gav gwelloc'h ober gant gwiniz estren ha goude ma vefe rivinet ar Vretoned! Met gortozomp; Dihuna a ra Breiz.

An A. Floc'h hag an A. Jacq a gar al labour-douar hag al labourerien; gwelet a reont an droug a dag al labour-douar e Breiz ha c'hoant o deus da enebi outan; ma fell d'ezo hen ober da vat e klaskint gouzout petra a zo penn abeg d'an droug-se hag e welint eveldomp eo ar re nebeud a gabestr a lezer gant hor Bro d'en em ren he-unan evit he brasa mad.

O. CHEVILLOTTE.

DIVINADENNOU

DIVINADENNOU MIZ MAE

I. — Klaskit d'in, me ho ped,
Brasa gaou ' zo er bed?
20 *p. ar r. Degaset gant J. Abautret, Kerlouan.*

II. — Petra ' gaver er milinou
Ha ne gaver ket er minou?
20 *p. ar r. Degaset gant Fanch ar vilin, Gwiniventer.*

III. — Me 'm eus eur marichal mat
Hag a labour deiz ha noz
Hennez eo va mevel mat,
Pa vanko 'kouezin er foz.
20 *p. ar r. Degaset gant Louis Diquelou, Plomeur.*

IV. — Pennou petra
A ve stanka
Er marc'hajou
Hag ar foariou?
20 *p. ar r. Degaset gant Louis Diquelou, Plomeur.*

V. — Malvennig divalvennig,
Sederik en e doullig.
20 *p. ar r. Degaset gant J.-L. Caer, Plouenan.*

GOUNIDEIEN PRIZIOU TRI MIZ KENTA AR BLOAZ

J.-L. Caer, Plouenan.	Louis Floc'h, Plomeur.
F. Martin, Gwiniventer.	Louis Diquelou, Plomeur.
J. Marc'hadour, Cast.	Hervé an Arvor, Meilar.
S. Simon, Gwitevede.	Rene Jacolot, Gwipavas.
Per Thomas, Plouider.	Tanguy Creignou, Cleder.

Kas a raimp o friziou d'an dek gounidek-man a-raok fin ar miz,

66et Bloavez — Nun 6 — Mezeven 1930

Feiz ha Breiz

1830 - An Aotrou Gwilhou - 1930

Dizale, d'an 2 a viz Kerzu, e vezo kant vloaz abaoe m'eo bet ganet, e Kleder, ar barz brudet, Yann Wilhou, a dlee mervel person e Penmarc'h, d'an deiz kenta a viz gwengolo 1887, goude beza bet unan eus gwella skrivagnerien Breiz-Izel. Gant skoazell ar Bleun-Brug, Kleder a raio er bloaz-man, d'an 28 a viz gwengolo (1), goueliou kaer en e enor; a-raok, avat, hon eus kredet e oa dereat mont da ober eun dro da welet darn eus kerent tosta an Aotrou Gwilhou a zo c'hoaz niverus er barrez-se.

E Kerfiat. — Dre belec'h kregi gant hon tro-vale ma n'eo ket dre Gerfiat eo, a zo eun hanter eur eus ar vourc'h, harp er mor; eno eo ez eo bet ganet an Aotrou Gwilhou hag eno eo e tremenas e vloa-veziou kenta. Atao ema en e zav an ti soul a c'hou-doras e gavell, hag a gare kalz, da gredi eo, p'eo

(1) *Pe da zeiz?* — Abaoe m'eo bet embannet, war Feiz ha Breiz miz mae e vije graet gouel an Aotrou Gwilhou da zul diweza miz gwengolo, Renerien ar *Bleun-Brug* a zo en em gavet ganto liziri, eus pevar c'horn Breiz--Izel, digant mignoned hag a c'houlenn ma vezo lakèt ar gouel-ze *war ar pemdez:* gwelet a raimp ha gouest e vezimp da ober outo o lavarou. D'an 11 a viz gwengolo eman goueliou bras XXVet bloavez ar *Bleun-Brug,* e Gwengamp; ma vefe ar yaou warlerc'h, 18 a viz gwengolo, diouz doare an holl, e c'hellfemp abretaat gouel Kleder eus a zek dervez; hiroc'hik e vefe an deiz ha suroc'h e vefemp da gaout amzer vrao; gwelet e vezo; er miz a zeu e livirimp hor ger diweza.

gwir e ra meneg anezan e daou, da vihanan, eus e varzonegou:

Dindan *ar soul*, en eul lochenn,
Ar paour a c'hell c'hoarzin laouen,

a gan hor barz, en e gantik « Evit beva gant levenez » hag en e gantik war ar veleien, bet moulet aman, er miz tremen, e lavar c'hoaz:

N'int ket ganet pinvidik; *eun ti soul* peurvuia
A roas disklav ha goudor d'o bloaveziou kenta.

En ti soul-ze ha n'eus mui nemetan, e Kerfiat, hag a vefe e soul, ez eus c'hoaz tud a ouenn ar Wilhaoued; an hano evelato a zo war var da vont er maez anezan, rak Olier Wilhou, dimezet da Gatell ar Floc'h a zo marvet eun daou vloaz a zo ha n'en deus lezet nemet merc'hed da zougen e hano. O sellout ouz an arrebeuri renket brao ha kempenn e sonjemp ne dleent ket beza dishenvel diouz ar re a leunie an ti e amzer Prijant Wilhou hag Isabel Caër, tad ha mamm hor barz. A-uz d'ar prenestr ema poltred ar beleg a vezo hano anezan, hiviziken, keit ha ma pado ar brezoneg.

Dor an ti a zo troet warzu ar mor; n'eus nemet daou bark da dreuzi hag emaer etouez ar bili, antreid en dour. A-raok diskenn war an torrnaod, avat, ez omp chomet a-ban da zellet ouz an daolenn dudius dispak dirazomp. Testik tost, roc'h an holenn ha roc'h ar c'hilheg a zav o fennou etrezek an nenv o lezel pleg mor al linenn d'en em astenn etre o zreid; pelloc'h, ar mor glas en em led divent; aman hag a-hont hepken, rec'hier kuzet pe zizolo he laka da eonenna. Eus tu an avel viz, enezennou Sieg ha Batz a zeblant mont pell pell en doun-vor; stag, a-vat, ez int da welet ouz douarou Roskov ha Kastell-Paol, gwintet ken uhel o zouriou er vann. Tro hor c'hein eus tu ar

c'hreisteiz, arvoriou Plougoulm, Sibiril, Kleder ha Ploueskad a zispak o zachennou marellet, o zrevajou drus, gwaskedet gand o c'hleuziadou lann ha gant gwez koajou Kerouzere, Kervengy, Kergournadec'h ha Traonjoly; lakit c'hoaz en daolenn ouspenn touriou ar parreziou am eus hanvet re Verven, Lanhouarne, Gwinevez, Goulc'hen hag all hag ho pezo eun dam-skeud eus an traou kaer en deus laouenaet lagad Yannig Wilhou pa veze gwechall o tiouall e zaout e maeziou e dud.

Daou diegez, zo bet graet eus kêr goz an aotrou Gwilhou; el lodenn genta emañ intanvez Olier Wilhou emaomp o pasouez gwelet; en eben hag a zo harp er genta emañ Fransez Berthou hag e bried Oliva Wilhou: laouen int bet o daou o tiskouez d'eomp eur pres deuet d'ezo a-ziwar lerc'h o eontr beleg.

E Kerzent. — Mall eo d'eomp mont da Gersent e lec'h ma kavimp eun nivez all d'an A. Gwilhou: Mari Yvona Wilhou, intanvez meur a vloaz a zo hag a zo laouen ouz hon digemerout: « Bet oun « bet, emezi, e Penmarc'h gant va eontr, p'edon « c'hoaz oc'h ober va faskou; er skol e vezen gand « al leanezed e Kerity; aliës e kleven an Aotrou « Gwilhou o vuzikat pe o kana, en e gambr, dreist« holl diouz an abardaez ha goude koan; neuze « eo e save e gantikou nevez; em amzer en deus « savet unan evit Itron Varia Gerelon Plouenan; « eur beleg mat oa; n'en devoa netra d'ezan e« unan; Marc'harit e c'hoar a rankas enebi outan « estreged eur wech pe e vije bet aet kement en « devoa e kerc'hen ar paour. Laouen bras e vefen « ma welfen unan eus va bugale vihan o vale war « e roudou!

Er Vourn. — Eur zell ouz lenn Kerzent ne finv tamm an dour ennan hag emaomp adarre en

hent warzu ar Vourn el lec'h m'hon eus daŏu di da welet.

Fransez Wilhou bet ganet e Kerfiat, koulz hag e giniterv Mari Yvona Wilhou, o deus anavezet mat an Aotrou Gwilhou: « Eun den start oa, eme Fransez, daoust ma n'oa ket eus ar re vrasa, ha da veur a hini e roas lamm, en e yaouankiz; gand an oad avat e teuas eun nebeud d'en em zastum hag e gein da groumma; bet oun ouz e welet, p'edo kure, e Lanhouarne koulz hag e Hanvec; beb an amzer e teue ivez da Gerfiat; n'em eus netra em zi hag a vefe bet d'ezan; en ti all aze, avat, ez eus eun draïg bennak! »

Mac'harit Troadec a zo nizez d'an Aotrou Gwilhou dre he fried, Olier Wilhou; en he zi eo e teuas da vervel, er bloaz 1897, Mac'harit Wilhou, c'hoar Yann Wilhou, chomet dizemez hag a oa bet aet gant he breur pa oa bet hanvet da berson; dre-ze, m'oarvat eo ez eo bet deuet en ti e desteni a vachelour a zo bet gounezet gantan er bloaz 1850.

E Kerabret. — Ne jom ganen da welet, etouez nizezed an A. Gwilhou nemet Mari-Louisa Wilhou a zo o chom e Kerabret, e kichenik Kervengy, pell a zo. Ar gosa eo eus ar familh, met, daoust da ze, eo yac'h c'hoaz ha krenv: « Bet oun, emezi, « eun nebeut sizunveziou gand an Aotrou Gwil- « hou, p'edo e Lok-Maria Gemper, met va zad « n'edo ket e chal d'am lezel pell, dre ero, rak « c'hoant deski d'in tiekaat en devoa hag an dra- « ze n'eo ket en eur presbital eo hen desker! Eun « nebeud arc'hanteri a zo chomet gantan hag a zo « bet d'am eontr beleg hag a-unan e vezin koulz « hag ar gerent all, evit e enori pa vezo graet gouel « kantved bloaz e c'hinivelez. »

Eur zell war ar mirc'hier, rak n'heller ket mont da Gerabret hep mont d'o gwelet ha ni d'ar gêr.

F. G.

An Tad Maner

(*Kendalc'h*)

1656-1657

Er bloaz 1656, e welomp al labour o vont atao war araok hag oc'h en em astenn dre bevar eskopti, estiou Kerne, Treger, Leon ha Sant-Briek. An eost a gresk dre ma kresk niver an eosterien. Ar re-man, leun a nerz-kalon, n'o deus damant na da boan na da skuisder. Da genta o gwelomp e Leon, Konk, Lokrist, Plougonvelen, Trebabu, Plougin.

An Tad Maner a zistro da eskopti Kerne a brezeg e Douarnenez hag e Poullan. Chom a rae eno an dud fidel da genteliou Mikael an Noblez, hag e enez Sizun e talc'hent mat ive.

Eskibien Breiz, evit harpa ar visionerien, a zifennas ouz beleien all kovez an dud er parreziou a veze roet eur mision enno. Ar re hepken a oa bet aotreet a c'helle kovez epad ar mision.

Yvon ar Goff

An Tad Maner a gave war e hent pep seurd tud, pec'herien vras, met ive kristenien santel meurbet a-wechou, tud hag o doa resevet grasou kaer digant Doue. Lod o deus lavaret oa re droet da gredi kement a veze kontet d'ezan, re vuan da gemeret evit burzudou traou n'oa enno netra vurzudus.

Evit diskouez e kemere e amzer, e taole evez mat, ez eomp da gonta aman istor Yvon ar Goff eus parrez Cast. Heman, eul labourer, a zeuas da Gemper, e 1655, da skolaj ar Jezuisted, evit goulenn kuzul digant an Tad Maner. Alies ar Werc'hez a en em ziskoueze d'ezan, hag edo nec'het, hag e teue da c'hou-

lenn ali an Tad. Goude beza e glevet, an Tad Maner a lavaras d'ezan : « Deuit d'am c'haout da Bloneour-Lanvern, epad koraïz 1656. Eno em bezo amzer da evesaat ouz ar pez hoc'h eus kontet d'in, hag e lavarin d'eoc'h petra a zonjan. Da c'hedal, ma teu a-nevez an itroun a gemerit evit ar Werc'hez d'en em ziskouez d'eoc'h, kinnigit d'ezi da bokat ar groaz a zougit. »

Yvon ar Goff a zentas hag a en em gavas e Ploneour-Lanvern d'ar poent merket, epad m'edo an Tad Maner o prezeg eno ar C'horaïz. Ar misioner hen digemeras hag a lavaras d'ezan konta istor e vuhez penn da benn. « Mat, eme al labourer, p'e gwir hoc'h eus c'hoant da anaout va buhez, me a lavaro d'eoc'h em bezo dizale tri ugent vloaz. Abaoe va bloaveziou kenta oun troet da bedi ar Werc'hez. Bemdez e lavaran ar chapeled d'he enori ha n'am eus manket dervez ebet. Dimezet oun, savet em eus va bugale e doujans Doue. Va gwreg ha me a ra gwella ma c'hellomp evit senti ouz kenteliou an Aviel.

« Betek va 35 vloaz, netra souezus em buhez. Met e 1640, da zeiz gouel Hanter-Eost, o tistrei eus Itroun Varia Kergoad e Kemeneven, goude beza bet eno o pedi, e welis dirazon eun itroun, yaouank c'hoaz, ganti eur groaz ruz en he dourn. Ker sebezet e voen, ma lezis da goueza eus va genou an tamm bara a zebren. Ar rest eus an deiz, ne c'hellis debri tamm ebet mui.

« Epad ar pevar miz warlerc'h, ar gwel-ze a dremene heb ehan dirak va daoulagad. Petra oa? Ne ouien ket. Goulenn a ris kuzul digant beleien va farrez. Lod a lavare oan foll, met va spered a lavare d'in n'oan ket foll. Lod all a zonje edo kroget ennon an drouk-spered. Met penaos her gouzout? Ar groaz a laka an drouk-sperejou da dec'het. Pa ginnigen ar groaz d'an itroun a en em ziskoueze d'in, e Cast, en he chapel Kilidore, her peden da zeski d'in petra oa ar pez a welen.

« Erfin, deiz gouel konsepsion ar Werc'hez, evel ma

peden adarre er memes chapel, an itroun he doa en em ziskouezet d'in, met hep lavaret ger, a reas d'in ar goulenn-man : « Ha plijout a rafe d'eoc'h sikour ho preudeur? — Va breudeur? a respontis d'ezi ; n'am eus nemet eur breur hag eur c'hoar, ha ne vank netra d'ezo; penaos e c'helfen o zikour? — C'houi a zo pec'her, emezi, hag an holl bec'herien a zo breudeur d'eoc'h; ha plijout a rafe d'eoc'h o zikour ?

« Neuze e c'houlennen ouzin va-unan. « Met piou 'ta a gomz d'in evelse? » An itroun a respontas kerkent : « Me a zo Mamm Doue, an hini a bedit ker mat bemdez. Va mab a zo droug ennan ouz ar bec'herien. An dud dianaoudek! N'o deus mui sonj eus e Basion. Met c'houi, ha ne vijec'h ket gouest da rebech d'ezo o dizanaoudegez, da lavaret d'ezo ober pinijenn. Evit-se am eus ho choazet. » — « Va Doue! a lavaris neuze, me a fell d'in ho servicha, korf hag ene. Dre garantez evidoc'h me a raio hag a c'houzanvo pep tra. »

« Ar Werc'hez a zisklerias d'in kerkent n'em bije mui a joa war an douar. Hag e roas urz d'in, evit lakaat ar bec'herien da zistrei ouz Doue, da gommunia bep sul ha bep gouel, hag ive d'al lun ha d'ar gwener eus pep sizun. Ouspenn e tlien yun bep gwener hep kemeret bevans ebet nemet ar gommunion. Dies e kaven kommunia ken alies ha yun da wener, hag hen diskleria a ris d'ezi.

« Neuze ar Werc'hez am fedas da zevel va daoulagad etrezeg an Nenv. Gwelet a ris neuze traou ken kaer ma ne c'hellfen ket o displega gant geriou. Eur ger hepken a raio d'eoc'h kompren : kredi a ran eo bet laket eürusted ar Baradoz da bara dirak va daoulagad.

« Urz a roas d'in ive da drei va daoulagad etrezeg an douar, hag e welis dirazon eun tan spontus, an ifern.

« Raktal e voen prest da zenti e pep tra hep marc'hata. »

An Tad Maner a zelaoue gant plijadur an den-ze, rak doare en doa da veza eun den santel, eun den poellek ive, ha nann eur penn-skanv, eur foll, evel ma lavare lod.

« Ober a raen, eme an den, kement he doa lavaret d'in ar Werc'hez, hag e kave d'in ne c'houlennfe netra muioc'h. Met e 1641, da verc'her ar Sexajesim, e lavaras d'in poania muioc'h c'hoaz evit lakat trugarez Doue da ziskenn war ar bec'herien. Evit-se oa dleet d'in yun epad pemzek koraïz hep debri nag eva. Da zul hepken em boa aotre da zebri, ha c'hoaz e tlien klevet teir oferenn araok-kemeret eun tamm boued. Ar Werc'hez a lavare d'in e c'hellfen ober an dra-ze gant gras Doue hag e c'hounesfen evelse kalz miritou... P'ho pezo re a naon pe a zec'hed, emezi, pedit Hor Zalver va fedit-me ive; ho poan a vihanaio hag. ho nerz a gresko. »

« Unnek koraïz am eus graet evelse, hag em' aoun gant va daouzekvet. Va yec'hed, e lec'h semplaat, war wellaat eo ez a. Kousket mat a ran. Gwechall, araok yun evelse, em boa poan em c'hostez; breman ne zantan mui netra. N'am eus poaniou nemet da wener; en deiz-ze Hor Zalver a ra d'in tanva e Basion; naon ha sec'hed am eus en deiz-ze en eun doare spontus, met pedi a ran neuze a greiz kalon, hag hervez ar bromesa graet d'in, va nerz a zeu da greski.

« Graet am eus, va Zad, evel hoc'h eus lavaret d'in. Warlene, o tistrei eus Kemper, am eus kavet war va hent an itroun a en em ziskoueze d'in ha ne anavezen ket c'hoaz d'ar poent-se. Kinniget em eus d'ezi, war he goulenn, ar groaz a oa ganen, hervez hoc'h ali; ha kerkent e pokas d'ar groaz gant ar brasa doujans.

« Setu aze, va Zad, istor va buhez. Ha breman lavarit d'in, mar plij, petra a zonjit diwar-benn kement-se. »

Aman e welomp pegen fur, pegen eveziek eo an Tad Maner. Aon en deus da fazia ha kemeret a ra

e amzer araok rei eur respont. Pedi a ra Yvon ar Goff da jom e Ploneour-Lanvern epad ar C'horaïz penn-da-benn. Karga a ra tud poellek da evesaat outan, da welet petra a ra.

Yvon ar Goff, hervez testeni, kement hini hen anavez a ra kement a zo bet gourc'hemennet d'ezan; ouspenn yun ha kommunia, e tremen c'hoaz pevarzek eur o pedi. Izel eo a galon, leun a zouster.

N'eo ket a-walc'h c'hoaz evid an Tad Maner. C'hoant en deus gouzout pe seurt spered a zo o poulza an den-ze a ren eur vuhez ken souezus. Her gervel a ra d'ar presbital, dirag an aotrou person, d'ar zadorn-Fask. Kinnig a ra d'ezan eur frouezenn hag e ro urz d'ezan da zebri. Yvonn ar Goff, sentus, a gas ar frouezenn d'e c'henou. An Tad a lavar d'ezan lezel ar frouezenn hag he lakaat war an daol. Kerkent lavaret, kerkent graet.

« Mat, eme an Tad Maner, n'e ket spered an droug eo a zo o poulza eun den ken sentus. » Hag e lavar d'ezan evelhen : « P'en em ziskouezo d'eoc'h a-nevez ar Werc'hez, c'houi a zisklerio d'ezi e kavjec'h gwelloc'h beza evel an dud all eget gwelet an traou kaer a welit. Ma kendalch ar Werc'hez, goude ar bedenn-ze, d'hoc'h hentcha evelato, bezit dinec'h war an amzer dremenet hag an amzer da zont. Sentit heb aon ha war an eur. »

Goudeze an Tad Maner a ginnig d'ezan eur follennbaper. « Aman, emezan, em eus skrivet ger evit ger kement hoc'h eus kontet d'in. Skrivit hoc'h hano warni da ziskleria eo gwir » Kerkent, hep marc'hata, Ivon ar Goff a skriv e hano, en eur lavaret : « Ya, ya, gwir eo. »

Yvonn ar Goff a zistroas d'e barrez, laouen hag eürus da veza bet kenteliet gant an Tad Maner. Ar Werc'hez a gendalc'has d'en em ziskouez d'ezan evel araok, hag an den mat-se, goude beza yunet c'hoaz tri goraïz all, a varvas e Cast evel eur zant.

Goude prezegennou ar c'horaïz e Ploneour-Lanvern, an Tad Maner, war a gredomp, a reas misionou e Peumerit hag e Treogat.

Eskob Landreger

Ac'hano ez eas da Landreger. Eno e prezegas heb ehana. Kerkent hag an deiz e veze er gador ha d'an abardaez e pigne enni adarre. Eun dervez, edo o prezeg er vered, tost d'an eskopti, rak an iliz-veur, bras goulskoude, n'helle ket digemeret an holl dud. Aotrou 'n eskob Treger a zelaoue ar brezegenn, met o veza m'oa skuiz ha ma pade pell ar brezegenn, ez eas d'e gambr hag ec'h en em roas da gousket araok m'oa diskennet an Tad Maner. An aotrou 'n eskob a gouskas mat, ha pa zihunas antronoz, e klevas adarre mouez ar prezeger. Kaout a reas d'ezan oa chomet epad an noz da brezeg, hag e roas urz d'ober d'ezan diskenn. Pa anavezas e fazi, e c'hoarzas. « N'am eus ket a bec'hed, emezan; rak an Tad Maner, dre garantez evit an eneou, a vije gouest da jom da brezeg epad an noz penn-da-benn. »

Pardon sant Tujan

An amzer a dremene, hag an aotrou a Dremaria, aet da studia da Baris, a oa breman beleget. Izel a galon, e sonje beza implijet e ospital Sant Anton e Kemper hag ober eno ha tro war dro ar muia ma c'hellfe a vad. An Tad Maner a skrivas dezan evit hen distrei diouz ar sonj-ze, hag ez eas d'e welet da vaner Kerazan e Kleden Kap-Sizun. O welet ne c'hortoze nemet an eur da labourat evit Doue, her c'hasas gantan da sant Tujan, e Primelin. Mare ar pardon oa, hag ar pardon, santel gwechall, a veze breman gwelet ennan kalz dizurziou. P'en em gavas an Tad Maner hag an aotrou a Dremaria, edo an dud er vered o vont da zansal. An Tad Maner a yeas war eün da gaout ar bombarder, a dennas digantan e venveg

hag a c'halvas an dud d'ar chapel. Katekiz a voe graet, kantikou a voe kanet, ha goude e brezegenn, e lavaras e vije kovesaet epad an noz; e vije daou veleg o kovez, an aotrou a Dremaria hag hen.

An Aotrou a Dremaria n'en doa ket komzet brezoneg abaoe e eiz vloaz, hag en doa eun tammig enkrez o vont da govez. Met staga a reas a galon vat d'al labour hag e koveseas epad an noz. Trugarekaat a reas Doue da veza gellet kompren ken aes an dud ha da veza bet komprenet ganto.

An taol roued-ze a roas fizians d'ezan. Epad ar zizun e sikouras ober katekiz, prezeg, kovez. Ar zul warlerc'h edo e pardon sant Theis e Kleden, hag e koveseas ive epad an noz. Da c'houde e labouras e Plogoff hag ez eas dre ar c'heriadennou da gelenn ha da govez ar re baour.

Pegen dishenvel oa breman dioc'h gwechall! Gwechall n'helle ket ober hanter-kant kammed war droad; ato ez ae en eur c'harroz. Breman ez ae war e droad, e krec'h hag e diskenn, dre an holl hentchou, evit klask an denved dianket. Ober a rae katekiz e kichen ar berniou bizin. Gwechall en doa ezomm eus teir zervied wenn bep pred. Breman e tebre boued an dud diwar ar maez, e kouske war ar plouz, hag e lec'h lienaj a briz bras, e touge eur gouriz reun. Gwechall e chome en e wele betek nav eur ha dek eur. Breman e weze war zao hag o kovez da beder eur eus ar mintin.

N'eo ket souezus e vije deuet ar bec'herien da govez gantan ha da ziskleria d'ezan traou n'o dije kredet lavaret da hini all ebet.

Mont a eure gant an Tad Maner da Sant-Philiberi ha Sant-Honore e Ploneour-Lanvern. Met epad ar mision-ze, e kouezjont klanv o daou. An aotrou a Dremaria a voe dare d'ezan mervel, hag a resevas e zakramanchou diweza. Pa welleas eun tammig, e

tistroas da Gerazan hag ac'hano e kendalc'he da gelenn tud ar C'hap.

An Tad Maner, kerkent ha ma c'hellas, a reas eurmision e Plomelin hag e Bodivit. Ac'hano ez eas da Blomodiern. An aotrou a Dremaria a zeuas d'e zikour. Klanv oa c'hoaz, met kovez a c'hellas ar wazed en e gambr.

Misionou e bro Dreger

Goude Plomodiern, an Tad Maner a reas eun dro e Douarnenez evit startaat eno feiz ha devosion an dud, ha da c'houde, galvet gant eskob Treger, e reas misionou, e Louaneg, Kermaria-Sulard, Trelevern, Bokeho. An aotrou Grangier, eskob Treger, a zikoure ar visionerien hag a dremene er gador-govez al lodenn vrasa eus an deiz. « Aotrou 'n eskob, eme an Tad Maner, C'houi a ra ar pez oc'h eus difennet ouzomp ober. » — « Ya, eme an aotrou 'n eskob, her gwelet a ran, awechou e ranker mont dreist ar muzul. »

An aotrou a Dremaria, pare breman, a labouras ive e bro Dreger hag a c'hounezas da Zoue kalz pec'herien. E parrez vras Bourbriak, epad sizun genta ar mision, ez eas fall an traou. Eun daouzek bennak hepken a veze o selaou ar prezegennou ha nebeut o kovez. Mevelien Satan a oa en em unanet eneb ar visionerien, hag o doa skignet pep seurd geier. An Tad Maner a skrivas da eskob Treger da lavaret oa gwelloc'h d'ezan mont d'eur barrez all. « Gedit c'hoaz, » a lavaras an aotrou 'n eskob. Hag e gwirionez, nebeut amzer goude, an dud, savet keuz ganto, a ziredas d'an iliz, a c'houlennas pardon eus o fec'hejou hag ar mision a zougas frouez puilh ha padus.

E Tresignev, e c'hoarvezas evel e Bourbriak. Da genta an dud a reas digemer fall d'ar visionerien, ha da c'houde e teujont holl da lenva war o fec'hejou ha da c'houlenn pardon.

Y. U.

Alanig hag ar bleiz

(Marvailh koz gwisket a-nevez)

Deuet koz, gwenn e benn, pa n'oa mui gouest da denna e daoliou fin, Alan, al Louarn brudet, a gemere plijadur o konta e droiou kaer d'e vugale vihan bodet en dro d'ezañ, da c'houde koan, en nozveziou goañv. Neuze, e gorn mogedet etre e c'harvanou dizant, o lakaat ar moged da sevel er vann e kildroennou glas, e konte d'ezo peadra d'o didui hag ivez d'o c'helenn.

En deiz-se, 'ta e kichen eun tantad mat edo bodet bugale-vihan Alan al Louarn; bez 'oa eno bugale Alan-Vras, ha re Alan Fri-Lemm, ha re Fin-Alan. Re Alan-Lagad-Lemm a oa pedet ivez; o zad, avat, a oa deuet da lavarout.

— Ne deuio ket va re, fenoz, ezomm 'm eus outo 'vit mont da besketa.

Gwallc'het ganti diankachou koan, an Itron Louarn en em lakeas da neza. Neuze Alan a dennas e gorn-butun hag a lavaras.

— Peogwir emañ 'n holl o selaou, koulz d'in dibuna va c'hontadenn.

Lezomp ar gomz gantañ, rak n'oufemp adlavarout hep hel labeza ar pezig c'houek a gontas.

Selaouit mat ! mont a ran da zezrevell d'eoc'h, adarre kendalc'h va zroiou kamm e keñver an aotrou Bleiz. Hirio e lavarin deoc'h penaos her c'hasis da glask al loar da strad eur puñs. Iskis a-walc'h n'eo ket 'ta p'emañ al loar en oabl a-zioc'h hor pennou ?

Eun devez — d'ar mare-se e oa c'hoaz Bleiz mignon d'in — ha me da c'houlenn outañ.

— Ha plijout a rafe ganit debri fourmaj ?

Fourmaj ! Me gred ! Te 'oar p' lec'h 'z eus fourmaj ?

— Ma ouzon ! n'eo ket ar pez a ra diouer ; kement ez eus, da vihana ha roc'h ar Marc'h Du.

— Hag e p 'lec'h kement-se ?

— E kreiz porz mereuri Perveilh; hag ez eo ker bras, ker bras ma n'eus ket bet gellet e gas en ti.

— Fourmaj 'kreiz ar porz ! ac'h ! ne dle ket beza gwall vat.

— E kredez ? eun disklavenn a zo bet savet a zioc'h; boued lipous eo, er c'hontrol ha n. 'zo direvus.

— Evidoun-me a gav gwelloc'h fourmaj fresk eget hini avelet.

— Peoc'h en toull-se ! pegeit 'zo abaoe n'oc'h eus ket tañvet a fourmaj ? Trizek loariad hanter marteze ?

— Hag ouspenn zoken; ken eveziant eo 'n dud hizio ma ne gredan mui mont da firbouchat amañ ahont; n'eo ken evel da vare eürus va yaouankiz.

— Evel p'edos yaouank, amboubal; n'int tamm eveziantoc'h, ar c'hontrol eo, marteze. Da spered eo a zo direnket ha deuet out da veza aonikoc'h eget eur c'had rous.

— Me... aonikoc'h eget eur c'had, me ?... eur c'had rous c'hoaz war ar marc'had...

— Eur c'had zu, marteze.

— Ha, ha... gwelet 'vo hag aon em bo me da vont di, ma tiskouezez d'in an hent.

— Deus d'am c'hlask pa vo kuzet an heol ha ma vez sklaer al loar.

Kuzet an heol ne chomas nemet eur sklaerder

velen er c'hornog, trawalc'h evit bale aes, ha prim goude e savas al loar, en he c'hann. Deuet e oa Bleiz d'am c'hlask. Ha ni en hent.

Er mereuriou ar chas a harze o c'hortoz o c'hoan pe o respont an eil d'egile. A bep seurt trouzigou a save a-douez ar geot glebiet gand ar gliz-noz. Eur c'harrad melchen a storloke war vein ar c'harrhent. Krena rae va mignon.

— Re abred emaomp eme an aotrou.

— Re abred, tamm loufez divalo, re abred evit mont betek ar vereuri, ya, marteze; evelato, evit gortoz e c'hellomp mont d'ober eur drôiad da zirouvenna hon divesker.

— Koulskoude e kredan...

— Petra gredez, gad rous 'zo ac'hanout ?

— Gad rous, gad rous !...

— Ma n'out ket eur c'had, pe rous pe zu, deus, ha primm.

— Hag ez in.

Hag ez ejomp dre ar parkou hag ar c'hoadou, da dremen an amzer; n'em boa ket a c'hoant ec'h errujemp er vereuri kentoc'h eget unnek eur; divezatoc'h e ouzoc'h perak. Al loar a sklerijenne hor baleadenn.

E korn eur park eun tenn fuzuilh. Setu strafuilh er paour-kêz ha darbet d'ezañ ober en e vragou. Ha ni gwelout eun den o lakaat en e sac'h eul labous edo o paouez laza.

— Buuu... an... nnn aaac'han ; eme, va aotrou o chom a-zav gand ar spont.

— Graet hor stal ouzimp, amziod ne weles ket 'ta ez eo hen berrweloc'h eget an aotrou Arz, peogwir ne wel ket zoken e votou. Penaos hor gwelfe, ni ?

— Koulskoude !

Trawalc'h pellloc'h, lakez du, poent kemer penn hent ar vereuri.



Goustad ez aemp o tanva dousder an abardaevezioù hanv, o selaou kan an evned — evit ar pez a sell ouzin e kredan e vijent ket gwelloc'h dindan va zeod pe va dent kentoc'h.

Pep tra a oa tavet breman ha Bleiz da gerzout, sederoc'h, hag hardisoc'h. Koulskoude pa erruas e kichen ar vereuri e chomas hen nec'het: eur c'hae stank a rae an dro, ha toull ebet ennan nemet diou ode, eur gloued vat o stanka hep hini.

— Penaos mont e-barz? eme Vleiz, blaz fall dija en e c'henou gant aon na danvje ket, eus ar fourmaj.

— Penaos? ker sod-se out ivez 'ta. N'ouzout ket n'eus nemet eul lamm d'ober dreist ar gloued ha setu ni en tu all.

Ya ! gwir eo ; lamm da genta.

Kila 'ris da gemerout va ziz ha dao; pe 'edon o vont da lammout ha me santout dent lemm an istrogell o toulla d'in va feskenn. Fidamdoustik, tamm gagn, gwelet 'vo piou a deuio ar gwella 'r maez. Trei a ris davetañ, kounnaret holl ha prest da sailha gantan, nemet e chome ken izel e benn hag en eun doare ken dereat ma c'houlennis outan.

— Perak 'c'h eus graet kement-se?

— Ham... him... hom...

— Bremaik !... perak?

— Me... abalamour da netra.

— Eo, lavar dioustu, pe taol evez razoun.

— Ac'h... aoun am boa n'am dilezfes aman, eur

wec'h m'az pije kemeret da damm ha na vijes flipet kuit dre an tu all.

— Istrogell, marmouz, leue sod, an dra-se a zere ouzit-te, nann ouzin-me. Alan al Louarn n'en deus bet morse eun den disonest e-mesk e gerent. Kement-se n'eo nemet eun digarez didalvoud.

— Aon am boa ouspenn ne vije bet eur c'hi aze ebarz prest da sailha warnomp.

— Te oar a-wal c'h n'eus ki ebet e Perveilh, n'ouzon dare pe geit ar varn 'zo.

— Ya !

Ar re all dre ma 'z eont war an oad a gresk o furnez; da hini te a vihana, mantrus; a-raok pell e vezo goullo da empenn. Buan a-walc'h e pije lakaet an dud da zihuni m'am bije kriet gant ar boan, ha neuze kenavo ar fourmaj. Brao eo pa 'm eus gellet herzel, hag evit da vad eo. Hop ! lamm da genta.

Bleiz a lammas ha me da heul. Setu ni hon daou er porz : c'houez ar yez a ziskenne eus ar glud; eur gefridi all am boa d'ober avat d'ar mare-se ha n'eo ket mont da glask kig var eo.

— P'lec'h 'man da fourmaj eme Vleiz droug ennan, ne welan netra aman.

— Ne welez netra? Berrwel out, pe zall ? Lavar, ne welez ket an doenn-se, kreiz ar porz?

— Gwelout 'ran tôenn ar puns ha netra ken.

— Ac'hanta, te gave d'it e vije lezet eur seurt fourmaj da veza debret gant ar yer, ar c'helien, ar prenved ha zoken gant an dud. Gouzout a rez marteze ne jom mat ar seurt fourmaj nemet dalc'het e vije, pe el laez, pe er mel pe en dour. Evitse eo o deus tud Perveilh ,ha n'int ket sodieien

graet ar puns-man d'hel lakaat. Kompren a rez breman.

Ne respontas ket nemet dao da sellout ebarz ar puns, ha me d'e heul d'ober ar gentel d'ezan. Al loar a bare er strad; setu ar pez a glasken. Kelc'h gwenn al loar a c'helled kemer evit eun tamm fourmaj, setu petra, da vihana a lakis, Bleiz da gredi.

— Neuze eo mat ar fourmaj-se?

— N'eus ket gwelloc'h etre an daou vor, e c'hellan toui d'it. N'em eus tanvet nemet eur wech em buhez, ma, morse n'em eus gellet ankounac'haat ar vlaz en doa war an teod.

Trumm e rankis tevel; va « mignon » a oa kroget ennoun hag am dalc'he a-istribilh a zioc'h genou ar puns; o vont d'am stlepel edo e-barz hag, e gwirionez, e rankan anzav ne vije ket bet re blijus d'in koueza eno ; c'hoarzin a rae an amprevan.

— Ac'hanta, lip-e-fri, diskenn da glask da lod, ha va hini ivez.

O tiskregi edo ha kouezet e vijen panevet em boa tapet krog er chadenn ha boudoudoum Lanig d'ar strad a c'haoliad war eur sailh, tra ma save egile d'an nec'h, leun a zour. Ankounac'haet em boa lavarout d'eoc'h en doa ar puns-se daou sailh, keit ha ma tiskenne unan e save egile.

Findandoustenn, n'oa ket tomm an dour, na klouar; n'ouzon dare ha gellet em bije herzel. Gwella tra am boe d'ober oa bresa ar pri hag ober an neuz da zebri rak Bleiz a selle atao, du-hont en nec'h.

— Dont a ra ?

— Ya da, gwenn eo, avat, ha kerkent ha ma vez

tennet er maez diouz an dour e teuz. Evelse 'ta diskenn gant ar sailh all ha degas da gontell ganez, rak me 'm eus ankounac'haet va hini er gêr. Karga 'reomp eur sailhad da sevel.

— Han, han !

— Buan pe me 'zo vont da sevel ha n'az po netra.

Kerkent Bleiz ha kregi en eur sailh, me en egile ha ploudoufez, heñ d'an traoñ ker buan hag an avel ha me d'an nec'h ker buan all — gouzout a rit ez eo bet atao al louarn skañvoc'h eget ar bleiz hag o tremen ebiou d'ezan e liviris ken truezus ha tra :

— Doare ar bed eo, paotr paour, lod o vont ha lod o tont. Ha setu me er maez.

Stoua 'ris neuze da sellout outañ ha d'e c'hoapaat. P'am gwelas ez eas e kounnar ruz hag e krias e rafe trec'hi d'in va lost, va fri, va diskouarn, va zreid ha zoken va gouzoug. Paour kaez loen paour aet e skiant vat digantañ. N'eo ket eston, rak edo eno o firbouchat da glask fourmaj ha ne wele takenn.

Poent 'oa d'in kemer hent ar ger evit gwelout ha prest oa lein gant va hini goz; nann koulskoude hep beza lavaret eur ger c'hoaz d'an hini em boa berraet e vuhez d'ezañ :

— Pa 'z pezo kavet ar fourmaj e teui d'am gwelout hag e tegasi d'in an tañva; n'eo ket ? Dre drugarez, en deiz-se az lezin adarre da blanta da zent em feskenn. Kenavo !

Hag hep beza graet eur dro e klud ar yer, ha beza dibabet ar vrasa hag al larta da gas ganen a-benn va lein. Pa en em gavis er gêr, Douara, amañ hen aozas d'in; an amann n'oa ket bet espernet en devez-se; morse, a gredan, n'em eus graet eur

pred ken mat; n'ec'h eus ket a soñj, Douara ?

Neuze Douara — ano badeziant an It. Louarn — a respontas :

— Eun tammik.

Eur wech all e kendalc'hin, eme Alan o lakaat eun tamm glaou war e gorn maro epad ar gaozeadenn; rak poent eo d'imp mont da gousket. Douara, laka dour war an tan d'ober tizan araok mont da gousket ha goude kae da gempenn o gweleou d'ar re-man, rak, bugale vihan, plas a zo d'eoc'h c'hoaz e ti dad-koz ha mamm-goz.

GELDUIN DEWI.

Darn eus hol lennerien o devo kredet, moarvat, goude beza lennet an istor-mañ, ez eo chomet Bleiz da vervel e strad ar puñs. Ret eo o difazia.. Bleiz a zo beo ha yac'h-pesk. Penaos en deus gallet dont kuit, hol lennerien her gouezo araok pell.. Aozer ar marvailh-mañ a zo bet e-unan ouz e gaout; evit c'hoaz ne oar ket muioc'h egedoc'h. Bleiz en deus touet evelato e tiskuilhfe d'ezañ ar burzud-se penn-da-benn, eun deiz. R'o do eta fiziañs, gouzout a raint pep tra, kazi-sur.

Lavaromp dioustu e tle beza eur prosez bras etre Lan hag heñ abalamour d'an afer-se. Diskleria raimp amañ penn-da-benn doareou ar prosez-se.

Arabat d'eoc'h eta chom hep prena « Feiz ha Breiz » miz ebet ken na vo echu. Anez da-se e c'hellfec'h koll ar pep kaera eus istor varzuz Alan ha Bleiz.

G. D.

Kan-Bale ar baotred yaouank

a vez oc'h ambroug ar gwaz nevez
pa vez o vont da gêr ar plac'h nevez d'he c'herc'hat
da vont d'an iliz da eureuji.

Komzou : J. AR MARECHAL. *Ton :* J.-P. DANTEC.

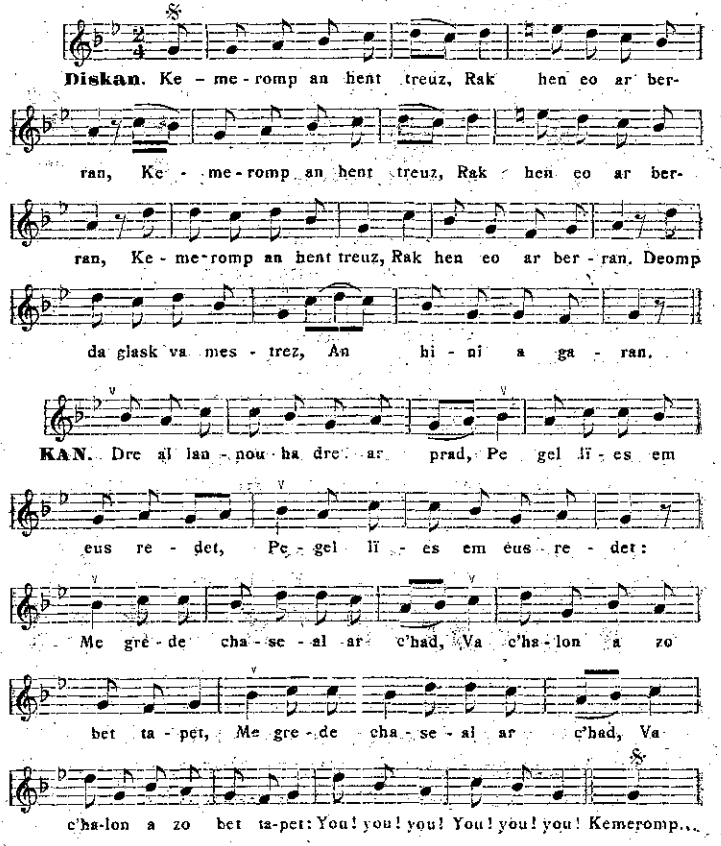

Diskan

Kemeromp an hent treuz,
Rak hen eo ar berran,
Deomp da glask va mestrez
An hini a garan !

I

Dre al lannou ha dre ar prad,
Pe gel lies em eus redet;
Me ' grede chaseal ar c'had
Va c'halon a zo bet tapet.

II

Abaoe en denvalijenn,
Chiminal va dous a welan,
En dro d'ezan eur vogedenn :
Em c'halon eo ema an tan.

III

Hag abaoe kent goulou-dez,
Me gred klevet eur zonenn gaer,
Sonenn ken dous ar garantez :
Em c'halon ema ar zoner.

IV

Hag abaoe c'hoaz em hunvre
Me wel o kreski eur rozenn,
Warni bleuniou kaer 'vel an de :
Em c'halon ema he gwrizienn.

V

Eun durzunell epad an noz
War ar barr he deus huanadet :
Ne deus na kousket, na repoz,
Pa garer hep beza karet.

VI

Setu perak dre an hent treuz
Er beure-man deomp a-vandenn,
Ha 'benn an noz hep tan, na freuz,
Hon do hor gad brao ha kempenn.

Skridou ha merkou koz

Hon tud koz n'o deus ket lezet kalz a skridou brezonek ganeomp. *Buhez santez Non* a vired e iliz Dirinon ha *Pasion an Aotrou,* moulet e Paris, er bloaz 1530, gand eul leonad, Yvon Gillevere, a zo skridou hag a zo bet savet e bloaveziou diweza ar XV^vet^ kantved. Bernard de Leau, leorier e Montroulez, parizian dre e dud, a lakeas moula, er bloaz 1557 er gêr m'oa bet ganet, *mister santez Barba* hag e manati Kuburien, e kichenik Montroulez, er bloaz 1570, *buhez santez Katell.*

Geriadur brudet Yann Lagadec, e brezoneg, galleg ha latin, ar *C'hatholicon,* a voe moulet e Landreger, er bloaz 1499, gant Yann Galvez, porzer an eskopti hag advoulet e Paris, er bloaz 1501, gant Yvon Gillevere. *Le Mirouer de la Mort,* a voe moulet e Kuburien, er bloaz 1580. Setu aze ar c'houec'h leor a gaver moulet e brezoneg, a-raok ar bloaz 1600.

Dek skrid koz

Nebeud a vrezoneg o deus moulet hon tud koz war ar paper, ha ken nebeud all a skridou brezonek o deus kizellet war an ilizou, chapeliou ha kalvariou a zo chomet eus o dilerc'h. Ar skridou o deus lezet a zo bet savet ganto, an darn vresa anezo, pe e galleg pe e latin : al latin oa yez ar veleien; ar galleg, yez an noblans. N'anavezer nemet dek skrid brezonek koz, c'houec'h eus ar XVI^vet^ kantved, daou eus ar XVII^vet^ kantved ha daou eus an XVIII^vet^ kantved.

Skridou Santez Triphina (gwellit pelloc'h), hini karnel Tremaouezan hag hini bered Plouber ne roer oad ebet d'ezo, met kizellet int bet e lizerennou godek, ha diouz an dra-ze eo anat int eus ar XVI^vet^ kantved. Hini chapel sant Tremeur, e Kleden-Kap-Sizun,

a zo eus ar bloaz 1538; hini chapel sant Adrian, e Plougastell-Daoulas, eus ar bloaz 1549; hini porzbered sant Thegonneg, eus ar bloaz 1587; hini karnel

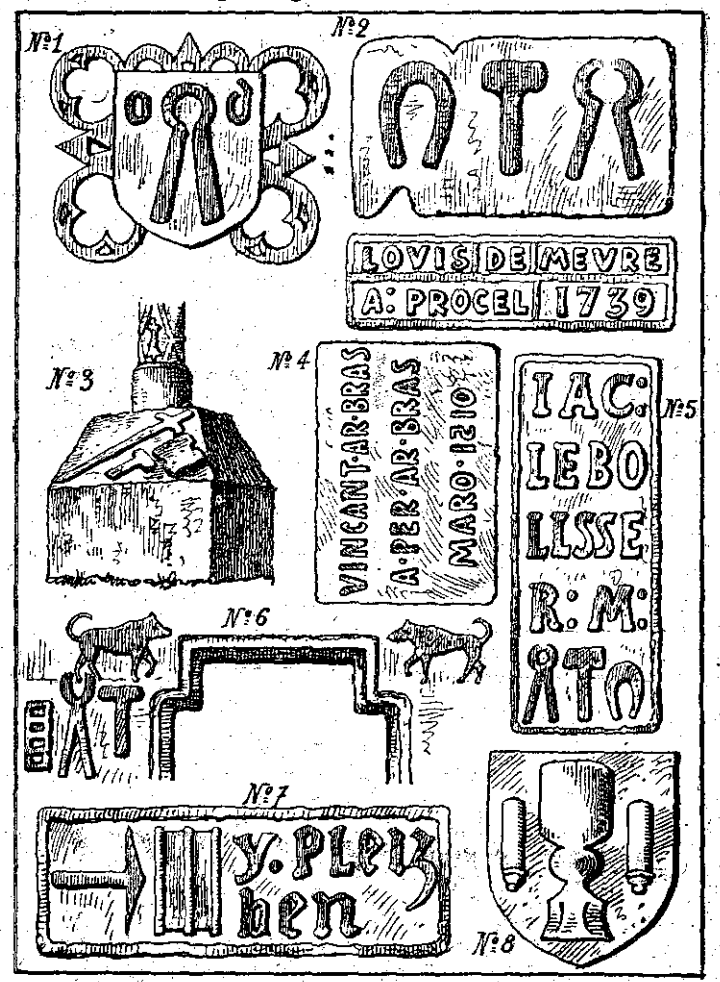

Merkou ha skridou koz

ar Merzer, (tennet eus al leor brezonek « *Le Mirouer de la Mort* ») eus ar bloaz 1619; hini karnel Penc'hran, eus ar bloaz 1694; hini tour sant Itrop, eus ar bloaz 1784.

An holl a anavez ar skridou-ze ha setu perak ne welomp ket e talvesfe kalz ar boan o moula aman.

Istor al « loup-garou »

Daou eus ar skridou-ze a voe lennet fall da genta hag istor al « loup-garou » a zo bet hano anezi epad pell hag hir amzer. Wardro ar bloaz 1880, an Aotrou Herry ar C'hleuziou, eur skrivagner ginidik eus a Lanhuon, a gavas, en eur c'hoz ti, e Santez Triphina, e kichenik Sant Nicolas ar Pelem, eun treust kizellet hag a deu eus a vanati Bonrepos, e tal ar Blaouez. War an treust-ze e oa bet kizellet, e lizerennou godek, gwerziou brezonek eus ar XV^vet^ kantved hag an A. Kleuziou o lennas evelhen :

AN. MATERI. AR. TUD. IAH. — IHS
PEPRED. ER. AT. AT. AT. AT. GARU.
GOUDE. HOU. HOU. TET. EN. VET. MAN
DIVEZ. PEP. ON. AN. EN. AN. MARU.

N'eo ket aes gouzout petra zo bet c'hoant da lavarout dre ar geriou-ze. An Aotrou en devoa o c'havet o zroas evelhen e galleg : « La force de tout homme bien portant en Jésus-Christ est toujours *at at at at* contre le (loup-) garou ; après *hou hou*, sortez de ce monde. Deux fois chaque *on an en an* il est mort. » Hag an Aotrou Kleuziou, lorc'h ennan gand e gavadenn, a zisklerias en devoa dizoloet eur bedenn vrezonek da bellaat ar bleiz hag e kaver pedennou all dem-henvel outi e broiou all ar Frans.

Eun nebeud bloaveziou goudeze, an A. Loth, ar brezoneger gouiziek bras, a vennas gouzout petra a oa skrivet war dreust Sântez Triphina; pedi a eure an A. Jego, eur beleg hag a oa oc'h ober skol e kloerdi

bihan Plougerneve, da gas d'ezan skeudenn ar skridze ha ne voe ket pell evit renka brao bras, war o zreid, ar gwerziou-man n'en devoa ket gellet an A. Kleuziou nag o lenn, nag o c'hompren:

AN. MATERI. A. STUDIAFF — IHS.
PE. PREDERAF. A. CAFAF. GARU
GOUDE. HON. HOLL. FET. EN. BET. MAN
DIVEZ. PEB. UNAN. EU. AN. MARU.

Ar gwerziou-ze a zo savet gant rimou diabarz ha diavaez, evel m'edo ar c'hiz d'hen ober er XV^vet kantved. Kement hini a oar brezoneg mat, en amzer-man, a deuio a-benn d'o lenn brao bras, gant ma taolo evez eo deuet al lostou geriou *af* pe *aff*, a gomzer dre ar fri, da veza *an* hag an *u* e geriou a zo da veza *o*. An teir lizerenn a zo e divez al linenn genta a zinifi *Jesu Hominum Salvator*, Jezuz Salver an dud, hag a zo laket eno da beurgarga al linenn ha netra ken.

Gwelout a rit n'eus hano ebet ken eus ar bleiz er gwerziou-ze savet war vreskadurez traou ar bed-man hag evit e bellaat n'oa ezomm ebet da lavaret *at at;* pe *hou hou!* gwelloc'h e oa en em erbedi ouz sant Herve :

Ma vezez gwillou, ra 'z y pell en han 'Doue ;
Ma vezez Satan, ra 'z y pell, dre sant Herve;

Istor ejen Sant-Thegonneg

Goude istor bleiz sant Herve setu aman istor ejen sant Thegonneg.

E porz-bered Sant-Thegonneg, ez eus eur volz-enor eus ar re gaera bet savet er bloaz 1587 hag en he c'hreiz e weler skeudenn patron ar barrez hag en e gichen hini an ejen her sikouras, war a leverer, da chalbotat mein e beniti. Izeloc'h e kaver eur skrid

brezonek hag an A. Pol de Courcy hel lennas evelhen :

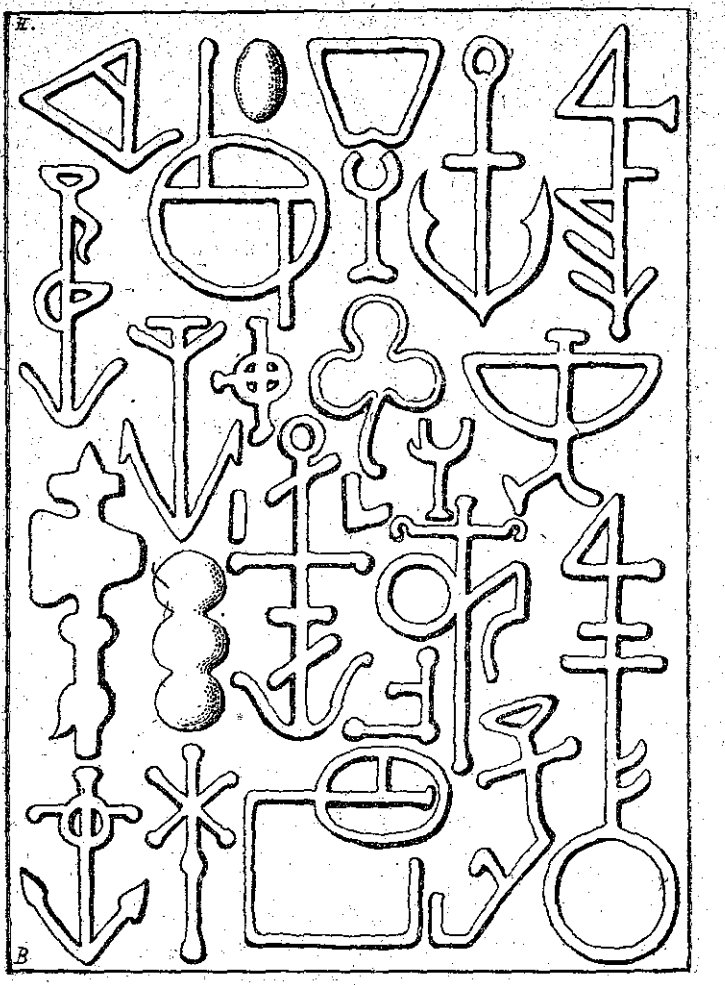

Merkou mein-bez e Penmarc'h

Itron Maria a guir sicour, ni o ped
C'huantec da receo or hegen quenta
Advocates evit pecher ha pecheres

Rei eun ejen e prof d'ar Werc'hez, n'eo ket eun dra dreist galloud meur a hini ; met ne oa hano tamm ebet eus an dra-ze war vein dor bered Sant Thegonneg; nag a bet, koulskoude, abaoe ar bloaz 1862, beteg ma savas an A. Toscer e *Finistère pittoresque* e 1906, o deus faziet da heul an A. de Courcy, daoust ma 'z eo bet diskouezet fazi heman gand an A. Abgrall, tost da 40 vloaz a zo. Setu aman, e gwirionez, petra a zo war dor bered sant Thegonneg : Gwerziou int gant rimou diabarz ha rimou diavaez, evel ar re a zaved c'hoaz er XV^vet^ ha XVI^vet^ kantved:

Itron Maria Vir Sicour,
Ni o pet huantec don recour,
Hui en quentaf advocades,
Evit pec'her ha pec'heres.

N'eus hano ebet ken a ejen ebarz ar skrid ha ne gaver ennan nemed eur bedenn kalonek da Itron Varia 'r Wir Zikour a zo enoret meurbed e iliz sant Thegonneg.

Pevar skrid all

Klasket em eus skridou koz all e brezoneg ; n'en eus kavet nemet pevar all, berr-berr holl, nemed unan. War eun aoter vihan harpet ouz unan eus pilieri tu dehou iliz Plougasnou e lenner SANT :SACRAMANT. —

War eur maen-bez tennet eus a iliz Plouegat-Gwerrann hag a weler breman e porz ar presbital e lenner : VINCANT : AR : BRAS : A : PER : AR : BRAS MARO : 1610. (Sellit ouz 4^vet^ skeudenn an daolenn I) Ar 5 renket diouz an tu gin da verka ar c'hantved a dle beza eur 6, rak ma vije bet savet ar skrid-ze, er bloaz 1510, e vije bet savet e lizerennou godek.

War sakreteri chapel sant Alar, e Plouzeniel e lenner : KAMBR : AR : REUN, ar pez a ziskouez eo eno eo e tegemeret ar profou a gase ar bardonerien da batron ar c'hezeg.

Er fin, e chapel I. V. Gernilis, e Kore, e kaver ar skridig-all-man, an hanter anezan, e brezoneg: *En Enor d'an Itroun Varia. Missire Yves Stum, recteur de Coray* 1749.

Geriou tudchentil

Geriou tudchentil a gaver, a-wechou ivez, e brezoneg, moulet endro d'o skouejou, war o beziou pe war o c'hestell.

Bez ar chaloni Richard, e Plouvien, a zo kizellet



Merk ar mouler Y. Galvez

e c'her warnan : CARET : DOE : MEULI : DOE : ENORI : DOE : ha war eur groaz, dirak moudenn ar C'hastel-Uhel e kichennik Koad-Meal, e lenner ger Kastelled Tremazan : MAR : CAR : DOE : harp ouz o skoued. Her c'haout a raer ivez gand an hevelep skoued war dor vras kastell Kernaou, e kichenik Lesneven.

Merkou micheriou

Merkou micheriou a gaver kizellet ivez a-wechou, war ilizou, chapeliou, beziou pe diez koz. Kosa hini a anavezer eo hini Yann Galvez ar mouler tregeriad a voulas ar C'hatholicon er bloaz 1499. E ziskouez a reomp aman ha war ar skoued e weler lizerenn genta e lezhano: J, eur skouer hag eur vouc'hal da verka ar vicher a galvez. E chapel sant Jerman, e Plogastell, an toer Yvon Pleizben, en deus roet eur pinsin, e prof, d'ar chapel, ha kizellet warnan merkou e vicher. (Sellit ar skeudenn N^m^ 7.-

E Lokronan e weler, en iliz, eur skoued hag a zo warnan eur stol veleg pe eun durkez gand al lizerennou O ha D. En iliz-ze, c'hoaz, e harz treid sant Alar, ez eus eun durkez all ha war unan eus tiez ar vourc'h, eur maen hag a zo kizellet warnan eun houarn loen, eur morzol hag eun durkez, da verka e oa eno eur c'hovell hag a oa dalc'het gant Louis de Meure hag A. Procel, er bloaz 1739. (Sellit ouz eil skeudenn an daolenn genta.)

E chapel sant Demet, e Plozevet, ez eus eur maenbez hag a zoug hano Iac. Le Bolisser m(aréchal) hag an hevelep tri benveg a gaver e Lokronon (Sellit ouz pempet skeudenn an daolenn genta.

Bleiz, Louarn ha Lapous

War dor chapel gaer Lannien, en Edern, e weler daou vleiz, gand eur morzol, eun durkez hag eur c'hel. (Sellit ouz c'houec'hvet skeudenn an daolenn

genta.) An nor-ze a rank beza bet graet war gont eur marichal hag a oa e hano Bleiz.

Jalm Louarn a lake war ar c'hleier en deveze teuzet eur vetalenn hag e veze skeudennaouet eul louarn warni. E Dirinon hag e Lohuec e kaver c'hoaz kleier graet gantan. Eun orfeber eus a Vontroulez, Fransez Lapous, a oa eul labousig bihan, war e verk, hag her gwelout a raer c'hoaz war ar groaz arc'hant a reas da Lannedern, er bloaz 1620; Visant ar Maout, war goatach Chapel ar Veronik, savet e Bannalec, er bloaz 1605, en deus kizellet war e skoued eur skouer hag eur vouc'hal hag e harpet gant daou vaout.

N'hellomp ket chom heb ober hano aman eus Kroaz ar Born, e Sant-Koulitz, e weler war he chichenn (sellit ouz trede skeudenn an daolenn genta) eur c'hleze, eun anne hag eur morzol, traou holl hag a ziskouez eo bet savet gand eun harnezour hag a dlee beza eur breizad kalonek rak ar groaz penn-da-benn a zo goloet a erminigou. A-wechou e weler ivez kaluriou gand ostiou pe heb ostiou kizellet war groaziou, skeudennou pe diez hag an dra-ze a verk e oa beleg an hini en deus laket o sevel. Diskouez a ran man, (sellit ouz an eizvet skeudenn), eur skoued a weler warnan eur c'halur gant diou c'houlaouenn, da gredi eo, unan a bep tu d'ezan. Eur pinsin koz a weler a-strons e gorf, e bered Milizag, a zo kizellet warnan ivez eun durkez hag eur morzol, ar pez a ziskouez e oa ar varichaled, gwechall, brokus da rei traou d'an ilizou. E iliz Gwipavas e weler ivez eur pinsin hag a zo kizellet eur bal hag eur morzol war daou du anezan.

Merkou beziou koz

E ilizou a zo e kaver ivez merkou all war vein beziou koz. Evelse, e Gwitalmeze, e kaved goloennou-bez hag a oa kizellet warno pe eur vouc'hal, pe eun eor, pe eur morzol, pe eur pouez orolach, ar pez a verke

e oa eno bez eur c'halvez, hini eur martolod, hini eur marichal hag hini eun orolacher. E Lanriouare, wardro ar bloaz 1830, an Aotrou de Freminville, a gavas an iliz paveet gant mein bez a oa bet kizellet warno bouc'hili ha pigellou. N'eus hini ebet ken eus ar vein-ze, dre eno, a-wel. E Lok-Maria, e kichenik Kemper, ez eus tri maen, e leur an iliz, hag a zo warno roudennou kroazigellet evel m'edo ar c'hiz gant kalz da lakat, e lost o hano, breman ez eus tri pe bevar-c'hant vloaz.

E iliz vras sant Nonna, e Penmarc'h, dreist holl, eo e kaver, war ar beziou koz, merkou souezus ; ouspenn tregont merk dlishenvel am eus kavet hag o diskouez a ran aman war an eil taolenn. Ar merkou-ze a oa eun tamm evel skouejou an dud chentil ; pep tiegez bras e Penmarc'h en devoa e hini en amzer m'edo ar porz-mor-ze e kreiz e vrud, hag ar merkou-ze a veze laket war ar goueliou, war ar varc'hadourez, war doriou an tiez. Ar merkou-ze o deus stumm eoriou, diadre bigi, poueziou orolac'h, bouc'hili-brezel, turkeziou, poueziou stag-ez stag, (evel ma veze kavet dre holl evit derc'hel ar rouejou en dour), deliou melchen ha roudennou ha kammennou eur 4 warno. Darn a lavar eo ar merk-se merk ar c'hristen dre ma raer eur 4 gand an dourn pa raer sin ar goaz.

Skridou brezonek ha merkou evel ar re emaomp o paouez lavarout hano anezo a c'hell beza c'hoaz en ilizou ha chapeliou, berejou ha tiez koz ar c'hêriou hag ar maeziou. Ma 'z eus unan bennak eus hol lennerien oc'h anaout tra pe dra evelse her pedan da skeudennaoui gwella ma c'hello war baper ar skrid pe ar merk koz en deus kavet ha d'her c'has, war eün d'an A. Perrot, Rener Feiz ha Breiz. Arabat lezel da vont da goll netra eus ar pez a zo gouest d'hol lakaat da anaout ha da garet gwelloc'h hon tud koz.

G. P.

Kenstrivadegou Bleun-Brug 1930

Goueliou bras pempet bloavez war nugent ar *Bleun-Brug* a vezo graet, er bloaz-man, e Gwengamp, d'an 9, 10 hag 11 a viz gwengolo a zeu. Setu aman danvez ar c'henstrivadegou a zavimp gand ar goueliou kaer-ze.

I. — *Kenstrivadeg ar brezegerien*

500 lur briziou. Ar priz kenta: 200 lur, kinniget gant *Feiz ha Breiz*, a ranko beza roet, en e bez, d'an hini her gounezo. Holl baotred hag holl verc'hed yaouank Breiz ha n'eo ket peurc'hraet ganto c'hoaz o femp bloaz war nugent a c'hell kemeret perz er genstrivadeg-man.

Ar brezegenn a ranko beza graet diwarbenn ar pez en divije graet sant Erwan en hon amzer.

An A. de la Borderie e trede leor e Histoire de Bretagne, *p.* 368-371, *a lavar diwar e benn :*

Né en 1253, (1) au manoir de Kermartin, saint Yves ferme ce qu'on peut appeler l'époque héroïque de l'hagiographie bretonne. Epoque où les vieux patrons de notre race se dressent devant nous dans leurs nimbes d'or avec un rayonnement de force et de vertu grandiose, avec un rôle national si essentiel et si important, que sans eux l'histoire de la nation ne serait point, ou serait incompréhensible.

Saint Yves est le dernier-né de cette grande race.

Pour le bien faire connaître, il faudrait pouvoir descendre au détail de sa vie; cela nous est impossible; nous nous bornerons à un seul trait; il montre Yves sous un aspect nouveau et très caractéristique.

« Sous le règne de Philippe le Bel, dit le savant Bénédictin Mont-« faucon, il y eut plus d'impôts, de taxes et de maltôtes, que dans « tous les règnes précédents. » Vers 1295, pour soutenir la guerre contre les Anglais et les Flamands, ce roi avait même obtenu du pape l'autorisation de mettre des taxes sur les ecclésiastiques de son royaume. Mais par une usurpation injustifiable, il prétendait les étendre à la Bretagne qui, au point de vue fiscal, ne ressortissait

(1) Bet ganet e maner Kervarzin, e kichenik Landreger, sant Erwan a varvas eno ivez d'an 19 a viz mae 1303.

nullement au royaume de France et ne lui devait aucun tribut. La Bretagne refusant de payer ces taxes, le roi y envoya un certain nombre de sergents et de recors renforcés d'un écuyer et de quelques hommes d'armes pour contraindre les récalcitrants. Cette bande d'estafliers arriva donc à (Landreger) pour exiger, entre autres, de l'évêque et du chapitre la taxe en question portant sur les biens meubles, et montant, selon la nature de ces biens, au centième, au cinquantième, même parfois au vingtième de leur valeur. „

L'évêque, craignant quelque voie de fait contre sa personne, avait quitté la ville, laissant à son official, c'est-à-dire à saint Yves, le soin de résister aux exactions de Philippe le Bel, attentatoires aux libertés de la Bretagne comme à celles de l'Eglise. Yves s'était enfermé dans la cathédrale d'où il ne sortait ni jour ni nuit, et il il y avait fait porter tous les biens meubles, les trésors et tous les objets de valeur de l'évêque et du chapitre, qu'il était résolu à défendre intrépidement. La cathédrale et même l'évêché (compris dans le pourpris de la cathédrale) étant des lieux d'asile religieux, les sergents du roi de France sous peine d'anathème n'y pouvaient entrer, mais ils s'étaient établis sur la place qui les entoure comme pour en faire le blocus et saisir tout ce qui en sortirait et serait à leur convenance.

Tout à coup, on ne sait par quel hasard, la porte de l'évêché s'ouvre, et un palefrenier en sort avec un cheval, un fort beau cheval gris pommelé qui ne valait pas moins de 40 livres de ce temps, soit environ 4.000 francs du nôtre (1). Les estafiers de Philippe le Bel, malgré la résistance du palefrenier, sautent aussitôt sur cette proie. Au bruit, Yves sort de la Cathédrale et voyant qu'un des Français emmenait déjà la bête par la bride, il s'y pend de l'autre côté et arrête le cheval en l'empoignant par le frein. La bride casse. Les sergents se jettent sur l'official pour lui faire lâcher prise. Mais voyant qu'on fait violence à «Monsieur Yves » voilà que les pauvres accourent, les boiteux, les aveugles, les paralytiques qu'il avait secourus et guéris, puis tout le peuple de la ville. Les sergents sont bousculés, mis en déroute; tout en fuyant, ils poussent contre les Trégorrois de violentes menaces. Yves rentre à l'évêché vainqueur avec le cheval gris pommelé; mais à la cathédrale il trouve un groupe de bourgeois et de clercs, même Guillaume de Tournemine trésorier du chapitre, très effrayés des menaces des sergents, et qui le couvrent d'injures:

— Coquin que vous êtes, lui crient-ils, vous nous mettez en danger de perdre tous nos biens, mais vous ne vous en souciez guère, vous n'avez rien à perdre ; vous n'êtes qu'un rustre, un truand, un loqueteux!

Cette explosion de colère grossière n'émut pas Yves qui ne fit qu'en rire et nettement déclara à ces poltrons :

— Dites tout ce qu'il vous plaira : mais tant que je vivrai, rien ne m'empêchera de défendre de toutes mes forces la liberté de l'Eglise.

(1) Leor an A. de la Borderie a zo bet moulet er bloaz 1906 : 4.000 neuze a dalvesfe 20.000 breman.

La nuit suivante... un orage effroyable (secoua) à grands coups de tonnerre la ville de (Landreger) effrayés sans doute par cet orage, les sergents royaux partirent les mains vides; on ne les revit pas.

Evel a welit sant Erwan a zifennas, dre e gomzou ha dre e oberou, frankiz Iliz Breiz. Ma vije bet beo en deiz a hizio ha savet gantan eur skol gristen, en e barrez, (1) daoust ha ne zifennfe ket ivez kerkouls all frankiz yez Breiz ha ne vije ket eus ar re genta oc'h heulia hag o lakât heulia ar reolennou savet war-se gand an Eskibien?

Grit ar brezegenn a rafe d'e vistri-skol evit dont a-benn d'o lakât a-zevri da zeski lenn ha skriva ervat ar brezoneg d'o bugale.

II. — *Kenstrivadeg ar skrivagnerien*

200 lur briziou d'ar studiadennou kaera, e pemp pajenn d'an hirra, war unan pe unan eus an daou zanvez-man:

A. — *Er bed-all.* — Diviz etre Nevenoe hor roue bras, ha J. P. Calloc'h, ar barz meur; heman a zispleg e varzoneg « *Pedenn ar Gedour* »; ac'hano savit eun diviz diwar-benn Breiz hag he amzer da zont.

B. — *Ar vuhez war ar maez.* — Komzet e vez, dre holl, er mare-man, eus diesder ar vuhez war ar maez: « le malaise paysan ». Studiit ar c'hlenved-se diwar ar pez a welit en ho korn-bro ha livirit pehini eo al louzou a zo red kaout d'e barea. Ma n'eo ket kel laouen ken ar vuhez war ar maeziou ha gwechall daoust ha ne deu ket an draze dre m'eo bet digristenaet ha divrezonekaet an dud ha dre ma n'anavezont ken nemet mad ar c'horf?

III. — *Kenstrivadeg ar c'hoarierien*

Ar pez o devezo ar c'hoarierien da zisplega, er bloaz-man, eo *Yann, Paotr ar gêr,* a gavint e trede leor *Soniou Feiz ha Breiz.*

IV. — *Kenstrivadeg ar ganerien*

Kement den ha kement strollad kanerien en devezo c'hoant da genstriva a ranko kana diou ganaouenn unan dibabet d'ezan gand ar varnerien hag eben hag a zibabo e-unan.

(1) *Person eo bet* e Tredrez (1284-1292) hag e Louanec (1292-1303).

Ar c'hanaouennou moulet e « *Kanaouennou Bleun-Brug* 1930 » eo a zo da zeski evel kanouennou gourc'hemennet (*morceaux imposés*). Ar c'hanouennou a zibaber an unan a c'hell beza kemeret en unan pe unan eus leoriou *Kanaouennou* ar bloaveziou tremenet.

Ar ganerien a zo en em c'hraet o-unan hep skol ebet, — *chanteurs d'instinct,* — a c'hello tenna ar pez a ganint, eus trede leor *Soniou Feiz ha Breiz.*

Kemennadurez — a) — Skridou an diou genstrivadeg kenta a ranko beza kaset a-benn hanter-eost, da ziwezata, da : *M. le Dr J. Cornic, Président du Bleun-Brug, à Douarnenez, (Finistère).*

b) — Ar re a gemero perz en diou genstrivadeg ziweza a ranko kas kelou eus a-ze a-benn an deiz kenta a viz gwengolo da ziwezata da : *Mlle Geneviève de Kermenguy, secrétaire du comité de musique du Bleun-Brug, à Cléder, Finistère.*

c) Ar re o defe c'hoant da brena *Kanaouennou Bleun-Brug 1930* ha trede leor *Soniou Feiz ha Breiz* n'o deus nemed o goulenn ouz rener Keriltud: *M. Paul Raoul, 11, Rue Algésiras, Brest, c/c 15.916, Rennes.*

Priz pep hini eus al leoriou-ze a zo 20 real pa vez kemeret en ti ha 22 real pa ranker her c'has d'ar prener, dre bost.

Prenit, ez miz-man

SONIOU FEIZ HA BREIZ

Eul leor a 128 pajenn

50 son ennan

20 real hepken ar pez — 22 real, dre bost

Her goulenn ouz an A. Paul RAOUL

11, Rue Algésiras, 11 — BREST — C/C 15.916

Deut eo an heol, deut eo an hanv !

Trede leor SONIOU FEIZ HA BREIZ EO KAERA LEOR SONIOU a zo bet moulet biskoaz e Breiz-Izel; kaer eo evel eur rozenn a zo paouez en em zigeri gant tommder heol an hanv. Kaout a reoc'h ennan an dudiusa soniou a zo bet savet e Leon, Treger, Kerne ha Gwened.

Bez ez eo ivez MARC'HADMATA LEOR SONIOU A OUFEC'H DA GAOUT. Eur goz son c'hallek ha n'he deus stumm ebet, war eur baperenn zistag, a baeit 4 real; E. S. I. a ro d'eoc'h 50 son hag 50 ton evit 20 real ha netra kèn; gwelit, dre eno, pebez kemm!

Deut eo an heol, deut eo an hanv,
Deut al laboused da ganan!

Evel al laboused, tud yaouank bezit laouen, — eur zant trist a zo trist e zantelez, — ha kanit war herȳt hor pardoniou hag e kreiz ar maeziou, war donnou ar mor ha war gern ar menez ha kement ha kana, gand a reoc'h, kanit traou kaer hag evit kaout traou kaer PRENIT SONIOU FEIZ HA BREIZ.

20 real eo ar pez, p'her c'hemerer, war eün, e Keriltud, pe e tiez all hor marc'hadourien leoriou ha 22 real pa ranker her c'has dre ar post.

Her goulenn ouz an A. Paul Raoul, 11, rue Algesiras, Brest. C./C. 15916, Rennes.

Goulenn ivez ouz an A. Paul Raoul hag evid an hevelep priz KANAOUENNOU BLEUN-BRUG 1930.

KELEIER AR MIZ

Hanter kant vloaz belegiaj an Aotrou Looten

Hor mignoned eus a Vro-Flandrez a ra, er bloaz-man, gouel hanter kant vloaz belegiaj o rener, ar chaloni Looten, dean skoliou meur Lill, a stourm, bloaveziou ha bloaveziou a zo da virout ouz ar galleg da vouga ar flamankeg er vro-ze evel ma klask mouga ar brezoneg en hor bro-ni : « Pec'hed eo, eme an A. Looten, chom heb ober implij er skoliou bihan koulz hag er skoliou bras, eus eur yez hag hon eus ezomm anezi bemdez; eun drucz eo ne c'hellfe ket hor bachelourien tenna talvoudegez anezi, da nebeuta, kement ha ma reont eus ar zaosneg, an allamaneg hag an italianeg ! »

D'ar 6 a viz genver 1929 an A. Looten a gase da veleien e vro ar bedenn c'houek-man :

« *Oserai-je présenter à mes collègues dans le sacerdoce, une requête très instante, au nom d'une foule de petites gens, chrétiens de vieille roche, d'un grand nombre de nos villages et de nos villes, à qui, sous prétexte que tout le monde connaît le français, jamais plus on n'expose leurs croyances et leurs devoirs dans la seule langue qu'ils connaissent en matière religieuse, celle de leurs pères et de leurs mères, celle de leurs vieux et vénérés pasteurs d'autrefois ? Dieu me garde d'empiéter sur un domaine qui n'est pas de mon ressort ! Je ne suis que l'interprète d'un désir ardent, dont j'ai maintes fois reçu la confidence, et qui me paraît de tout point justifié. Plaise au Ciel qu'on ne puisse jamais dire :* parvuli petierunt panem et non erat qui frangeret eis ! »

Tra zoanius ! meur a veleg a zo e Breiz-Izel hag a boagn en dra c'hellont da drei o farreziou war ar galleg : vad a rafe d'ezo selaou kenteliou fur eur c'henvreur hag a ra enor d'an Iliz ha d'e Vro. Da biou eo harpa, gand ar gwella, ar brezoneg, ene Breiz, ma n'eo ket d'ar veleien eo ?

Kornog

Kornog (Occident), Revue illustrée des arts bretons. — 30 lur ar bloaz. Ker-iliz, Perros-Guirec (Bretagne), C/C Rennes 15830.

Mouiet eo 5vet niverenn *Kornog*. An niverenn-man a zo penn da-benn war an « Arz relijiel a vreman ». (l'Art religieux breton moderne).

Eur pennad brezoneg, troet e galleg, ha graet gand an A. Diouron a zispleg penaos e tle an Arz en em glevet gand al Lidadurez(Liturgie). Kavout a raer enni kelou diwarbenn diskouezadeg Douarnenez; 34 taolenn gaer a zo ebarz; en o mesk e kaver kantolor-iliz an Aotrou Trehiou, eskob Gwened. Er penn kenta : *Ar C'hrist diskennet diouz ar groaz*, tennet diouz eun tamm koad kizellet gant J. Malivel.

Gwelet a raer ivez, en niverenn-man, ez eus savet eun toullad tud a vicher evid ober an dilhad hag al listri-liz, war eun dro, hervez spered an Iliz hag ijin Breiz. An droellenn (*la Spirale*) a raer eus ar vreuriez tud gouizlek-ze. (Skriva d'an A. Meur-Riou, Keriliz, Perros-Guirec). Kement hini a blij d'ezan an traou kaer graet hervez spered hon tud koz a dle prena an niverenn-man a vezo kaset d'ezan evit 10 lur.

« Eun dournad brug »

Unan eus gwella skrivagnerien bro-Dreger, Evnig Penn-ar-C'hoad, Eugène Le Roux, eus Pommerit-Jaudy, a zo o vont da voula, dizale, e varzonegou kaera dindan an hano a « *Eur dournad brug.* »

Pedi a reomp ar re eus hol lennerien o defe c'hoant da rakprena al leor-ze da gas o hano kenta ma c'hellint d'an A. Moal, Rener « Breiz », Coadou, dre Wengamp.

Al leor ouz e rakprena ne gousto d'ezo nemet 14 real; a hent all e kousto 2 skoued. « *Dournad brug* » Evnig Penn-ar-C'hoad a vezo kavet e dourn kement hini a zo breizad penn-kil-ha-troad.

Y. -V. P.

DIVINADENNOU

DIVINADENNOU MIZ MEZEVEN

I. — Me 'm eus du-man eur ganprig wenn
Hag eur c'hilhog rus d'he c'hempenn.

20 *p. ar r. Degaset gant J. L. Caer, Ar Roc'h, Plouenan.*

II. — Petra ' lavar wardro an ti
Stag da gilhog ha lez da gi ?

20 *p. ar r. Degaset gant J. Abautret, Kerlouan.*

III. — Me 'm seus eur c'hi em zi,
Lemm e zent, hir e fri;
Pa 'z an gand ar zaout a-wechou,
Ez a ganen em godellou.

20 *p. ar r. Degaset gant M. A. P., Kerlouan.*

IV. — Eun dra n'ho peus ket
Ha n'her c'hlaskit ket;
Ma tigouez d'eoc'h her c'haouet
N'helloc'h ket hen dioueret.

20 *p. ar r. Degaset gant J. Marc'hadour, Gottorn, Cast.*

V. — Klaskit eur ger a ziou sillabenn hag a zo
e hanterenn genta eul loen doujus d'e vestr ;
e eil, eun dra c'houek da bep den
hag e bez eun den kriz ouz al loened.

20 *ar r. Degaset gant P. C., Daoulas.*

N. B. — Arabad eo degas ar responchou ac'han m'ho pezo gwelet divinadennou miz gouere.

Feiz ha Breiz

1830 - An Aotrou Gwilhou - 1930

Gouel kantved an A. Gwilhou a vezo graet, e Kleder, d'ar yaou 18 a viz gwengolo a zeu.

An A. Joncour, vikel vras, a gano an oferennbred hag an A. Grill, chaloni hag enseller (*inspecteur*) ar skoliou kristen a raio ar brezegenn.

E Feiz ha Breiz miz eost ec'h embannimp, war he hed, reolenn ar gouel kaer-ze a vodo, e Kleder, eizdez warlerc'h Bleun Brug Gwengamp, holl vignoned ar brezoneg.

Ar gwella doare da enori an A. Gwilhou hag an hini a raio ar muia vad d'an holl eo moula anevez e oberou: LEVR SAKRAMANT AN AOTER; BUHEZ SANT MATULIN ; KANTIKOU, GWERZIOU HA KONTADENNOU, traou holl hag a zo eus an dibab hag a verk e oa an A. Gwilhou unan eus ar skrivagnerien-ze ha ne vez ket gwelet a zaou eveldo en eur c'hantved; adskrivet int bet hag adskrivet kaer gand eur c'henvroad d'ezan ha n'eus netra ken da ober nemed o lakat etre daouarn ar mouler, met n'omp ket evit hen ober, a-grenn, anez kaout gwerz raktal da 1000 levr a 10 lur ar pez pe gaout gwerz, da nebeuta, da 500 levr ha skoazell da voula ar 500 all, dre arc'hant a brestfed da Emgleo Sant Iltud hag a restaolfed goudeze, a-nebeudou, dre ma vefe gwerzet al levriou.

Rei a reomp hol labour evit netra, pemp bloaz war nugent a zo, pa vez meneg eus ar brezoneg,

met ar paper hag ar moula a goust ker hag ar paper hag ar moula a ranker da baea.

Pedi a reomp eta kement hini a garfe gwelet advoula oberou an A. Gwilhou da rei da anaout da Rener *Feiz ha Breiz*, hep dale, re en holl, ar sikour eo gouest da bresta d'eomp evit kas al labour-ze da benn.

Ma c'hedont ouspenn eur miz, abarz rei d'eomp eus o c'helou, e vezint re ziwezat, rak skrid al levr, — da zonjal e gaout moulet a benn an 18 a viz gwengolo, — a rank beza laket etre daouarn ar mouler d'an deiz kenta a viz eost, da ziwezata.

Eur vez e vefe evidomp, ouspenn ar pec'hed, ma c'hellfed lavaret n'oar ket bet gouest da gaout e Breiz peadra a-walc'h da voula oberou an A. Gwilhou pa weler Breiziz o forani bemdez kement all a arc'hant ha ma reont e belbeterez hag e disterachou.

Loeiz Herrieu, a lavare, e *Bleun-Brug* Douarnenez, warlene : « N'eo ket gant niver ar re a *lavar* e karont ar brezoneg eo e vezo saveteet hor yez, met gant niver ar re *her c'homz* a-benn kaer, gant niver ar re *hen desk* d'o bugale ! » ha ni a lavar, ouspenn Rener *Dihunamb*, gant niver ar re a ro an dourn *da skigna levriou mat*, dre ar vro.

Pa varvas Athanas, eskob Alexandri, brudet dre holl, dre e spered hag e zantelez, sant Gregor Nazians a lavaras : « Lagad ar bed a zo serret ! » Pa varvas an A. Gwilhou, du-hont e Penmarc'h, e vije bet gellet lavaret ivez : « Lagad Breiz a zo serret ! » Met da vihana e oberou a jom ha drezo e kendalc'ho da gomz ma vez gellet o moula ; piou eo ar breizad a lavar ez eo breizad penn-kil-ha-troad ha ne garfe ket rei tro d'an A. Gwilhou da gender-c'hel. dre e skridou, da ober vad e Breiz-Izel.

PERROT.

Gwerz Santez Anna Wened

Me eo ANNA Mamm Mari !



C'houi eo ANNA Mamm Breiz !

Itron Santez Anna,
Mirit ho Pretoned,
Goulennit dreist pep tra,
Ma vint fidel bepred.

eomp da Zantez Anna,
o d'eomp holl Bretoned,
no an neb a ya
nti zo selaouet.

Evidomp, pebez sked
Ha levenez ive,
P'eo deut d'hor c'hemeret
Evit he bugale.

Evidomp-ni ema
He c'harantez vrasan,
Evidomp-ni e ra
He burzudou kaeran.

Pegement a re glanv
O deus d'ezi rekour
Hag en drougou gwasan
A gav ganti sikour.

Pet gwech he deus roet,
O madelez hep par,
D'an den dall ar gweled,
Ar c'hleved d'ar bouzar.

Pet gwech war ar mor bras
Da dud o vont da goll
P'he fedont e tigas
Avel vat en eun taol.

Ne vern gant pe seurt kroaz
E vezoc'h ankeniet,
Hi a wella pep gloaz
Er c'horf hag er spered.

C'houi, tud gwenn gand an oad
Na zoujit ket an hent,
Ganti goulennit mat
Mervel evel ar Zent.

Tud yaouank hag a venn,
A-zevri, mont d'an neny,
Deut aman da c'houlenn
Beza fur, yac'h ha krenv.

Deut c'houi, mammou tener
Evit ho pugale
Warni kemerit skouer
Hi zo bet mamm ive!

Ar gwerc'hezed ganti
Sur a vo selaouet
Mamm ar Werc'hez Vari
A gar ar Gwerc'hezed.

C'houi, tud diwar ar mêz,
Gand ar poaniou gwasket,
Pedit hi, hep paouez,
C'houi eo he zud karet.

N'eo ket eun den a ger
Eo he dizoloas,
Met d'eur c'hêz labourer
Ec'h en em ziskoueza's.

Pedit hi, tud a vor,
E kreiz ar gwall amzer,
He c'halon zo digor
D'ar re zo en danjer.

Dreistoc'h, dal ma savo,
Ar mor e houlennou
D'ezi, vit m'ho miro,
Gwestlit ho kalonou.

Itron santez Anna,
Vid atao trugarez,
D'ho kaout da Geranna,
Ni deuio bep bloavez.

Vel eur perc'hirinded
E tremen hor buhez,
Eveldan eo kalet,
Leun a distridigez.

Mirit hor c'halonou
Mirit ar Vretoned
Grit d'hor bugaligou
Dont lies d'ho kwelet.

O mamm ar Vretoned,
Piou n'ho kar en hor bro?
Ra vimp ho pobl karet
Breman, warc'hoaz, atao!

Grit d'eomp holl derc'hel mat
D'ar feiz e pep mare,
Ma vo Jezuz dalc'h-mat
Hon Tad hag hor Roue.

Kefridi ar vaouez diwar ar maez [1]

Merc'hed kristen,

Degaset oun aman da gomz deoc'h diwarbenn dévériou ar vaouez diwar ar maez; diwarbenn he c'hefridi, mar kirit.

Guelomp 'ta, asamblez, petra eo ar c'hefridi-ze? ha penaoz e ranker en em gemeret evit dont abenn anezi.

Kement den a deu war an douar en deus eun dever merket d'ezan da ober, eur gefridi; hini an eil a zo dishenvel diouz hini egile; diouz ma raimp war an douar-man ar gefridi a vezo bet fiziet ennomp gant Doue eo e vezimp kurunet ivez gantan diwezatoc'h p'en em gavimp en e varadoz.

N'eo ket hep gouzout petra rae eo ez omp bet laket war an douar-man gant an Aotrou Doue! n'eo ket en eur c'hoari eo en deus taolet e grouadurien, digempen ha dizunvan, en draonienn-man! chans da lod, dichans da lod all. Gwell a ze d'an neb en em gav da goueza war ar chans, gwaz a ze d'ar re all! Nann! merket en deus da bep hini e blas! choazet en deus d'ezan eur stad, hag eul labour diouz e stad. E lec'h m'omp bet laket gantan e rankomp chom! E lec'h m'eo bet hadet ar blanenn e rank kreski, dougen deliou, bleuniou ha frouez.

Kefridi ar vaouez diwar ar meaz a zo kaer etouez ar re gaer. Eun dervez e teuaz eul lizer d'eur vamm da vont da welet he mab, glazet er brezel; en ospital edo... en tu-all da Bariz;

Pebez rann-galoup evid ar vamm-ze!

Skrijus e kave mont keit-ze diouz he bugale all, yaouank c'hoaz; ankeniet oa ha nec'het a-walc'h: pe jom er ger, pe mont da welet ar soudard. Ar gosa eus he faotrezed (a-vec'h m'oa krog en he daouzek vloaz) a

(1) Prezegenn graet e Kastell-Paol d'an deiz kenta a vezeven 1930.

gavas neuze en he c'halonig, eur gomz d'he frealzi : « Mont a c'hellit dienkrez, va mamm, emezi! Me a jomo er gêr da zerc'hel ho plas! » — « Paour-kêz bihan, n'out ket goest d'ober va labour » eme ar vamm. Evelato, e pokas gant teneredigez d'he merc'hig kalonek, a ziskoueze, dre-ze, he devoa selaouet ha poellet he c'henteliou; pellaat a reas eus ar gêr, kennerzet, en eur zonjal: « Eur vaouez eus ar c'henta a raio al Lizik-ze, nevo ket diwezat ».

Pa rankimp ive, ni ar re goz, kuitaat an douar! pa deui an Ankou didruez d'hor samma war e ziouskoaz, o pegen dizoaniet e vijemp! ma klevjemp endro deomp mouezioù fresk, mouezioù ar re yaouank. ho mouezioù c'houi o lavaret:

« Bezit dienkrez; ni a jomo er gêr da zerc'hel ho plas! Kenderc'hel a raimp gant ho labour! ar c'horn douar hoc'h eus karet a vezo karet ganneomp! »

Ha ma c'hellfen hizio ho lakaat da gaout muioc'h a garantez evit ho pro, da goumpren e pe lec'h eman ho tever, n'am bije ket graet eun dro wenn! mont a rafen laouen d'ar gêr !

Petra eo ho kefridi ?

Deveriou grevus hoc'h eus en ho puhez: lod a zell ous mad ar c'horf, lod all ous mad an ene hag ar spered; holl e rankont tenna da gas an eneou da Zoue !

Kant gwech hoc'h eus klevet ar c'hrenn-lavar-ma : « Ar merc'hed a zav hag a freuz an tiegeziou » da lavaret eo: « diouz ma vez ar merc'hed e vez an tiegeziou ».

Ma vez enno merc'hed kristen. aketus d'o dever ha d'o labour, an tiegeziou a vezo tiegeziou kristen, hag ar vro ne zaleo ket da veza eur vro gristen! met, ma n'eus en tiez nemet merc'hed dibreder ha diempenn ,ne reont fors nag eus o bro nag eus o labour, an dud ne zaleont ket da zilezel o labour hag o bro.

Kant gwech ive hoc'h eus klevet: « Ar re yaouank n'en en blijont mui war ar maez! dizale ne vezo ket kavet a dud da labourat an douar ! »

Ma 'z eo gwir e c'hell ar vaouez sevel ha diskar an tiegez pa gar, hi eo a zo penn-ahek ma n'en em blij ket an dud war ar maez !

Ar merc'hed yaouank n'o deus mui a hast ous o c'hêr ne garont ket o bro! ne glaskost nemed o flijadur ha n'o deus a blijadur nemed oc'h en em ficha! ha pa vez hano d' ezo da zimezi, ez eo gwelloc'h ganto mont gant eun douanier, eur martolod, eun archer, eged mont gant eul labourer-douar. « Evidon-me, emezo, ne 'zin ket gand eun trouc'her-buzug! » Kaout a ra d'ezo e vezint eurusoc'h e kêr, hag e chachont ar wazed d'o heul! Ne ouezont ket eman *o dever er vro!* o dever hag o euruzded, rak ouz an dever en deus staget Doue an eurusded!

E drugarekaomp eta eus e vadoberiou ha karomp al labour hag ar stad en deus dibabet d'eomp !

Gwelit peger mad eo bet ouzoc'h !

Kenta ha kaëra micher a zo eo micher al labourer-douar; ar vicher-ze a zo savet gant Doue e-unan evit brasa mad ar c'horf hag an ene! Lavarout a reas d'hon tad ha d'hor mamm genta : « Labourit an douar, ha bevit aze *eurus* gant ho pugale! »

War-lerc'h ar pec'hed e teuas ar boan, ar skuister, ar c'hlenved hag ar maro ,met d'an den eo e rankèr tamall an dra-ze, n'eo ket d'an A. Doue! Krouet en devoa an den evit beza eurus e stad al labourer-douar!

Eur c'hras dispar eo eta beva war maez! *beva en hor Breiz,* en hor parrez, e-kichen beziou hon tud koz! e skeud an iliz, e lec'h m'omp bet badezet, e lec'h m'hon eus resevet Jesuz evid ar wech kenta! eur madober dispar eo komz hor yez kaêr, anavezet ha brudet n'oun ket ped mil bloaz a zo! ha beva etouez mignoned, amezeien kalonek!

An darn vrasa eus ar re youank a zo aman, a zo galvet da zimezi: sonzit neuze peger brao eo sevel bugale war ar maez! bugale ha ne vanko d' ezo na baragwiniz, na laez, nag ĉr-vad, nag héol, na frankiz da greski!

Ho tever eo: karout ho pro ha lakat ar re a zo en dro d'eoc'h d'he c'harout! dibrada an eneou diouz an douar, o sevel warzu Doue!

Ar vro he deus ezomm ac'hanoc'h! dont a raio an douar da yena, chom a raio distu ma ne roit ket dezan gwelloc'h eget c'houezenn an tal ha nerz an divréc'h: *ho kalon* hag *ho puhez!*

An doare d'en em gemerout

Penaoz en em gemeroc'h evit dont a-benn eus ho kéfridi? dre ho skoueriou hag ho kentéliou. Petra ray ar vaouez evit lakaat eureuz an dud endro dezi? Poania ray, da genta, da gaout un ti hag a blizo dezo e lêc'h m'o devezo plijadur o veva, plijadur o tizrei goude al labour, e lec'h ma vezint laouenoc'h eged n'eus fors e pelec'h! Kemm a zo etre an tiez: lod a zo bras lod all bihan; lod a zo koz, lod all nevez: lod a zo sklaer, lod all tenval. Ne c'hellont ket beza ker brao ha ker brao; ne c'heller ket gaout kement ha kement a draou enno holl; met enno holl e c'heller kaout euruzded, rak enno holl eo dleet e vije... eur vaouez kempenn!

Maneriou, tiez-soul, tiez e giz-kêr, lochennou dister holl o deus, evel pa lavarfen *eun dremm!*

Diouz ma vezo ar vaouez e vezo an dremm-ze hag araok digeri an nor e ouezoc'h pe seurt maouez a zo ennan !

Ma 'z eo fur ha laouen, an ti a vezo laouen! seblantout a ray mousoc'hoarzin ouzoc'h! Bokedou a weloc'h endro dezan! bokedou-roz a zavo ous ar voger: ar wreg yaouank a blij ar roz dezi. Ar gwer er prenestr a vezo sklaer, rak gouzout a ra ez eo ar prenecher daoulagad an ti, evel ma 'z eo ho taoulagad c'houi prenecher hoc'h ene!

Ar yer o pigosat war al leur, ar c'hi en e doull, ar zaout war ar peuri, flour ar bleo varno ha dilastez, o devezo êr laouen, evel m'o divize c'hoant da lavaret : « A-man ez eus eur vestrez vat! abenn an eur e vez pourchaset ar boued! ne vank d'eomp na dour na kolo. » Ha pa lakeoc'h ho treid en ti e weloc'h ez eo ar wirionez: urz a zo en ti! eur plas a zo evit pep tra hag en e blas eman pep tra. Gouzout a reoc'h raktal e maoc'h e ti eur vaouez a urz, eur vaouez net.

Urz ha netadurez! diou vertuz kaër d'eur vaouez! Ped tiegez, er c'hountrol, a zo bet diskaret abalamou ma m'oa ket a urz en ti! n'oa nag urz na netadurez! an daol ne veze ket puret, al listri-kegin ne vezent ket hanter-skaotet! ar gwer a veze tenval; eun donjer oa sellet outo ! blaz ar boutet a veze gant an amann rak ne veze

ribotet nemed pa veze amzer! hag eur vaouez diskempenn e vez berr an amzer ganti ato! ar prejou ne vezent morse dare abenn ar poent!

Eur zant ne vije ket chomet beo en tiez-ze! hag ar wazed, eur maread anezo, petra bennag ma n'o deus ket kement a ziou hag ar merc'hed, war o meno, o deus c'hoaz eur gammed bennag da ober war hent ar zantelez! Red eo kaout truez outo! Gounit a rankont ar Baradoz, met da c'hedal emaint war an douar ! pa deuont eus ar park, skuiz ha leun a boultren, e ra mil vad d'ezo azeza ous eun daol net, dibri boued aozet gant preder: holl e kavont mat boued mat!

Ar wreg, ar plac'h yaouank a vezo bepred war evez; gwelet a raint ma ne vank netra da zen; en em kounac'haat a raint evit sonjal er re-all.

Gouzout a raint :

« N'eus nemed eur banne dour
« Etre net ha loudour. »

An arrebeuri a vezo diboultrenn; ar gwer a vezo sklaer, re ar listrier kouls ha re ar prenestr.

Sonjal a raint er Werc'hez Vari; kemerout a raint skouer varni. Gant pegement a breder e veze skubet ti-bihan Nazareth! aozet o frejou da Jozef ha da Jesuz! pegement a urz a oa an ti-ze! Gouzout a ouie Mari edo o labourat evit Jesuz hag e poanié muia ma c'helle.

C'houi ive, labourit evit Jesuz en ho kêr! paet e vezoc'h gantan eus ho poan, er bed-ma zoken marteze, rak bez ho pezo al laouenedigez da welet an dud eurus endro d'eoc'h. Urz an ti a zo eur gentel ive! eur brezegen eo, talvoudusoc'h eged meur a hini; abred pe ziwezat, tud an ti a denno vad eus an urz-ze evit o ene. Eun doare eo da lakaat, er c'halonou, karantez ar vro !

Ma vez urz en ho ti, e vezo urz ive enn ho puhez hag en ho tispignou! Bezit kempenn : ober a ranker *diouz an danvez!* Na 'z it ket da brena heb ezomm! an traou a zo re ger! an arc'hant a zo diaes da vernia, petra-bennag m'ema e paper. Ar re goz a lavare: « An arc'hant hag ar skiant a vez dastumet gant poan. »

(*Da gendelc'her*).

Eur pennadik kaoz

Gant GWILHOU AR BLEIZ

Lennerien ger, soñj hoc'h eus, marteze, em boa fizians da c'houzout penaos ec'h en em dennas Gwilhou ar Bleiz er-maez a buñs Perveilh. Bet oun bet ouz e welout hag evit paea va dle en ho kenver, ez an da lavarout d'eoc'h dioc'htu penaos e teuas a-benn eus e stal.

War-dro peder eur eus an abardaez, Rener ar *Sutig Paper* am galvas.

— Ac'hanta? n'ac'h eus ket c'hoaz kavet netra evidomp ?

—Nann avat kelou bras ebet n'eus deuet betek amañ.

— Penaos ober! mall bras e vo a-benn 6 pe 7 eur kas ar gazetenn d'ar voulerez ha n'eus ket a-walc'h a skridou. Seiz mil bombañs an diaoul! Moula ar gelaouenn gant eur bajenn nebeutoc'h? Nann, kement-se ne blijo ket d'al lennerien. Trei eur pennad bennak diwar eur gelaouenn estren? Aze emañ an dalc'h. Te, evelato, emezañ en eur en em drei ouzin a gavo eur rimadell bennak da gonta d'ezo.

— Siouaz, aet eo an eienenn da hesk!

Hag e tiskouezas d'in eur pennad tennet diouz ar gelaouenn c'hallek *La Limace de Onquenefue*.

— Dal, laka 'n dra-se e brezoneg ar buana 'r gwella... nann... gortoz... n'eus kelou ebet eus ar prosez bras?

— Peseurt prosez?

— Ar prosez etre Alan ha Gwilhou, na petra, 'ta.

— Nann, netra, kelou ebet c'hoaz. Aon am eus ne vefe kouezet en dour.

— Bet out o kavout Gwilhou abalamour d'an darvoudou c'hoarvezet gantañ e mereuri Perveilh?

— Asa, nann! peseurt soñjou 'zo em fenn.

— Kae neuze, hag a-c'houdevez, hast afo sevel ar skrid-danevell.

Ha me ha kemer va marc'h-tan. Peder eur a sone e tour an iliz. Ha dao dre wenodennou ar c'hoad e-trezek Kerveilh. Darbet e voe d'in koueza ouspenn kant gwech ha terri va gouzoug. Eun tamm fromet eo e tegouezis e ti ar Bleiz, nann... pardonit! e ti Wilhou. Goude beza harpet va marc'h-tan ouz ar voger e skoïs tri daolig war an nor. Eur vleizez koz, moan he fri, roufennet he zal — ar vatez emichans — a deuas da zigeri.

— Petra fell deoc'h? emezi, gant eur vouez raouliet.

— Netra nemet komz gant an aotrou.

— Glac'haret oun, hogen an aotrou en deus difennet groñs lezel unan bennak da vont betek ennañ.

— Evit an holl nemedoun-me.

— Gortozit neuze.

Hag ez eas en ti, nann hep serra an nor war he lerc'h. Aon he doa, a dra sur, ne welfen ar burzudou a oa e-barz, goude eur pennad evelato e teuas en-dro.

— Hoc'h ano, micher, chomiec'h hag all.

— Gelduin Dewi, kelaouer er *Sutig-Paper*, 5, straed Paol Furzod, Plouneblec'h.

Hag hi en-dro e-barz.

Dam-goude e kornzigoras an nor.

— Deuit e-barz, emezi.

Ha me en tamm lochenn-se. N'oa ket heñvel ouz ti al louarn, tamm ebet, pell ac'hano zoken. Na pebez tristidigez dont amañ. A drugarez Doue e oa eun tantad mat o flammenni war an oaled; evelse da vihana

e c'hellis tomma va daouarn, skournet gant an avel a-hed an hent.

Astennet war eur gador bourret gant raden, Gwilhou a oa evel morgousket, eur bern kelaouennou en e gichen, en o zouez e welis golo *Feiz ha Breiz* mezeven. E itron a domme he zreid ouz an tan en eur ober stamm; ar vatez, hi, a frege dilhad koz evit ober pilpouz.

— Kemerit eur gador, eme Wilhou.

Ar paour kaez loen en doa kollet e yec'hed; euzus e oa da welout : eun tamm eus e skouarn dehou a oa aet kuit; disvlev e oa e groc'hen war e c'houzoug; gwelout a vis goude e oa ivez bouzar-sorol.

— Mont a ra mat ganeoc'h, Gwilhou?

— Evel-evel, na mat na fall, 'vit petra hoc'h deuet?

— C'houi a oar, a-walc'h; hag ar bromesa ho poa graet d'in e-kichen an targoz koz, du-hont, poent eo he seveni.

Tenna 'reas eun huanadenn hir ha truezus.

— Me grede, emezañ, edos kelaouer er *Sutig Paper* ha nann e *Feiz ha Breiz*. Perak eta e kavan war niverenn miz mezeven ar gelaouenn-se eun hekleo eus ar gaozeadenn am boa ganit en deiz all?

— Va Doue, n'oan ket evit mirout da rei da dañva da lennerien vat ar gelaouenn-se eun istor ken marzus hag hoc'h hini. Me 'zo er *Sutig Paper* evit gounit va bara hag e *Feiz ha Breiz* evit va flijadur.

— Lavarout a rin d'it pep tra, ha koulskoude n'out ket dellezek.

— Ha perak 'ta?

— N'ac'h eus ket a soñj? N'ac'h eus ket va anvet *bleiz*, end-eeun evel ma ra al loened milliget se a anver *tud?*

— Me ranke lakaat ger evit ger ar pez a zezrevellas d'in Alanig, met hastit afo, en an' Doue, rak preset oun.

— Ma, ma, selaouit neuze.

Hag heñ, gant eur vouez c'hlac'harus da gonta e droiou.

« Diskennet da strad ar puñs, hag al louarn pignet d'an nec'h e welis raktal va fazi. Evel ma c'hellit kredi ez is ruz-glaou gant ar gounnar hag e sakreen war holl lern ar bed. Da genta e klaskis skrimpa gant ar chadenn. Poan gollet. Gwella tra da ober e oa chom en traon ken na deufe unan bennak da gerc'hat dour diouz ar *mintin*. Hogen, yen e oa an dour, hag evelse e rankis chom war ar sailh, ar pez n'oa ket aes kenañ.

Nebeut goude kan ar c'hilhog, setu Marc'harid — Doue d'he fordono — Marc'harid Perveilh o tont da glask eur saillad dour — evit ober he c'hafe, pe evit kemmesk gant al laez, moarvat.

Huanadi a rankas meur a wech hag e tlee kredi e oa gwall bounner ar sailh er mintin-se, pe gwall izil he divrec'h da vihana.

Hogen, na peger spontet ne voe ket hi ouz va gwelout o tapa krog er vardell hag o lammout er-maez.

Strafuilhet-krenn e lezas ar sailh da vont en-dro d'ar goueled hag e redas kuit en eur grial forz he buhez. Ken strafuilhet all, me ne ouien e pe du trei, hogen, an holl a zeredas gant ferc'hier, filc'hier, bizier, ha me oar petra c'hoaz. Hag ar pez a zo ar gwasa, Cheun Hadirvin hag a oa bet o welout al lindagou stignet gantañ er c'hoad da dapa gedon pe gonikled a dremene e-biou eno, hag o klevout ar safar hag ar cholori e teredas raktal, e gi d'e heul. Neuze, avat ne varc'hatis ket: kemer a ris va ziz evit lammout dreist ar c'hae : hogen, tonkadur a walleur, elec'h koueza en tu all, setu ma kouezis war greiz va c'hof war ar spern; e gwirionez n'am boa ket re a zroug, ha gant

eul lamm all e voen dreist. Gwasa pez : edo ar c'hi em c'hichen o chilpat.

Penfollet kaer, setu me o vont dre douez an drez hag an drein hep gouzout ez vat da belec'h, ar c'hi atao war va lerc'h. En va redadenn foll, avat, n'ouzon dare dre be vurzud va fenn a yeas etre daou vod keuneud. Sacha, bounta 'ris. En aner. Ar c'hi a oa harp ouzin, sailha e rae gant va feskennou, va c'hostennou, va fenn, aiou! setu aet an hanter eus va skouarn gantañ. Gwelout a vit e labour (hag e-pad se Gwilhou a ziskoueze d'in e ziskouarn). Neuze e teuas d'in eun nerz dreist: sacha a ris a-grenn, diou, teir gwech... dont a ris kuit, hogen kroc'hen va gouzoug a chomas stag, ha, va fenn ruz holl eo e tec'his kuit, ken buan hag an avel pe ar gurun ma kavit gwell. Ar c'hi a heuilhas eur pennad, prim avat, a gav d'in ez eas war e giz, skuiz, emichañs.

Redek a ris c'hoaz e-pad pell amzer; erfin e kouezis, faez ha skuiz-divi... semplet... Pa zihunis edo va mab Abgwilh em c'hichen, o floura d'in va c'hroc'hen. Kinnig a reas d'in mont d'ar gêr, ar pez ne blije ket kalz d'in, avat, rak Alan a deufe, a dra sur d'en em asuri ha marvet e vijen; mont a ris da veva en eun toull dindan roc'hell ar C'Had da c'hortoz beza pare. E-keit se, va mibien o doa savet an ti-mañ, e-lec'h ma teujomp da chom dioustu goude hag amañ emaomp atao. Unnek e vezimp da viz eost a zeu, o c'hortoz bemdez amzer ar veñians. Hogen, dont a ray, dont a ray, rak fellout e ra d'in... »

▼

En eur lavarout kement-se e vouez a grene, ha daelou puilh a rede war e zivoc'h.

— Peur eta e vo ar prosez bras?

— N'ouzon dare c'hoaz; kaset eo ar paperiou d'al lez-varn; en diskar-amzer a zeu marteze.

— Chañs vat d'eoc'h!

— Salo r 'am befe!

— War-se, mall bras eo d'in mont en hent. N'hoc'h ket re walleürus amañ evelato?

— Nann, da! ha bep sizun, va mab hena Abgwilh a zegas kazetennou d'in da lenn. War-se am boa digoret an nor ha lakaet keflusker va marc'h-tan da drei.

— Kenavo d'eoc'h, Gwilhou, ha chañs vat!

— Kenavo d'eoc'h ivez!

▼

Ha me en hent etrezek Plouneblec'h evit sevel va fennad-skrid d'ar *Sutig Paper*. A-benn seiz eur pep tra a oa echu, hag ar *Sutig Paper* kaset d'ar voulerez.

Kempennet am eus gwelloc'hik ar pennad mañ evidoc'h c'houi, lennerien *Feiz ha Breiz*. Doareou ar prosez a zisplegin d'eoc'h ivez en o hed, mar gellan.

GELDUIN DEWI.

KELOU EUS AN EUR ZIWEZA. — P'edon oc'h adlenn ar pennad-mañ evit gwelout ha ne chome ket re a faziou ennañ eo degouezet paotr al liziri, gantañ eur bern kelaouennou ha kelc'hkelaouennou evidoun. En o mesk e welis raktal « *Kelc'hgazetenn Lez-Varn e veurdeḍ Leon unnek war 'n ugent* » hag hen displegis da genta, na petra 'ta, o klask gouzout eur c'helou bennak : ne oan ket faziet. Setu petra lennis.

« 28 a viz du 1930 hag an deiziou warlerc'h — An ao. Gwilhou Bleiz enep d'an ao. Alan al Louarn. Abeg: Falloni Alan e-keñver Gwilhou.

Tamallourez: *an it. Houc'houc'hou Kaouenn.*

Difennour : *an ao. Marzin ar C'haz.*

Testou : *an it. Bleiz; Abgwilh, Lost Moan; Skouarnhir,* he mibien; *Lagad-Arc'hant,* ar c'hi; *Gaskouvig,* ar c'haz; *Frimoanez,* ar gaerell; *Kludeda,* ar yar;

Yann, ar c'hilhog; *Per*, ar c'honikl; a roio testeni evit Gwilhou.

— *Mokoz*, ar pemoc'h-gouez; *Kanleounour* ar vel-c'houedenn; *an it. Louarn*, a roio testeni evit Alan.

Unan eus brasa prosezou ar bloaz, dispar gant an ao. Breutaer Marain, unan eus gwella alvokaded ar Rouantelez...

Digor d'an holl. »

Eul levr brezonek nevez evit ar skoliou

A-benn diwez miz eost e vo moulet e ti *Gwalarn* eul levr brezonek aozet a-ratoz evit ar skoliou. « *Marvailhou ar Vretoned* » eo ano al levr-se. Kavet e vo ennañ pennadou-lenn ha barzonegou.

Graet eo al levr-se da glota gant ar roll-kelenn embannet gant an Aotrou Duparc, eskob Kemper ha Leon. Ar pennadou hag ar barzonegou a zo bet dastumet, an darn vuia anezo, e boaveziadou « Kroaz ar Vretoned », kelaouenn goz an Aotrou Vallée.

Ar brezoneg a zo brezoneg ar bobl. Hogen reizet eo bet hervez an doare-skriva unvan a vremañ. Notennou a zo bet lakaet da ziskleria ar geriou diaes.

Evit al levr-se, *Gwalarn* a c'houlenn skoazell an holl Vretoned a youl vat. Kasit ar profou da gef « *Brezoneg ar Vugale* », d'ar chomlec'h-mañ: Gwalarn, B. P. 75, Brest (C. C. 96-38, Roazon). Pep prof, bras pe vihan, a vo degemeret gant anaoudegez vat.

An " *Assurances sociales* "

Yann. — Ac'hanta, Per, klevet ez peus ar c'helou kaer ? Hor c'hannaded, du-hont e Pariz, o deus dofet...

Per. — Eur vi ?

Yann. — Ya ! c'houec'h kant int bet en em laket da ober ar pez a ra va yar zu me bemdez.

Per. — Ha petra ' oa er vi-ze ?

Yann. — Eul lezenn, paotr paour, lezenn nevez an « *Assurances sociales* » ; kerkent ha m'eo bet anavezet eo bet lezhanvet al lezenn foll ; gwellaenn a zo bet degaset enni, eun tammig, hag en hent-se, e lec'h kaout 100 lur da rei d'ar c'houarnamant n'ez pezo mui da rei nemet 99 hag en dizro ez pezo... al loar. Gant da arc'hant e vezo gellet, m'oar vat pinvidikaat tud ar c'hresteiz. Paour kaez tud! Rivinet int bet gand an dour beuz, dre zotoni ar C'houarnamant n'en deus ket gouezet ober ar pez a oa red da virout ouz ar steriou da zic'hlanna. Mil milion, ya ! ya ! mil milion pe eur miliard, mar deo gwell ganez, a vezo roet d'ezo ! Kerz da c'houlenn ouz Bretoned kosteziou Sant Malo, bet rivinet gand an dour beuz warlene, pegement o deus bet ? Mat, n'o deus bet netra 'n holl.

Per. — Asa ! te a zo eur penn fall, 'm eus aoun. Lavar d'in 'ta, te hag a zo gouiziek, petra ranker da gredi ha da ober diwarbenn lezenn an « Assurances soiales » ?

Yann. — Leshanvet eo bet al lezenn-ze al lezenn foll, evel ma 'm eus lavaret d'it, dal m'eo deuet eus ar vi ha leshanvet mat eo bet; evit he lakat da dalvezout e vezo red lakat n'ouzon ket pet mil den all c'hoaz e karg hag an aotroned-ze, e c'helles kredi, ne vevint

ket gant aer an amzer ha piou a baeo, o bevo, ma n'eo ket Yann Gouer eo, adarre, evel atao !

Poan ez peus breman o werza da ed ha da batatez ? mat, ne vezo ket pell an dale, e weli da dailhou c'hoaz o kreski. Keraat a raio an traou eus a ugent dre gant, da nebeuta. Penaos e ray neuze eleiz a dud keiz hag o deus poan breman o kaout o zamm kreun ? Eul lezenn da ober vad d'ar bobl eo a leverer ; petra vije bet neuze ma vije bet eul lezenn da ober droug d'ezi.

Dek gwenneg a vezo diframmet diganez hag unan a vezo roet d'it en dro ; an nao all a jomo e kef ar c'houarnamant.

Per. — Petra 'zo da ober neuze 'ta ?

Yann. — Chom a-grenn, keit ha ma c'helier, hep lakat an hano war rollou al lezenn nevez (1) ken

(1) Al lezenn a zell ouz daou rumm dud. Darn *a dle* hen heulia ha darn all *a c'hell* hen heulia. Kement hini a zo o servicha a dle heulia al lezenn adalek an oad a drizek vloaz betek e bemp bloaz ha tri ugent.

Ar penn-tiegez, e vugale hag e gerent, ma n'o deus ket a goumanant n'eo ket red d'ezo heulia al lezenn; an derveziourien ne 'z eont ket da zervezia epad ouspenn tri miz er bloaz n'eo ket red d'ezo heulia al lezenn ken nebeut.

Pa ranker plega d'al lezenn eo red goulenn en em staga ouz kef « Office Central » Landerne, la Caisse régionale de Secours Mutuels Agricoles *ha kemerout neuze en ti-ker, ar paperiou a zo red evid al lezenn. Sekretour an ti ker a dle rei sklerijenn da gement hini a deu d'e gaout red eo diouall, avat da veza laket er zac'h. Lakat ar plac'hed hag ar mevelien da zina ar baperenn a zere outo. Lavarout e fell d'eoc'h* evid ar retred *en em lakat e* « Société de Secours Mutuels agricoles de Landerneau » *hag* evid ar risklou *e* « Caisse Centrale de Secours Mutuels agricoles, 8, rue d'Athènes, Paris.

na vezo kempennet da vat ha savet diouz doare ar goueriaded ha, dreist holl labourat a-zevri da gaout dre Vreiz a-bez kannaded nevez, tud a urz ha tud a spered, hag a vezo gwir Vretoned, rak betek hen ar re a zo, ma 'z eus tud a zoare en o zouez, evit Bretoned vat n'eus ket kalz a dra zur pe n'eo ket anat ; re a aoun o deus rak o skeud.

Petra o deus graet evit herzel ouz priz an ed hag ar patatez da ziskenn ?

Prezeg !

Petra o deus graet pa c'houlenne an A. Bergey ma vije digoret doriou skoliou ar C'houarnamant d'ar provanseg, d'ar flamankeg, d'an elsaseg, d'ar c'hatalaneg, d'ar baskeg ha d'ar brezoneg ?

Tevel !

Tevel ha prezeg a c'hell beza mat, met n'eo ket a-walc'h atao.

Red eo eta d'eomp dibaba piz, hiviziken, da vont e karg, tud hag a ouezo ez int bet hanvet gant Bretoned hag a ouezo lakat gwiriou sakr hor Breiz da veza anavezet e pep lec'h ha dreist holl e Pariz ! Ne gav ket d'it, Per ?

Per. — Eo ! Eo ! Yann, ha tud evelse, pa ouezint lakat ar wirionez da skedi, evel an heol, dirak o c'henvroïz, ne vezo ket diaes d'ezo chacha d'o heul an holl Vretoned ha souezus e vezo ar wellaenn a deuio neuze er vro.

Yann. — Pe her gwelimp pe n'her gwelimp ket, an amzer-ze a deuio, n'em eus ket a aoun ouz hel lavaret !

Per. — Ya ! ya ! ha me her c'hred ivez, Per, rak ar gwir a zo trec'h d'ar bed !

Olier CHEVILLOTTE.

Chapel Sant Kom e Sant Vik (1)

Pa 'z aer eus a Gemper da Graozon, dre Lokronan ha Plonevez-Porze, e kavit e tu kleiz an hent, etre Plomodiern ha Sant Vik, eur chapel goz e weler he zour o sevel a-uz d'eur bodad gwez, harp e mor Douarnenez, en dra m'ema dirazoc'h, en tu dehou, Mene-Hom o tispaka e dri gern noaz: ar yed, ar yelc'h hag ar minig.

Ar gristenien vat o deus savet ar chapel-ze eno o deus bet c'hoant, sur a-walc'h, da rei d'ezi, da batron, eur zant hag a vije e hano dem-henvel ouz hitron, eur zant hag a vije e hano dem-henvel ouz hini ar menez tosta. Ar ger *Kom* pe *Goum, combe*, e galleg, a zo eur ger brezonek hag a zinifi traonienn. E Lannilis, ez eus eur prad a hanver *Prad-ar-C'houm*, da lavarout eo Prad-an-Draonienn. E Kemraeg, da lavarout eo e brezoneg Breiz-Veur, eo anavezet mat ivez ar ger *Cwin*, liesder *Cymau*.

An hano a *venez ar C'hom, mene-C'hom, mene-Hom* roet da bennad diwéza ar Meneziou Du dre ma 'z eus eur *c'hom*, e gwirionez, pe eun izelenn vras, etre e zaou gern uhela. An hano-ze a *gom* eo a lakeas, marteze, parrezioniz Sant Vik da zonjal e sant Kom, eur zant hag a zo, gand e genvreur sant Damian, patron ar vedesined hag an apotikerien ha setu aze penaos e teuas heman da gaout é chapel ouz traon menez kaera Bro Gerne.

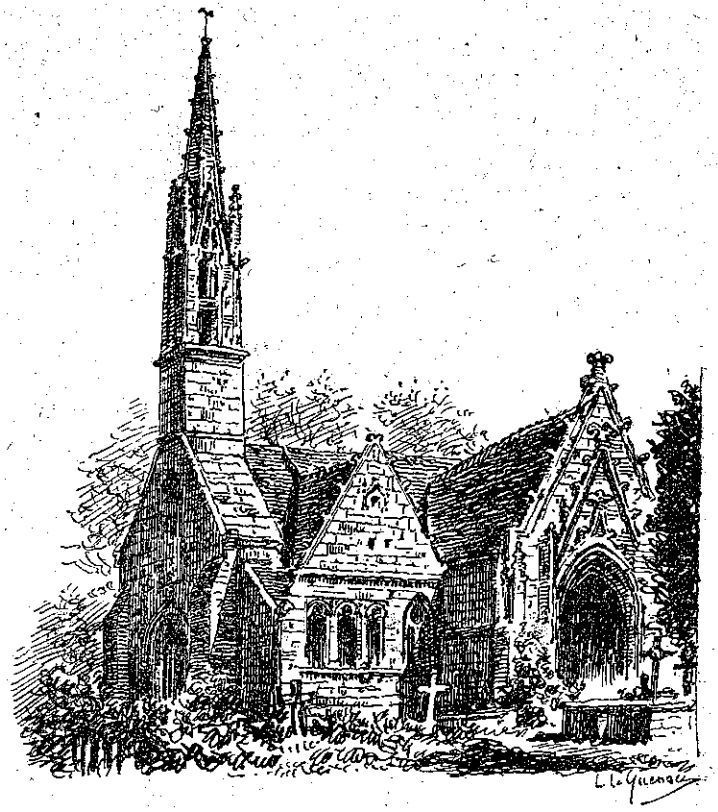

Iliz sant Vik

E mister koz sant Gwennole, savet er XVI^vet kantved, unan eus ar c'hoarierien a lavar :

Menez Com, m'ar chomaff, ne hallaf tizaff ket. hag

(1) Red eo skriva hano ar barrez-man Sant Vik ha nann Sant Nik, evel m'her gra ar C'hallaoued : « E brezoneg, eme » an A. Parcheminou, ginidik eus ar barrez-ze, e vez lavaret » atao, atao Sant Vik, morse Sant Nik. Ha gand ar brezo- » neg eman ar wirionez rak an hano koz oa sant Mic pe » sant Meoc (cf. Lanveoc, Poulmic, Lamic, Tremeoc etc.) » Dom Morice o komz eus eur geriadenn eus Sant Vik a la- » var ema in Porzoed in pago Sant Mic ». « Sant Nicaise a » zo bet roet da batron d'am farrez wardro an XI^vet kant- » ved pa oa ankounac'haet hanoiou sent koz hor Breiz ; ke- » ment-se, evel ma ouzoc'h, a zo bet c'hoarvezet e kalz lec'hiou. »

an dud diwardro pa welont ar *Yed* goloet a vogidell a lavar : « Sell, ema sant Kom adarre oc'h ober krampoez ! »

Ar chapel a zo bras evel eun iliz ha meur a barrez a zo hag a vije lorc'h enno o kaout eun iliz ker kaer. Staga a zo bet graet d'he sevel wardro ar bloaz 1540, hag al labour a zo bet kaset da benn a-nebeudou. E tu ar c'huz-heol ez eus eun tour, beget uhel gand eur gampr ennan evid ar c'hleier.

Leurenn an diabarz a zo graet gant douar. Pevar filier a zo a bep tu d'ar vali greiz. Eul lambrusk a oa gwechall ha warnan e oa bet livet, er bloaz 1694, taolennou buhez sant Kom ha sant Damian. E lec'h e renka pa oa ezomm d'hen ober eo bet lezet da goueza.

Ar skeudennou a enorer er chapel eo re an daou zant patron, ar Werc'hez, sant Sebastian, santez Mac'harit ha santez Barba. E traon ar chapel ez eus eur skoued kizellet, hini tuchentil Rosmadec a oa o maner dem e kichen, e parrez Telgrug. Eur gabelleskob a weler a-zioc'h ar skoued-ze, n'edo ket eno kentoc'h, da gredi eo, hag a dle beza hini Bertran Rosmadec, an eskob a adsavas iliz veur Kemper, er XV^vet kantved hag e weler enni c'hoaz e vez, en deiz a hizio.

Er vered ez eus eur groaz gant skeudennouigou sent en dro d'ezi: en o zouez ec'h anavezer sant Per gand e alc'houez ha sant Kom a zo o kempenn eul louzou bennak en eur beel.

Er prad tosta ez eus eur feunteun gaer hag e ra vad he dour d'ar re se zo troet da gaout poan-benn. Touezia a raer gand an dour-ze dourenn eur blantenn a zav dre eno hag a vez e bleun, e mis gouere hag e miz eost: n'em eus ket gellet gouzout he hano. Ar pardon bras a vez graet da lun ar Pantekost.

Epad amzer an Dispac'h, kuzulierien ti-ker Sant Vik a viras ouz ar chapel da veza gwerzet ; skriva a rejont da Gastellin, da bennou bras an « district » da ziskleria pegement a ezomm o devoa eus ar chapel-ze : « qui nous est *nécessairement né-* « *cessaire* pour le service *du* communauté et des pa- « roisses *voezine.* »

Ar gwasa gaou a zo bet graet ouz ar chapel epad an amzer zivalo-ze eo terri skouejou familhou brasa ar vro a oa livet war ar gwer ; unan evelato a jomas heb beza bruzunet gand ar morzoliou digristen hag oa hini Gwilhou Tyvarlen, aotrou Brenalen, e sant Vik, a veve er bloaz 1536. War ar skoued-ze, livet e glas, e weled eur c'hastell aour; er bloaz 1850 her c'havet c'hoaz ; torret eo bet abaoe.

Epad an Dispac'h, eur beleg ha ne ouezer ket ken e hano a veze, e kuz, oc'h oferenna e Sant Kom hag er chapeliou all nebeuta daremprédet. Chom a rae kuzet wardro Stank-Kelenn hag epad an deiz ec'h en em denne e koajou Kersant, dindan eur varrikenn sanket en douar. Epad an noz e tec'he ac'hano da welout e dud klanv ha da ober ar badiziantou hag an eureujou a veze goulennet outan.

Kristenien vat eus ar barrez a zavas aoun ganto ivez, war a leverer, na vije laeret kleier Saint-Kom d'o c'has d'an teuz da borz Brest; o diskenn a rejont eta, eun nozvez, hag o sanka a rejont, er prad tosta. Pa deuas paotred an dispac'h da ober o reuz ne gavjont netra hag e tizrojont d'ar gêr, en eur gounnari.

Meur a vloaz a dremenas hag an dud o devoa ankounac'haet e pelec'h mat a-walc'h o devoa kuzet ar c'hleier. Eun dervez m'edod o falc'hat, ar falc'herien a glevas evel soniri o tont eus a-zindan o zreid. Ar c'hleier kaez inouet en o zoull-lagenn eo a oa o c'houlenn pignat a-nevez en o zour uhel da strinka o soniou laouen war ar vro. Toulla an douar a voe graet hag

ar pez a glasked a voe kavet hag en deiz ma voe adsavet ar c'hleier koz en o c'hambr vaen e voe graet ur gouel bras e chomas pell hag hir amzer an envor anezan e parrez Sant Vik.

G. P.

Falz sant Kom



Chapel sant Kom

Ar re a zo bet e chapel sant Kom o pardona a dle beza bet souezet o klask gouzout perak ez eus eur falz stag ouz moger ar chapel ; setu aman he istór :

Eun dervez, — pell bras a zo abaoe, rak ar falz a zo debret gand ar mergl, — da genver pardon sant Kom, eun den eus a barrez Ploudiern hag a oa o

chom en unan eus an tiegeziou tosta d'ar chapel, e lec'h mont d'an oferenn evel ar gristenien all, a gavas gwel mont d'ar park da labourat; eur skouer fall e oa e welout; an Aotrou Doue her c'hastizas war an taol ; endra m'edo azevri o labourat e tigouezas gantan skei a dreuz ; e falz a zankas en e c'har ken doun ma n'eo den ebet gouest d'he zenna er maez. Ar c'houer paour a welas en devoa faziet ha daoust pegement a boan en devoa en e c'har e pignas beteg ar chapel d'en em erbedi ouz an daou zant medesin : ar falz a gouezas raktal eus ar gouli; ar paourkaez den, dre anaoudegez vat, her stagas ouz ar voger e lec'h ma c'heller her gwelout c'hoaz en deiz a hizio.

Skridou kosa ilizou ha berejou Breiz-Izel

I. — *E Kleden Kap Sizun*

War moger chapel sant Tremeur, e tu ar c'hreisteiz e kaver ar skrid-man e lizerennou godek:

EN. ENOR. DA DOUE. OUN. CROEAS
DA. SANT. TREMEUR. DA. SANT. UELTAS
EZ. E. OUE. FOUNTET. AN. CHAPEL-MAN
AN. ZUL. KEN. FEST. AN. SPERET. GLAN
OUZIT. BREMAN. AN. DAT. DRE. GONT
MIL. PEMP. KANT. EIZ BLOAZ. HA. TREGONT

II. — *E Plougastell-Daoulas*

A-uz dor chapel sant Adrian, e tu ar c'hreisteiz e lenner :

EN: BLOAZ. MIL. PEMP. CANT. HANTER. CANT. NEMET. UNAN: EZ: VOE: FONTET: AN. CHAPEL: MAN: EN: EIL. SUL. A. MAE: EN: AMSER: MAESTR: HERRY: A. CASTELL: RECTOR: PLOECASTELL: HA: JAHAN: GUERGOZ: DIT: MONOT: GOUERNER: EN: CHAPEL: MA: EN: ENOR: DA: DOE: HA: YTRO: MARIA: A: CONFORT: HA: SANT: ADRIAN:

III. — *E Sant Thegonnec*

A-uz ar porz-bered e kaver ar skrid-man savet er bloaz 1581

ITRON: MARIA: VIR: SICOUR
NI: O: PET: HUANTEC: DON: RECOUR
HUI: EN: QUENTAF: ADVOCADES
EVIT: PECHER: HA: PECHERES

IV. — *Er Merzer*

War ar garnel bet savet er bloaz 1619 e lenner ar poz-man :

HAN: MARO: HAN: BARN: AN: IFERN: IEN
PA: HO: SONCH: DEN: E TLE: CRENA
FOL: EO: NA: PREDER: E: SPERET
GUELET: EZ: EO: RET: DECEDA

Ar poz-ze a zo tennet eus al leor brezonek: Le Mirouer de la Mort savet wardro ar bloaz 1519 gant Mestr Yann an Archer, eus a barrez Plougonven ha moulet er bloaz 1575 e manati Tadou Sant Fransez, e Kuburien, e kichenik Montroulez.

V. — *E Tremaouezan*

War ar garnel e lenner, e lizerennou godek, kement man :

GANT: DOUE: HAN: BET: MILLIGUET: EO
NEP: NA: LAVAR: MAT: PE: NA: TEO

VI. — *E Penc'hran*

War ar garnel e kaver ar skrid-man :

CHAPEL: DA: SA: ITROP: HA: KARNEL: DA LAKAT: — ESQUERN: AN: POBL

VII. — *E Plougonven*

War dour iliz sant Itrop :

AR: BROVIDANC: DRE: LARGUENTE
HO: FOURNISSAN: ER: BAOURENTE
[illegible] CHARITE: UNISSET
EN: DEUZ: AN: ILIS: MAN: SAVET

VIII. — *E Ploubezr*

War moger ar vered a ra an dro d'an iliz:

PEB: EUR: BATER: A: LAVARFET
O: TREMEN: PLOUBEZRE: HO: BEZRET:

IX. — *E Gwikelle*

War ar garnel a oa e kichen iliz sant Velle e oa eur maen hag a zo breman e presbital ar Follgoad hag e lenner kement-man warnan:

1790. AN. ESQUERN. MA. BRUZUNET. O. DEVEZO. CALS. A. JOA. CERTEN. NI. A. RESSUCITO.

X. — *E Konk Leon*

E bered Lokrist, war bez ar Gonidec, maro er bloaz 1838 e kaver ar skrid-man :

Peulvan diskit d'an holl, hano ar Gonidec
Den gwiziek ha den fur, Reizer ar Brezonec
Ganet e Konk ar IV a-viz gwengolo MDCCLXXV
Maro e Paris d'ann XII a viz here MDCCCXXXVIII
Beziet e Konk an XII a viz here MDCCCXLV

Re nebeud en holl a skridou brezonek o deus lezet ganeomp hon tud koz; red eo esperout e raimp gwelloc'h egeto, da vihanan, war ar poent-se.

G. P.

An Tad Maner

1658-1661

(Kendalc'h)

Abaoe maro an Tad Bernard, an Tad Maner a c'hede atao ma vije roet d'ezan eur c'henvreur all d'e zikour. Renerien e Urz o doa poaniet da glask ar c'henvreur-ze ; digaset o doa meur a hini d'ober eun esa, met n'eus ket e pep hini danvez eur misioner. Ret eo kaout yec'hed ha dreist pep tra nerzkalon, feiz krenv, ret eo karet ar boan hag ar binijenn, beza ato prest da gregi laouen el labour. Hevelep tud ne vezont ket kavet dioc'h an dousenn.

A drugare Doue, dont a rae breman beleien eus ar parreziou da rei an dourn d'ezan, hag al labour a gendalc'he da vont war araok. Eskibien Breiz a c'houlenne holl ar misioner da brezeg d'o zud, hag an Tad Maner n'en doa ehan ebet. Eskob Kemper a lavare : « Ne ran nemet presta an Tad d'an eskibien all. Rak ezomm am eus anezan evit va eskopti da genta. » Hag, e gwirionez, dalc'het e veze gantan an hanter eus ar bloaz en e eskopti a Gemper.

E penn kenta eus ar bloaz 1658, e welomp an Tad Maner e eskopti Sant-Briek, e parreziou Plouha, Plehedel, Pleguien. Eus a bep tu e tirede an dud d'e glevet. Kaer o devoa ar visionerien poania, n'oant ket evit kovez an dekved eus an dud a c'hoantae beza kovesaet. « Kaer eo an eost, a lavare ar visionerien; met n'eus ket a labourerien a-walc'h evit eosti ar park. »

D'ar mare-ze e voe digaset d'an Tad Maner eur c'helou eürus gant aotrou n'eskob Treger o tont eus a Baris : « Doktored Paris a gave mat reolenn an Tad

Maner, hag e zoare d'en em gemeret gant ar bec'herien. »

N'oa eta nemet kenderc'hel ha poania muioc'h mui da ziframma an eneou eus daouarn Satan.

Eus eskopti Sant-Briek, an Tad Maner a zistroas da hini Kemper hag a reas misionou e Ploare, Kernevel, Guengat, Pouldergat, araok Pask, war a gredomp. Goude Pask, war goulenn eskob Treger, ez eas, gant an aotrou a Dremaria, d'ober eur mision nevez e Itron Varia 'r Goz Yeodet. Er bloaz araok oa bet c'hoaz mision er barrez, hag an darn vrasa eus an dud o doa dalc'het mat da Zoue. Eur c'halz anezo n'o doa nemet pec'hejou bihan da govez. Santel oant evel leaned ha leanezed en o c'houent.

Eur bec'herez vras a zistroas ouz Doue, Houman, dre he dizurziou hag he skoueriou fall, he doa kollet ive he merc'h. Kement a geuz he devoe d'he buhez diroll, ma koveseas he fec'hejou dirag an holl. En em strinka a reas d'an daoulin dirag he eskob en eur c'houlenn pardon digant an dud a oa bet gwallskoueriet ganti. Gellout a reas lakaat ive he merc'h da zistrei ouz Doue, hag e reas finijennou kalet betek fin he buhez evit paea dle he fec'hejou.

Eus bro Dreger, an Tad Maner a zeuas d'ober misionou e Tremeok, Kerlaz, Juch, Enez Sizun, Itron Varia Quilinen. Enez Sizun a zalc'he mat atao. « Henveloc'h oa, eme an Tad Maner, ouz eur gouent eget ouz eur barrez. »

En unan eus misionou 1658 e c'hoarvezas an draman: « Epad m'edo eur vandenn verc'hed yaouank o teski kana kantikou ar mision, e tigouezas eun den eus Landerne a en em lakeas da c'hoapaat ar merc'hed yaouank en eun doare divalo. Dont a reas da veza mut, hag e chomas mut beteg e varo, c'hoarvezet daou vloaz goude. »

Eur goapaer all, da fin eur mision, en doa diskleriet n'ez afe ket d'ar brosesion hag e tremenfe e amzer, epad ar brosesion, o tebri hag oc'h eva. Antronoz e voe lazet gant eur muntrer.

An holl draou-ze a skoe sperejou an dud, ha brud ar misioner a greske a zervez da zervez.

E 1659, eur c'henvreur, an Tad Poncet, bet e misionou ar C'hanada, e kreiz an dud gouez, a en em ginnigas d'an Tad Maner evit misionou Breiz. Ganet e Paris, ne anaveze ket ar brezoneg, hag ec'h en em lakeas d'hen deski e skolach Kemper.

E miziou kenta ar bloaz 1659, an Tad Maner a brezegas e Perguet (hirio Benodet), ha da c'houde e eskopti Treger, e parreziou Plestin ha Tremel. Distro da vro Gerne, e reas misionou bras e Lokronan, Plogonnek, Plonevez-Porzay, Sant-Karadek, Kergrist-Moellou, Neulliac. Eun dra nevez a voe graet er misionou-ze. Da fin ar mision, an dud a veze pedet da zont eur wech c'hoaz d'ar gador-govez, hag e veze goulennet diganto petra o doa graet evit beza trec'h d'ar pec'hed ha derc'hel mat. Evelse e veze desket d'ezo penaos ober evit chom war hent ar baradoz.

Misionou a voe ive, er bloaz 1659, e Klohars-Fouesnant, Plogoff, Kleden-Kap-Sizun, Mouster e kichen Trebrivan. El lec'h ma veze bet misionou araok, e veze startaet an dud en o feiz; er parreziou all e veze desket d'an dud karet ha servicha Doue evel m'eo dleet.

E Mouster, e teue kalz tud eus ar parreziou all, hag oa re vihan an iliz. En eul lanneg e voe savet eur gador-brezeg. Da fin ar mision e voe plantet eur groaz el lec'h m'edo ar gador-brezeg, ha da c'houde savet eur chapel, chapel, ar Groaz-Nevez.

Er bloaz 1660 e kavomp an Tad Maner e Douarnenez. Gant an Tad Poncet ha beleien all e prezeg e Daoulas, Plougastel-Daoulas, Moëlan, Faou, Rosnoen,

Loperhet, Dirinon. An Aotrou a Dremaria, brevet gant ar skuisder, a rankas dilezel an Tad Maner goude Daoulas, met evelato e c'hellas ober e-unan mision Enez Sizun, ha da c'houde e tremenas ar peurrest eus ar bloaz e Irvillac, Hanvec, Sant-Alar, o kovez, oc'h ober katekiz, o prezeg. Eun dervez edo o vont e prosesion eus Hanvec da Rumengol. Skuiz maro, n'en doa ket a nerz awalc'h evit ober eul leo war droad ha prezeg da c'houde d'ar belerined diredet eus parreziou Kerne ha Leon. Neuze e wiskas eur zoudanenn douget gwechall gant Mikael an Nobletz, hag e kavas nerz awalc'h evit mont da Rumengol hag ober eur brezegenn.

Er Faou e voe kement a dud o tont da gaout ar visionerien, ma rankas ar re-man en em ranna e diou lodenn; eur rummad a yeas da Rosnoen, ar re all a jomas er Faou. Epad ar mision-ze e voe klevet, evit ar wech kenta, an aotrou Tourmel, eur prezeger helavar meurbet, desket bras war ar brezoneg. Gounit a rae an holl galonou dre e gomzou entanet.

E Loperhet an Tad Maner a voe gwall-gaset. Da c'houel Yann oa, 24 a vezeven. An Tad a rene eur brosesion beteg eur chapel da zant Yann Vadezour. Pa erruas, e welas tud o vont da zansal. Edo ar sonerien o vuzikat gant o binviou. Met ar vugale a oa e penn ar brosesion a c'holoas, gant o mouez, trouz ar sonerien hag a reas d'an danserien chom a-zav. An Tad Maner a bignas neuze war eur groaz e kichen ar chapel. Kerkent unan eus ar sonerien, droug bras ennan, o veza ma kolle e zervez, a bignas ive. Klask a reas teurel d'an traon an Tad Maner ha seni gant e venveg. Buan an dud a ziredas da gregi en hailhonze. Met eun hailhon all, eun dijentil, a blije muioc'h an dansou d'ezan eget ar prezegennou, a grias: « Gortozit! Gant va c'hleze me a dreuzo ar prezeger hag ar groaz. » Met ne c'hellas ket tenna buan a-walc'h e

gleze eus ar feur, hag an Tad Maner en devoe amzer da lemmel digantan e armou. Pa voe kaset an dijentil pell diouz ar groaz, an Tad a bignas a nevez hag a reas e brezegenn evel pa ne vije c'hoarvezet netra ebet. « N'e ket gant aon rag ar maro am eus tennet e armou digant an dijentil-ze, a skriv an Tad Maner, met evit miret na vije ofanset Doue. Rak pegen eürus e vijen bet o vervel evel Yann Vadezour, Rak an dans a voe ive penn-abeg eus maro sant Yann-Vadezour. »

En eil lodenn eus ar bloaz 1660, an Tad Maner a reas misionou e Kerne-Uhel, e parreziou Mur, Sant-Guen, Sant-Konnek, Korlay, Kilio, Koz-Varc'had.

O tigouezout er C'hoz-Varc'had evit digeri ar mision, an Tad a gasas e visionerien da di eun itron Fichet, he doa gwechall roet d'ezan digemer. « Va zi a zo d'eoc'h adarre, a lavaras an itron garantezus, met n'am eus mui den da aoza boued d'eoc'h. Va merc'h Janned a zo klanv, en he gwele abaoe seitek miz. » — « Deomp d'he gwelet, » eme an Tad Maner. P'en em gavas en he c'hichen, e lavaras d'ezi : « Setu aman tud digaset d'eoc'h gant Hor Zalver, ha goulenn a ra diganeoc'h aoza o boued d'ezo. Savit 'ta, hag e vezoc'h pareet. » Pa voe aet an Tad eus ar gambr, Janned Fichet a zavas raktal, hag e voe pareet gant Hor Zalver. Epad ar mision, hi eo a aozas boued d'ar visionerien.

Da fin 1660, an Tad Maner a gollas adarre an Tad Poncet, rak heman a voe galvet da Baris hag a zistroas a nevez d'an Amerik. Dre c'hras Doue, eun all a zeuas en e lec'h da zikour an Tad Maner : an Tad Jacquesson. An Tad Jacquesson a oa eul lean eus an dibab, ha desket en doa ar brezoneg.

Dies awalc'h eo lavaret war eün e pelec'h eo bet graet ar misionou e 1661, 1662, 1663. Ar pez a zo sur, e miz genver 1661 an Tad Maner a labouras e eskopti Gwened. Galvet e voe ive gant eskob Raozoun. Met, araok

mont da eskopti Raozoun, e prezegas, er bloaz 1661, e Pouldergat, Poullan, Ploare. Wardro miz mae, ez eas da Raozoun gant an aotrou a Dremaria. Eun aotrou bras, kuzulier e Raozoun, a roas d'ezan 1800 lur evit ar misionou. An arc'hant-ze a en em gave e poent mat rak an Tad Maner n'en doa mui netra en e c'hodell, hag ezomm en doa da veza sikouret.

E Raozoun ar visionerien a en em lakeas da genta da labourat er prizoun hag en ospital.

Er prizoun, epad an diou zizun genta, daou eus ar re falla a zisklerie ne deufent ket d'ober o mision. Ne felle ket d'ezo klevet hano eus Doue. Met ar visionerien, dre o fedennou, a lakeas gras Doue da skei an daou bec'her-ze, hag e teujont ive da zelaou ar prezegennou ha d'en em drei ouz Doue evel ar re all.

An holl a oa souezet e Raozoun o welet torfetourien gounezet evelse ker brao ha ker buan da Zoue.

En ospital ez eas mat an traou ive. An aotrou a Dremaria, anavezet gant an holl dud vras e Raozoun, a veze selaouet gant doujans, rak eun dra souezus oa gwelet eun den eus e renk deuet da veza misioner.

Eus Raozoun, an Tad Maner a yeas da Japel-Janson, gant an aotrou a Dremaria ha pevar visioner all. Chom a rajont epad pemp sizun er barrez, rak ezomm a oa da gelenn an dud. Abaoe pevarzek vloaz n'oa bet graet tamm katekiz ebet. An holl a ziredas da glevet ar visionerien; ar re-man a yeas da welet an holl familhou, hag ar barrez a voe laket adarre e stad vat.

Goude Chapel-Janson, an Tad Maner a brezegas e parrez Guerche gant tadou all eus e Urz, an Tadou Salleneuve, Thierry, Jacquesson.

E 1661 e reas ive eur mision e Bodeo hag Harmoye. En em gaout a reas eno epad eur c'hlenved spontus. An dud a varve evel kelien. Bemdez e veze meur a hini da gas d'an douar, ha pemp pe c'houec'h korf

a veze a-wechou beziet er memes toull. Met holl e voent kovesaet, holl o devoe eur maro santel. « Meuleudi da Zoue evelato, a lavare an Tad Maner; rak, n'eus fors gant peseurt klenved omp sammet, ma varvomp e gras Doue, eo mat. Eun dra hepken a zo ret, savetei an ene. »

Y. U.

Sonit bombard, sonit biniou !

Komzou J. Er Marechal. *Ton.* J.-P. Dantec.

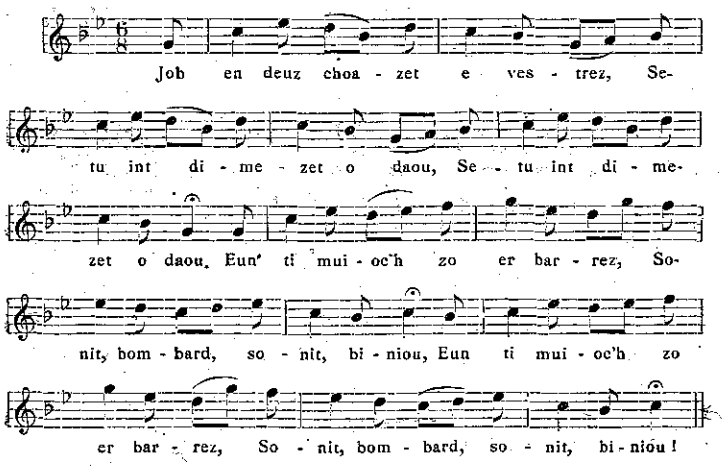

II

Vit ma vo gwarantet an ti,
Diouz an avel hag ar bouilhard
Ni hen harpo ouz hor re-ni,
Sonit biniou, sonit bombard !

III

Endro d'ezan lakomp koad fao,
Hag an ti a vo diouallet,
Diouz an domder ha diouz ar glao
Sonet biniou, bombard sonet !

IV

Hadomp bleunvenn ar garantez
Hed-ha-hed da vein an treuzou
Bleunvenn ar basianted ivez
Sonit bombard, sonit biniou !

V

'Vit plenat leurenn an ti-ze,
Deomp a-vandenn gant hor boutou,
Dansomp hanter-dro ha ride
Sonit bombard, sonit biniou !

VI

Lakomp dero war an oaled
Ha serromp kloz an holl doriou,
Vit ma vo tomm dan daou bried
Sonit bombard, sonit biniou !

KELEIER AR MIZ

GWISKRI

Gouel bras savet gant Bleun-Brug Bro Wened evid enori ar barz ar May, gwechall person Sant Inan, d'ar zul 27 a viz gouere 1930, ha renet gand an Aotrou 'n Eskob Trehiou, Eskob Gwened.

Reolenn ar gouel

10 *eur.* — Dirak bez ar zoudarded maro evid ar Frans, an A. Bodet, eus kanerien Gwiskri, a gano: « *Kroaz ar Zoudard* », savet gand an A. Maréchal, tonet gand an A. Danteg.

10 *eur* 1/2. — *Oferenn-bred,* en iliz parrez, kanet gand an A. ar Villain, person Gwiskri. Prezegenn gand an A. Moren, mestr-skol e kloerdi Plouarmel. A-raok ha warlerc'h an oferenn, kanaouennou brezonek.

11 *eur* 1/2. — Dirak an ti e lec'h m'eo bet ganet an A. ar May, *prezegenn vrezonek* gand an A. Trehiou, Eskob Gwened.

12 *eur.* — *Banvez,* en ti-skol kristen, Priz 12 lur. Epad ar pred e vezo kanet ha prezeget. Ar re o deus soni da vont d'ar banvez a dle kas o hano hag o arc'hant d'an A. Cadou, kure Gwiskri, a-raok ar 24 eus a viz gouere.

1 *eur* 1/2. — *Prosesion* gant bugale, kanerien, gourinerien evid ambrouug an dud da dachenn ar gouel.

2 *eur.* — *Kanaouennou* kaera Breiz-Izel gant kanerien Gwiskri, sant Yann, Pont-Skorf, ar Zent, Pleuigner, Sant-Padern-Gwened, Gourin, ar Faoued, Karnasen.

Prezegenn, gand an A. 'n Eskob Trehiou. Embannet e vezo hano ar mestr en deus bet ar priz a 500 lur hag hini ar skolaerien o devezo bet priziou e labour brezonek ar *Bleun-Brug.*

5 *eur.* — Gourenadeg etre gwella gourinerien ar vro. Epad ar c'hourinadeg e vezo kanet soniou nevez savet evid ar gouel-man.

Embannet e vezo hano ar gouriner aet gantan ar « maout » ha roet ar priziou.

Evit kloza: *Bro Goz* gant an holl.

Wardro 6 *eur* 1/2. — Bennoz ar Zakramant en iliz-parrez.

An eur merket eo an eur nevez.

BLEUN-BRUG GWENGAMP

9, 10 ha 11 a viz gwengolo

Ouspenn ar c'henstrivadegou etre tud yaouank bet embannet e *Feiz ha Breiz* miz mezeven p. 233-236, ar *Bleun-Brug* a zavo adarre eur genstrivadeg all etre holl vugale Vreiz, paotred ha merc'hed ha n'o deus ket c'hoaz a 15 vloaz graet.

Ar vugale o devezo c'hoant da c'hounit ar priziou-ze a ranko

1). — *Lenn,* eur pennad pe bennad e *Feiz ha Breiz* pe er gazetenn « *Breiz* ».

2). — *Kana* unan pe unan eus ar c'hanaouennou renket el levrig nevez : *Soniou Bugale.*

3). — *Respont* d'ar goulennou a vezo graet outo war buhez sant Erwan.

4). — *Diburu,* dindan evor, ar werz : *Ar Mab,* a gaver e pajenn ziweza al levrig *Soniou bugale.* Al levrig-man a vezo kaset, dre bost, da gement hini her goulenno, o skriva da : *M. Paul Raoul,* 11, *rue Algésiras, Brest,* hag a lakaio 2 dimbr a 10 gwenneg en e lizer. Kenstrivadeg Bugale ar Bleun-Brug a vezo graet e skolach I. V. ar wir Zikour, e Gwengamp, etre 9 eur hag 11 eur.

War An Delen, an Abardaez

Sur la Harpe, le Soir

Avec portrait de l'Auteur et Préface de Taldir

Poésies bretonnes, de Charles LE BRAS, accompagnées d'une traduction française littérale. Un volume de 160 pages, 14×19. Prix: 10 francs. — Chez l'Auteur, avenue de la Gare, CARHAIX et par l'intermédiaire des principaux libraires.

DIVINADENNOU MIZ GOUERÈ

I. — Petra dle ober daou briet
A-raok beza dispartiet ?
20 *p. ar r. Degaset gant G. B. Plouider.*

II. — Eur penefi uhel savet
Hag a laka 'n dud da redet.
20 *p. ar r. Degaset gant G. B. Plouider.*

III. — E Pariz emaoun, tud keiz
Hep beza e Bro-C'hall
Ha koulz all emaoun e Breiz
Hep beza e lec'h all.
20 *p. ar r. Degaset gant Louis Floc'h, Plomeur.*

IV. — Ouz skourr eur wezenn
Ez eus pemp perenn :
Ar Mestr hag ar mevel a gemer diou ;
Ar plac'h hag he breur, o tremen ebiou,
A ra kement all
Hag e chom diou all ;
Tudou keiz, livirit d'in-me
Penaos e c'hoarvez kement-se ?
20 *p. ar r. Degaset gant M.-Y. Boulc'h, Gwitevede.*

V. — An douar, hervez lavar an dud desket, en deus daou ugent milion a vetradou a dro; ma vefe gellet lakat eur gordenn, hir a-walc'h, da ober tro an douar ha ma vefe laosket eur metrad, dre holl, etre ar gordenn hag an douar, ped metrad a rankfe ar gordenn-ze kaout, ouspenn an daou ugent milion metrad tro en deus an douar ?
50 *p. ar r. Degaset gant P. C. Daoulas.*

Degas ar responchou da zivinadennou miz Mae, miz mezeven ha miz gouere a-raok ar 25 a viz gouere da : *M. le Directeur du* Feiz ha Breiz, *Plouguerneau, Finistère.*

Ar re o deus gounezet priziou tri miz kenta ar bloaz a zo bet laouen bras eus al levriou kaer a zo bet kaset d'ezo ; gounideien an tri miz all-man a c'hello beza kement a lorc'h enno rak servichet koulz e vezint ha re an tri miz kenta.

66et Bloavez Nnn 8 Eost 1930

Feiz ha Breiz



An A. Herry (1803-1880)

Gouel An Aotrou Herry, e Mellac

D'an 12 a viz c'houevrer diweza ez eus bet hanter kant vloaz abaoe m'eo marvet an A. Herry, person hospital Kemperle ; mignoned ar *Bleun-Brug* o deus kredet e oa eun dra vat kemeret tro eus an hanter kantvet bloavez-ze evit mont da Vellac, e lec'h m'eo bet sebeliet, da deurel eur banne dour benniget war e vez hag en em glevet int evit beza eno, niverus, d'ar 24 a viz eost a zeu, gand, en o fenn, an A. Duparc, Eskop Kemper, a anavezas e-unan, en e yaouankiz, an A. Herry, hag a gomzo anezan, er brezegenn a raio d'an oferenn-bred.

Dereat eo enori ar re a labour a-zevri evid ar feiz hag ar vro kentoc'h eged evito o-unan hag an A. Herry a zo bet unan eus gwella bugale Breiz. Ganet d'ar 14 a viz kerzu 1803, e Mellac, e kichenik Kemperle, Yann-Wilhou Herry, a voe badezet, en dervez warlerc'h ; beleget d'an 31 a viz mae 1838, e voe hanvet da gure e Lesneven d'an deiz kenta a vezeven 1828 ; c'houec'h vloaz e chomas eno ; o veza ma n'en devoa ket kalz a yec'hed e voe hanvet, pa 'z eas ac'hano, da berson hospital Kemperle, e lec'h ma chomas c'houec'h vloaz ha daou ugent, 1834-1880 ; eno ivez eo e varvas d'an 12 a viz c'houevrer 1880.

An A. Herry eo an hini a labouras ar muia, goude ar Gonidec, — 1775-1838 — da wellaat ha da reiza ar brezoneg. Er bloaz 1862, an A. 'n Uhel e kentskrid Santez Triphina a c'halv an A. Herry « le doyen et le chef, avec M. de la Villemarqué,

de l'école celtique armoricaine depuis la mort de M. Le Gonidec. »

En e levr kaer *Le théâtre Celtique*, pp. 163-165, an A. Anatol ar Braz a gomz evelhen diwarbenn an A. Herry :

Il fut dans le mouvement breton de cette époque, une sorte d'Eminence grise. Retiré dans sa petite prébende ecclésiastique où le confinait une santé précaire, il y vivait, dit le vicomte de la Villemarqué, « entre les malades et les livres ». D'action apparente, il n'en avait aucune. S'il travaillait beaucoup, il produisait peu, satisfait uniquement, semblait-il, de mettre sa science de puriste au service de ses confrères en poésie, qu'embarassait parfois la pauvreté de la langue. Nous avons entendu tantôt le vicomte de la Villemarqué proclamer qu'il était très « versé dans l'étude du breton moderne ». Le même dans une notice qu'il lui consacrait, au lendemain de sa mort (1), *lui rendait cet hommage dont on goûtera la saveur : « Il y a peu de jours, il donnait encore une leçon de breton à un membre de l'Institut ». Le membre de l'Institut, chacun le devine, c'était le vicomte de la Villemarqué lui-même. Ce qu'il ne disait pas, mais ce que nous savons aujourd'hui, par une récente révélation posthume* (2), *c'est qu'il n'eût vraisemblablement pas été si vite de l'Institut, sans l'abbé Henry, puisque, sans l'abbé Henry, il eût été fort empêché, n'ayant qu'une connaissance tout à fait insuffisante du breton, de faire servir les matériaux populaires dont il disposait à l'œuvre grandiose qu'il avait conçue. Et certes, il ne s'agit pas de disputer au vicomte de la Villemarqué la gloire d'avoir été*

(1) Le *Publicateur du Finistère*, février 1880.
(2) *Annales de Bretagne*, t. XVIII, p. 321-325.

le créateur et le poète — le très grand poète — du Barzaz-Breiz. Mais encore l'abbé Henry en a-t-il été l'un des principaux rédacteurs. L'aveu in extremis *du vicomte de la Villemarqué ne permet à cet égard aucun doute : C'est l'abbé Henry qui, avec le concours de l'abbé Guéguen, recteur de Nizon, a « établi » les textes du* Barzaz Breiz. *On voit que, pour « une leçon de breton », c'en était une, en effet. Et le « membre de l'Institut » avait toute espèce de raisons, — raisons d'intérêt aussi bien que de sentiment, — pour se montrer plein de déférence envers le prêtre qui la lui avait donnée. De là le rôle considérable joué par l'abbé Henry durant tout le règne poétique du vicomte de la Villemarqué. Il avait beau s'effacer modestement derrière l'homme dont la réputation européenne était un peu son ouvrage, son ascendant sur lui n'échappait à personne, si tout le monde en ignorait les vraies causes. Lorsqu'un affilié de la* Breuriez-Breiz *présentait un manuscrit au vicomte de la Villemarqué, celui-ci demandait le plus souvent: « Avez-vous consulté l'abbé Henry ? » Seul, l'abbé Henry avait qualité pour décider si les poèmes soumis au* pensturier *étaient conformes au canon de l'Ecole, c'est-à-dire rédigés en* brezonnek c'houek, *en breton impeccable, pur de tout alliage français. Nulle production ne devenait valable, aux yeux du clan bardique, qu'autant qu'elle avait reçu cette estampille. Du fond de sa pénombre quimperélégienne, le discret aumônier, d'ailleurs jovial de caractère et « gaulois » d'esprit, exerçait le redoutable sacerdoce d'une sorte de Vaugelas armoricain.*

En eul lizer, skrivet e Kemperle d'ar 27 a viz du 1867, ha moulet e buhez an A. Kervarker, gand e vab, p. 172, an A. Herry, a ziskouez splann

n'eo ket bet savet gantan, na gant den all eus e amzer, ar peziou kaer a zo renket er *Barzaz-Breiz,* al levr brudet a reas ken dillo tro ar bed :

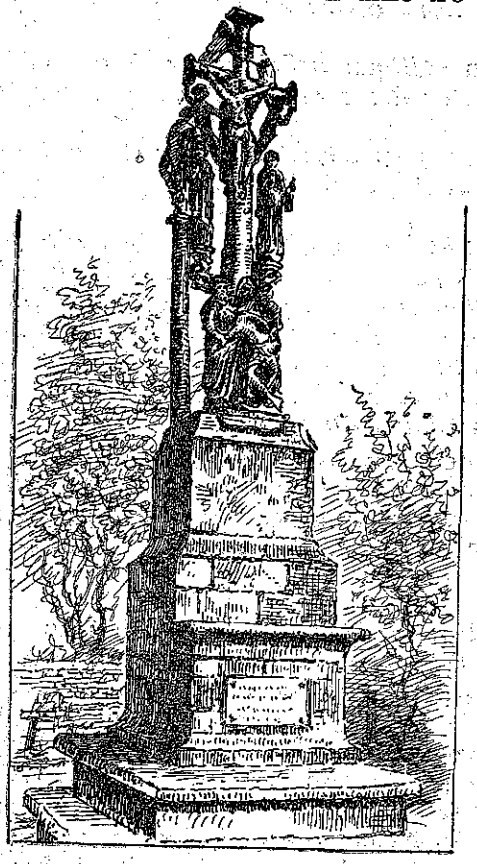

Kroaz bered Mellac

« *Il est de mode aujourd'hui de donner aux*

gens tout en les déchirant, plus d'esprit qu'ils n'en ont. Comment c'est vous ou peut être moi qui avez fait Gousperou ar Raned *Mais je me rappelle que nous avons eu mille peines à la comprendre.*

*..L'*Aouen *celtique a été assez bon pour vous faire chanter des merveilles où vous n'entendiez goutte !*

Tant que nous sommes de Bardes aujourd'hui, pourrions-nous tous ensemble faire le Nomenoiou ?

Quant à la fausse opinion qu'une main malveillante avait fait naître dans la société que j'ai été votre collaborateur dans le Barzaz, *vous savez bien que je n'y ai mis la patte que pour changer quelques initiales où vous vous étiez trompé. Cette opinion n'existe plus, je l'ai combattue et démentie à tout propos...*

Ma n'en deus ket roet an A. Herry an dourn da zevel soniou ha gwerziou ar *Barzaz Breiz* e c'heller kredi da vihanan en deus sikouret an A. Kervarker da wellaat o brezoneg a veze dister alies.

An holl a oar pegen dilezet eo bet hor yez betek an XIX^vet^ kantved ; ar re her c'homzze her c'homze mat dreist, met ar re her skrive her skrive fall mantrus; lennet ho peus, holl, leoriou brezonek ar XVI^vet^ XVII^vet^ ha XVIII^vet^ kantved; n'eo ket brezoneg, na galleg eo a zo enno, met eur yez trefoet ha n'eo ket bet biskoaz komzet e nep lec'h nemed e kadoriou prezeg an ilizou.

Ar Gonidec a deuas gand e c'heriadur hag e yezadur hag a zegasas ar c'hiz vat da skriva ar brezoneg evel m'her c'homze ar re her gouie gwella. An nevezenti-ze, daoust peger fur e oa, a

voe kavet abeg enni ha stourmet outi. Ar Gonidec ne fallgalonas ket ha pa varvas, d'an 12 a viz here 1838, e kavas diskibien, en o fenn an A. Herry hag an A. Kervarker.

Evel ma oa bet stourmet ouz ar Gonideg e stourmjod ivez ouz an A. Herry hag e vrezoneg a c'hiz nevez ; en e gemennadurez d'al lenner a lakeas e penn kenta ar Genes e lavar : « Strif ha brezel a zo enn hon touez, o klask gouzout penaoz skriva ha prezeg hor brezonnek evit ar gwella. Mar gell doareou an Aotrou Gonidec treac'hi var ar c'hiz fall da c'hallega e brezonnek, hep dale ann dud gwisiek a hello lakaat en ho levriou eur prezeg iac'h da digemesk, hag ann dud diwar ar meaz, gwelloc'h desket, ho lenno gant dudi. Eaz e vezo neuze ober levriou talvoudek hag ar C'hallaoued n'ho devezo mui da rebech d'eomp paourentez iez hor bro ! »

Kenta labour a zavas an A. Herry a voe al levr *Kanaouennou santel* moulet er bloaz 1842 hag advoulet er bloaz 1865.

Er bloaz 1843, an Aotrou Graveran, an Eskob gwenn, hel lakeas da genta Rener *Liziri Breuriez ar Feiz.*

Er bloaz 1849 ec'h embannas pennadou kenta ar skritur zakr ; er bloavez 1858, Buhez Hor Zalver Jezuz-Krist ; er bloavez 1863, myster santez Trifina ; er bloavez 1865 e stagas da voula e *Feiz ha Breiz* kenteliou *an Histor zantel* e kaver e fin pep kentel eun diverra anezi e gwerziou: setu aman unan eus an diverraennou-ze diwarbenn labour ar c'houec'h dervez :

Doue en deus krouet ar bed,
Hep labour na danvez ebet ;
Eur gomz hepken a lavaras,
Hag ar bed en em ziskouezas.

Hogen evit lakaat enna
An urz kaer a welomp brema
Hen a gemeras c'houec'h dervez
Evit diskouez d'eomp e furnez.

D'an deiz kenta e voe krouet
Ar sklerijenn hag an Aeled ;
D'ar c'houec'hvet e krouas an den
Korf hag ene diouz e skeudenn.

Doue en doa hanvet Adam
An den kenta krouet divlamm ;
Doue, roas eur wreg d'eza
Hag Adam he galvas Eva.

Hor mamm genta a voe savet
Eus eur gostezenn d'he fried,
Evit ma vijent da jamez
Unan dre ar briedelez.

Y.-W. HERRY.

E vrasa plijadur a gave o lakaat ar skritur zakr e brezoneg ha kontet en deus e-unan penaoz e teuas da garout komzou Doue evel ma rae : « Ne ankounac'haïn biken an nozveziadegou a dremenen, bep bloaz, e serr va eontr, pa deuen d'ar gêr, eus ar skolach. Eur wech ma veze bet lennet Buhez ar Zent ha lavaret ar Bater hag aet an holl da gousket, va eontr a azeze war e skabell en eun tu d'an aoled ha me a gemere eur skaon hag a azeze dirazan, en tu all : « Selaou 'ta, va ni, petra ez peus desket, er bloaz-man, er skolach ?

— Troet hon eus e galleg al levr latin Epitome Scripturœ Sacrœ hag em eus deket ennan eleiz a draou kaer.

Ha neuze ar bugel a gonte ar pez a ouie hag an eontr koz a zelaoue. Maro oa ar goulou, mouget e oa an tan hag ar paotr a gendalc'he da gonta

hag al labourer kristen ne skuize ket ouz e zelaou.

Perak an dra-ze ?

Ar bugel a gonte krouidigez ar bed, istor baradoz an douar, buhez Abraham, Jakob ha Josef hag eleiz a istoriou all ker kaer hag ar re-ze ha kaeroc'h c'hoaz.

— Mat eo, avat, va ni, plijadur a res d'in.

— A ! nag a blijadur ho pije neuze 'ta, va eontr, ma lavarfen an traou-ze d'eoc'h evel m'emaint er Bibl, skrivet ouz sklerijenn ar Spered Santel ; mat, va eontr, ma tigouez ganen beza beleg, eun deiz pe zeiz, me a lakaio an istoriouze e brezoneg, ma c'helloc'h o lenn hoc'h unan, gouestadik ha chom da boueza warno keit ha ma karoc'h.

Dalc'het em eus d'am ger, eme ar skrivagner ha kinnig a ran va levr d'am eontr ha d'e vignoned, holl dud maeziou Breiz-Izel. Ne oufed ket lakaat etre o daouarn kaeroc'h tenzor eged ar Skritur Zakr e kaver enni komzou Doue e-unan.

Kristen mat, lenn al levr-ze, gant doujans ha pleustr warnan noz-deiz.

Pa zavas *Buhez Hor Zalver Jezus-Krist* e klaskjod miret outan d'her moula dre ma oa skrivet e brezoneg re vat ; setu petra skrive war gement-se d'an A. Kervarker, er bloaz 1856 :

Il est temps que vous reveniez au pays pour réconforter un peu votre serviteur, car je crains que notre breton ne s'en aille à la dérive. Ma vie de Jésus-Christ *m'est bien revenue de Quimper approuvée quant à la doctrine, mais bien épluchée quant à l'expression. — M. L. que je croyais des nôtres a été chargé d'examiner mes cahiers, et il l'a fait pendant six mois. Mais dans ses observations il demande que je rejette tous les mots*

que j'ai empruntés à M. Le Gonidec pour les remplacer par les expressions françaises habillées en breton comme vous le savez. Il est vrai que je suis libre d'être ou de ne pas être de son avis et j'use de ma liberté. Cependant sa persistance à combattre ce qu'il appelle la nouvelle école me donne a réfléchir ; surtout cette parole qui se trouve plus d'une fois dans ses notes : « Il importe peu que le breton soit écrit hervez ar reiz *ou non, pourvu que la doctrine soit bonne. »*

Dans mes réflexions, je disais: au lieu de mettre des livres français entre les mains de nos cultivateurs, il vaudrait mieux leur donner des livres bretons great hervez ar reiz. *Et mon Aristarque de noter : effacez* great hervez ar reiz. *C'est aussi l'avis de M. J. Si telle est l'opinion de MM. les Grands Vicaires, nous sommes bien malades, il est inutile d'étudier le breton et j'hésite à faire imprimer mon livre... »*

A drugarez Doue an A. Graveran a roc e skoazell d'an A. Herry hag en eur gemennadurez da veleien e eskopti diwarbenn *liziri Breuriez ar Feiz* e lennomp ar c'homzou a bouez-man :

Nous ne croyons pas sans intérêt d'appeler l'attention de nos bien aimés coopérateurs sur le soin apporté par les Ecrivains Bretons de ces Annales *à n'employer autant que possible que des mots appartenant à la langue bretonne, et à suivre, pour leur orthographe, une méthode rationnelle et arrêtée. L'absence de toute règle et la fréquente introduction d'expressions exclusivement françaises ôtent beaucoup de leur charme aux ouvrages d'ailleurs les plus utiles et les mieux composés et nous croyons que nos pieux laboureurs eux-mêmes apprécient très bien l'élégance et la pureté du langage.*

Dans quelques années, grâce à la multiplicité des écoles, tous, ou du moins le plus grand nombre, entendront la langue française; mais ce sera la langue savante qu'ils parleront aux habitants des villes et aux personnes d'une condition supérieure. Entre eux et dans leurs rapports de tous les moments, le breton demeurera le langage usuel, auquel ils s'attacheront de plus en plus s'il est purgé de tout alliage; si dans ses productions, il substitue aux errements capricieux de chaque écrivain les règles fixées par la pratique et l'assentiment des plus doctes; l'instruction même qu'ils auront puisée dans les écoles les rendra plus sévères sur l'observation de ces règles nécessaires de toute langue écrite ou articulée.

Appliquons-nous donc à les connaître et à les observer pour prévenir le mépris ou la décadence de notre précieux idiome: car sa conservation importe au bien de ce pays : il y a une intime connexion entre le langage d'un peuple et son caractère, ses habitudes, ses mœurs, ses croyances... »

Eskob sant Brieg, an A. David a skrive ivez diwezaotc'h da Rener *Breuriez ar Feiz* e eskopti:

« On peut prévoir et désirer le moment où le français sera plus universellement compris parmi nous ; mais on ne cessera pas de parler le brezonek, *et, à l'heure qu'il est des esprits d'élite, dont nous secondons les efforts cherchent à régénérer et à épurere la langue des vieux Celtes et des premiers saints qui ont évangélisé l'Armorique en la faisant agenouiller devant la Croix.*

Que faire donc ? Suivre l'exemple de nos excellents voisins de Quimper, c'est-à-dire traduire les Annales dans un breton tout à la fois correct et

populaire, avec la seule orthographe de Le Gonidec. »

Ainsi on verra une fois de plus la vérité du proverbe breton : le langage et la foi sont frère et sœur en Bretagne.

Ar brezoneg hag ar Feiz
A zo breur ha c'hoar Breiz.

† AUGUSTIN,
Evêque de Saint-Brieuc et Tréguier (1).

An A. Herry m'en devoa enebourien etouez e genvreudeur a gave ivez, en o zouez, eun nebeud mignoned hag a ouie hen harpa a zoare ; er renk kenta anezo e c'hellomp lakaat ar chaloni Alexandre, ginidik eus a Vontroulez ha bloaz yaouankoc'h egetan : an A. Herry a roe d'ezan d'ar 25 a viz du 1846, ar c'huzuliou mat-man :

« *Tâche de faire plus de progrès dans l'orthographe afin de nous épauler vigoureusement dans nos entreprises bretonnes. Désormais quand le démon des vers te tirera l'oreille, ne rime plus sur des airs français: l'Appollon en bragou braz n'aime pas les rimes mélangées. — C'est égal ! prends courage; j'élèverai pour toi un taureau.* Pollio et ipse fecit nova carmina, pascite taurum ! »

Kaer a zo bet stourm ouz an A Gonidec hag ouz an A. Herry, deuet int brao bras a-benn eus o zaol, rak, en deiz a hizio, skrivagner ebet ne gredfe skriva, na beleg ebet ne gredfe komz eur brezoneg ker galleget hag hini *Buhez ar Zent* Marigo pe *Heuriou ar Bris* ; arabad eo eta d'ar Vretoned ankounac'haat nag o labouriou nag o anoiou; labouriou hag anoiou int hag a dle padout da virviken.

Y.-V. PERROT.

(1) *L'Armorique du* 11 *mars* 1865.

An Tad Maner

1658-1661

(Kendalc'h)

Distro da Gemper goude misionou Bodeo hag Harmoye, an Tad Maner, bet etouez tud klanv, a gouezas klanv ive. Dinerzet holl oa, hag ar re a oa war e dro a zonje d'ezo edo ar maro o tont d'ezan. Met parea a reas gant sikour ar pedennou graet evitan hag ar bloaz 1662 a voe adarre eur bloaz mat evit ar misionou. Trizek mision a voe graet e eskoptiou Kerne, Gwened ha Raozoun.

An Tad Maner a brezegas, er bloaz-ze, e Plevin, ar barrez ma tlie mervel enni ugent vloaz diwezatoc'h. Galvet oa bet er barrez-ze gant eun itron, Louiza Huby, intanvez an aotrou a Gerlouet, gouarner Keraez. C'hoar oa d'an Tad Huby, Jezuist brudet dre e zantelez.

Ar misinoer a bareas eno eun den yaouank perc'hennet gant an drouk-spered, en eur lakaat war e benn kloc'hig Mikael an Nobletz.

E Bannalek, e c'hounezas evit mat da Zoue baron Quimerc'h hag en e glenved diweza e preparas anezan da vont dirag e Varner.

Epad mision Trebrivan, e varvas, etre diouvrec'h an Tad Maner eun Aotrou bras a feiz krenv, de Pennannec'h de Kerjégu. Heman en doa roet leve evit sikour ober misionou e Breiz, hag e voe test, araok, eus ar vad digaset er vro gant ar misionou.

Goude Pask, an Tad Maner a labouras e eskopti Raozoun, hag e voe graet eur mision bras ha kaer e kear Fougères. Ne voe espernet, netra evit lakaat ar mision da zougenn frouez. Gant an Tad Maner ez

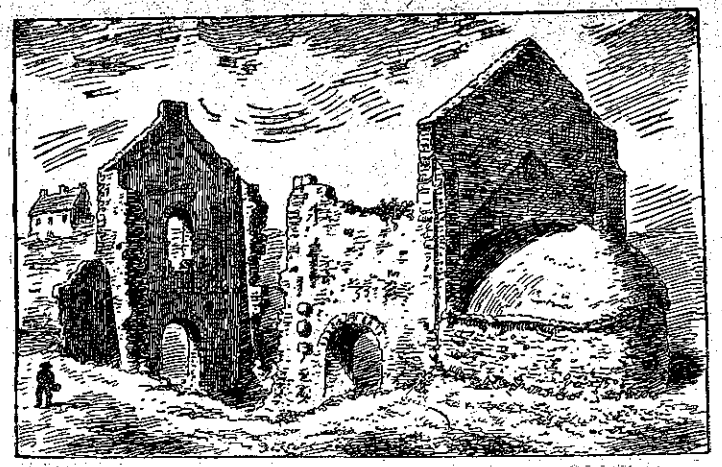

Iliz koz Enez Vatz, e prezegas enni an Tad Maner

oa beleien eus an dibab, an aotrou a Dremaria, personed Mur hag Ergue-Armel, ha Jezuisted desket bras, deuet eus skolachou Raozoun ha Gwened. Eus ar parreziou tro war dro e tiredas an dud da Fougères, an aotrou person en o fenn, evit heulia ar mision. Ken niverus e teuent, ma n'oa ket a lojeiz da rei d'ezo e tiez kêr. Ret e voe sevel teltou war ar maez. Meur a hini a c'hede daou zervez ha diou nosvez e kichen ar gador-brezeg, hep kemeret pred ebet.

An dud a en em skuize, met ar visionerien a en em skuize muioc'h c'hoaz. Meur a hini a bakas eno o maro, evel an Tad Lochet, eus Raozoun, an aotrou Landry, person Ergué-Armel ; o daou e varvjont nebeut derveziou goude ar mision.

Eus Fougères, an Tad Maner a gasas e visionerien da barrez Saint-Georges-de-Reintembault, ar barrez ma c'hanas enni. Pell amzer a oa abaoe n'oa ket bet e Saint-Georges. En dro-man e teue evit meur a zer-

vez, evit prezeg an Aviel d'e genvroïz. Lavaret e vez n'eus den hag a vije profed en e vro. Al lavar-ze ne voe ket gwir evit an Tad Maner. An holl hen digemeras gant joa ha doujans hag a zelaouas e brezegennou gant evez ha feiz. Ar re goz eus ar barrez a lavare : « Ya, hen eo ! henvel atao ouz ar pez m'oa ez vihan. Evelse eo e lavare ar pedennou er gador-m' em' an enni breman o prezeg d'eomp. Ni a lavare e vije bet mab Izaak Maner eur prezeger bras, eun abostol helavar. Deuet eo da wir. » Hag, o komz evelse, ar re goz a ouele.

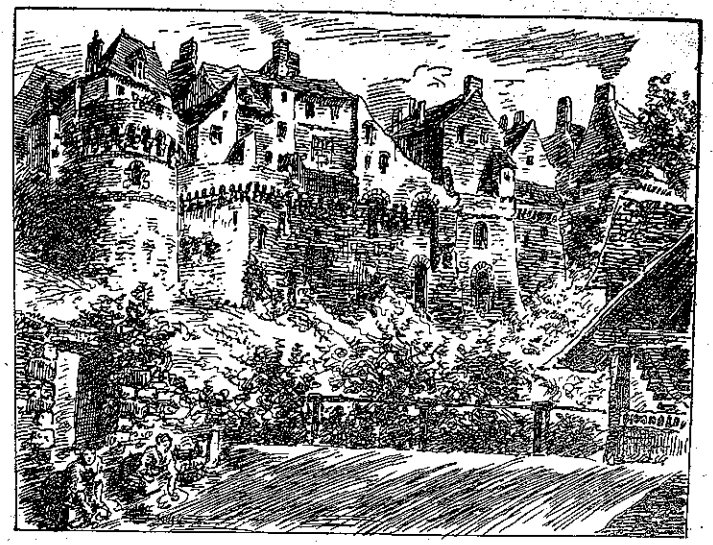

Ker Fougères el lec'h ma prezegas an Tad maner

An holl a ziredas d'ar mision ha kalz gwellaenn a zeuas er barrez.

An Tad Maner n'helle ket tremen en e barrez hep skuilh bennoz Doue war ar re walleürus, evel ma rae er parreziou all. Eun deiz, e welas eur vamm o tre-

men dre an hent gant he bugale. Unan anezo a oa livet fall, en doa bec'h o vale. « Setu aze eur bugel hag a zo sempl, emezan. » — « Ya, eme ar vamm, abaoe tri bloaz ne ehan ket an derzienn gantan, ha n'eus louzou ebet evit her paera. » — Ar gwella medesin eo c'hoaz an Aotrou Doue », a respontas an Tad. Hag o tenna eus e c'hodell buredig Mikeal an Nobletz a oa enni eol bet dirag aoteriou sent Breiz, e reas eur groaz gant an eol-ze war dal ar bugel Kerkent an derzienn a guiteas heman, hag adaleg neuze ne grogas mui ennan.

Evit kloza ar mision ha derc'hel sonj, e voe savet eur groaz vaen, unan gaer, war douarou an Tad Maner, tost d'an ti m'oa bet savet ennan.

E fin ar bloaz 1662 e voe mision e Motreff hag e Plusquellek. E 1663 e c'hellomp konta misionou Kernevel, Karnoet, Sant-Thurien, Bonvel, Elliant, Enez-Sant-Martin ar Prajou.

Ne gomzimp nemet eur mision Douarnenez. An Tad Maner a zirede atao d'ar barrez-ze gant plijadur, rak abaoe prezegennou Mikael an Nobletz, an dud a zalc'he eno mat da Zoue. Ar mision a voe klozet gant eur brosesion eus ar re gaera, a ziskennas eus Ploare da Zouarnenez. Bez ez oa tud o terc'hel plas Hor Zalver, ar Werc'hez, sant Jozef, ar bastored, an Tri Roue, sant Yann Vadezour, Herodez, ar merc'hed santel war hent ar C'halvar, ar zent, ar zentezed.

Goude ar brosesion, an Tad Maner, war urz an aotrou 'n eskob, a c'houlennas, digant ar re holl o doa bet eur c'hras bennak goude pedi Mikael an Noblets, dont d'hen diskleria.

Buan e voe gwelet peger braas oa galloud Mikael an Nobletz, rak eus a bep tu e teue testou da ziskleria ar grasou o doa bet hag ar burzudou a oa digouezet.

Evit derc'hel sonj eur e vestr santel, an Tad Maner

a c'hoanteas sevel eur chapel war an ti ma vevas ennan Mikael epad 23 vloaz. Ar veleien hag ar bobl a enebe, gant aon na vefe rannet ar barrez. Met an

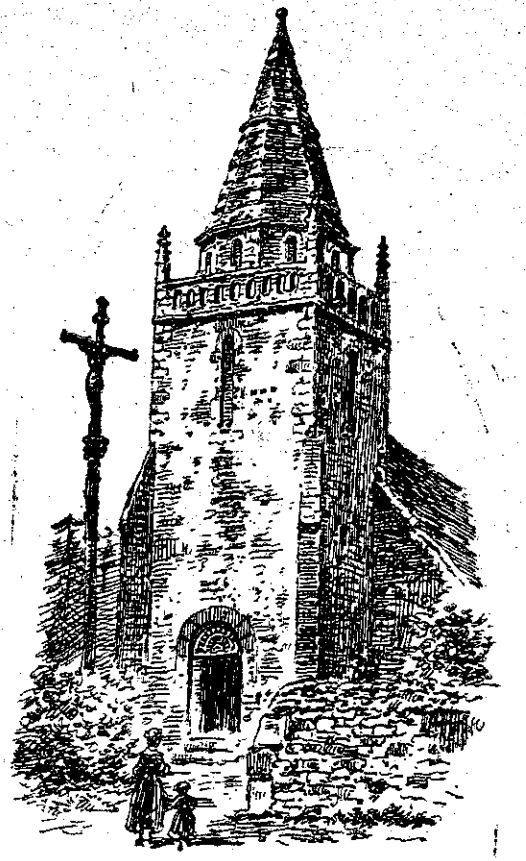

Iliz Kernevel e prezegas enni an Tad Maner

aotrou 'n eskob, Ronan al Louet, a roas harp d'an Tad dre anaoudegez evit Mikael an Nobletz, rak hen

ive a oa bet pareeet e ti ar misioner. Oajet a 83 bloaz, n'helle mui bale na chom en e zav. Goulen a ras beza douget beteg ti Vikael. Kerkent e c'hellas poueza war e dreid hag ober eur gammed bennak. Antronoz e klevas an oferenn war e zaoulin. Dont a reas nerz en e izili, hag a nebeudou e c'hellas ober labourou e garg, lavaret an oferenn, rei sakramant an Urz, mont dre an eskopti da rei ar Gonfirmasion. Da fin ar bloaz, e kanas teir oferenn Nedeleg e iliz-veur Sant Korantin.

Ar chapel a voe savet en enor da zant Mikael. Arc'hel, p'e gwir ne c'helled ket sevel en enor da Vikael an Nobletz. Eur vaouez vat, Anna a Gernafleen, a brenas an ti hag an douar a oa ezomm. Met arc'hant, n'oa ket : seiz lur hepken ! Hag an Tad a oa nec'het. Met, aliet start gant Katell Danielou, e lakeas kregi el labour. E tri dervez e teuas d'ezan 1.100 lur, hag epad ar bloaz kenta 7.000 lur.

Ar maen kenta a voe benniget d'an 12 a viz eost 1663. Epad al lid, hep ma vije doare glao, e voe eun tarz kurun bras, a spontas an dud. Kalz a grede oa kouezet ar gurun war di Vikael. Met n'oa ket.

Al labour a yeas buan war araok, hag ar chapel a voe savet. Hirio e c'heller he gwelet atao e Douarnenez. N'eo ket bras, met kaer eo.

Y. U.

Gwerz Santez Anna ar Palud

(*bet kurunet d'an* 31 *a viz eost* 1913).

War don Kelven.

I

Diredet omp gant dudi,
Itron santez Anna,
D'ho kwelet ha d'ho pedi,
En deiz benniget-ma ;
Deiz kaer, deiz a levenez
A lak ar joa e Breiz
Ha kalon tud ar barrez
Da dridal en o c'hreiz.

Diskan :

Santez Anna ar Palud,
Hor mamm hag hon Itron,
Holl hizio, ni ho salud
Hag ho ped a galon ;
Mil bennoz d'an deiz santel
M'ho kwelomp a-nevez
Kurunet e Breiz-Izel,
E Palud Plonevez.

II

Goude ma voe sebeliet
E kreiz islonk ar mor,
Ker Iz, ar ger villiget
Perlezenn an Arvor
Grallon 'roas Rumengoll
D'an Itron Varia
Hag ar Palud, en digoll,
D'hor Mamm Santez Anna.

III

Breiz-Izel eo ho leve
Ha bepred e chomo,
Ni vezo ho pugale
Betek eur hor maro ;
En hor c'halon asamblez
Vo moulet, en dounna,
Gant ano dous ar Werc'hez
Ano Santez Anna.

IV

Kentoc'h oac'h hor patronez
Hor mamm hag hon Itron,
Brema oc'h hor Rouanez,
Er Palud 'ma ho tron,
Ha goude hini Gwened
Ken brudet e pell bro
Skedusoc'h ne vo gwelet,
E Breiz, na tro war dro.

V

Savet e kreiz an tevenn
Na kaer eo ho chapel !
Ar pardoner zo laouen
Pa hen gwel eus a bell,
Kelc'het gand ar meneziou
Ha mor Douarnenez
Dindan bolz aour an nenvou
N'he deus ket he farez.

VI

Ama dirak ho skeudenn
Gwechall hon tadou koz
A gare dont da c'houlenn
Ho skoazell, ho pennoz ;

War o lerc'h, o bugale
Dre o roudou santel,
A gendalc'ho da vale
Ha d'eoc'h a vo fidel.

VII

Ar zonj eus ar burzudou
C'hoarvezet er Palud
A zo ' dreuz ar c'hantvejou
Chomet beo 'touez an dud,
Burzudou hag a ziskouez
Ez eo ho kalon tomm
Ho peus bet atao truez
Ouz an dud en ezomm.

VIII

Drezoc'h o deus rekouret
Klanvourien ar pare
D'an dud dall ho peus rentet
Ar gweled adarre,
Hag eur werz koz a lavar
Ho peus, Santez Anna,
Memez chas klanv, e kounnar,
Laket da argila.

IX

Ho chapel 'zo war an ôd
'Vit diouall an Arvor,
C'houi eo nerz ar martolod,
E eil steredenn vor,
Dalc'hmat a-raok kimiada,
Eus ar gêr hag e dud
E rai eur sell diweza
Etrezek ar Palud.

X

Pa welo er Gornaoueg
Ar barr du o sevel,
Pa vervo 'kreiz ar c'herreg
Ar mor gand an avel,
Ar martolod reuzeudik
E lec'h chom da grena,
A raio eur bedennig
D'e vamm, Santez Anna :

XI

« Va sikourit, mamm dener,
Da dremen beg ar Raz
Va bagig a zo dister,
Hag ar mor a zo bras ;
Diarc'hen ha diskabell,
Itron Santez Anna,
Me ' raio tro ho chapel,
Pa 'z in da bardona ! »

XII

Kendalc'hit, o mamm zantel,
Da ziouall ho pro Vreiz,
Kuzit e pleg ho mantell,
Ho tenved ouz ar bleiz ;
Ra gresko ar feiz kristen,
Bepred en hor c'halon,
Sounn ha start 'vel an dervenn,
Enor hor c'hoajou don.

XIII

Niver an dud dizoue
A gresk atô e Breiz,
Brezel a rêr da Zoue,
D'e Iliz ha d'hor Feiz
Hor sikourit en enkrez,
Ho prec'h a zo nerzus
Dre ma 'z oc'h mamm d'ar Werc'hez
Ha mamm goz da Jezuz.

Bleiz Neved.

KANAOUENNOU BLEUN-BRUG 1930

20 real hebken ar pez — 22 real, dre bost. O goulenn ouz an A. Paul Raoul, Administrateur de l'E. S. I., 11, rue Algésiras, Brest. — C./C. 15.916, Rennes.

Faziou da zivanka el levr-man:

Chœur à 2 voix, page 12, 3e ligne, 2e mesure de l'accompagnement, note de basse *ré si do.*

Soazig page 14, dernière ligne, 1re mesure, partie d'alto *sol fa fa mi mi.*

Même mesure soprano, dernière note si.

Chœur à 4 voix, page 20, 3e ligne, 2e mesure, *basse*, dernière note *do* au lieu de *mi.*

Page 21, 4e ligne, Ténor 1re note de la 2e mesure *si* au lieu de *do* même page 5e ligne, Soprano 3e mesure *la* au lieu de *si.*

Kefridi ar vaouez diwar ar maez (1)

Brema ez eus kals a arc'hant etouez an dud, met neubeud a skiant, ha ne vez dastumet nag an eil seurt nag egile. Met, ar boan a jom: dre boan e vez gounezet arc'hant: arabad eo eta ober gwall-zispignou, fripa re evit ho tilhad. Beza gwisket dereat, ha nann oreist ar stad!

Arabad eo ken neubeud prena re ger! Ma n'eo ket brao laerez,n'eo ket mat prena traou ermez eus o zalvoudegez. Ne c'houlenner ket a varc'hadourez evit netra, met maouez ebed n'he deus c'hoant da veza laket genaouegez! evel an hini, hoc'h eus klevet hano anezi, sur a-walc'h, a ieas en eur stal vras, da Vrest, da brena eur vantell a vil lur; diskouezet re a bemp, c'houec'h kant lur dezi, re vrao goulskoude, ne blijent ket. Abenn ar fin, paotr ar stal inouet ganti a jenchas ar paper a oa endro d'eur vantell, a verkas outi ar priz a vil lur hag he c'hasas d'ar plac'h yaouank: « Hag hou-man? daoust ha mat eo? » — « Pegement? » — « Mil lur, emezan! » — « O ya, houman a yelo ganen! »

An dra-ze avat, a zo beza genaouegez! Gwelloc'h oa dezi beza roet ar pemp kant lur-ze d'ar skoliou kristen, pe beza prenet eun diziennerez pe eun dra bennag all! Evit ma vezo esoc'h deoc'h kaout urz en ho tispignou, eo red deoc'h o merka war eur c'hayer.

Prenit eun tamm hini, forz pegen dister, ha merkit bep sul dispignou ar sizun, hag ive an arc'hant a deu en ti. Tud a anavezan hag o deus bet eur « prosez ». C'hoant o lakaat da baea diou wech eun dra bennak. M'o divije bet eur c'hayer, o divije gallet e ziskouez,

(1) Prezegenn graet e Kastell-Paol d'an deiz kenta e vezeven 1930.

Ar pennad kenta a gavoc'h e « Feiz ha Breiz » miz Gouere p. 245.

ha brema, goude gounit, o deus bet kals a vizou, rak: « An hini a c'hounit e brosez, en deus paket eur yar ha kollet eur vioc'h ! « Setu ar gounid en deus bet.

— M'em eus eun ali all da rei deoc'h, eo paea bep tro ma z' eoc'h da brena, pe, e fin ar miz, e vezoc'h souezet o welout pegement a zo merket war ar c'hayer e ti an espiserez, ar gemenerez, ar c'higer!

Anavezet em deus unan goz evelse : ne baee nemed eur wec'h ar bloaz; an arc'hant a ruilhe etre he daouarn epad an unneg miz all, ha pa deue ar mare da baea, ne jome gwenneg ebet ganti! Pinvidik oa, met ne vezoc'h ket estounet o klevet e varvas paouroc'h eged an den santel Job! Mat a-walc'h oa a hent-all, met n'oa tamm urz nag en he fenn, nag en he zi.

Eun dismantrerez n'oa ken! Gwelloc'h eo beza piz... gant ma ne vezor ket re, rak « gant ar bed en e ialc'h, an den piz a zo paour kêz ». Bez ez eus dispignou hag a ranker ober: evid an dud, an ti, pe al labourdouar; met, dalc'hit sonj: « Beza piz ha sellet mat, a zo kerkoulz ha labourat! »

P'ho pezo, dre ho puhez hag ho skoueriou, diskouezet e karit ho pro hag ho labour, e rankoc'h kelenn ar re a zo endro d'eoc'h, ar re a zo en ho serr. Ma 'z eus roet d'eomp eun teod, n'eo ket evit beza dilavar, met evit komz hervez ar wirionez. Gwechall e veze lavaret d'ar re yaouank: *Selaou mil gwech, komz eur wech, eur wech hepken, met arabad d'id mankout da ziskleria ar wirionez!* Selaou mil gwech! lavarout a ran d'eoc'h merc'hed kristen: selaouit mil gwech ar moueziou a zav bemdez eus an douar evit ho kentelia! ha komzit eur wech, met komzit fraez evit deski d'ar re-all ar pez ho pezo klevet!

Ar vaouez a zo karget da uhelaat spered an den, d'hen lakaat da garout e vro! Arabad eo d'eoc'h mankout d'ho tever!

Kelennit an dud! lakit en o spered ez eo al labourdouar talvoudus evid ar c'horf hag evid an ene:

Yac'hoc'h e chomer war ar maez! êr ha sklerijenn hon eus n'eus fors pegement! frouez an douar hon eus d'hor maga, ha laez hor saout da eva! e penn ar bernkolo ez eus viou fresk! el liorz e sav kaol, pastounadez

ha pep tra da lakaat er gaoter! Endro d'eomp eo sioul an traou; ne glever, epad an deiz, nemed al laboused o kana evit meuli Doue, ha kennerzi eun den en e labour, ha, diouz an noz, pa vez kuzet an heol, e teu an touseg disprijet, beteg en nor, da lavarout d'eomp, gant e vouez klemmus, eo da deomp mont da ziskuiza! Ya, da ziskuiza! rak poanius eo hor buhez! starnet bemdez ha krog atao! ne vez ket bepred digaliar hon dillad!

Pez-kaêr! hon nervennou a zo krenv, hor spered seder! hor skevent digor da lounka ezenn iac'hus Breiz!

N'hon eus ket a avi ouz kériz! Truez hon eus outo! berniet en o c'hrampeier evel logod en o zoullou! bouzaret noz-deiz gant trouz an trêniou, ar c'hirri-dre-dàn, o fronellou leun a boultrenn en hanv! leun a bri ouz o dillad er goanv. Ha fank ar c'hériou n'eo ket douar eo, kalz eo lousoc'h eged fank hon hentchou goudor!

War ar maez ne varv den gant an naon!

Karantez a zo etre tud ar barrez! ne refuzer paour ebet! — Labourit gant laouenedigez: forz e pe lec'h e vezoc'h; en ti, er park, gant ar zaout; meulit Doue evid an traou kaër en deus graet en dro deoc'h! evit ar vro gaër en deus dibabet deoc'h! Al labourer kristen a zo tostoc'h d'an A. Doue eged al labourerien all! rak m'en deus Feiz e welo e Grouer e kement geotenn a zav! Gwelet a ra bemdez an traou krouet gantan: ar gwez, al laboused, ar stered, al loar! Ar gwiniz er parkeier, an dour fresk er feunteuniou; pep tra hel lakay da zonjal ennan! Pell diouz fallagriez an dud, diouz o aliou fall, ar plac'h yaouank a zavo war ar maez, evel eul lilienn gaër, disklabez he ene; ha pa ranko d'he zro, sevel bugale, e ouezo deski d'ezo en em drei ous Doue, kinnig d'ezan o labour pemdeziek. Lavarout a raio d'ezo: « Er park pa labouroc'h, sonjit hoc'h eus eur park all da labourat: hoc'h ene eo.

« Pa 'z eoc'h da c'hoennat e sonjoc'h eo red d'eoc'h c'hoennat ho park all: lammet ar plegou fall a zo en ho kalon; pa weloc'h an heol o para e sonjoc'h e rank karantez Doue tomma ho kalonou;

« Eur wezenn en he sav ho lakaio da zonjal e rank gwriziou ar Feiz mont doun enn ho kalon, ma c'helloc'h en em zevel warzu Doue;

« Ar glao o koueza war an douar a zigaso en ho spered ar zonj eus ar bedenn, gliz an eneou, hag evelse e tiouano en hoc'h ene ar vertuziou kaër a ray kristenien start ac'hanoc'h ».

C'houi hag hoc'h eus bet an eur-vât da c'henel war ar maez, merc'hed kristen, chomit war ar maez! n'ouzoc'h ket pegement a vad a c'hellitober eno!

Chomit er vro da zevel, evel ho tud koz toulladou bugale! pinvidigez eun tiegez! e lêc'h ma vez kalz a dud e c'heller en em denna! n'eus ket ezomm a dud diavaez, an arc'hant a jom holl er gêr. Ar re goz a zikour wardro an ti: da ziouall ar re vihan, da zralia boued, da entent ous ar zaout. Ar vugale, boazet abred da labourat a ra atao eun draig bennag! ar paotrezed a ro skoazell d'o mamm, ar boatred d'o zad... hag en o zouez, etouez ar baotred-ze, e c'hell an A. Doue dibaba e veleien.

Hor bro a zo vont da vreina ma ne zav ket muioc'h a veleien enni! en hon Eskopti ez eus 200 beleg re neubeud! Ar vamm, war evez eus he dever, a glasko abred e kaloun he faotred merk o galvidigez: meuli 'raio ar veleien, dirag he bugale e lêc'h lavaret traou anezo, awechou heb sonjal fall, marteze, met eur gomz goapaüs a ra he hent e spered eur c'hrouadur, ha pebez rann-galoun, pebez glac'har eviti ma rank ar vamm gouzanv, divezatoc'h, rebechou he mab! « Ma karfec'h, va mamm, me a vije bet beleg; met n'hoc'h eus ket poaniet ganen! e lêc'h va alia, hoc'h eus va distroet kentoc'h, gant ho marvailhou diboell! Keuz a c'hellit kaout, met re ziwezat eo! »

Ar vamm a skoio war he feultrin, hogen, dre he faot, e vanko eur beleg da Zoue! N'eo ket en doare-ze oa dezi en em gemeret evit kaout an enor da veza mamm d'eur beleg!

An diou drederenn eus ar veleien a zo savet war ar maez: kement-ze a ziskouez e plij an dud diwar ar maez d'an A. Doue; diskouez a ra ouspenn ez eus merc'hed a feiz war ar maez ha kenteliou eur vamm vat a jom bepred beo er galon.

Ar mammou-ze, difazi eo, o detus lavaret allies d'o faotred: « Ar gwiniz-ze, bugale, hadet hizio en douar

gant ho tad, a zavo dillo, hag a vezo eostet abenn eun neubeud miziou evit maga ho korf hag hoc'h ene: Jesuz, e-unan en em guzo dindan spesou ar bara. O! dalc'hit glan ho kalon hag ho taouarn galvet gantan d'e servich! »

N'em boa ket lavaret d'eoc'h, en eur staga, ez oa kaër kannadur ar vaouez diwar ar maez? Kaër etouez ar re gaera! Eur vro he deus da zifenn ha da garout; kalonou he deus da zevel warzu an nenv.

C'houi, merc'hed yaouank, da c'hedal m'ho pezo bugale da hentcha, karit ho pro, ken aes da garout, karit ho pro e lec'h m'eman ho mamm, ho tad, ho preudeur.

Kanan reen, p'oan yaouank eur ganaouen vrao a gaven e Barzaz-Breiz; setu hi e berr gomzou: « E fin ar pevarzekvet kantved, eun aotrou pinvidik eus a Vro-C'hall, a deuas da ober eun dro e Breiz, hag a c'hoanteas gantan kaout da bried eur plac'h yaouank diwar ar maez, koant evel eur steredenn ha fur. Met, ar verc'hig ne felle ket dezi mont eus ar vro. Neuze, ec'h en em glevas gant he breur, hag evit he c'haout, e roas d'ezan eun dournad aour:

« Hanter-kant skoed en arc'hant gwenn.
Ha kement all en aour melen. »

Graet e voe ar marc'had. ha Dinaïk a rankas kuitaat he c'hêr, glac'haret holl !

Ne jomas ket pell e ti an estren; mervel a reas gant he foan, gant klenved ar gêr, daou viz goude; tra m'edo eno ne reas nemed gouela, ha pa veze kinniget d'ezi, evel ma veze bemdez, gwin ha traou mat, aour hag arc'hant, dilhad kaër, seiz ha dantelez ha brodou outo, e respounte an dour en he daoulagad: « Dalc'hit ho kwin mat! gwell eo ganen eva dour ar prad, e lêc'h ma ev kezeg va zad! Dalc'hit ho prodou hag ho tillad kaër! gwell eo ganen eur zae lienn wenn graet gant va mamm! Ne ran forz eus hoc'h aour! va lezit da vont d'ar gêr! e Breiz eman va c'haloun! Ne garan nemed va bro! »

Ra vezo ho ker c'houi ive, marc'hed kristen: « ni a gar hor bro hag hor brezoneg » hag aman e Kastell-Paol eman en deiz hag al lec'h da lavarout:

Me gar va c'hleuz alaouret,
Var zour dantelezet!

Tintin ANNA.

Fantik, chomit en ho pro

An drask hag an eostig a gan hag a ziskan
A vokedou melen ar pradou a zo leun,
Setu an nevez-hanv deut gand ar gwigneled,
C'houi, Fantik, a ya kuit, hervez 'm eus me klevet.

Breiz a zo, larit c'houi, eur vro a baourente,
Bevans he deus 'velkent da rei d'he bugale,
Gwell eo krampouez, yod kerc'h, e ti ho mamm, ho tad,
Vit n'en de bara gwenn ouz taol an diviroad.

Baleit, mar kirit, tre d'ar penn all d'ar bed,
Bro par da Vreiz-Izel, nep tu ne gavforc'h ket,
Kaer eo dre he c'hoadou kaer dre he gouriz mor,
Na kaeret eo dreist-holl, dre ar feiz, he zenzor.

Gounidou a glaskit, plijadur, levenez
Ne deuio davedoc'h nemet tristidigez
Danvez hag eurusted, a luc'h dirak ho sell,
Mar d'int tost d'ho lagad, diouz ho tourn emaint pell.

Pa vezoc'h hoc'h unan e Naoned pe Bariz,
O ! na goenvet e vo neuze ho yaouankiz,
Allaz ! pell diouz ar vro e lec'h ez omp karet
Kenavo levenez! Kenavo joausted.

Ne zarempredoc'h mui ar pardoniou ker kaer,
A reomp-ni pad an hanv da zent koz pep karter,
Ne 'z eoc'h mui, gwisket brao, antronoz ar goueliou,
D'ar fest, war an dachenn, ouz son spis ar biniou.

Er vro ez omp ganet, emo eo kaer beva,
O redek ar c'heriou, n'hellomp dastum netra,
Nemet gloaz 'vit ar c'horf, sklavaj 'vit an ene ;
Ped a goll o yec'hed hag o lod eus an nev !

FANCH AR MAY.

Gwilhou ar Bleiz hag Alanig al Louarn

KELOU FALL

(Marvailh)

Nann ! biskoaz ne c'hellin lavarout penn da benn ar soñjou a deuas em fenn pa zegouezas e bureo ar « Sutig Paper » kemennadurez eus maro Gwilhou ar Bleiz, ya maro eo, ha n'eus hini ne c'hellfe lavarout gant peseurt kleñved ez eas da anaon da nav eur noz d'ar 26 a viz gouere 1930, o kloza evelse gouel santez Anna.

Diswenna a ris va daoulagad ha lenn a rankis diou wech a-barz kredi ken mantret e oan. Fidandoustik ! edo kouezet evit mat an dichañs warnoun, ar wech mañ. Petra ! me, paourkêz kelaouenner dianav ha divrud n'am boa ket gellet c'hoaz en em rei da anaout. Dres, bremañ p'am boa kavet eun afer gaer, eun afer a lakafe brud war va ano, e teue Gwilhou da vervel, Gwilhou hag am boa ouspenn eur wech pedet va sant patron evit ma chomfe ye-c'hed gantañ. Hag e teue da vervel, goap é rae ac'hanoun, na petra 'ta. Droug bras ennoun.

Evel ma kas kuit heol ar mintin ar vrumenn fall, avat, éz eas kuit va droukrañs. Meizet am boa ne oa ket muioc'h mestr ar bleiz war e vuhez eget ne deo an den war e hini. Ranket en doa, evel pep unan senti ouz galv an Ankou, falc'het d'e eur. En taolmañ e teuas kas ennoun ouzin va-unan : Daoust ha dall a-walc'h e oan bet ar wech diweza p'oan bet ouz e welet evit n'am befe ket merzet splann ne rafe ket kroc'hen ken.

D'an ampoent, va mignon Anton Boulc'houn a deuas er bureo hag o welout va fenn trist ha va muzellou prennet.

— Ac'henta, emezañ, petra 'r penn teñval-se?

— Lec'h en deus da veze teñval.

— Petra eo! ha kollet az pefe da zousig?

— Gwasoc'h !

— Me grede ne oa netra gwasoc'h eget-se.

— Eo! kollet em eus va enor.

— En eun emgann etre daou?

— Nann, hegasus out.

— Ne ententan mui !

— Eo, klev, kollet em eus enor va micher. Sell ar baperenn-se.

Hag e lennas en eur vousc'hoarzin.

— Ha goude ! Kement-all a boan galon evit maro eur bleiz. Evidoun-me, ar wech kenta ma lazo va breur eur velc'houedenn en e liorz pe ar wech kenta ma lopo ar vatez war gerc'henn eur c'honikl e lakain dilhad kañv, dereatoc'h eo c'hoaz, ha kant gwech aesoc'h eget beza debret gant ar boan-spered.

— Ya, gwir e vefe marteze evit unan all, hogen, evidoun-me !

— Evidout-te ?

— Evidoun-me, heg gouzout a rez mat, petra bennak ma rez an neuz da veza souezet, graet am boa anaoudegez gant Gwilhou ha plijout a rae kalz, war a lavarer, ar pennadou a skriven diwar e benn.

— Kompren a ran bremañ: avius out

— Marteze a-walc'h !

— Na te 'zo sot. En da lec'h me a yafe da welout e lakaat en douar hag a gontfe an dra-ze, gant kalz gevier war ar marc'had, da lennerien ar *Sutig Paper* pe da re *Feiz ha Breiz*, mat e vo atao diouto.

Hag e tirollas da c'hoarzin en eur vont er-maez.

Feiz ya, da e vo d'in mont ha pa ne vefe nemet

evit diskouez eun tamm anaoudegez e-keñver va mignon koz.

Bet oun bet. Eun douaridigez kaer e oa, evel m'eo dleet da unan eus kenta priñsed rouantelez e Veurded Leon unnek war 'n ugent.

N 'z an ket da zisplega d'eoc'h penn-dre-benn petra am boa gwelet war an hent e-pad va beaj, rak n'eo ket e se emañ an dalc'h, en douaridigez eo emañ. Ret eo d'in lavarout evelato e oa gwall roufennet tal an holl loened a welis, n'oufen lavarout avat pe e oa e gwirionez abalamour o doa kollet unan eus o friñsed pe hepken evit ober ar giz eo e oa.

Neuze 'ta e tegouezis e Kervilh; an doare ma en em gavis ne ra fors. Loened a oa a bep ment hag a bep gouenn, bremaik hec'h anvin eun nebeud diouz ar re a oa du-hont.

Kenta tra a welis e oa ar c'horf. Evel m'eur boazet d'hen ober e bro ar bleizi e oa bet degaset er-maez hag astennet war eur gwelead flach sec'h. A bep tu d'ezañ e teve c'houec'h skourr pin hag eun all adreñv e benn. Strakal ha poufal a raent a-wechou evel ma kanfent n'ouzon dave pe gant-kuitaat d'an hini a chomas puchet eurveziou en o disheol pa sourrent c'hoaz e beg ar wezenn, du-hont ; strakal a raent p'en em gave eur mell bennak da virout eus an tan da ziskenn gant ar rousin. Nann, biskoaz ne c'hellin rei da dañva tristidigez eur seurt taolenn en noz o tiskenn. Rugagn a rae; melladou koumoul mouk teo a rede war an oabl o tont diouz ar gwalarn ; an heol o kuzat o live e ruz-wad. Perak e teue heñ da zerc'hel koun eus an emgannou, eus taoliou fin Alanig, eus an amzer ma chome Gwilhou astennet war an dachenn, beuzet en e wad, maro a greded, bremañ p'edo maro evit mat, p'edo o vont da ziskuiza evit atao dindan zouar. Etre diou goumoulenn, gouleier diweza an heol-kuz a sklerijennas penn an hini maro ; kigennou e c'houzoug a seblantas dont bras divent, euzus ; e zis-

kouarn e seblantas hiraat souezus; an hini vac'hagnet a daole he skeud war eur piltoz koz. Daou vod bezo a risklas d'ar mare-se an eil ouz egile hag a wigouras. Klevout a ris eun difronkadenn hir ha doun o tont er-maez eus korzailhenn ar Vleizez a oa puchet e-harz ar gwele flach.

An noz a deuas tamm-ha-tamm gant mare an douaridigez. Loened a weled o tont a bep tu, dre bep hent ha dre bep gwenodenn ; loened a bep stumm, a bep gouenn, a bep ment deut evit rei an enoriou diweza d'ar bleiz. Goap o doa graet dioutañ keit ha ma veve pa glevent ano eus an troiou-fall a c'hoarveze gantañ. N'euze forz. Bremañ o doa kompoenet mat o dever, hag ivez, perak n'hel lavarfer ket, ret mat e oa senti ouz ar roue galloudek a gemere e briñsed dindan e warez. Brud a redas e teufe Alanig al Louarn e-unan d'an douaridigez. E veurded sakr, Leon unnek war 'n ugent n'hellas ket dont, gant ar rem evel ma oa; hogen, degaset en doa eur c'hannad en e ano, kannad a voe degemeret gant ton skiltrus ar c'han broadel c'hoariet gant kor ar c'hilheien.

Nebeut goudè e oa renket an ambrougadeg-kañv hag evel m'am boa c'hoant gwelout pep tra ec'h en em lakais a-gostez.

Da genta da zigeri ar bale e teue kor ar grilhed renket dre naoiou (bez' e oa anezo nao renkad a nao c'hrilh). Goude e teue ar c'horf maro, pevar ejen ruz o doa e sammet war eur c'hravaz a zougent war bouez o c'herniel, ken plenig ha ken kompezig ha ma c'heller ober. Goloet e oa holl gant brulu koad ha blaveola (1). War lerc'h e teue e gerent, e wreg da genta, hag e vibien, e gerentiach all da c'houde. Da heul e teue kannad ar Roue, seder da welout pa ne

(1). **Blaveola** pe **penn-glas**; ano eur vleunienn gant bokedoù glas a gaver er garzier, ha dreist-holl er gwavemmou gwec'hiennek da zivez mezeven.

lope mui e feskennou gant e lost blevek; war e dro eur c'helc'had gedon a zouge pep a breñv lugernus ouz o lost. An deñved o-unan a oa deut da ambroug o enebour d'ar bez hag en o fenn pevar oanig gwenn tener a valee. War-lerc'h al loened a renk uhel-se e teue kor ar c'hilheien ha war o lerc'h unan da vihana eus kement loened a zo er c'hoad a deue : moc'h ha givri-gouez, an arz pafalek hag ar broc'h, saoud ha kezeg pounner, eur vandenn naered ha kevnid. A-zioc'h d'ezo e nijelle ar balafenned hag an nadoziou-aer mibin; al laboused a nijelle a skourr da skourr oc'h heulia al lid-ambroug.

Ha beza e oa c'hoaz kement ha kement ma n'hellan ket holl o menegi; taolet am eus pled evelato ouz ar merien a rede dre ar geot hag ouz ar melc'houed a grape ouz al loened all o veza ma ne oant ket gouest da heuilh.

Holl e oant sioul ha trist, holl nemet ar big a ragache evel m'eo boaz d'hen ober d'an naer a vede dre ar geot a-zindan. Ha bremañ, setu ar penn diweza hag e welan Alanig o tont ken truezus hag eun targaz bet o tañva fest ar vaz. Evit doare en doa c'hoant da veza pardonet. Ma en em lakais en e-gichen, hogen, n'am anavezas ket pe, da vihana, ne falvezas ket gantañ hen ober, rak ne reas van ebet.

E-pad pell amzer e kerzas an ambrougadeg ha kanennou kañv e-leiz a voe kanet, gwechou gant ar grilhed, gwechou gant ar c'hilheien; an daou rummad a unane o mouez a-wechou zoken. Chom a reas a sav en eur frankizenn e-kreiz ar c'hoad, eur frankizenn zudius, skao-gwrac'h en dro d'ezi hag eur roc'h en he c'hreiz. Davet ar roc'hell-se eo a voe kaset korf ar bleiz maro. Bremañ e oa sioul pep tra, soroc'h an avel e lein ar gwez e unan a oa tavet. Sevel a reas neuze kannad ar roue war ar roc'h hag eur brezegenn-kimiad helavar a reas d'an hini edod o vont da zouara: « Kenavo », emezañ en eur echuï, « kenavo, mont

a rez kuit: da eskern a zizec'ho hag a wenno, hogen ne vezi ket maro peogwir ar zonj ac'hanout a chomo en hon touez.

Ne voe ket a stlakadeg daouarn, peogwir n'eo ket eun dra zereat, zoken e bro al loened; hogen an holl a ziskouezas beza kontant gant ar brezegennig edod o paouez ober.

Edo ar broc'hed o vont da zigeri an toull pa savas Alanig, hep goulenn aotre hini, d'e dro war ar maen. Souezet e oa an holl hag e c'hortozent evit gouzout peseurt komzou c'houero a zislonkfe war bez e enebour. Mes nann! goulenn pardon outañ, eo a reas hag en em ginnig da veza atao e servijer. Mantret an holl.

Da genta e soñjen rei d'eoc'h penn-da-benn prezegenn despar Alanig al Louarn; n'em boa ket taolet evez avat en doa he savet diwar faltazi ha ne chome paperenn ebet. Echu prezegenn Alanig, ar broc'hed a reas an toull dindan ar roc'h; taolet a voe ar c'horf e-barz. Pa soñje d'in avat edont o vont d'e c'holo e savas mouez kannad ar Roue.

— Gouzout a rit, emezañ, emañ ar c'hiz, evit ma n'en devezo ket a naon an hini maro en e vez da ginnig d'ezañ kalon al loen a blij d'ezañ ar gwella. Ma ne fazian ket, da Wilhou e plije ar muia ar c'hig dañvad. Neuze 'ta, n'eus ket amañ eun dañvad a c'hoad vat a garfe rei e galon?

Eun oanig a gerzas raktal hag araok ma n'en doa bet an amzer d'en em anavezout al loen en doa e zic'houzouget, ha ker buan ha tra e tennas ar galon a voe lakaet e genou ar bleiz maro.

Neuze, avat, e savas cholori; araok ma oa bet amzer da c'holo ar c'horf, al leon en doa debret kig an oan, kerkent ar bleizi a oa en douaridigez a lammas war an deñved all hag o lonkas. Ha neuze an eil hag egile a sailhas, al lern gant ar yer, an naered gant al logod, al laboused bras gant ar re vihan, al laboused bihan

gant ar c'helien hag ar balafenned, ken na weled mui nemet korfou o wea hag o troidella.

Redek a ris kuit d'an daoulamm ruz a c'hellit kredi gant aon da veza lonket d'am zro. Dont a ris en-dro da welout daou zevez warlerc'h, evelato. Ne chome ken nemet eskern ha merien ouz o lipat.

Gant seurt reuz eo ec'h echuas buhez varzus Gwilhou ar Bleiz — rak, da vihana, kredi a ran ez eo kouezet evit mat ar prosez en dour, ar wech-mañ — evel ma echu pep buhez trubuilhus. Daoust d'an unvaniez a c'hell dont a-wechou, abred pe ziwezat e vez drailh ha tabut, freuz ha reuz.

G. DEWI.

KELEIER AR MIZ

Oberou an A. GWILHOU

Daoust ha moula a raimp a-nevez oberou an A. Gwilhou.

Ya ! ma kavomp prenerien a-walc'h d'ezo, da lavarout eo ma kavomp tud a-walc'h da brena mil leor a zek lur ar pez.

Pell emaomp c'hoaz diouz ar pal a fell d'eomp tizout. Setu aman da vihanan :

Anoiou ar rak-prenerien niver al levriou a brenont

An A. A.	J. Thomas, Landivisiau	1
	V. ar Pemp, Gwitalmeze	5
	J.-B. Abherve-Gueguen, Kraozon	1
An Dimezel	T. de Boisanger, Lannurvan	3
An A. A.	J.-M. Gueguen, ar Folgoat	10
	P. Guillou, Plouider	50
	Baron J. de Pichon-Longueville, Paris	1
	P. Batany, Lesneven	1
	Le Huerou-Kerisel, ar Mouster	1
	Dr Regnault, Roazon	1
	Y. ar Floc'h, Roazon	1
	J. Fichoux, Lesneven	1
	R. Calvez, Landerne	2
	V. Fave, Scaer	20
	F. Guillermou, Cleder	50
		148

Pedi a reomp kement hini a gar an A. Gwilhou hag ar brezoneg da zegas d'eomp, kenta ma c'hellint, o anoiou gant niver al leoriou o deus c'hoant da gaout.

Ne gasimp ket ar skridou d'ar voulerez ac'han m'hon devezo kavet tud a-walc'h da brena mil leor diganeomp.

Gwiskri

Ar gouel savet gant *Bleun-Brug* Gwened, en enor d'an A. May, e Gwiskri, d'ar 27 a viz gouere diweza, a zo bet eus ar c'haera. Ar vro a-bez, Leon, Treger, Kerne ha Gwened a oa eno ; pévar eskob, an A. Trehiou, eskob Gwened, an A. Duparc, eskob Kemper, an A. de la Villerabel, eskob Annecy, hag an A. Jan, eskob beg-douar Haïti, a oa e penn ar gouel hag en dro d'ezo eun eiz pe zek mil den; prezegerien helavar a ganas meuleudi an A. May, en iliz koulz hag e tal an ti m'eo bet ganet hag ez eus bet staget outan eun daolenn varbr e lenner warni kement-man :

Aman ema ganet

Ar Barz F. ar May

Person Sant Inan

1852-1916

Labouret 'n eus 'pad e vuhe evit Breiz hag evit Doue.

Bleu-Brug Bro Gwened 1930.

Kanerien ha kanerezed diredet, en o braoa, eus holl

barreziou ar meneziou du ha pelloc'h c'hoaz, a ganas e kreiz ar glasvez hag ar bleuniou.

Da beder eur, siouaz, ar glao a deuas hag a reas gaou ouz ar c'hoariadeg.

Setu aze goueliou neuze hag a dalv ar boan mont d'o gwelet hag a zo eun dudi d'an diskouarn, d'ar spered ha d'ar galon !

Mellac

Setu aman reolenn ar gouel a raio ar Bleun-Brug e Mellac, d'ar .4 a viz eost a zeu.

I. — Da 9 eur 45. — e vezo digemeret an Aotrou 'n Eskob.

II. — Da 10 eur. — Oferen-bred. Prezegenn an A. Duparc. Libera evid an A. Herry ha De profundis war e vez.

III. — Raktal goude an oferenn e vezo staget eun daolenn varbr war an ti m'eo bet ganet ennan an A. Herry da ziskleria d'an holl eo bet ganet eno unan eus hor gwella skrivagnerien.

IV. — Da 11 eur hanter, lein.

V. — Da 13 eur hanter : gousperou.

VI. — Da 14 eur, c'hoariadeg :

a) Eur *brezegenn* diwarbenn an A. Herry, gand an A. Perennes.

b) *An hini goz o vont da denna he foltred,* c'hoariet gant merc'hed Scaer.

c) *Ar goulenn-eured,* savet gand an A. Herry, ha kanet gand e genvroïz.

d) *Yann, paotr ar gêr,* gand eur paotr yaouank eus a Scaer.

Etre an Arvestou, merc'hed yaouank Kemperle a gano kaera, soniou bro Gerne.

Santez Anna ar Palud

Pardon bras santez Anna ar Palud a en em gav da zul diweza miz eost.

An A. Trehiou, eskob Gwened, eo a raio ar brezegenn.

Feiz ha Breiz

Kermessou Goueled-Leon

En eul lizer skrivet gantan d'ar 24 a viz Eost ha bet lennet e holl ilizou Goueled-Leon d'an 31, an Aotrou Duparc a c'hourc'hemenn ma vezo graet eur c'hermess, e holl barreziou arrondissamant Brest, da harpa ar skoliou kristen. Setu aman an traou pouezusa a gaver el lizer-ze :

N'emaoc'h ket hep gouzout ar boan hon eus o terc'hel ar skoliou kristen en o sav. N'hon divije ket bet a ezonim da astenn an dourn d'eoc'h ma rafe ar C'houarnamant e kenver hor skoliou ar pez a ra Gouarnamanchou broiou protestant a zo e kenver o skoliou katolik. Kenn dleet e vefe d'ar C'houarnamant paea ar skoliou kristen evel ar skoliou all p'eo gwir e kouez e kef ar C'houarnamant arc'hant ar gristenien vat koulz hag arc'hant an dud difeiz. Da c'hortoz ma vezo degaset gwellaenn el lezennou a c'houarn ar skoliou eo red d'eomp goulenn aluzen ouzoc'h evit hor mistri hag hor mestrezed-skol hag hen ober a reomp gant fizians.

Dre germessou eo e fell d'eomp hiviziken harpa hor skoliou kristen ha bep pemp bloaz e c'hourc'hemennimp ober unan en unan pe unan eus pemp arrondissamant hon es-

kopti ha setu perak e pedomp 93 parrez Goueled-Leon da ober ar pez a vezo en o gallout evit ma tastumint eun aluzen gaer ha ma c'hellint beza roet da skouer goudeze da barreziou ar pevar arrondissamant all. Eun nevezenti eo an dra-man met n'eus korn ebet en hon eskopti hag e c'hellfed beza koulz e tro ennan d'he degas evel e Goueled-Leon.

Ar parreziou n'o deus ket a skoliou kristen a roio o skoazell kement pe vuioc'h zoken eged ar re all.

Eleiz a diegeziou paour a zo ; ne c'heder ket diouto ar pez a c'hell rei ar re binvidik ; ar re binvidik, pe i a zo pinvidik a goz pe i a zo pinvidik a nevez zo, a roio kalz hag a en em ziskouezo brokus ; an dud entre eo a vez peurliesa ar re wella da zont war hor sikour ; ra gendalc'hint da virout ar c'hiz vat-se en o zouez.

Amzer da zont hor skoliou kristen a zo etre o daouarn ha rak-se 'ta ivez amzer da zont an eneou yaouank a vez fiziet enno.

Arabad d'eoc'h hen ankounac'haat, m'hon divije arc'hant ha mistri a-walc'h, ouspenn 75 dre 100 eus ar vugale a vije en hor skoliou ha bugale Vreiz neuze e lec'h ankounac'haat hent an Iliz a jomfe stag mat ouz Doue o badiziant ha Doue o fask kenta.

En em unanit eta holl, beleien, mistri ha mestrezed-skol, kristenien ha kristenezed, evit ma teuio da vat kermessou Goueled Leon.

Benniga a ran a-vreman ho karantez ha n'hoc'h ankounac'hain ket em fedennou.

Kemper, ar 24 a viz Eost 1930,

† ADOLPHE, *Eskob Kemper ha Leon.*

Gouel an A. Herry

Pa gavis, d'ar 24 eus ar miz tremen, — daoust da c'hourenadegou bras Kemperle ha da germess kaer Bannalec e tiskouezed enni hon Duk Yann V oc'h ober e dre Vreiz, — eun iliziad tud e Mellac, evid an oferenn-bred ha ne vez ket ker kaer, zoken da zeiz ar pardon, e welis peger brao e teu komzou Doue da wir ha ma 'z eo troet e benn, — evel ma lavar ar psalm 33, — da zellout ouz ar re a ra an droug, evit lemmel an envor anezo diwar an douar, e tro ivez e zaoulagad war ar re a ra vad evit ma chomo ano anezo er bed-man, pell hag hir amzer goude m'int aet da welloc'h bro; 50 vloaz a zo abaoe m'ema an Aotrou Herry eno, e tal dor iliz e vadéziant, o tiskuiza eus e 50 bloaveziad labour evit Doue ha Breiz ha war hent e vez n'eus ket c'hoaz eur yeotenn c'hlas.

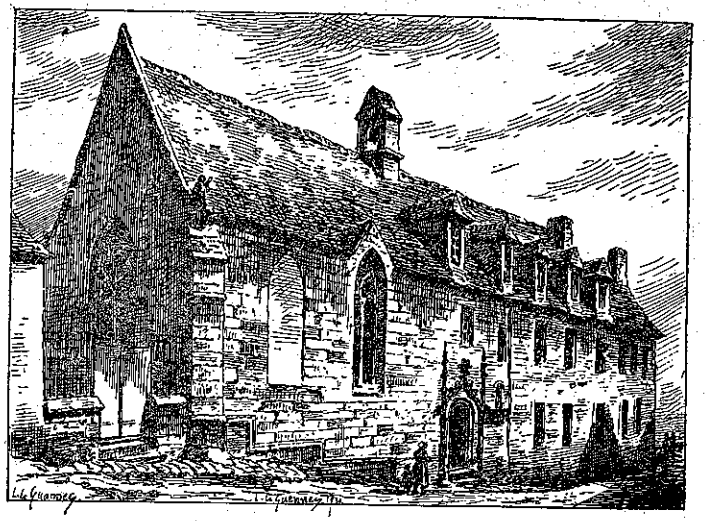

Hospital Kemperle (tu diavaez)

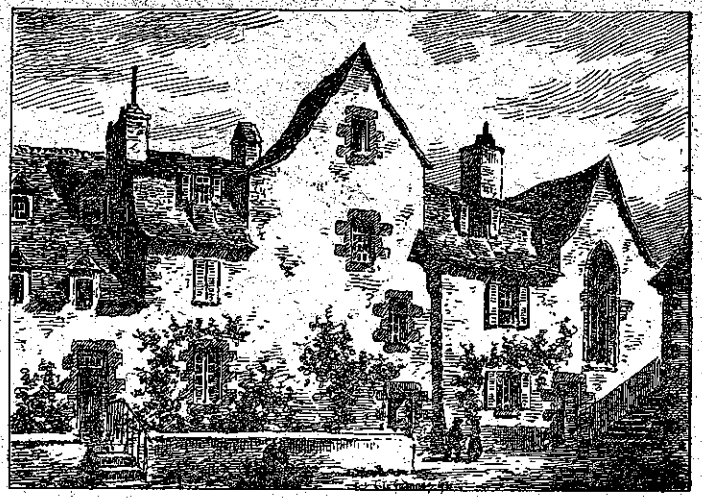

Hospital Kemperle (tu diabarz)

Epad an oferenn kanet gand an Aotrou Bihan eus a Scaer, kelenner e kloerdi bras Kemper, en eur brezegenn eus ar re helavara, an Aotrou 'n Eskob Duparc a reas meuludi ar beleg santel hag ar breizad kalonek m'eo bet an A. Herry; goude an oferenn e taoulinas war e vez goloet a vleun-brug, skoulmet gand eur zeizenn wenn leun a erminigou du broudet warni.

Setu aman skrid-bez an A. Herry.

IN PACE
AMAN E C'HORTOZ AR RESURRECTION
RELEGOU ANN AUTROU *J.-G. HENRY*
BELEG HOSPITAL KEMPERLE EPAD 44 BLOAZ
GANEL E MELLAC 14 A GERZU 1803
MARO E KEMPERLE 12 A C'HOUEVRER 1880
BEPRED A GALON D'HE ZOUE
D'HE DUD
HA D'AR BREZONEK

Eus ti kavell diweza an A. Herry ez ejod da di e gavell kenta, d'ar Purit, el lec'h m'en deus ar Bleun-Brug laket staga a-zioc'h an nor eun daolenn varbr e lenner warni ar geriou-man:

AMAN EÓ BET GANET
AN AOTROU YANN WILHOU HERRY
PERSON HOSPITAL KEMPERLE
A LABOURAS KALONEK
DA REIZA HOR BREZONEG.
1803-1880

Bleun-Brug. Ar 24 a viz Eost 1930

Eno an A. Boedec, maer Mellac, a drugarekeas an Aotrou 'n Eskob hag ar Vretoned vat a oa deuet d'ar gouel savet evid enori e eontr koz.

Da gresteiz, ouspenn 220 den a oa bodet e ti-Bodel evid al lein vras. Da fin ar pred, an A. Cornic, Rener meur ar Bleun-Brug, a gomzas e brezoneg hag an A. Perennes, e

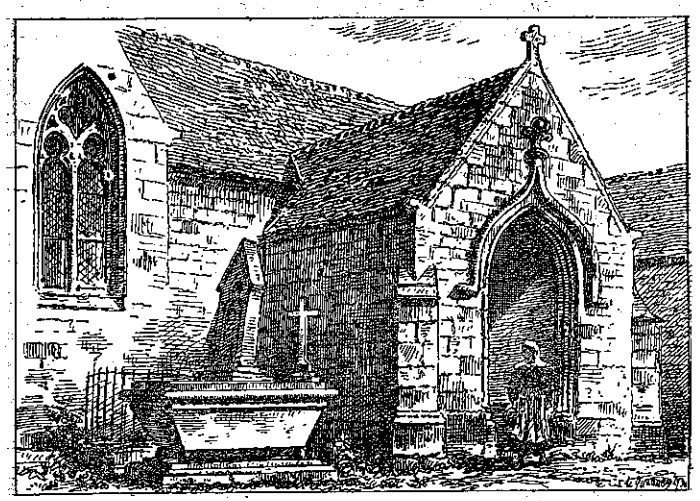

Bez an A. Herry

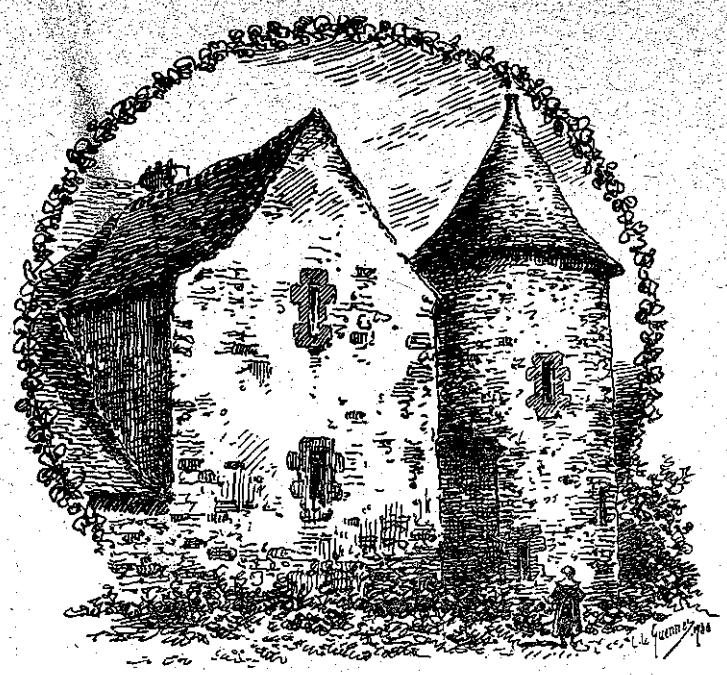

Touribell Maner ar Purit

galleg, da lavarout o anaoudegez vat d'an A. Duparc a zo bet teurvezet gantan digeri dor e skoliou d'ar brezoneg. An Aotrou 'n Eskob a lavaras ivez eur ger da beurgloza lein hag eun hanter eur goudeze edod stag gand ar c'hoariadenn.

D'he digeri an A. Perennes a reas meuleudi an A. Herry, evel barz. Goude ar brezegenn c'houek-ze edo ar c'han hag ar c'hoari en dro.

Goulenn-eured an A. Herry a voe kanet gant daou genvroad d'ezan: F. Bourhis a reas an tad hag Anatol Bourhis ar jubenn.

Yann paotr ar gêr a voe disklaeriet dreist gand Mauris

Bourhis, *Yann ar paotr mat*, gant Jul Guernic; *An daou varz* gant Mauris ha F^e^ Bourhis; *Chom er gêr*, gwerz kaer ha doanius an A. Cleac'h, gant Yann Derrien hag e verc'h Mac'harit. *An Durzunell*, a voe kanet gant Camille Boucher ha Jul Guernic a ganas *Yann*, paotr e vamm, eur ganaouenn hag a zo dleet he moula e *Feiz ha Breiz* hag he c'hana e *Bleun-Brug* Gwengamp d'an 11 a viz Gwengolo a zeu. Merc'hed Scaër, Mari Moussönnec hag ar re all, a ziskouezas o spered hag o ijin o tiskleria dirazomp *An Hini Goz o tenna he foltred*.

An A. 'n Eskob a lavaras eun nebeud geriou da beurgloza ar c'hoariadenn: Biskoaz, emezan, n'eo ket meulet muioc'h ar brezoneg ha biskoaz n'eo bet kanet gant moueziou flouroc'h; An A. Herry a dle beza laouen, du-hont, ouz hor selaou, e disheol gwez avalou e bleunv ar baradoz! »

Bennoz Doue d'an A. Salaün person Mellac ha d'an A. Saout, kure Kerfeunteun, evid ar boan o deus kemeret da renka ar gouel-man, koulz ha da gerent an A. Herry o deus o sikouret ha dreist holl d'an A. A. Boedec ha Thae-

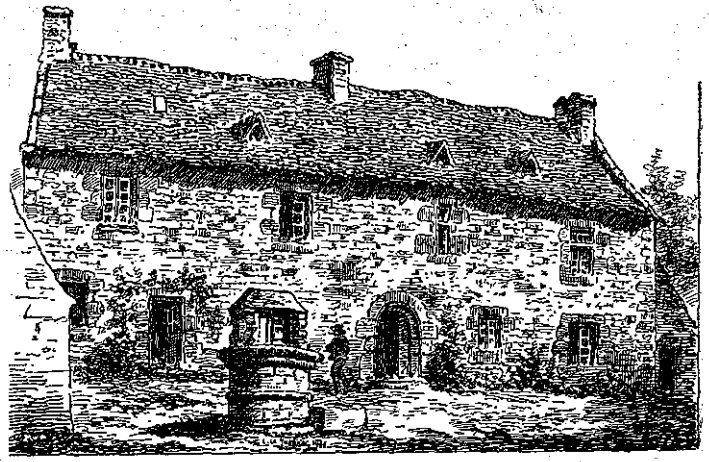

Maner ar Purit, e Mellac

ron, gwisket ker klok en o dilhad breizek, a yeas da Gemper, diouz ar beure, da gerc'hat an Aotrou 'n Eskob hag her c'hasas en dro d'ar gêr goude m'oa peur glozet ar gouel en iliz, dre vennoz ar Zakramant. Na kaer e pep giz eo bet ar gouel-ze. Ar Bleun-Brug a raio ar pez a vezo en e c'halloud evit stankaat hevelep goueliou ha dleet eo hen ober rak mar deo red derc'hel sonj eus ar re a gomzas d'eomp komzou Doue eo ker mat all derc'hel sonj ivez eus ar re a gomzas d'eomp komzou Breiz.

Y.-V. P.

MENEZ MIKAEL

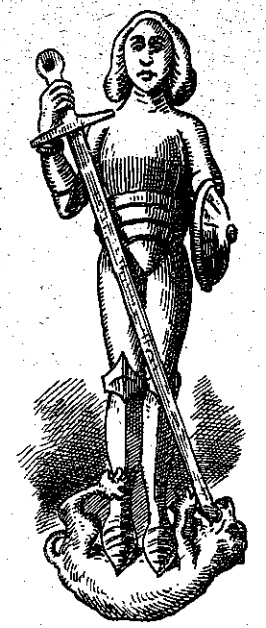

Sant Mikael
Kalvar Braspartz

Diou leo diouz Braspartz e kaver brudeta krec'henn a zo e Breiz : Menez Mikael, 391 metrad uhelder d'ezan.

An dosenn-ze ha ne zav warni nemet brug ha lanndonv a zo goloet a vein gwenn dem-henvel ouz ar vein a zislonk ar meneziou-tan ; n'eo ket souez, rak Menez Mikael, war a lavar an dud gouiziek, a zislonke tan ivez, gwechall goz, met mouget mik ha maro mat e oa, evel breman, meur a vil bloaz a-raok ginivelez Hor Zalver.

Sevel a ra e gern a-zioc'h ar geuniou, evel eun tour-tan a-zioc'h ar mor bras. Ar gwel diwarnan, daoust ma n'eo ket ker kaer hag an hini a gaver war Mene-Hom, a diz, er gwalarn, touriou Kastell-Paol, Roskov hag Enez Vatz ; er gevred, koajou Laz ha meneziou Gourin, beuzet er c'hommoul, er reter, touriou Kerahez, koad ar Beffou ha bro Lanhuon ha Gwengamp, er gournaouog, pa vez sklaer an amzer e weler tour Kraozon, re Vrest, ar Folgoad ha Lok-Maze Penn-ar-Bed.

Eur pennadig brao a zo abaoe ma oar en em laket da drouc'ha mouded Yeun-Elle met, daoust da-ze, ez eus c'hoaz boaeou hag arabad eo kerzet

drezo hep bleiner ; en amzer goz, pa veze toulladou denved a bemp pe c'houec'h kant penn-danvad e pep hini, o redet Menez Arre, ez eus bet gwelet meur a vesaer oc'h en em goll hag o chom da vervel en eun toull-kurun (1) hep kaout den, en ardremez, gouest da zont war o sikour.

E kreiz ar Yenn-Elle ema boae ar Youdig, brasa toull lec'hid a zo e Menez Arre ; eno, kaer ho pezo klask ar c'halet n'her c'havoc'h e nep lec'h hag ar re goz a anve an toull fall-ze: dor an ifern; eno, emezo, e veze stlapet, eneou ar bec'herien vras o deus pinijenn da ober evid o fec'hejou, pe draou laeret da resteurel, hag a vez kondaonet da droial en dro d'an tiez m'edont enno o chom p'edont war an douar keit ha ma n'o devez ket peurbaeet o dle da justis Doue. Beleien a oa, eme ar re goz, hag a ouie an tu da zilivra ar re veo diouz eneou ar bec'herien-ze ouz o stleja a-bouez o stol, hag ouz o stlepel e kreiz al lec'hid.

Epad nozveziou du ar goanv e klever e kreiz an avel arzadennou chas ha youc'hadennou bleizi,: eneou ar re zaonet, eme ar varvailherien goz, eo a vez neuze oc'h en em daga hag oc'h en em zispenn; pa zigouez an dra-ze e weler, ne vezer ket pell, eur sklaerder o para a-zioc'h ar menez hag, en he c'hreiz, an Arc'hael bras o ficha e gleze ; raktal e teu ar peoc'h er Yeun :

Sant Mikael vras a oar an tu
Da stanka beg ar bleizi du.

A-bell a zo en deus an arc'hael Mikael e di war ar menez. Evel m'ema e iliz vrasa, en Itali, war

(1) An toullou lec'hid-ze a vez graet fankigellou pe grenegellou anezo, e meur a lec'h, ha sodrennou, e Kraozon.

eur menez, Menez Gargan, ar Vretoned p'o deus savet ilizou d'ezan o deus o savet war ar c'hrec'hiou : chapel sant Mikael e Plougonven a zo war eun uhelenn; chapel Sant Mikael, e Karnak, a zo war eur grugell leun a veziou hag a hentchou dindan zouar.



Chapel Sant Mikael Braspartz

Ne ouezer ket pegoulz, mat a-walc'h eo bet savet chapel genta Menez Mikael ; an hini a weler breman a zo bet adsavet er bloaz 1672 dindan an ano a Zant Mikael Moudenn Kronon ; Moudenn Kronon oa ano ar menez a-raok ma oa chapel warnan. An Arc'hael bras a gleve pedennou ar re a deue di d'e bedi ; setu petra lenner en eul lizer a voe kaset da Rom da c'houlenn induljansou a c'hellje beza gounezet gand ar re a bignje ar menez da bedi sant Mikael. Perc'hen ar menez oa aotrou ar Roudousveur e Plonevez ar Faou, met parresioniz Braspartz eo a en em glevas da zevel ar chapel.

D'an dispac'h toenn ar chapel a gouezas ; er

bloaz 1806 ne jome mui, en o sav, nemed eun tamm moger bennak. An Aotrou Abgrall hag a oa neuze person e Braspartz a en em glevas gand an Aotrou Gwilhou, a oa maer, hag o devoe aotre da ober eur gest evid adsevel ar chapel.

Er bloaz 1821, ar chapel a voe peurzavet a-nevez ha benniget. Fanch ar Favennec eus a Rokinarc'h, eo an hini a labouras ar muia, war a leverer, evit kas al labour-ze da benn ; ar vein genta a voe douget ouz ar c'hein, war gern ar menez ; met, ken tenn e oa al labour-ze ma teuas an darbarerien da skuiza ; ar vansonerien pa weljont n'o devoa na mein, na pri, a fallgalonas ivez hag edont o tiskenn eus ar menez, o benviou ganto, war o skoaz, pa gavjont, war o hent, eun tiek, Fanch ar Favennec, a oa o charreat foenn ; Fanch a c'houlennas outo perak e tec'hent diwar o labour ha pa glevas an digarez e lavaras d'ezo: « Savit war ar menez en dro ; abenn eun eur aman ho pezo mein ar pez a geroc'h ! »

Fanch ar Favennec a ziskargas e garrad foenn ha gant sikour e vevel e lakas eur gargad vein en e lec'h, hep dale ebet; ar vansonerien a c'hoarze o welout an ozac'h oc'h ober ar pez a rae, met chom a rejont sebezet pa weljont ar c'hezeg o sevel ar c'hrec'h, daoust peger serz e oa, ken dillo hag eun hent kompez ; en eun hunvre e tegouesjont war gern ar menez ; sant Mikael, anat oa, a oa deuet war zikour e dud hag e loened.

Ar c'hiz a zo da lavarout, dre ar vro :

Sant Mikael vras, war e vene,
Laer ar c'hezeg, noz ha de !

ha setu aman perak hen tamaller da laerez kezeg. Eur gazeg a oa eun dervez o peuri war gern ar menez hag a gavas digor dor ar chapel ; mont a eure enni, met, kerkent eun taol avel a zerras an nor ; al loen paour a jomas eno, da vervel gand an naon !

Ar chapel, en deiz a hizio, a zo gwall zirapar, daoust m'eo bet renket, eun tammig, er bloaz 1892.



Menez Mikael
pa zeller outan eus Botmeur

Daou bardon a vez graet e Menez Mikael : ar c'henta d'ar zul warlerc'h an 8 a viz mae hag an eil d'ar zul diweza a viz eost.

Pedi a raer sant Mikael evid ar vugale vihan hag an dud vac'hagnet ha setu perak e weler kement a vranellou a-ispilh ouz mogeriou ar chapel ; her pedi a raer ivez evit kaout amzer vat da **ober an eost.**

Da bardon bras dibenn-eost e vez kalz tud eus a Vraspartz rak tud Braspartz a gar kalz sant Mikael ha pa voe dispartiet Sant Rivoal diouz o farrez ne falvezas ket ganto koll chapel sant Mikael. Eun dudi e vez neuze ober eur sell diwar menez an Arc'hael bras war ar vro tro-war-dro ha war an teod e teu raktal komzou flour ar barz Brizeuk :

O Breiz Izel, o kaera bro,
Koad en he c'hreiz, mor en he zro.

G. P.

Buhez an Tad Maner

1664-65

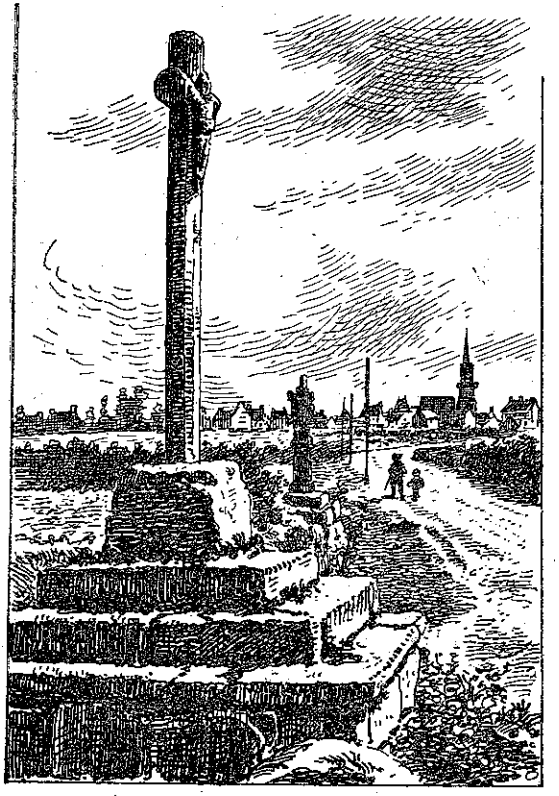

Kroaziou hent Tremenac'h da Blougerne.

Ar mision kenta a reas an Tad Maner e 1664 a voe hini Tremenac'h, e Plougerne. Eno oa bet Mikael an Nobletz oc'h ober pinijenn, epad bloaz, araok en em lakaat da brezeg, hag an Tad Maner a voe eürus o tont da welet al lec'h-ze. Hano a voe alies, epad ar mision, e c'heller kredi, eus Mikael an Nobletz, hag e genteliou a voe roet adarre da glevet d'an dud.

Goude beza kuitaet douar Leon, an Tad Maner a brezegas e bro Gerne, e Pistivien, Sant-Martin-ar-c'hoajou, Bothoa, Sant-Nikolas-Pelem, hag epad miz mae penn da benn e chomas e Douarnenez.

Chapel sant Mikael e Douarnenez a oa tost da veza peurc'hraet. Ar belerined a gendalc'he da zont niverus da bedi Mikael an Nobletz ha Doue a skuilhe e vennoz heb ehana war ar re a en em erbede ouz ar misioner bras.

Tud Douarnenez a zalc'he koun eus kenteliou Mikael, hag an Tad Maner a zistroe atao gant plijadur da gaout ar besketaerien-ze, ker start en o feiz. En taol-man e tigasas gantan eun niver bras a visionerien d'e zikour, hag epad miz mae n'o devoe ehan ebet. Atao e veze tud e kichen ar c'hadoriou-kovez.

Eskopti Gwened a welas ive an Tad Maner er bloaz 1664. — Misionou a voe graet e Ploerdut-Kaudan, Plumeliau, Plumergat ha Teven.

N'eus forz penaos e reoc'h, tud a gavoc'h atao d'ober d'eoc'h rebechou. Hiniennou a gavas abeg en Tad Maner, o veza ma lakae, d'ar brosesion vras, eur beleg da zougenn ar groaz. En em zifenn a reas en eur lavaret oa dereat d'eur beleg, muioc'h eget d'eun den lik, kregi e kroaz Hor Zalver. Daoust ha ne welomp ket sant Charl Borrome, eskop Milan, Kardinal, o tougenn e-unan ar groaz er brosesion da c'houlen ma ehano ar vosenn? Eskob Gwened a gavas mat respont an Tad Maner, hag heman a c'hellas ober evel araok.

Da vision Plumeliau, persoun Kaudan, Jerom an Estour, a c'houlennas aotre da zougenn ar groaz er brosesion. Koueza a reas klanv, hag o veza m'en doa kalz terzienn, e kave d'ezan ne c'hellfe ket derc'hel d'e bromesa. « Bezit leun a fizians », a lavaras d'ezan an Tad Maner, hag e stagas ouz e c'houzoug eur groaz leun a relegou. Ar c'hlanvour a c'hellas lavaret an oferenn ha, daou zervez goude, dougenn ar groaz war e ziouskoaz eus Plumeliau da Sant-Nikodem, diskabell ha diarc'henn, epad pemp eur amzer. Ar groaz a boueze c'houec'h ugent lur, hag an douar a oa skornet. An aotrou 'n Estour, goude ar brosesion, a en em gave ker yac'h ha m'oa bet biskoaz.

Aotrou 'n eskob Gwened a oa bet, epad ar mision, e Plumeliau. Pa zistroas da Wened, e lezas gant an Tad Maner e vikel vras, an aotrou a Gerlivio. Heman eo an hini a zavas e Gwened eun ti evit ober retrejou d'ar wazed. Labourat a reas evel misioner gant an Tad Maner, hag e pedas heman da vont da barrez Plumergat, el lec'h m'oa bet persoun araok beza vikel vras. En deiz araok ar brosesion vras, o welet an hentchou distrempet holl gant ar glao, e lavaras d'an Tad Maner: « War-c'hoaz ne vezo ket a brosesion; re fall eo an hentchou. » — « Met, ha ne ouzoc'h ket, eme an Tad, hon eus, dre c'hras Doue, amzer vrao da zeiz ar brosesion? »

Hag e gwirionez, epad an noz, e voe skorn kalet; en deiz araok ez aed er pri betek an daoulin, hag en deiz-ze e oa kalet a-walc'h evit dougenn an dud. Kerkent ha ma voe fid d'ar brosesion, ar glao a gouezas a-nevez. An aotrou a Gerlivio a jome souezet, ha goude e varo eo bet kavet en e baperiou ar geriou-man: « An neb a skrivo buhez an Tad Maner ne dlel ket ankouna-c'haat ar burzud a zo bet gwelet gant kement a dud. »

Ar brosesion-ze a yeas eus Plumergat da Santez-Anna-Wened. An aotrou Kermen, kure Kaudan, an hini a skeudenne Jezus e jardin an Olived, p'edo o

pignat e derezou ar Skalier Santel, a welas dirazan sant Visant Ferrier, gwisket gant dilhad e Urz, hag o kas kuit eur vandenn ziaoulou.

E skridou an Tadou Jezuisted diwarbenn ar bloaz 1664 e lennomp: « Atao ez a war araok misionou Breiz-Izel. An Tad Julian Maner eo a zo karget anezo. Henvel ouz sant Visant Ferrier, ez a dre barreziou Breiz; ha kement a dud a red d'e zelaou, kement a frouez a zantelez a c'heller da gutuilh, ma vije lavaret eo deuet a-nevez sant Visant war an douar ».

Ar bloaz 1665 a voe ker pinvidik hag ar bloaveziou all. Konta a c'hellomp misionou e Kemperle, Pleyben, Kerrien, Douarnenez, Plozevet, Guiskriff, ar Fouillez, e Kerne; Tonkedek, e eskopti Treger; Boussak, e eskopti Dol. Niver ar visionerien ne ehane da greski; bez e oant breman daou ugent, ha ne lavarer ket re o tiskleria e voe kelennet er bloaz-ze eur c'hant mil den bennak.

Dre Gemperle e voe digoret al labour er bloaz-ze. Ar visionerien a jomas eno epad miz genver penn da benn. Ar goanv a oa kalet, met an dud a ziredas evelato d'an iliz. An Tad Maner n'en doa ehan ebet. Goude e oferenn e veze er gador-govez pe er gador-brezeg. Koueza a reas klanv, ha n'eo ket souez. Pleureuzi a bakas, hag e voe ret d'ezan chom en e wele, hag enderveziou kenta an derzienn a voe bras meurbet. Sonjet e voe rei d'ezan an Nouenn. Met ne voe roet nemet ar Gommunion. Digemeret a reas e Zoue gant kement a feiz hag a garantez, ma voe evel douget a spered d'an Nenv. Kredi a rae e kleve kan an Ælez er baradoz. En noz araok, en doa gwelet ive sant Korantin hag ar Werc'hez. A vec'h m'en doe kommuniet, ma torras e derzienn ha m'en em gavas kalz gwelloc'h, hep mui tamm poan ebet en e gostez. Abenn eun nebeut derveziou edo war zao.

Diskleria a reas d'an itron a Goetaven, an hini a

roe lojeiz d'ezan, n'en doa bet morse kement a c'hrasou digant Doue eget epad e glenved. Daouzek pe drizek vloaz goude, o tremen dre Gemperle, e voe digemeret er gambr m'oa bet enni klanv war e wele, hag e lavaras d'an Tad Martin a oa gantan: « Lavaromp an *Te Deum* da drugarekaat Doue eus ar grasou endeus roet d'in aman gwechall, dreist-holl epad va c'hlenved e 1665. »

Da fin ar mision, tud Kemperle a grede ne vije ket a brosesion, kement a frim a oa war an hentchou. « Graet e vezo, eme an Tad Maner en deiz araok. » Hag epad an noz e kouezas erc'h bras; an hentchou a oa goloet, hag an dud a valeas dre an erc'h hep koueza.

E miz mae 1665 e kavomp an Tad Maner e Douarnenez adarre. Echuet eo erfin chapel sant Mikael, ha ret eo breman renka an traou evit ar pardon. An aotrou Louet, eskob Kemper, a roe, bep deiz a vae ha bep meurs eus ar bloaz, eun induljans a 40 dervez d'ar re a zeufe d'ar chapel da bedi pe da gommunia, d'ar re a lakfe enni eun oferenn. Ar pab Alexandr VII a roe eun innduljans plenier da c'hounit d'ar zul kenta goude gouel sant Mikael.

An dud a ziredas eus a bep tu, hag eur c'hant mil bennak a heulias mision mae. Da zul an Dreinded e voe kontet 7.500 o tostaat ouz an daol zantel.

An Tad Maner a zistroas alies da Zouarnenez. Bep bloaz, da viz mae pe da viz gwengolo e prezege e Douarnenez, hag e lavare d'an dud senti ouz mouez o misioner kenta, Mikael an Nobletz.

E miz gouere e tigoras mision Tonkedek, eskopti Treger. Araok an tad Maner oa en em gavet Visant ar Meur, doktor er Sorbonn, ha rener kloerdi ar visionerien a ziavaez bro e Paris. Ginidik oa eus ar barrez, hag en e vaner Kerhuon eo e tigemeras ar visionerien.

Tregont oant, hag en o zouez edo an aotrou a Germaria, persoun Mur, persoun Kaudan, ha re all, doktored brudet. An aotrou Visant ar Meur en doa klevet hano eus ar misionou, hag en doa c'hoant gwelet dre e zaoulagad e-unan, penaos e vezent renet. Eürus e voe pa anavezas gant pegement a furnez, a aked, a galon, e laboure ar visionerien. Barn a reas oa mat mat doare an Tad Maner d'en em gemeret gant ar bec'herien, hag ec'h alias an holl veleien d'ober eveldan.

E penn kenta ar mision e voe digaset d'an Tad Maner eur plac'h yaouank perc'hennet gant an drouk spered, war a lavare ar gerent. Met n'oa nemet follez. Ne zebre ket, ne c'houzanve den da dostaat outi, ha ne felle ket d'ezi pedi; den n'helle ober d'ezi lavaret hano Jezus. An Tad ne reas nemet he benniga, ha kerkent e voe chenchet holl. Gouzanv a reas an dud, debri a reas boued, hag abenn eun nebeut derveziou e teuas da govez ha da gommunia. Adalek neuze e chomas yac'h a gorf hag a spered.

Ar mision a voe kaer meurbet e Tonkedek. Kement e teuas a dud, ma rankjont gedal eiz ha dek dervez araok gellout kaout o zro da vont er gador-govez. Debri a raent bara zec'h epad an deiz, hag en noz e kouskent war ar c'halet.

An aotrou Visant ar Meur, souezet, a lavare: « E gwirionez dourn Doue a zo aman. Setu aze tud hag a glev ar prezeger; ne glevont ket holl marteze, rak re bell emaint dioutan, met selaou a reont evel pa glevjent. Ar prezeger ne gomz ket gwelloc'h eget eun all, ha goulskoude e ra d'an holl ouela ha d'in-me da genta; an holl o deus keuz d'o fec'hejou, a c'houlenn pardon a greiz kalon. Burzudus eo traou evelse. »

Eus Tonkedek an Tad Maner a yeas da barrez Boussak, e eskopti Dol. E fin ar bloaz 1665, e prezegas e Pleyben hag er Fouillez.

D'ar mare-ze an Tad Maner en devoe adarre trubuilhou da c'houzanv. Eur beleg karget eus ar misionou en e eskopti, a reas brezel d'ezan, o veza m'oa hen, eul lean, rener ar misionou ha ma ranke ar veleien senti outan. Ar beleg-ze a c'hounezas spered e eskob, hag an Tad Maner a welas o sevel enep d'ezan tud hag o doa gwechall e harpet. Eneb ar misionou ive e veze lavaret pep seurt geier.

Eskob Kemper, an aotrou Louet, a zifennas gant nerz an Tad Maner hag a gasas dioutan ar re hen tamalle.

Goude ar glao e teu an amzer vrao; goude an avel foll e teu amzer sioul. Evelse ive e c'hoarvezas evit an Tad Maner. Ar brezel ne badas ket, ne reas nemet lakaat grasou Doue da ziskenn puilhoc'h war ar misionou.

Y. UGUEN.

Istor an hini goz a Gerveuleugan

An hini goz a Gerveuleugan he devoa daou vab, o daou en oad da zimezi, nemed e kare muioc'h an eil eged egile hag e talc'has er gêr an hini a blije ar muia d'ezi.

An hini goz a deuas ar maro d'ezi hag e voe kaset he c'horf d'an douar benniget, evel m'eman ar c'hiz. Ar mab dimezet er maez eus ar gêr en devoa gwarizi ouz e vreur dre ma oa bet dalc'het heman, er gêr, ha setu aman petra reas neuze, en e gounnar; Mont a eure d'ar vered ha goude beza dizouaret korf e vamm her sammas war e gein, hag hel lakas, e kichen gwele e vreur, m'her c'havje eno, antronoz vintin, pa zavje.

E gwirionez, e vreur pa zavas eus e wele a jomas mantret : « Jezuz! emezan, d'e wreg, petra a zo aman, da vihanan? »

Hag hen hag enaoui ar goulou ha dilasa ar zac'h; Dal m'en devoa gwelet ar pez a oa ebarz e redas betek ti e vreur hag e lavaras d'ezan:

— : O! sell, mamm a zo deuet d'ar gêr!

— : Ya! m'oarvat, eo savet eus a varo da vev.

: Pa lavaran d'it ; du-man eman war ar skaonv.

— : Difazi e vankes arc'hant d'in me neuze!

— : Mat, mar her c'hases kuit e roin kant skoued d'it.

Ha setu heman ha samma an hini goz ouz e gein met, e lec'h he c'has d'ar vered, o veza ma ne gave ket d'ezan en devoa bet arc'hant a-walc'h c'hoaz, hel

lakas adarre, en noz warlerc'h, e tal gwele e vreur; heman, pa zavas, a yeas, en e strafuilh, da gonta d'e vreur ar pez a oa digouezet gantan.

— : O! sell, mantrus eo! mamm a zo deuet, d'ar gêr, adarre!

— : Mat, difazi eo d'it e vankes arc'hant d'in me c'hoaz, neuze!

— : Mat, breur paour, ma keres he c'has kuit, e roin kant skoued all d'it.

Hag hen ha samma e vamm war e joug ha mont ganti etrezek Plouescat. P'oa en em gavet e goaremm ar Goz-Stank, er c'hroaz-hent a zo e kreiz ar c'hoaremm, ec'h en em gavas gantan daou gemener bet o laerez eur pemoc'h, e Kervener.

— : A! a lavare, mab an hini goz, c'houi a zo bet oc'h ober eveldon-me, ivez, evit doare! Lakomp peb a gorniad aman ha greomp eun ehan.

— : Ni a zo bet o laerez eur pemoc'h, e Kervener, eme ar gemenerien.

Mab an hini goz, p'en devoa peurzevet e gorniad, a yeas kuit a-raok an daou gemener. P'en em gavas an daou-man, er gêr, an eil a lavaras d'egile :

— Lezomp ar sac'hadou kig-se, aze; ar merc'hed, warc'hoaz, pa zavint o devezo amzer d'o dizac'ha.

E gwirionez, antronoz, ar merc'hed, pa zavjont a oa mall ganto gwelet petra a oa er zier. Paka a rejont krog en unan eus ar sac'hadou : eur gostezenn bemoc'h a oa ennan :

— Daoust hag ar mell kein, eme unan eus ar gwragez, ne vefe ket deuet ganto?

— : O! a lavare eben, marteze eman er zac'h all!

Tapa a rejont krog er zac'h all d'e c'houllonderi; raktal e kouezas korf ar vaouez koz kêz, er maez :

— O! a lavare ar merc'hed, setu aze petra eo mont da laerez : ar goztezenn bemoc'h a zo troet e maouez.

— : O! a lavare unan, daoust ha da belec'h eo aet hizio ar gemenerien?

— : Da vaner Lannurien, eme eben.

Ha setu ar genta, d'ar red, mar gouie, beteg ar maner, hag eur wech en eem gavet er porz e reas siu da unan eus ar gemenerien da zont d'he c'haout :

— Deus aman 'ta, emezi!

Met an daou gemener a wrie atao, hep sonjal e netra ebet; en eun taol unan anezo a zavas e zaoulagad diwar e labour hag a lavaras :

— Sell 'ta, Janned a-zuman, e traon ar porz! Petra a zo a nevez, ganeoc'h?

— : Va Doue, emezi, eur vaouez varo a oa deuet ganeoc'h, dec'h, en ho sac'h.

— : Ya! M'oarvat, eo troet ar gostezenn bemoc'h en eur vaouez.

— : Eo! eo, eme Janned.

— : Mat, lezit hi el lec'h m'eman; emberr ni a welo petra da ober outi.

P'en em gavas ar gemenerien, er gêr, diouz an noz edo an hini goz kêz, atao, war al leur-zi, el lec'h m'oa bet diskarget eus ar zac'h :

— Petra raimp ouz hounnez breman, a lavare unan?

— Kasomp, hi eme egile, da liorz Bodenez e vez al laer gand ar c'haol ennan bep noz.

Kaset e voe ar vaouez d'al liorz ha staget ouz eur wezenn. Ekreiz an noz, ar mevel a zavas da zont da ober eur zell el liorz hag a welas ar vaouez. En em lakat a eure da youc'hal a-benn teir gwech :

— Piou a zo aze, emezan?

Ar vaouez, ha n'eo ket souez, ne lavaras grik hag hen ha lezel eun tenn warni.

Ar c'horf maro a gouezas a-fardigleo d'an douar :

— Del, emezan, strafuilhet, lazet eur vaouez ganen!

Hag hen ha mont da gaout e vestr ha lavaret d'ezan:

— O paouez ober eun torfed emaoun; eur vaouez a oa aze el liorz, bremaïk, o laerez kaol hag em eus he lazet.

— : Mat, me an aotrou, da blas neuze a zo er galeou; n'ez peus ket a ezomm da veza nec'het.

— : Re brim oun bet da denna, eme ar mevel;

— : Gortoz, eme an aotrou; marteze e c'hellimp en em denna eus an toull fall-ze! Yann Gab en devoa prenet eur marc'h dall dec'h; kea da c'houlenn e varc'h digantan da brena.

Ha setu ar mevel en hent; p'en em gavas e ti Yann e lavaras d'ezan :

— Me a zo deuet da c'houlenn ho marc'h diganeoc'h da brena.

— : O! te! te! te! eur marc'h dall d'eun aotrou? emaout o konta kantikou; An dra-ze ne c'hell ket beza gwir.

— Eo, eo, Yann, ha paeet e vezo d'eoc'h, zoken, en ho lavar.

— : Mat, neuze, kas hen ganez.

Da lun oa, deiz foar Lesneven; staget e voe ar vaouez war ar marc'h; ar vaouez ne wele ket a sklerijenn hag ar marc'h a oa dall; laket e voent war hent Plouescat da Lesneven.

Graet eur pennad hent gantan ar marc'h a en em gavas da vont en eur park el lec'h m'oa distank an ode; edod o kerc'hat greun d'ar gêr ; n'ema ket ar c'hiz da garga e kichen an ode ; unan a oa e penn all ar park, krog er c'hezeg ; eun all o rei : eun all o oa war ar c'harr. Ar marc'h dall a en em gavas war eur bern greun e kichen an ode hag a stagas da zebri.

Sell a lavare unan eus an tri gwaz a oa o kerc'hat ed set' a-hont eur vaouez divergont avat a zegas he marc'h, er park da zebri greun hag e youc'has warni:

— It ac'halese 'ta !

Ar vaouez, na petra 'ta, ne reas ket eur van.

— : Bremaïk e raio, a lavaras an hini a oa o rei ed heg hen ha dont ha skei eur pikol taol forc'h houarn gand ar vaouez kêz.

— : Del, a lavare an daou all, ema lazet ar vaouez gant hen-hont.

A-raok e oa aoun ne 'z aje ar c'hezeg kuit, met breman ne oa ket ken. An daou waz a oa chomet e kenver ar c'har a redas ivez warzu an ode ;

— Mat, eme ar re-man, red eo lavaret, evelato, out aet sot permil.

— : Petra fell d'eoc'h, eme ar c'henta, graet eo an taol ; n'ema ket da ober.

— : Ha brman, eme an daou all, petra vezo graet d'ezi ?

— : He staga war ar marc'h hag ec'h en em dennint, el lec'h ma kirint.

Ober a rejont evel m'o devoa lavaret ha setu ar marc'h da Lesneven. En em 'gavet e ker, e tape taol baz digant heman, taol baz digant hennez :

— Set ' aman avat, eur vaouz sot o tont warnomp gant he loen.

Abarz ar fin, ec'h en em gavas al loen kez, en eur plas distro, e kichenik an iliz, el lec'h ma veze lezet en habaskder. Dont a reas buan da enoui eno hag ez eas pelloc'h, en eur blasenn all, el lec'h ma oa eur stal briach hirroc'h eged ac'han d'an iliz du-ze. Ar vaouez a oa dall hag al loen ne wele ket a sklerijenn hag ez ae eus eur badez pe eur skudell en eur girin ; paotr ar priach a oa e penn all ar stal o tiskouez d'eur vaouez penaos stanka eun toull en eur podlaez ; o klevet e briach o terri e savas e zaoulagad hag e youc'has war hini goz Kerveuleugan :

— Pebez maouez diskiant, o tont gant he marc'h da derri d'in va holl varc'hadourez ! Hag hen dont gant e bod hag he stlepel d'an hini goz kêz, war he fenn hag he filat diwar he marc'h.

Neuze e savas ar brud, dre gêr, e oa bet lazet an hini goz gant paotr ar priach; an archerien a deuas d'e gerc'hat da gas d'ar prizon. An hini goz kez a voe kaset, evid an eil gwech, d'an douar benniget, hag abaoe eo bet lezet eno, evelato, da ziskuiza e peoc'h.

Kontet d'in gant Yvon Paul eus a Zant Nouga d'ar 14 a viz Genver 1906 ha bet klevet gantan gant Visant Geruhel, mabel a ti ar Priser e Peren, e parrez Cleder.

Y.-V. PERROT.



Sant CLEDER

Savet e saozneg gand an A. G. H Doble M. A., Person Wendron ha troet e brezoneg gand an A. Y. V. Perrot, Renen Feiz ha Breiz.

AR PEZ A LEVERER E KERNE-VEUR

Er bloaz 1478, eur reder bro eus a Vro-Zaoz, Gwilhou Worcester, a deuas da ober eun dro da Gerne-Veur hag a gemeras, dre skrid, diwar eur paper koz a welas, (da gredi eo e Launceston), anoiou 24 krouadur Brec'han Brec'heiniog, an hini a roas e ano da gorn-douar Brec'hnock, e Kembre. Ar c'henta a anv eo Nectan, mab hena Brec'han, emezan, patron Hartlann, en Devon hag eur barrez all stag ouz sant Winnou, e Kerne-Veur. Komz a ra d'eomp eus e verzerenti; goudeze e ro d'eomp da anaout anoiou e vreudeur hag e c'hoarezed hag a zo deuet da veza patroned ar parreziou diwar dro eno. En o zouez e kaver ano

CLEDER; ano Kery, patron Egloskerry, ar barrez tosta, a deu dioc'htu, warlerc'h ano CLEDER.

Eun enklask all dishenvel diouz henman, da glask respont d'ar goulenn: Piou oa sant Cleder? a voe graet kant vloaz diwezatoc'h gand eur skrivagner eus amzer ar rouanez Elisabeth, Nikolas Roscarroch, eur C'hernevad hag a lakas e boan hag e amzer da zastum, en eur skrid-dourn, a virer c'hoaz e skol-veur Cambridge, ar pez a c'hellas tapout eus ar pez a lavaret er vro, — a-raok ar freuz a deuas en Iliz gant nevezentierien ar XVI^vet^ kantved, — diwarbenn sent keltiek Kerne-Veur. Setu aman an notenn en deus savet war hor sant : —

« *Diwarbenn sant Cleder pe Glether. Anno* 480. *Sant Cleder a veve e Kembre e kichenik ster an never (pe an Hyver). Ugent mab en devoa hag o fiziout a eure holl e sant Brenac'h evit beza bleinet gant henman war hent ar vuhez. O veza deuet da veza koz e falvezas gantan mont da jom da Gerne-Veur el lec'h ma vevas ha ma varvas evel ma vev ha ma varv ar zent. Eun iliz hag a zoug e ano a zo savet eno en e enor; Reed Cap: vitœ sancti Bernachi. Beva a eure wardro ar bloaz* 480. »

Nikolas Roscarroch, siouaz, n'en deus ket dastumet kement a draou war zant Cleder evel m'en deus dastumet war zent all Kerne-Veur; ne lavar ket d'eomp zoken, war a lavared, sant Kery triouec'hvet krouadur sant Cleder unan eus bugale Brec'han, daoust ma oar e oa, war a lavared, sant Kery triouec'hvet krouadur sant Brec'han; n'en deus graet eta netra nemed adskriva eun nebeud linennou lennet gantan e buhez eur zant kembread, sant Brenac'h.

AR PEZ A LEVERER E KEMBRE

E *Lives of the Cambro-British Saints*, da lavarout eo e Buhez sent Kembre, Rees a lakeas moula, er bloaz 1853, e latin, *Vita sancti Bernaci*, Buhez sant Brenac'h, diwar eur skrid-dourn, koz pevar pe bemp kant vloaz hag a virer atao er Bristish Museum. Ar vuhez-ze a zo bet adskrivet ha berraet er XIV^vet^ kantved gant eur skrivagner buheziou sent anvet Yann Tynemouth hag anat eo ec'h heulias Roscarrock pennad diweza e istor (1).

Buhez Brenac'h moulet gant Rees a lavar d'eomp e

tilezas Brenac'h bro e c'hinivelez evit mont da bardona da Rom. Eus Rom ez eas da Vreiz-Veur hag ac'hano e tizroas da Gembre; douara a eure e Aber Milford hag ac'hano « e teuas en eul lec'h distro, harp ouz ar ster Never (2), a anver koadig an iliz koz ». Edo o vont da zevel eno eun iliz hag eur manati met eun ael a gemennas d'ezan mont eus an draonienn c'hlas-ze, betek Gouer ar Zent, a gouez pelloc'hik er ster : « neuze e weloc'h eur wiz wenn c'houez gant he moc'h bihan gwenn. Eno eo e savoc'h ho ti hag eno eo e chomoc'h. » Ar zant a gendalc'has gand e hent, laouenaet holl gant komzou an ael, ken e tigouezas gand ar wiz c'houez hag he moc'h bihan e oa bet komzet anezo d'ezan, el lec'h m'eman breman an iliz a zoug e ano war lez Caman...

Eun tan bras a voe enaouet hag an noz penn-dre-benn, koulz lavaret, a dremenas o pedi hen hag ar re a oa gantan en e gompagnunez.

Eun aotrou bras a oa dre eno anvet Clechre, eun den renket mat ha leun a zoujans Doue; aet e oa war an oad ha setu perak e oa lezanvet An Den Koz (3). An denman, pa zavas diouz ar beure, a welas moged an tan en devoa c'houezet an den Doue, en draonienn zoun, o sevel, oc'h en em leda hag o c'helei an ardremez; laket finv ennan gant Spered Doue e c'halvas e ugent mab hag e lavaras d'ezo : « Va bugale, setu aze an den a oa prómettet d'eomp; brud e vadelez a zo en em skignet dre ar vro ha gwelout a reoc'h e c'halloud oc'h en em skigna a-bell evel moged an tan en deus c'houezet aze. Deomp eta d'e gaout; ;kouezomp d'an daoulin dirazan ha souda Vrenac'h, patron parrez sant Cleder, e Kerne-Veur (4).

(1) Roscarrock, koulskoude, a gomz eus ar ster Never, e lec'h Yann Tynemouth ne lavar ger ebet anezi; en hent-se e tiskouez kaout brasoc'h sklerijenn eget henman war an istor.

(2) Rees a lavar eo ar ger-ze « eun diverra eus Nant Hyver » (= Traon Hyver) Hyver eo ano ar ster a red a dreuz traon Nevern, e bro Pennbroc'h; he ano a voe roet ivez d'ar barrez.

(3) Ar ger kembreck *Clairch*, eus al latin *Clericus* a verk eun den koz, deuet kalz diskar ennan.

(4) Eur barrezig vihan eo hounnez ha n'eus enoi nemet 150 den bennak.

N'ouzomp ket perak eo aet Yann Tynemouth da glask lenn *Cletherus*, ano an aotrou kembread-se, pa ne oa skrivet nemet *Clechre*. Evel ma lavar Rees, aes eo gwelout, Brenac'h oa tad Speredel Brec'han, aotrou Brec'hnock ha setu penaos e kavimp an tu da lakaat istor Kembre a-unan gand al lavarou koz dastumet gant Gwilhou Worcester hag eo merket enno e oa Cleder mab da Vrec'han. Evel a welit Clechre koulz ha Brec'han en devoa eleiz a vibien. Hag er fin e welomp e vevas e Kembre hag e teuas goudeze da jom da Gerne-Veur. Skrivagner kenta *Vita Bernaci* a ouie marteze ec'h enoret sant Cleder, e Kerne-Veur hag e skrive *Cletherus* e buhez sant Brenac'h, met an hini a reas ar skrid-dourn Vespr. A. XIV a lennas fall hag a gave d'ezan e oa skrivet Clechre ; evelse eo e teuas da gredi e oa eun den koz hag e lakeas ar gavadenn-ze, en e skrid.

E parrez an Hyver, e Pennbroc'h eur barrez hag a zo ano anezi e buhez sant Brenac'h, e vîrer eur maen, hag a zo eur skrid, e diou yez, kizellet warnan ; kavet eo bet gand an A. Yann Rhys, war an derezou a bign da Gampr ar Beleg. Kaset eo bet ac'hano abaoe ha breman her gweler war rizenn eur prenestr e chapel Hellez. War eun tu anezan eman ar geriou-man : MAGLOCUN FILI CLUTORI, e lizerennou romek hag a-dre kein en eur skrid all savet e merkou ogamek e lenner MAGLICUNAS MAQI CLUTAR ar pez a ziskouez eo bet savet ar maen-se da zerc'hel koun eus Maglicun mab Clutar.

— An ano *Clutar* pe *Clutor* a zo henvel mat ouz an ano Cleder rak an diou lizerenn *u* hag *e* a vez laket a-wechou an eil e lec'h eben. Rak-se, pa daoler evez eo en Hyver eo ec'h enorer ar muia sant Brenac'h n'eo ket souez e teufed da gredi eo bet savet ar maen-ze evit derc'hel koun eus ar Mestr a zo meneg anezan e buhez sant Brenac'h p'eo gwir. dreist holl. e komz eus unan eus e vibien. Oberour *Life of sant Brynach* a c'hell beza gwelet ar maen-ze ha marteze zoken ar gwel anezan eo en deus roet tro da ober eur gavadenn a varnas mat a-walc'h da lakaat el leor edo o skriva; m'oarvat e klevas ano eus a zant Cleder d'e urziou ; ma n'her grafemp ket e stourmfemp ouz ioul Doue! » Mont a rejont holl a-unan warzu ar Gwaz

Doue hag her pedi a rejont da gaout truez outo. Sant Brenac'h o digemeras gant komzou laouen evel m'oa boaz d'hen ober ; o benniga a eure hag e c'houlennas outo, ker kempenn ha tra petra g'askent. An den koz a respontas : « Aotrou, me a zo bet perc'hen d'ar beg-douar-man epad pell amzer, met, dre ma ouezan en deus Doue c'hoantaet ma vije al lec'h-man da h.ni, e soublan da ioul Doue koulz ha ma soublan d'it hag e fizian ennout ya bugale

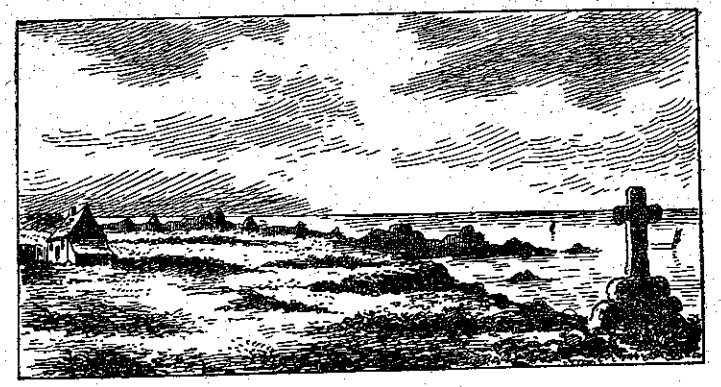

Aochou Cleder Breiz-Izel.

evit ma c'hellint en em staga ouz Doue dindan da urziou rak te a vezo evito eun Tad mat. Ar zant o degemeras gant levenez hag e teujont da veza e genlabourerien kalonek, eur wech m'en devoa desket d'ezo doare-beva ar venec'h. An den koz, o zad,a lavaras d'ezo kenavo ha goude beza o briatet holl ec'h en em dennas en eur c'horn eus a Gerne-Veur el lec'h ma kendalc'has da zervicha ervat an Aotrou Doue ken a deuas an eur evitan da rei e ene benniget d'e Aotrou.

E *Vita Bernaci,* buhez sant Brenac'h, berraet gant Yann Tynemouth, e kaver ez eus eun tamm henveledigez etre an ano *Clechre* ha *Cletherus* ar pez a roas tro da Nikolas Roscarrock da gredi eo « an Den Koz » a roas lann Pennbroc'h e Kerne-Veur hag her c'hemeras raktal evit CLUTOR a lenne e ano war maen iliz sant Brenac'h.

AR SKLAERIJENN A DARZ EUS AN ANOIOU LEC'HIOU E KERNE-VEUR HAG E BREIZ-IZEL.

Ha setu aze holl (ha nebeud a-walc'h a dra eo) ar pez a gaver skrivet en istor diwarbenn sant Cleder. met o studia anoiou al lec'hiou e c'hellimp astenn ha sklaeraat ar pez hon eus kavet diwarbenn hor sant: War aochou hanter-noz Breiz-Izel, tost da Roskov, e kaver eur barrez vras anvet Cleder hag a dle beza bet savet gantan.

Sant patron iliz parrez Cleder hag ar feunteun zantel a zo en he c'hichen n'eo ket sant Cleder eo, koulskoude, met sant Ke (hor sant Kea kernevek-ni). E Cleder, evel e kalz parreziou eus Kerne-Veur, an « éponyme » pe ar zant a roas e ano d'ar barrez n'eo ket an hevelep hini atao gand an hini m'eo dediet ar barrez d'ezan. N'eus nemed teurel eur zell war ar gartenn hag e kaver, harp e Cleder, eur barrez anvet Plougoulm, da lavarout eo parrez Kouloum eur zant all hag a enoromp ivez e Kerne-Veur: sant Columb.

E parrez Cleder n'eus penn kristen ebet hag a anavesfe eun dra bennak diwarbenn buhez sant Cleder.

Piou oa Cleder hag ar zent all a zo anvet war roll Gwilhou Worcester evel mibien Brec'han ? Diaes eo her gouzout. Roll « bugale » Brec'han savet e Kembre a zo dishenvel a-grenn diouz hini Gwilhou Worcester hag enodres eo ema penn abeg bras an tabud etre istorierien Kerne-Veur.

Chapel ha feunteun sant Cleder a zo, hep mar ebet, el lec'h m'edo e beniti; eur pennadig emaint diouz an iliz parrez, ar pez a en em gav aliés a-walc'h e Breiz hag e Kerne Veur.

Ar chapel a zo bet nevezet ha dediet a-nevez er bloaz 1898.

Iliz parrez sant Cleder a zo bet adsavet en XIII^{vet} kantved ha konsakret d'an 23 a viz here 1259 ha d'an deiz-se eo e vez graet abaoe pardon ar barrez. Roscarrock koulz ha Baring Gould ha Fisher a lavare e veze gouel sant Cleder d'ar 4 a viz du met ne gavan meneg ebet eus an dra-ze er skridou a zo bet degaset d'in eus a leordi Skol Veur Cambridge.

KELEIER AR MIZ

JUBILE AR BLEUN-BRUG

Gwengamp, 9, 10, 11 a viz Gwengolo 1930.

I. — Renadur ar Goueliou

Despet vras o deus renerien ha mignoned ar *Bleun-Brug*, o veza n'hall ket bezan en o fenn an otrou Serrand, Eskob Sant-Brieg ha Landreger, dalc'het siouaz, en e vouez, eur pennad 'so. An Otrou Bellec, vikêl-vras, a gemero lec'h an Otrou 'n Eskob.

An Otrou Trehiou, Eskob Gwened, a deurvez skriva : « Mar n'eo ket sur a-walc'h da vean e Gwengamp er yaou beure, e raio *an oll hag ouspenn* evit 'n em gavout, eun de bennak, e kichen an I. V. G. Sikour, gant e genvroïz, Breiziz ar *Bleun-Brug* ».

Setu eun digemenn hag a lako levenez dreist holl e kalon Bretoned Eskopti Sant-Brieg.

II. — Strollad ar Goueliou.

Evit pourchas ar goueliou, 'zo bet savet, e Gwengamp, eur Strollad Bretoned tuet mat da rei o skoazell ; en o fenn, ar bureo :

Rener : O. Plaire.

Eil-renerien : O. Stephan, advokad, J. de Sonis.

Sekretour : OO. Suberbie, Menguy, Abad Boulbin.

Tensorer : OO. Couloigner, Leguistin.

Izili : OO. Hallouet, Queillé, de Bellaing mab, Jegouic, Liberge, Carric, Royer, Daniel, Oriou mab, P. Le Jamtel mab, Auneau, Le Fave, Nicolas, Hamon, Thébault, G. Julienne, Le Bars, Huet, Le Fournis, Desgranges, Moron, Morice, Léon (Pederneg), L. Le Cun, G. Le Cun, Flotte, Bonno, Quéau, G. Isselin, Cojean, Tanvez, Heliès, Thomas, Datana, L. Capitaine, Platier, Hervé, Guizouarn, de Lejanne, G. Le Fave, Deniel ;

An O. Abaded Y. Liberge, A. Liberge, Boulbin, Camper, Moisé, Le Coq, Le Tirrant.

Renet e-zoare gant an O. Plaire, hag a oa c'hoaz rener er bloa 1925, Gwengampiz o deus kroget da vat gant al labour : pourchas lojeiz, — gweturiou ; — pourchas brug, — embann ar gouel dre ar vro, — moula affichou, bilhejou, pez-c'hoari, roll ar gouel...

Gand eur strollad labourien ampart evel ar re a zo en dro d'an Aotrou Plaire, Bleun-Brug Gwengamp ne c'hell beza nemet dispar !

Oberou an A. GWILHOU

Ha moula a raimp oberou an Aotrou Gwilhou?

Ya. p'hon devezo kavet prenerien da 1000 leor.

Er miz treman hon devoa kavet rak-prenerien da 148 leor.

Setu aman rak-prenerien miz Eost.

An A. Martin, person Gourin	1 leor.
An A. Soyer, mestr-skol Plourivo	1 leor.
An A. J.-L. Prigent, Lesneven	1 leor.
An A. G. Saout, Kerfeunteun	10 leor
An A. Yv. Abjean, Plougerne	1 leor.
An I. J. Guiziou, Kerber	1 leor.
An A. J.-M. Abguillerm, Lesneven	1 leor.
An A. F. Kervella,skolaer, Loperhet	1 leor.
An A. Yv. Berthou, skolaer, Saint-Marc.	1 leor.
An A. F.-L. Cloarec, kure Plouescat	20 leor.
An A. Laurent Bleunven, kure, Plouzane	10 leor.
An A. P. Joncour, vikel vras, Kemper	5 leor.
An A. Yann ar Roue, Kelenner e Campostal	1 leor.
An A. Kerebel, person Poullaouen	2 leor.
An A. Madec, Brest	1 leor.
An A. Poisson, Roazon	1 leor.
An A. Yv. Mazeas, Kastell-Paol	1 leor.
An A. F. Moal, Landudal	1 leor.
An A. J. Roudaut, ar Folgoad	2 leor.
An A. F. Guivarch, Plouzeniel	10 leor.
An A. Guillerm, Plouzeniel	1 leor.

An I. Gen. de Saint-Pierre, Saint-Brieg	2 leor.
An A. Fanch Guillo, Camors	1 leor.
An A. Roparz Hemon, Brest	2 leor.
An A. F. Stephan, Lesneven	1 leor.
An A. F. Vallée, Saint-Brieg	2 leor.
An A. Dr. L. Dujardin, Lokournan	1 leor.
An A. J. Sklisson, person Plounerin	5 leor.
An A. J.-M. Goasdoue, Pleyber-Krist	1 leor.
	89 leor.

Leoriou rakprenet en daouz viz kenta 148 + 89 = 237.

Pell emaomp c'hoaz diouz ar pal a fell d'eomp tizout, met gant gouel ar Bleun-Brug e Gwengamp ha gouel an A. Gwilhou e Cleder hon eus fizians da gaout meur a rakprener nevez.

Kantved an Aotrou Gwilhou

Roll ar gouel a vezo graet gant ar Bleun-Brug
E Kleder d'an 18 a viz gwengolo 1930

Dindan renadur an A. JONCOUR, vikel vras Kemper

8 eur. — Kenstrivadeg evid ar vugale e ti-skol gristen ar merc'hed. Ar re-man o devezo 1°) *Da lenn* unan eus kantikou an aotrou Gwilhou: *Gwerz ar zul* P. 62 pe *Gwir vugale ar Werc'hez* P. 112 pe *Bagig Sant Per*, P. 136.

2°) *Da zeski dindan envor:* ar c'hantig, *Evit beva gant levenez* er baj. 101.

3°) *Da gana:* Unan eus ar soniou a gavint el leor: *Soniou ar vugale* (1).

N. B. — Ar genstrivadeg a vezo digor d'an holl vugale a-zindan 15 vloaz.

(1) Her goulenn ouz an A. Paul Raoul, 11, Rue Algésiras, Brest, C/C. 15.916 Rennes.

Pevar real eo priz al levrig-se ha tri gwenneg war nugent p'her c'haser dre bost.

Ar gounideien a vezo embannet o anoiou er patronaj en abardaez.

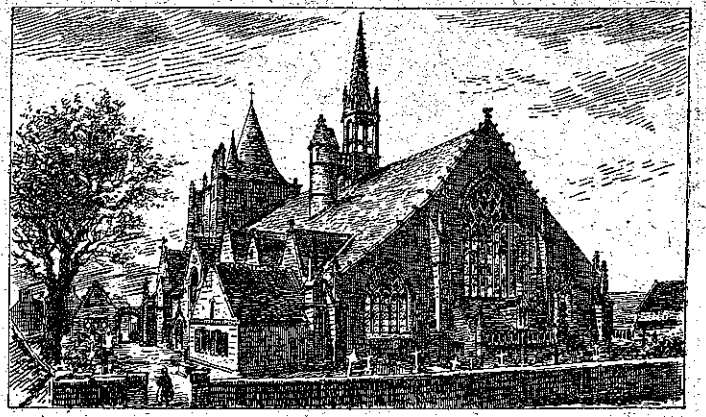

Iliz Penmarc'h.

Da 10 eur: Oferenn-bred kanet gant an aotrou JONCOUR vikel vras Kemper; ar brezegenn a vezo graet gant an aotrou GRILL « inspecteur » skoliou kristen an eskopti.

Da 11 eur 1/2 E KERFIAT e vezo staget eun daolenn ouz an ti soul m'eo bet ganet ennan an aot. Gwilhou er bloavez 1830. Eur brezegenn ha kanaouennou a zirak an ti. An hent etre Kerfiat hag ar bourk a vezo graet e kirri dre dan.

Da greisteiz, LEIN VRAS e ti skol gristen ar baotred (15 lur dre zen). Ar re a gemero perz el lein a gaso o ano arok ar 15 eus ar miz da : M. Le LEC, directeur de l'école libre, Cléder (Finistère).

Da 2 eur : Ambrougadeg (Défilé) eus an ti-skol d'ar patronach gant ar strolladou kanerien ha kanerezed, ar c'hoarierien hag holl dud ar gouel.

Da 2 eur 1/2: Er patronaj C'HOARIVA HA KANAOUENNOU :

1°) Paotred Sant Ké Kleder a zisplego brava barzonegou an aotr. Gwilhou evel: *Sant Yann hag Herodez, Tad koz da zul, ar C'hoarierien* voulou.

2°) C'hoari a raint goudeze « *Patronez dous ar Folgoat* » mister tennet eus istor bro Leon, ha « *Bragez ar miliner* », pez c'hoari fentus en eun arvest.

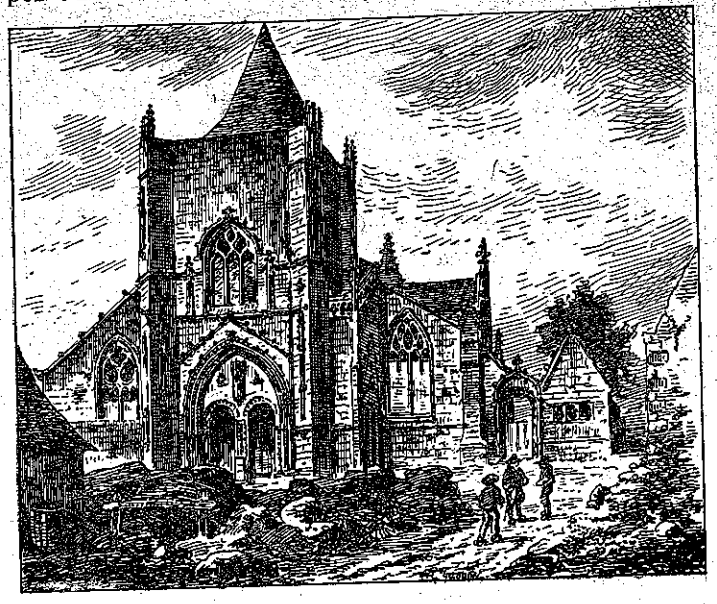

Iliz Penmarc'h.

3°) Kanaouennou a bep seurt a roio da glevet strolladou kanerien ha kanerezed eus Kastel, ar Folgoat, Plougerne, Kleder hag all.

War-dro 5 eur Kan ar *Vro Goz* gant an holl ha bennoz ar Zakramant en iliz.

An A. CORNOU 1873-1930

Erbedi a reomp ouz hol lennerien unan eus ar veleien a labouras ar muia evit hor Breiz daoust ma ne skrivas nemed e galleg : an A. chaloni F. Cornou, Rener ar « *Semaine religieuse* » hag ar « *Progrès du Finistère* ».

Evel krouer ha rener ar « *Progrès* » e reas eur vad divent d'ar Feiz, dreist holl e bro Gerne.

Harp a gaved ennan atao ivez pa veze meneg da zifenn kement tra a c'hell ober vad da Spered Breiz. Hen eo a skrivas ar gwella artiklou bet skrivet arlene war *Bleun-Brug* Douarnenez.

Sevel a eure eleiz a beziou-c'hoari tennet eus Istor Breiz ha *Yann Landevennec* unan eus ar re wella anezo, troet e brezoneg, a voe diskleriet e Bleun-Brug Kemper, er bloaz 1924.

E gorf paour a zo breman o tiskuiza goude e labouriou bras e-harz kalvar bered parrez nevez Poulgoazec trouz ar mor bras ouz e luskat noz ha deiz.

Ra gousko e peoc'h !

KANAOUENNOU AR BLEUN-BRUG [1]

Le 20e concours des chorales bretonnes aura lieu cette année, le *jeudi* 11 *septembre, à Guingamp.*

Nous venons de recevoir le nouveau recueil des mélodies et chœurs qui sont imposés aux chorales concurrentes.

La lecture de cet élégant recueil est des plus attrayantes.

On y trouve tout d'abord deux gracieuses mélodies:

« Neur vont d'ar feunteun da-vit dour » (En allant puiser de l'eau à la fontaine) et « An ini goz » que A. *Boucher* a revêtu d'une harmonisation des plus pittoresques.

H. Guillerm, le fureteur de vieux chants bretons, toujours heureux dans ses trouvailles, présente deux chansons bretonnes recueillies tout récemment et qu'il a harmonisées avec un goût parfait.

M. Guillermit a affublé une poésie de *Quellien* « Ar rouzik kemener » (Le rouzick tailleur) d'un accompagnement simple et sonore qui s'adapte bien à cette belle mélodie.

Les quatre chœurs du recueil, destinés aux concours

(1) Kanaouennou *Bleun-Brug* 1930, chez M. P. Raoul, 11 rue d'Algésiras,Brest. Prix: 5 fr. 50 — ainsi que les 6recueils des concours précédents.

des chorales sont dus à *J.-L. Mayet*, qui excelle dans ce genre de composition.

« En enor dar Basion » (En l'honneur de la Passion), chœur à 2 voix égales; « Soazik » (Françoise), chœur à 2 voix mixtes; « Ar werzid ar'chant » (Le fuseau d'argent), chœur à 4 voix mixtes; « Yannik ar mil micher » (Yannik aux mille métiers), chœur à 4 voix mixtes.

Ces quatre chœurs sont écrits avec une grande habilité et produisent un excellent effet.

Ils sont d'une exécution relativement facile. Le compositeur ne s'est pas montré trop méchant sauf dans quelques mesures où il a tendu quelques petits pièges aux chanteurs.

Jean d'Arvor.

Règlement et instructions pour les concours des chorales et des solistes

a) Les chorales concurrentes doivent chanter deux chœurs, l'un imposé, celui du recueil de 1930, l'autre libre, à choisir dans les anciens recueils des « Kanaouennou ».

Si ces chœurs comportent un accompagnement, on doit se conformer aux indications du recueil et chanter avec l'accompagnement écrit.

b) Les solistes qui veulent concourir doivent appartenir à une chorale ayant concouru. L'unique chant qui leur est demandé est imposé par le recueil de 1930.

Ne présenter qu'un seul soliste par catégorie et prière de ne pas confondre voix d'homme et voix de femme.

c) Les chorales à 3 voix et 4 voix peuvent, en outre, concourir pour des chœurs moindres. Mais alors, elles formeraient entre elles une catégorie spéciale. Les petites chorales à 2 voix concourent séparément.

Nota. — Les directeurs de chorales devront s'inscrire le plus tôt possible, et prévenir en même temps la secrétaire du nombre exact de leurs choristes, du nombre de kilomètres qu'ils ont à parcourir et de l'heure à laquelle elles arriveront à Guingamp.

Les inscriptions et demandes de renseignements doivent être adressées à la secrétaire du Comité de musique du « Bleun-Brug », *Mlle G. de Kermenguy, à Cléder* (Finistère.

Feiz ha Breiz

Gouel kantved bloaz an Aotrou Gwilhou

Eun derveziad heol ha kan e kreiz etre daou zerveziad glao hag avel setu aze petra eo bet e Cleder an an triouec'hvet dervez a viz gwengolo diweza hag o veza ma 'z eo bet eun dervez evelse ez eo bet an dervez a oa dleet kaout evit enori kantvet bloaz an Aotrou Gwilhou, rak an Aotrou Gwilhou, e gwirionez, eo an hini en deus laket, gand ar muia, dre e skridou ha dre e werz'ou, sklaerijenn ha levenez da darza war Vreiz-Izel a-bez edoug an XIXvet kantved.

P'en em gavjomp e Cleder, war dro nav eur, e oa anat diouz ar glazvez, ar bleuniou hag ar bannielou a oa o ficha ouz holl diez ar vourc'h, e oa eun nevezenti vras er barrez.

I. — *Ar c'henstrivadegou*

E skol gristen ar merc'hed edo neuze an abadenn eire bugale Cleder, Sibiril, Plougoulm, Trelaouenan ha Trezilide evit gouzout piou oa ar re wella en o zouez war al lenn brezoneg, an displegerez hag ar c'han. An A. Dare, rener skol Rekouvrans hag an A. Floc'h eus a Landivisiau eo a oa eno gand an dimezelled Mari ha Gen. a Gervenguy o rei ar priziou da bep hini hervez e ouiziegez.

II. — *An oferenn-bred*

Da zek eur an iliz a oa leun evel da zul. An A. Joncour, vikel vras, deuet en hano an Aotrou 'n Eskob, a gan an oferenn-bred. Daou veleg ginidik eus ar barrez ha nied bihan d'an Aotrou Gwilhou o daou, an

A. J. Herry, person Plougonven hag an A. Gl. Herry, person sant-Yann ar Biz, a ra avieler hag abostoler.

Kanerien Kastell-Paol a ganas epad an oferen kanaouennou ker kaer, gant moueziou dishenvel, ma oa eun drugar o c'hlevet.

Goude an Aviel, an A. Grill enseller (inspecteur) ar skoliou kristen, a reas meuleudi an Aotrou Gwilhou, meuleudi ar beleg ha meuleudi ar barz; meuleudi ar Feiz hag a dleomp difenn evel mab al lagad ha meuleudi Breiz hag a dleomp mirout en he c'haer, ha pinvidikaat evid ar re a deuio war hon lerc'h da veva er beg-douar-man.

III. — *Kerfiat*

Eun dervez a zo berr evid ober kement a oa c'hoant da ober evit enori an A. Gwilhou; a vec'h m'oa echu an oferenn ma oa mall mont da Gerfiat; n'en em gavas eno nemed ar re a c'hellas ober an hent dre auto ha daoust da-ze, da 11 eur hanter e oa renket eur milierad mat a dud e porz an ti soul garlantezet a c'hlasvez m'eo bet ganet ennan ar barz breizat; tremenet o deus holl dre an ti da ober eur sell ouz portred an A. Gwilhou, renket e starn an daol etouez ar glasvez hag ar bleuniou.

Diwar an treujou an A. Fave, kure Scaer, a ra, gant komzou c'houek hag a darz eus a oueled e galon, meuleudi e genvroad en deus bet tro da anaout mat dreist oc'h adskriva e skridou diouz doare ar voulerez. An A. Joncour a zizolo neuze an daolenn varbr a zo staget a zioc'h an nor hag e lenner warni ar geriou-man e lizerennou alaoueret:

EN TI-MAN EO BET GANET
D'AN 2 A VIZ KERZU 1830
AN AOTROU GUILLOU
BARZ HA SKIVAGNER BRUDET
MARO PERSOUN E PENMARC'H 1887
Bleun-Brug 1930

Kanerezed ar Folgoat a ganas neuze unan eus kantikou kaera an A. Gwilhou: *Evit beva gant levenez.*

An A. Guennegan, eus a Lanhouarne, a ganas eur werz savet a-ratoz kaer gantan da veuli an A. Gwilhou bet kure en e barrez eus ar bloaz 1865 d'ar bloaz 1870.

Eur c'houblad eus *Bro Goz va Zadou* kanet gant Paotred Kastell-Paol ha diskanet gand an holl hag e oa mall dizrei d'ar vourc'h.

IV. — *Lein ar Gouel.*

E skol gristen ar baotred eo edo al lein vras en eur zal kempennet kaer gand an A. Lec, Rener an ti hag e vistri-skol: ne weled dre holl nemet bleun brug toueziet gant herminigou Breiz. Ha ma oa kaer ar zal ar pez a voe servichet enni a voe ker kaer all; 350 a dud a oa ouz taol, en o fenn an A. Joncour, vikel vraz. An A. Roux, person Cleder, an A. Uguen, person Plougastel, an A. hag an Dimezelled a Gervenguy, an A. Mesguen, Rener Skolach Kastell-Paol, an A. Dujardin, Rener skolach Lesneven, an A. Batany hag an A. Herry, kelennerien e Lesneven; an A. Yvon Abjean, maer koz Plougerne, bet er skol gand an A. Gwilhou; an A. H. de Guébriant, eus a Gastell-Paol, an A. du Penhoat hag an A. Creac'h, bet maered e Cleder; an A. Roux, person Plouvorn, an A. Gueguen, person ar Folgoat, an A. Dantec, Mari Wilhou hag he gwaz Yann an Troadec, eus a Gerabret, an Intanvez Riou eus a Gerzent, an Intanvez Wilhou ha Saïg Wilhou eus ar Vourn eus kerent tosta an A. Gwilhou, an A. Monot, person Loc-Eguiner, an A. Fave, kure Scaer, an A. Fave, kure Karmez Brest, an A. Roue Rener-skol Blouescat, an A. Bourles, person Pont ar Veuzenn, an A. Pennec, person Mespaul, an A. Boulc'h, person Santec, an A. Mevellec, kure Kastell-Paol hag e ganerien.

Da fin ar pred an A. Roux, person Cleder a lavaras eur ger c'houek a yec'hed mat da gement hini a oa deuet d'ar gouel hag an A. Perrot, sekretour ar *Bleun-*

Brug hen trugarekeas en hano mignoned an Aotrou Gwilhou eus an digemer laouen o devoa kavet en deizse e Cleder.

An A. Perrot a roas ivez da anaout liziri an A. Tremintin, an A. Guéguen, person Lok-Maria, an A. de Guebriant, Rener meur ar misionou diavaez-bro hag all pa ne c'hellent ket dont d'ar gouel. (1)

V. — *Ar C'hoariadeg.*

Eur wech leinet e oa mall mont d'ar c'hoariadeg. Sal ar patronach, daoust peger bras eo a oa kalz re vihan, en dervez-se.

An ambrougadeg hag e weled enni tud yaouank Kerne, en o c'haera, re Loperhet ha re Blougastel,

(1) O veza ma n'helle ket dont d'ar gouel an Aotrou de Guebriant, arc'heskob Marcianopolis, a zegasas al lizerman da Rener Feiz ha Breiz :

St-Pol-de-Léon, 31 Août 1930.

Monsieur le Secrétaire,

Je regrette sincèrement de me trouver dans l'impossibilité absolue d'être présent à votre fête du 18 *septembre à Cléder. Je m'étais promis, à la vérité, des vacances prolongées en cette fin d'année* 1930. *Mais je n'avais pas prévu que mon mandat décennal de Supérieur des Missions Etrangères serait renouvelé à notre Chapitre Général du mois dernier dans des conditions où le refus m'était impossible. Je dois donc être rentré à Paris au plus tard le* 6 *septembre. J'en suis d'autant plus contrarié que le Bleun-Brug a depuis longtemps toutes mes sympathies et que j'aurais été heureux de lui en apporter un discret témoignage. Si la réunion de Cléder avait eu lieu* 15 *jours plus tôt ou six semaines plus tard je n'aurais pas manqué d'accepter l'invitation dont vous vouliez bien m'honorer.*

En souhaitant le meilleur succès à votre fête du 18 *septembre, je vous prie, Monsieur le Secrétaire, d'agréer avec mes excuses, l'expression de mes sentiments tout dévoués en N. S. J.-C.*

† J. DE GUEBRIANT,
Supérieur des Missions Etrangères.

toueziet gant re Gerlouan, Plouider, Plougerne, ar Folgoat, Kastell-Paol, o kerzout da heul biniou skosiat C. Lainé, eus a Witalmèze, eo he devoa chachet evelse an dud a verniou etrezek leurenn ar c'hoari.

Red e voe diskleria ar peziou e daou lec'h: er patronach hag e ti-skol ar merc'hed, hag evelse den ne jomas hep kaout eun tanva eus traou speredel ar gouel.

Peziou an A. Gwilhou a voe diskleriet dreist koulz hag Istor *Salaün ar Foll* ha farserez ar *Miliner hag ar C'hemener*. Da fin an abadenn an A. Joncour a lennas hanoiou gounideien kenstrivadegou ar mintin evel m'emaint aman:

1. Rosalie Roué, Cléder, 56 poent ½. — 2. Françoise Roué, Cléder, 56 p. — 3. Françoise Laot, Trézilidé, 54 p. ½. — 4. Marie Floch, Cléder, 54 p. — 5. Yvonne Troadec, Cléder, 53 p. ½. — 6. Yves Velly, Cléder, 53 p. ½. — 7. Marie Saout, Plougoulm, 53 p. — 8. Joseph Seité, Cléder, 53 p. — 9. Jeanne Conseil, Cléder, 52 p. ½. — 10. Louis Le Duff, Cléder, 52 p. — 11. Jean Quéré, Cléder, 52 p. — Jeanne-Yvonne Conseil, 52 p. — 13. Jeanne Saillour, Plougoulm, 52 p. — 14. Cécile Grall, Plougoulm, 52 p. — 15. Anne-Marie Conseil, Cléder, 51 p. — 16. Hélène Cuiec, Cléder, 51 p. — 17. François Jézéquel, Cléder, 50 p. ½. — 18. François Troadec, Cléder, 50 p. — 19 Anna Floch, Cléder, 50 p. — 20. Marie Priou, Cléder, 49 p. — 21. Anna Troadec, Cléder, 49 p. — 22. Célestine Floch, Cléder, 48 p. ½. — 23. Herveline Goarnisson, Cléder, 48 p. ½. — 25 Paulette Favé, Cléder, 48 p. — 26. Anne-Marie Quiviger, Cléder, 48 p. — 27. Aline Quiviger, Cléder, 47 p. — 28. Marguerite Rozec, Cléder, 46 p. — 29 Françoise Conseil, Cléder, 46 p. — 30. Anne Nédélec, Cléder, 45 p. — 31. Jeanne Seité, Cléder, 45 p. — 32. Catherine Kerbrat, Cléder, 44 p. — 33. Yvonne Priser, Cléder, 44 p. — 34. Marcel Larvor, Plougoulm, 43 p.

— 35. Paul Guivarch, Cléder, 41 p. ½. — 36. François-Louis Caroff, Tréflaouénan, 37 p. ½. — 37 Albert Berthévas, Plougoulm, 36 p. ½. — 38. François Le Berre, Plougoulm, 32 p.

Da gloza ar c'hoariadeg an Aotrou Perrot a reas meuleudi paotred Sant-Ke, ar c'hoarierien hag ar ganerien, evid ar galon hag an ijin o devoa laket da zidui o selaouerien, meuleudi ar re vras, hep mar ebet, hep ankounac'haat evelato ar re vihan, dreist holl ar paotrig Bulvest, eus a C'houesnou hag Augustig Seité eus a Gleder.

Da zeiz eur, an A. Joncour, a roas en iliz bennoz ar Zakramant da beurgloza ar gouel.

Ha breman ra c'hello parrez sant Cleder ha sant Ké rei d'eomp bep kantved eun aotrou Gwilhou all par d'an hini ez omp bet oc'h enori d'an 18 a viz gwengolo diweza.

Y. V. P.

Priziou Bleun-Brug Gwengamp

STROLLADOU KANERIEN

Peder mouez :
1. Priz: Kerber (Brest) ha Recouvrance (Brest). 2. Priz: Gwiskriff. 3. Priz : Perros-Guirek.

Teir mouez S. T. B. :
Priz Gwiskriff.

Teir mouez S. T. B. :
1. Priz : Sant-Nikolas ha Gwiskriff. 2. Priz : Perros-Guirek.

Diou vouez :
1. Priz: Kerber. 2. Prix: Sant-Nikolas. 3. Priz: Gwiskriff.

Diou vouez :
1. Priz: Gouesnou. 2. Priz: Ar Roc'h. 3. Priz: Plougerne.

KANERIEN O-UNAN

Soproni :
1. Dimezel Marthe Le Boulc'h (Recouvrance).
2. Dimezel Marie Monot (Gouesnou).
Dimezel Camus (Sant-Nikolas).
Meneg: Y. Gélard (Ar Roc'h).

Alti :
1. Dimezel A. Lucia (Sant-Nikolas).
2. D. Eyraux (Recouvrance).
D. Cloastre (Kerber).

Barytons :
Prix: O. Petton (Recouvrance).

Basse :
Priz : O. Le Gall (Recouvrance).
Ar varnerien a ginnig gourc'hemennou d'ar paotrig Bulvest, eus Gouesnou, hag en deus graet mil blijadur d'an holl gant e ganaouenn « Ar paotr glac'haret ».

DANEVELLEREZ (Narration)

Priz F. Jaffrès, Ar Folgoat.

PREZEGEREZ

Priz 1. Joachim Le Mené, eus Plumergat (Morbihan).
Priz 2. (a-gevret). Thenenan Heliès, eus Plabennec ha Yann Drean, eus Plémel (Santez Anna-Wened).
Priz 3. Paul Fily, eus Sant Mériadec, (Santez-Anna-Wened).

DISPLEEREZ

Priz : Moreau, eus Landreger.

LENNEREZ

Priz : Michel du Roscat, Koadout.

LENNEREZ HA KAN

Priz 1. Louiza Chevel, Skoll gristen, Treglanviz.
Priz 2. Alice Bescond, Skol gristen, Treglanviz.
Priz 3. Jeanne Faucheux, Skol gristen, Treglanviz.

(Er miz a zeu e voulimp ar pennad skrid savet war gouelioù Gwengamp).

Kastell ar Vur



Aotrou ar Vur

Pa gemerer hent Kemper da Gonk-Kerne e lezer, en tu kleiz, pa dremener brec'h vor sant Kadou, koad ha lenn ar Vur.

Al lenn-ze fardellet he dour gand eur chaoser uhel a zo koajou bras en dro d'ezi hag en o c'hreiz ez eus eur maner nevez. Adre kein heman, e beg eun dorgenn, e kaver an tammou mogeriou a jom c'hoaz eus ar c'hastell koz. Ivinou an amzer ha krabanou an dud o deus ken diskaret ar pez a jom anezan hag ar geot hag an drez o deus her goloet ker mat ma n'oar ket evit gouzout mat a-walc'h ken e pelec'h edo ha pe stumm en devoa.

Daoust peger koz e oa ar c'hastell-ze, bet savet er XIV^vet kantved, eo anat c'hoaz ez eus bet eun all en e raok, rak kaout a raer e zouveziou 300 metr uheloc'h e goueled ar c'hoad. An ano a *vur* a zo eun ano-

brezonek ha ne zinifi ket hepken eur voger evel ar ger gallek *mur;* ar ger *mur* e brezoneg a zinifi eul lec'h mogeriet ker mat ma 'z eo aes en em zifenn ennan. Ar ger brezonek *mur* a lavar ar pez a lavar ar ger gallek *puy* hag ar ger elsasek *murger*.

En XIII^vet kantved, Menec'h ruz sant Yann Jerusalem o devoa eur manati e Sant Evarzec, ar barrez m'ema enni kastell ar Vur. Ha darn a lavar eo bet henman d'ezo koulz hag ar Vouster, ar maner tosta d'ar Vur.

Er XIV^vet kantved ar Vur a oa perc'hennet gant tudchentil hag a zougas he ano hag a lakas liva he c'hastell war o skoued ruz tan: *eur c'hastell kranellet hag a-us d'ezan tri dour arc'hantet.*

Loeiza, mestrez ar Vur, a zimezas gant Herve ar Yeuc'h, unan eus aotroned lez an Duk ha kabiten Konk-Kerne, er bloaz 1457. Er bloaz 1502, dre zimezi, ar Vur a voe perc'hennet gant Kastelled Tremazan, ha diwezatoc'h gand an Aotroned Gouyon de la Moussaye.

Er bloaz 1700, douar ar Vur hag he Lez-Varn koulz ha douar Henvez, e Fouesnant, a oa perc'hennet gant Henriette de la Tuor d'Auvergne, prinsez Sedan, eun hugunodez aheurtet a varvas harluet en Haye.

An Markiz de Montbourcher du Bordage, Eon ar C'hoz-Kastell ha Penfeunteniou de Cheffontaines a voe he mistri diweza a-raok an Dispac'h.

War a lavar ar re goz ez eus bet ronfled o chom gwechall e kastell ar Vur. Dalc'h mat e veze trouz etrezo hag o amezeien, aotroned Cavardy, a oa o chom, eun hanter leo ac'hano, er mervent, en eur c'hoz-kastell, hag a rank beza bet savet gand ar Romaned en amzer ma 'z edont oc'h ober o mistri er vro. Diwar grec'h ar Vur ar ronfled ne skuizent ket o stlepel mein war Gavardy a bouez o divrec'h; o enebourien ma o devoa nebeutoc'h a nerz o devoa muioc'h a ijin; eur

benveg o devoa graet da stlepel mein hag e kavent an tu da strinka war ar Vur mein vrasoc'h c'hoaz eged ar re a strinke ronfled ar Vur warno. Den ebet ne oar mat a-walc'h gant piou e chomas an trec'h.

Brasa plijadur diweza ronfl a zo bet er Vur oa debri kig kristen. Eur verc'h en devoa hag a oa en he c'harg pourchas boued d'ezan.

Gwelet e veze e foariou ar vro, gwisket evel ar merc'hed pinvidik diwar ar maez, ha pa wele eur paotr yaouank eun tamm genaouek e tostenne outan hag e chome gantan da varvailhat keit ha keit all. Eur wech ma veze deuet an noz e pede ar paotr d'her c'has d'ar gêr en eur rei d'ezan da gredi e timesje gantan diwezatoc'h. Siouaz, dal ma tigoueze ar paotr er Vur e veze laket, pa zonje an nebeuta, da goueza, dre eun toull-trap, en eur c'heo doun hag eno ar ronfl a rae e stal outan abarz e lakat ouz ar ber.

Eur c'hemener eus a Elliant, kouezet er c'heo hudur-ze a gavas eun nor guz hag a c'hellas tec'het ac'hano; o veza m'oa kousket mik ar ronfl goude beza evet diou varrikennad win en e zervez e c'hellas ober tro ar c'hastell da welout an doareou hag e kavas en eur gampr-vaen eur varrikennad poultr da lakat er c'hanoliou. Kerkent ar c'hemener a deuas c'hoant d'ezan d'en em zizober eus ar marlonk.

C'hoari a eure gand e zirenn hag eur wech ma oa krog an tan en e donn hel lakas da spega e poultr ar varrikenn.

Lemmel a eure er maez, raktal, dre eur prenestr hanter zigor; daou gi drouk a redas war e lerc'h hag edont o vont da gregi en e feskennou pa c'hellas pignat en eur wezenn; eur c'had o tremen a reas d'an daou goz ki tec'het hag e c'hellas diskenn d'an traon. Kendelc'her a eure da vale ken na gouezas etouez eun toullad laeron a glaskas e laerez hag e laza.

— : Kemerit truez ouzin, en hanv Doue, kamaraded, emezan ha m'ho peus c'hoant laerez, it raktal d'ar Vur; an Aotrou eno a roc'h evel eur broc'h; kas a c'helloc'h ganeoc'h ar pez a geroc'h; me em eus leunet va godellou ha lezet an nor digor; arabad eo d'eoc'h dale hag e vezoc'h pinvidik-mor ar rest eus ho puhez.

Al laeron a oa en em rinklet er c'hastell hag edont

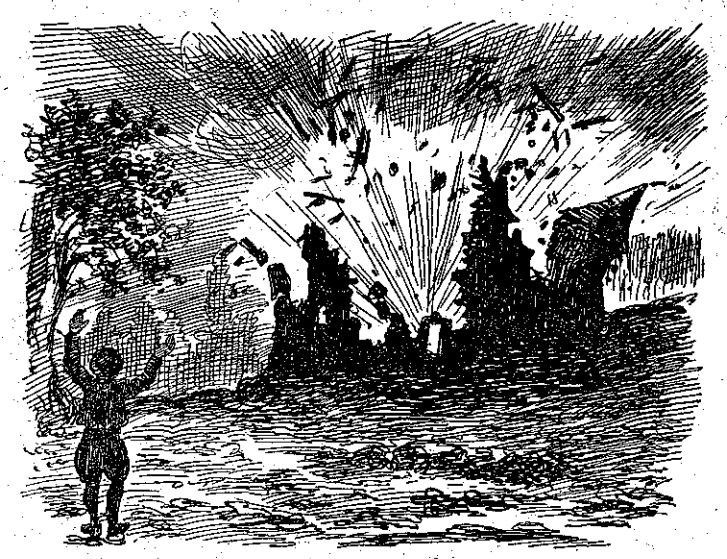

Kastell ar Vur o tarza

a-zevri o leuna o sier pa darzas ar varrikennad poultr a oa bet laket an tan enni gand ar c'hemener; ar c'hastell a-bez a voe diskaret e mil damm ha kement den a oa ennan a voe bruzunet ha dispennet e izili outan. Kastell ar Vur n'eo ket bet adsavet abaoe. Korf ar ronfl a voe sebeliet e Sant Evarzec dindan eur maen hag eo bet kizellet ennan e skeudenn; tammou ane-

zan a weler atao a bep tu da ode eur park e kichenik chapel sant Philibert. Pa dremenas Freminville dre Zant Evarzec, er bloaz 1835, e voe diskouezet d'ezan ar bez-ze hag e voe lavaret d'ezan e oa bez eur *ronfl;* An ano-ze eo an hini a roer d'ar rampsed, *géants,* e galleg, e bro Gerne. Ar c'hlasker traou koz a gemeras an ano-ze evid ano eun den hag a gollas kalz amzer o klask gouzout istor familh nobl ar Ronfled.

G. P.



Ar c'hemener hag al laeron

A-DREUZ BREIZ-IZEL

I. — Bro-Dreger

Er miz ma vez an eost dare,
Ez oun bet gwelet adarre,
War varc'h houarn, a-dreuz ar Vro,
Er bla-man, oc'h ober eun dro.

Da genta, em eus saludet,
E Plounerin, eur barz brudet,
Lemm e spered, skanv e bluenn,
A sin e skrid « Paotr Juluenn ».

E bourc'h Plegat, an Aotrou Fer,
Seder e dal, laouen e er,
En deus stardet « Troter » Jezuz,
War e galon karantezuz

E Guerlesquin, eur gaerig vrao,
En e brespital koant atao,
Eur mignoun hervez va mennad
Am dalc'has gantan, eur pennad.

Eno, em eus briadet c'hoaz
Eun Oblad a ya kuit warc'hoaz,
Warzu broiou pell ar c'hresdeiz,
Betek-hen, hep Doue na feiz.

Prestig goude, em boe ar c'hras
D'en em gaout gant eur persoun bras
A oa e galon glac'haret
Gant keuz da eur barrez karet.

... Ya sur, o Pastor, kalet eo
Beza kignet betek ar beo,
Met, a hend-all, en dud a zent
E voilc'h Doue danvez e zent.

Skuilh ar greun, gant fizianz, va breur
An eost aour a savo d'e eur;
Pedennou tomm, pedennou krenv,
Warnan a denno gliz an nenv...

Dindan toenn an Aotrou Jaïn,
Em eus diskuizet treid ha kein;
Hag, er gouent, kavet, eno,
Emzivaded, joa vras enno.

E kaer Montroulez, ez oun bet
O selaou moueziou glan meurbet
Leanezed ar C'harmel a veilh
A bed, a gan, adrenv o dreilh.

Galoupat a-dreuz Bro-Dreger,
D'am meno, ne goust ket re ger,
Hag, er bloaz a zeu, ma vez red,
Hen treuzin a-nevez, d'ar red.

A-eneb ar groez am laz
Em eus freskder ar c'hoajou glas;
Evit mouga an tan em c'hreiz,
Ne ket chistr mat a vank e Breiz.

Pa vezan glebiet treuz-didreuz,
Pa blij d'an avel ober freuz,
E sonjan en Oblad, er zorn,
Kroaz ar Mestr gantan en e zorn.

Ha, pa ziwisk an heol, d'an noz,
Rez ar mor doun, e vantell roz,
Mignouned ker, d'in, e pep lec'h,
A zigor o dor hag o brec'h.

Kaout a ra d'in e teu d'am heul
Hag e tans e skeud war va zeul
Ar zant en deus, kantvejou zo,
Prezeget d'ar poblou, tro-dro.

Ha, skanv evel eul luc'hedenn,
Eün d'e dron e nij va fedenn,
Evit Tregeriz, ma vezo
Azroet ar feiz koz d'ezo.

Ha Sant Yvon am selaouo,
Hag an deiz-se a c'houlaouo,
Ha, dindan an heol splann a bar,
Treger ne gavo ket e bar.

(*Da genderc'hel*).

Miz gwengolo 10.

J. L'HELGOUACH,
O. M. I.

Va mignon Yannig an Diwezat

Lennerien vat, an aotrou Doue a zo kalet e keñver tud a zo hag a ro d'ezo eur binijenn galet da c'houzañv. Aon am eus ne vefen eus gouenn an dud reuzeudik-se. Selaouit kentoc'h.

Ar re all, peurvuia, p'o deus eus mignon, ar mignon-se a ra plijadur d'ezo hag a zo talvoudus d'ezo e pep feson. N'eo ket an dra-se a zo c'hoarvezet ganin-me, nann sur. Rak va mignon, stouvit ho tiskouarn m'hoc'h eus aon da glevout ar wirionez, va mignon me eo Yannig an Diwezat.

— Yannig an Diwezat, piou hennez 'ta?

—N'hen anavezit ket? Mat, neuze e rankan da genta hel lavarout d'eoc'h rak ne entenfec'h netra em istor a-hend-all. Lakait da genta en ho spered n'eo ket bet roet an ano-se d'ezan abalamour ma vez atao war an diwezadou; tamm ebet; c'hoant am befe zoken, da lavarout eo re brimm an holl. Hogen, marteze eo bet roet an ano-se d'ezañ abalamour n'eo ket diouz penn kenta ar sizun.

N'eo ket da lavarout e plijfe kalz d'in Yannig an Diwezat, er c'hontrol zoken, c'hoant am eus d'e guitaat ha c'hoant ken am eus! Mes siouaz! kaer am eus ober, troidella, mont amañ, mont ahont, dre guz a gav d'in; kaer am eus ober e kavan atao Yannig em hent, ar c'hoarz prest da darza war e vuzellou, ruz e zremm kement ha ma c'hell beza ruz eun domatezenn, eun tamm boned kramennek, atao an hevelep hini, war e benn, hag e roched digor atao ivez war e vruched.

Evelse, disul, evit ober heñvel ouz an holl am boa kemeret an hent da vont da welout pont Plougastell hag eürus bras e oan, rak liou ebet ne welis diouz va c'hanfard; ret eo d'in lavarout d'eoc'h ouspenn e oa boaz da zont d'am c'hlask bep sul da boent merenn, hag e veze aketus da zont atao araok ma veze echu ganin da zebri va fred evit beza suroc'h d'am c'havout er gêr.

Disul eta, den obet na deuas. Seiz mil malloz! graet am boa va c'hont bep an diaoul-se. P'edon da vat o sellout ouz ar pont gwenn, setu ma klevis eun « Hou! hou... ou!... » a-zioc'h va fenn... Dao, petra 'zo aze! ha me da sevel va fri ken na vennis chom dallet gant al loustoni, o koueza em-daoulagad.

— « Amañ ' maoun! » eme eur vouez c'hroz a anavezis raktal evit hini Yannig an Diwezat; Yannig eunan aet da ober kompagnunez, ha da zerc'hel penn ar gaoz, emichañs, gant ar gwinvered (1).

Ret a-walc'h e oa d'in adarre e lezel da zont d'am heul, ar pez a oa hegasus e c'hellit kredi. E zaoulagad lemm, avat, o doa merzet eun dra bennak, ha dao! evel eur c'hi war tres eur c'honikl, setu heñ o vont gant ar wenodenn, o tiskenn gant ar skeul ha goudese o skrimpat war ar volz war e varlochou.

Mez am boa e c'hellit kredi gant eur seurt touilhenneg ouz va heul ha setu me en hent. Ne oa ket pell an dale ha n'edon ket c'hoaz war an hent bras pa en em gavas evel eur c'hi war-lerc'h e vestr, roget e vragou war e zaou c'hlin.

Hogen, gwasa taol bet c'hoarvezet gantañ d'am soñj a oa dec'h. Kemeret em oa an treñ e Brest evit mont da Vontroulez Ar veajig-se am savetefe diouz va Yann? a gav d'eoc'h!

A vec'h treuzet Kerc'hor, eur sutadenn hir ha nebeut goude an treñ o chom a-sav a-grenn. Souezus rak ne dlee koulskoude kemer eun ehan nemet e Landerne. Setu an holl evel just da lakaat o fri dre ar prenestr. Du-hont, dirak ar stlejerez eun den a lamme, a zañse, a jilgamme kement ma oa eun drugar. Eun diskiant diouz an doare, hag e tiskoueze e zourn d'an treñ en eur grial a-bouez penn: « Kollet c'h eus, aonik ma 'z out... Aonik... aonik... deus 'ta!..., ne voen ket seizdaletoc'h evit anavezout Yannig an Diwezat, deut eno n'ouzon dare dre be vurzud

Paotred an hent-houarn kennebeut ne zalejont ket

(1) *Gwinver* — anvet c'hoaz *kaz-koad*.

da dapout krog en diod se ha d'e zegas ganto. N'oa ket echu va zrubuilhou. Va anavezout a reas hag ec'h hejas d'in e zourn. Ne oa ket ret muioc'h evit ma vije goulennet ouzin e c'houlennata.

— Perak, emezan, ac'h eus graet kement a reuz?

— Perak! c'houi eo hoc'h eus graet reuz ha neket me eo. N'ho poa nemet va lezel da redek.

— Da lezel da redek! Flastret e vijes bet, paotr paour.

— Pa lavaran d'eoc'h, ne vijen ket bet; hag an drase am eus pariet gant Lan ar Vilin ha ganeoc'h holl e rin ivez m'hoc'h eus c'hoant.

— Mont a rez e belbi. Flastret e vijes bet pell araok en em gavout er Forest ha graet bleud gant da eskern.

— Pa lavaran ne vije ket. Ma 'z out ken sot all, ha c'houi holl ivez, emezañ d'ar re a oa tostaet, selaouit mat:

» Lakaomp e rae an treñ kant kilometr an eur ha me dek. Mat. Kant metr edon araozañ. Keit ha ma vije bet oc'h ober ar c'hant metr-se, me am bije graet dek. Nekwir? ha keit ha ma vije bet oc'h ober an dek metr-se, me am bije graet eur metr all. Tostaat atao en dije graet ouzin, eun draig bennak, avat, e vefe atao etre ar « marc'h-du » ha me ha biken ne vijen bet tizet.

— Ha ma vijes bet strobet gant an treuziadennou, eme unan en eur farsellat.

— Neuze, avat, eme Yannig e vijen en em bladet warno ha lezet an treñ da vont e-biou araok sevel.

Ijinus e oa sur Yannig an Diwezat, Yannig Yann, teir gwech Yann, hogen me gred ez ayo bremañ da dremen meur a zevez d'eul lec'h ma c'hello distane e benn.

G. DEWI.

KENTELIOU AN ILIZ

I. — *Pardon ar Rozera.*

Petra eo pardon ar Rozera?

Pardon ar Rozera eo an induljansou kaer a roas Pi V da c'hounit da zul kenta viz here evit derc'hel koun eus an trec'h o devoa bet ar gristenien war an Turked, e Lepant, d'ar 7 a viz here 1571.

An holl gristenien a c'hell gounit ar pardon-ze gant ma vezint bet o kovez hag o kommunia ha ma 'z aint da welout chapel ar Werc'hez en eun iliz m'eo bet savet enni. Breuriez ar Rozera. Pedi a dleont ouspenn evid ezommou an Tad Santel ar Pab.

Ar pardon-ma a c'hell beza gounezet ken alies gwech ha ma 'z aer da chapel ar Werc'hez ha ma peder evid ezommou ar Pab, adalek kresteiz ar zadorn betek hanter noz ar zul. (*Kémennadurez ar* 27 *a viz c'houevrer* 1907.)

II. — *Ar pedennou goude an oferenn.*

Leon XIII eo en devoa gourc'hemennet ma vije lavaret pedennou e traon an aoter goude an oferennou plèn evit ma vije roet d'an Iliz, a-nevez ar frankiz he devoa kollet e amzer Pi IX.

P'eo bet krouet rouantelez ar Vatikan, meur a hini o deus klasket gouzout ha kendelc'her a vije graet da lavarout ar pedennou-ze atao.

Er brezegenn « *Indictam ante* » en deus graet d'an 30 a viz mezeven Pi XI en deus disklaeriet e vije kendalc'het ar pedennou gourc'hemennet gant Leon XIII hag e vijent lavaret hiviziken, ha keit ha ma vezo ezomm, evit goulenn ma teuio ar peoc'h da ren a-nevez er Rusia el lec'h ma n'eus nemet freuz, dismantr ha lazerez eur pennad a zo.

Ioul ar Pab eo e ouesfe an holl-gristenien evit pioù e vezo lavaret ar pedennou-ze hiviziken.

III. — *Kommunion ar re glanv.*

Setu aman an traou a zo red o fourchas pa vez kaset e Zoue da unan klanv.

1° Eun *daol* tost da wele an hini klanv hag a vel d'ezan; an daol-ze a vezo goloet gand eun *doubier* (doucher) wenn;

2° War an daol e vezo laket eur groaz hag he devezo eun troad d'he derc'hel en he sav;

3° A bep tu d'ar groaz e vezo enaouet eur *c'houlaouenn;* an hini n'en deus ket a c'houlou benniget a c'hell lakat goulou all;

4° Eur *werennad dour benniget* a vezo laket iwez war an daol gand eur bodig beuz benniget, — ma 'z eus en ti, — ebarz;

5° Eur werennad dour sklaer ordinal a vezo laket ivez d'ar beleg da c'hlanaat e vizied;

6° Eun torch d'o sec'ha.

7° Eul *lienenn* all a vezo klasket da ober toubier (toucher) d'an hini a dle kommunia.

Gwele an hini klanv a vezo goloet gand eul linsel wenn; glasvez, louzeier c'houez vat ha bleuniou a bep liou, pa c'heller kaout, a vez fuilhet ivez war leur an ti hag e kichen an treujou. Ne raimp ket re gaer morse d'an Aotrou Doue.

Pa ne c'hell ket ar c'hlanvour lounka an hosti e roer d'ezan eur c'henaouadig dour bennak eus an dour a zo bet laket d'ar beleg da walc'hi begou e vizied bet stok ouz an hosti. Ar pez a jom eus an dour-ze goudeze a vez taolet en tan.

Ar gerent hag an amezeien a dle dont eur pennadig diouz o zi, da ziambroug an Aotrou Doue, dal ma welont e vez tost d'en em gaout ha gortoz a raint ken na vezo bet kommuniet an hini klanv abarz en em denna.

MA BOTOU KOAD

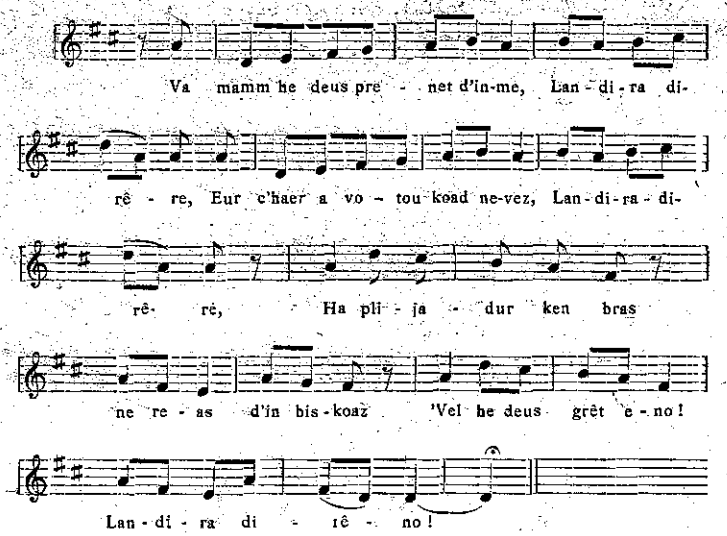

I

Ma mamm he deus prenet d'in-me,
Landira dirê re,
Eur c'haer a votou koad neve,
Landira dirê re :
Ha plijadur ken bras
Ne reas
D'in biskoaz
'Vel he deus graet eno,
Landira dirêno !

II

Vit gwir, botou koad 'vel ma re
N'o c'haver ket e peb mare :
O diou hep faout na gwar,
Ez int par
Vel diou c'hoar,
Hag aes d'an treid, mar zo.

III

D'in ma mamm-goz a lavare :
« Aboue amzer Nominoe
Eus Treger da Wened,
Nann, n'eus ket
Bet gwelet
Botou koad ken faro.

IV

Botou lêr an aotrou kure,
Zo mat awalc'h, ô ma Doue,
Met ar paour kaez pa dreuz
An hent kleuz,
Nag a reuz !
Eun deiz, sur, e sac'ho.

V

Gant ma botou, me 'ya bemdez
D'ober al lez d'am c'harantez,
Ha ne gav ket se fall ;
Ahendall,
D'ei raktal,
Me 'lârfe : kenavo !

VI

Me 'gar gant holl nerz ma ine,
Ma Breiz-Izel ha, mar teufe
D'am goapât an estren,
E tôlfen,
'N e feskenn,
Beg ma botez koad fô.

VII

Raok mervel, tre ma bugale,
E lodennin holl ma leve,
Holl ma zamm peadra,
Met, o ya !
Oh ! la la !
Ma botou me 'viro.

VIII

Pa vin diskennet 'barz ma be,
Mar c'hoanta Lusifer neuze
Am c'has gantan d'e di
Da dêvi,
War e fri
Ma botez a dapo.

IX

Sant Per, o welout kement-se,
Marvat, a digoro d'in-me ;
Ha gant ma botou koad,
Leun a stad,
Ma zud vad,
En Nenv me a lammo.

E. Ar ROUX,

Tennet eus al levr nevez :
Eun Dornad Brug.

Buhez an Tad Maner

Beleien o labourat er misionou

Rouez oa e Breiz ar parreziou n'o doa ket klevet hano eus an Tad Maner, rak pa veze o prezeg eur mision bennak, n'e ket hepken tud ar barrez, met ive re all, hag eus a bell, a zirede d'e glevet. Gwellaat atao a rae da c'hounit an eneou. Anaout a rae gwelloc'h gwella doare beva an dud e Breiz, hag e c'helle rei d'ezo ar c'henteliou talvoudusa. P'en em gemere ouz ar bec'herien, e skoe kalet, e vouez a zave uhel, hag an dud, o welet ne glaske nemet o mad, a ziskoueze keuz, a lenve war o fec'hejou hag a en em roe da Zoue.

Skoueriou e vuhez a roe nerz d'e gomzou. Ar zantelez a bare war e dal hag en e zaoulagad; leun oa a zouster, a garantez evit an holl, ar re vras hag ar re vihan, ar re baour hag ar re binvidik. Karet a rae ar binijenn, ne ehane da bedi. Penaos an dud ne vijent ket bet leun a fizians ennan? Mont a raent d'e gaout, e glevet a raent gant doujans o tisplega mistériou ar religion, o lavaret d'ar bec'herien harpa ouz o zechou fall, en em zizober eus o giziou direiz, parea klenvejou o ene.

Deski a rae d'ezo an doare da zerc'hel mat hag e verke an hent o doa da heulia. Poania a reas dreist pep tra da lakaat er sperejou doujans evit ar zul. Ar zul, emezan, a zo da Zoue penn da benn, ha n'eo ket dereat da gristenien, en deiz-ze, mont da zansal, mont d'ober pec'hejou. Boaza a reas ive an dud da lavaret ar pedennou en o ziez mintin ha noz.

An dudchentil zoken a glevas ar wirionez, a zeskas beza dous ha madelezus e kenver o merourien, paea o zervicherien.

Er penn kenta eus e visionou, an Tad Maner a voe glac'haret o klevet kana e pep lec'h traou lous hag hudur.

Hag e savas kantikou, hag e teskas anezo d'an dud, hag ar c'hanaouennou lous a voe a-nebeudou dilezet.

Ar bedenn a zo ret. Pedi a c'heller gant ar muzellou, pedi a c'heller hep lavaret komz ebet, o pleustri war misteriou ar feiz, o sevel a galon etrezek Doue. Labourat, gouzanv heb en em glenn, evit Doue, a zo pedi. Kement a vez graet gant feiz ha karantez a zo talvoudus bras dirak Doue. An Tad Maner a voazas ar Vretoned d'ober evelse, d'ober pep tra evit plijout da Zoue, hag hentchet gantan, kalz eneou a zavas uhel meurbet er zantelez.

Rakse, eur skrivagner a lavare evelhen tregont vloaz goude maro an Tad Maner: « Ar re o dije gwelet stad Breiz, pa gomansas an Tad Maner, hag ar stad a hirio a vije souezet bras hag o dije poan o kredi eo ar memes bro. Gwechall an dud a oa dizesk war o relijion, douget d'ar pec'hed, hep doujans evit Doue. Hirio n'eus kornbro ebet marteze hag a vije ennan anavezet ker mat ar c'hatekiz, hag a vije ennan sentet ker mat ouz gourc'hemennou, Doue hag a vije ennan kement a eneou santel. Dourn Doue a zo aze. »

Met ar maro a sko an holl. An Tad Maner a wele e tostoe ar maro d'ezan hag e tlie sonjal en amzer da zont, klask misionerien da genderc'hel al labour en doa boulc'het. Evitse eo e savas e Vreuriez misionerien, graet gant beleien eus ar vro. Komzet hor bers eus an aotrou a Dremaria, an aotrou Tourmel ha re all. Dont a reas, heb ehan unan bennak nevez, hag abenn ar fin ar vandenn a voe bras.

Ar veleien-ze a zente ouz an Tad Maner, a gemere al labour merket d'ezo. Dont a raent pa vezent galvet, en deiz ma tigore ar mision en eur barrez.

N'e ket labour a vanke d'ezo. An Tad Maner ne ge-

mere chan ebet, hag ar veleien a veze gantan a boanie ive kement ha ma c'hellent. Meur a hini zoken a gollas e yec'hed pe e vuhez. Met kalz vad a voe graet er parreziou kalz eneou a voe gounezet da Zoue. Ar veleien-ze a en em zantellaas o-unan o labourat er misionou; krompren a rajont gwelloc'h an dever o doa da gelenn, d'ober katekiz, da brepari an dud da reseo alies ar zakramanchou, hag adaleg neuze beteg ar Revolusion vras ar relijion a sanko adarre doun he griziou en hor bro. Rak ar veleien o doa sikouret an Tad Maner a raio misionou d'o zro, an dud a vezo kelennet ha sklerijenn an Aviel a lugerno e pep lec'h.

Patronez ar misionou oa ar Werc'hez Vari. An Tad Maner he fede atao gant fizians en eur vont d'eur barrez bennak. Pedi a rae ive sant Mikael ha sant Korantin. Pa guitae Kemper, ez ae da gaout an aotrou'n eskob, da c'houlenn e vennoz warnan ha war e visionerien. Pa veze mision en eun eskopti all, e c'houlenne aotre an aotrou'n eskob, hag ez ae d'e gaout, pa c'helle. O tostaat ouz ar barrez a oa da gelenn, e pede elez mat ar barrez d'e zikour, ha pa veze digouezet, e kerze d'an iliz: « Dleet eo, emezan, saludi ar Mestr da genta. » Da zul eo e tigore ar mision. Prezeg d'ezo dilezel o labourou epad eun nebeut derveziou evit sonjal er zilvidigez.

Ar visionerien all a en em gave ive, peurliesa war droad, eur vaz en o dourn, hag eus a bell awechou. Ha d'al lun pep hini a groge en e labour.

Ar soner a veze roet urz d'ezan da zeni bemdez, da beder eur, ar c'hloc'h brasa evit gervel an dud, hag epad eur c'hart-eur.

Ar visionerien a zave da beder eur. An Tad Maner, gant eur c'hloc'hig, a dremene dre ar c'hampreier, en eur lavaret komzou ar Skritur Sakr: *Surgite, mortui et venite ad judicium*. Savit, tud varo, ha deuit d'ar varnedigez.

Tud ar barrez a zave ive, ha p'en deze fin ar c'hloc'h

da zeni, ez aent d'an iliz. Eno, eur misioner pe zaou a lavare pedennou ar mintin. Ar visionerien all a en em vode en dro d'an Tad Maner evit lavaret o brevier ha pleustri, da c'houde, war gwirioneziou ar relijion.

P'o deveze peurc'hraet o fedennou, e wiskent o sourpiliz hag ez aent e renk, daou ha daou, etrezeg an iliz, en eur lavaret ar *Veni Creator* ha pedennou all, pa veze hir an hent. En iliz ec'h adorent da genta ar Zakramant meulet ra vezo, ha da c'houde lod a lavare an oferenn, lod all a en em lakae da govez.

Epad an oferenn genta, lavaret peurliesa gant an Tad Maner, e veze desket d'an dud petra eo an oferenn ha kanet eur c'hantig a zisplege an traou-ze.

Echu an oferenn, an Tad Maner a bigne er gador hag a rae ar pez a c'halve eur gonferans. N'e ket prezeg a rae nag ober katekiz, met komz hag e lavare d'ezo ober goulennou outan, m'o doa c'hoant da glevet displega a-nevez eur wirionez bennak.

Goude ar gonferans, e rae eur brezegenn, hag an dud, gounezet dioc'htu peurliesa, a dostae ouz ar c'hadoriou-kovez evit en en zizamma eus o fec'hejou.

Pa veze fin d'ar brezegen, unan eus ar visionerien a vode an dud en eur chapel bennak pe er vered evit deski d'ezo kana ar c'hantikou. An eil prezegenn a veze graet wardro dek eur gant unan eus ar brezegerien vrudeta. Goude ar brezegenn-ze e veze roet ar gommunion d'ar re a c'hoantae gounit induljans ar mision. Bemdez e veze meur a hini o kommunia, hag an Tad Maner o frepare d'ar gommunion evelhen:

« Ha kredi a rit emaoc'h o vont da reseo e gwirionez korf Jezus Krist? — Ya, kredi a reomp.

« Ha mont a rit da gommunia evit kinnig gloar da Zoue, goulenn pardon eus ho pec'hejou ha nerz da veva santel? — Ya, evit-se.

« Ha ne grenit ket, c'houi prenved douar, pec'he-

rien baour, o tostaat ouz eun Doue ken santel? — Eo, krena a reomp.

« Ha kalet awalc'h e vije ho kalon, en amzer da zont, evit ofansi eun Doue en deus ho prenet, a zo maro evidoc'h war ar groaz hag a zo o vont da rei d'eoc'h bremaik e gorf hag e c'hwad? — E garet a raimp.

« Ma fell d'eoc'h kaout ho pardon digant Doue, e tleit ive pardoni eus ho tu. — Pardoni a reomp.

« Ha senti a reoc'h ouz gourc'hemennou Doue hag an Iliz. — Ya, senti a raimp. »

Hag e kendalc'he evelse da lakaat dirazo ar c'henteliou o doa kevet er mision, evit sanka doun en o c'halon hag en o spered ar gwirioneziou-ze.

Hag e teuent da zigemeret o Doue gant feiz ha karantez. Goude ar gommunion, e veze kanet eur c'hantig da drugarekaat Doue.

Da greisteiz nemet kart, an Tad Maner a zone e gloc'hig evit rei da anaout d'ar visionerien e tostae ar mare da guitaat an iliz. Da greisteiz, ar c'hloc'hig a zone adarre, ha kerkent an holl visionerien a guitae ar gador-govez hag a en em vode dirag aoter ar Zakramant. Lavaret e veze an Angelus, hag an Tad Maner a gomanse an *Te Deum;* ar visionerien, daou ha daou, e renk, a guitae an iliz, en eur lavaret an *Te Deum,* evit mont da gemeret o fred. Araog ar pred, e raent c'hoaz o ekzamin. Epad ar pred e veze lennet ar Skritur Sakr ha levriou santel.

Goude ar pred, e veze eun tamm ehan, met epad an ehan-ze ar visionerien a gomze diwarbenn ar skianchou sakr, evit kreski o deskadurez o c'houlenn kuzul an eil digant egile.

Epad an amzer-ze, an Tad Maner a veze en iliz oc'h ober katekiz. Eur mestr souezus oa evit lakaat gwirioneziou ar relijion da ziskenn e spered an dud. Bugale ha re goz, gwazed, merc'hed, paour ha pinvidik,

holl o deveze plijadur o respont d'ar goulennou graet outo.

Da ziv eur, ar visionerien, e renk adarre, a zistroe d'an iliz hag a govesae an dud a veze o c'hortoz. Unan pe zaou a zeske an doare da lavaret ar pedennou, d'en em brepari da govez, da lavaret ar chapeled, da zisplega an taolennou, kanet e veze ive kantikou, hag evelse e tremene an amzer beteg ar brezegenn ziweza a veze graet da beder eur er goanv, da bemp eur en hanv. Goude ar brezegenn e veze roet bennoz ar Zakramant ha lavaret ar pedennou. Kovesaet e veze c'hoaz betek seiz eur.

Neuze ar visionerien, e renk adarre, a guitae an iliz, hag en em gavet en o zi, e lavarent a-unan o Brevier. Epad koan e veze lennet evel epad lein.

Goude koan e veze eun tamm ehan. An Tad Maner a gomze diwarbenn an doare d'en em gemeret gant ar bec'herien, an doare da brezeg, da govez. Ar veleien all a rae goulennou, a lavare petra a gavent gwella d'ober, hag evelse pep hini a zeske atao eun dra bennak.

Wardro eiz eur hanter e veze lavaret ar pedennou. An Tad Maner a verke neuze al labour evit an deiz warlerc'h, ha pep hini, sioul, a en em denne en e gambr.

Araok fin ar mision, e veze eun dervez da gommunia evit an holl. Bemdez e veze kliz o kommunia, met lavaret e veze d'ezo ober c'hoaz eur gommunion evit eneou ar purkator, hag an holl a rae ar gommunion-ze er memes dervez.

Hag evit kloza ar mision, e veze ar brosesion vras a zo bet komzet anezi uheloc'h.

Evit derc'hel sonj eus ar mision, an Tad Maner a lakae sevel kroaziou, chapeliou, ha stank int c'hoaz ar re a zo bet savet evelse goude eur mision.

Y. U.

Kenteliou an ti-ker

AN ASSURANSOU NEVEZ

Lezenn an asuransou « sociales » a zo bet laket da dalvezout abaoe an deiz kenta a viz gouere diweza. Kaout a c'heller abeg el lezenn met gwellaenn a c'heller degas enni ha degaset e vezint gand an amzer ; evel m'ema, zoken, al lezenn a raio vad da eleiz a dud ha *da genta* da labourerien an tiez-labour hag an tiez-gwerz ; *d'an eil,* d'al labourerien-douar a rank en em asuri ha *d'an trede,* d'al labourerien-douar a c'hell en em asuri hep ma vefe red d'ezo hen ober.

Setu aman, e nebeud geriou, petra rank ar vistri hag ar mevelien da ober evit senti ouz al lezenn ha petra c'hellont da c'hounit o senti outi.

I. — *Piou eo ar re o deus da c'hounit gand al lezenn?*

A). — *Ar re a rank en em asuri,* ha setu aman piou eo ar re-ze.

Da genta). Kement hini a zo gopret, da lavarout eo paeet evid e labour.

: Ar mevelien, ar vicherourien, an devezourien, gwazed ha merc'hed, ma n'o deus ket c'hoaz a 60 vloaz ha ma n'int ket paeet en tu all da 15.000 er bloaz, (18.000 lur evid ar c'heriou a 200.000 den). Ar gopr-ze a vez kresket eus a 2.000 lur, dre vugel, en tu-ma da 16 vloaz a zo e karg e dud, hag a c'hell mont betek 25.000 lur.

D'an eil). Labourerien-douar an tiegeziou bihan hag a labour eur wech an amzer e ti o amezeien gant ma raint da nebeuta c'houec'h ugent derveziad labour er maez eus ar ger.

B). — *Piou eo breman ar re a c'hell en em asuri,* heb ma vefe red mat d'ezo hen ober ?

Setu i aman.

1. — Ar re a labour o douar o-unan.
2. — Ar fermourien.
3. — Ar verourien.
4. — Ar genwerzerien vihan.
5. — Ar vicherourien.
6. — Ar re a labour gand o spered ha ne reont ket en tu all da 15.000 lur er bloaz ; o gounidegez a c'hellfe zoken tizout 25.000 lur p'eo gwir e roer d'ezo 2.000 lur gresk dre vugel en tu-man d'e 16 vloaz a zo en o c'harg.

II. — *Petra ranker da ober evit tenna talvoudegez eus al lezenn.*

Evit ma c'hello kement hini a zo o servicha kaout e bansion asuret abenn e gozni eo red e vefe laket en eur c'hef-espern e skodenn e-unan hag hini e vestr.

Evit gouzout pegement a ranker da deurel bep bloaz er c'hef espern-ze eo bet rannet al labourerien e pemp rumm.

Er rumm kenta ema ar re a zo paeet etre 1.000 ha 2.399 lur ; ar skodenn bloaz evito eo 144 lur

en eil,... etre 2.400 ha 4.499.....	288 lur
en trede,... etre 4.500 ha 5.999.....	432 lur
er pevare,... etre 6.000 ha 9.599.....	576 lur
er pempet,... etre 9.600 hag ouspenn.....	960 lur

Al labourerien-*douar* a vez renket en eil rumm pe en egile, hervez ar bae etre a zo bet savet evit darvoudou al labour-douar *ha n'o deus da baea nemet an hanter eus ar skodennou hon eus merket uheloc'h ;* rak-se evit gopraerien ar rumm kenta, skodenn ar mestr hag ar mevel a vezo an hanter eus a 144 lur, da lavarout eo 72 lur : hini anezo eta ne vezo rivinet evit rei e skodenn a 36 lur er bloaz. Evit gopraerien ar rummou all eo henvel.

Kement hini a gemer tud all da labourat evi-

tan a dle o asuri en eiz dervez kenta goude ma vezont deuet davetan, ha derc'hel outo da zeiz ar pae an hanter eus skodenn an asurans, lakat eus o godell o-unan an hanter all ha paea ar skodenn en he fez, en unan pe unan eus dek dervez kenta ar miz.

Ar skodenn-ze, hini ar mestr hag hini ar micherour a vez paeet dre dimbrjou a brener hag a speger war eur gartenn a roer da gement hini a asurer. An timbrjou-ze a vez kavet da brena er bureou-post hag e ti ar perseptour.

Ar mestr eo an hini a rank respont eus an eil skodenn hag eus eben.

III. — ***Petra c'hounezer oc'h heulia al lezenn ?***

A). — *Pa vezer klanv.* — An den asuret, e bried hag o bugale pa n'o deus gopr ebet ha pa n'emaint ket c'hoaz en o 16 vloaz o deus gwir :

Da genta, da gaout war o zro ar medesin, hag ar chirurgian a zo dleet. Dibaba a c'hellont o-unan o medesin hag o apotiker.

An asurans a zistaol d'ar re assuret ar pez o devoa da rei d'ar medesin ha d'ar chirurgian evid o labour nemed e talc'h ganti 15 % ouz tud an daou rumm kenta hag 20 % ouz tud an daou rumm all.

D'an eil, da vont d'an ospital ha da gaout eno tud da entent outo.

D'an trede, da gaout al louzeier ha kement benveg ha kement tra a zo red evit entent outo ervat.

Adalek ar c'houec'hvet dervez klenved an hini asuret en deus gwir da veza dic'haouet en abeg d'e glenved ha dic'haouet brao e vez dre ma roer d'ezan an hanter eus e bae kresket eus a bevar real bemdez dre vugel a zo en e garg.

A-raok gellout kaout perz er gounidou-ze, pa gouezer klanv an hini asuret a rank beza bet o paea e skodenn epad tri miz.

B). — *Pa jomer pell klanv.*

Goude c'houec'h miz klenved ha pa vez anavezet gand ar vedesined ne jom gand an hini klanv nemed an drederenn eus e c'halloud da labourat an hini asuret hag hen hepken, gant m'en devezo paeet e skodenn, *epad daou vloaz da nebeuta,* en deus gwir :

Da genta da gaout ar medesin hag ar chirurgian da entent outan pa vez ezomm, da gaout digemer en ospital, hag eno louzeier ha kement benveg ha kement tra a zo red evid entent outan ervat, epad pemp bloaz d'an hirra.

D'an eil, da gaout pansion pa n'eo ket evit labourat ken.

Ar bansion-ze a vez seul vrasoc'h, na petra 'ta, ma vezer bet pelloc'h o paea hag a c'hell rei d'an hini asuret an hanter eus ar bae a c'houneze edoug ar bloaz a-raok e glenved.

Nebeuta ma vez roet evelse eo 600 lur ha 1.000 lur pa vezer bet o paea skodenn an asurans epad 6 vloaz.

Betek gouzout penaos e troio ar c'hlenved ne roer ar bansion-ze nemed epad pemp bloaz ha goudeze pa vez bet sellet piz ouz ar c'hlanvour eur wech all c'hoaz, gand ar medesin, e vez roet da vat. Adalek neuze, avat, ar c'hlanvour a rank paea e-unan e vedesin.

D'an trede, da gaout e bansion kresket eus a gen alies a 100 lur er bloaz, hag a vugel a zo en e garg.

C). — *Pa vezer koz.* An asurans a ro eur bansion da gement hini a zo bet o servicha hag a zo krog en e 60 vloaz ; an hini en deus gounezet e bansion n'eo ket red d'ezan goulenn he c'haout raktal; gortoz a c'hell ha gounit a c'hell o c'hortoz.

An hini en devezo paeet e skodenn epad 30 vloaz en devezo, bep bloaz, evid e bansion 40 dre 100 da nebeuta eus ar pez a c'houneze epad ar

bloaz diwar e labour. Ar bansion a vezo kresket eus an dekved evit kement hini a zo asuret hag en devezo bet savet tri a vugale beteg o 16 vloaz.

Nebeuta a roer a bansion eo 600 lur er bloaz.

Evit kaout pansion ar re goz e ranker beza bet epad pemp bloaz o paea ar skodenn.

D). — *Pa vez bugale.* — Ar vaouez *asuret* koulz ha gwreg ar gwaz *asuret* o deus gwir da gaout epad ma vezont o tougen hag epad c'houec'h miz goude ma vez bet ar c'hrouadur, medesim ha louzeier evel an dud asuret all pa gouezont klanv.

Ar vaouez *asuret* he devez ouspenn, gant ma paouezo da labourat evit beza paeet, ha gant m'he devezo roet he skodenn epad 60 dervez edoug an 3 miz pe epad 240 dervez edoug an 12 miz tremenet a-raok ma oa dougerez, eun digoll pemdeziek hag a raio d'ezi kaout an hanter eus pae ar re a zo en he rumm ; ma 'z eus tud all en he c'harg e c'hell kaout eun digoll ivez evito epad ar c'houec'h miz a-raok hag epad ar c'houec'h miz warlerc'h ginivelez he c'hrouadur.

Ar vamm a vag he-unan he bugel he deus gwir da gaout evid an dra-ze ha kement-se epad 9 miz eur bae evit maga : 150 lur er miz epad ar pevar miz kenta ; 100 lur epad ar pempet hag ar c'houec'hvet miz hag 50 lur er miz epad an tri miz diweza.

E). — *War ar maro,*

Heritourien an hini asuret o deus gwir da gaout, goude e varo,

1) Eun digoll kement hag ar bemped eus ar pez a c'houneze epad ar bloaz. Nebeuta a vez roet evelse eo 1.000 lur m'en deus paeet an hini a zo asuret e skodenn epad bloaz.

2) Roet e vez d'ezo ouspenn 100 lur dre vugel a oa e karg an hini asuret.

J. B.

KELEIER AR MIZ

Goueliou ar XV^vet kantved abaoe m'eo bet kristenet Iwerzon.

Kendalc'h meur ar Zakramant meulet ra vezo a vez graet bep daou vloaz en unan pe unan eus broiou brasa ar bed kristen. Graet eo bet en hanv-man e Kartaj ha meur a hini eus hor bro o deus kemeret perz ennan ha goude beza enoret Hor Zalver, e sakramant an Aoter, war an douar a zo bet ruziet gant gwad santez Perpetua ha santez Felisite hag eleiz a verzerien all ez int bet o pardona e Hippon, el lec'h m'eo bet eskob an Doktor bras sant Augustin, maro pemzek kant vloaz a zo.

Abenn daou vloaz aman ar c'hendalc'h meur-ze a vezo graet e kêr Dublin, hag Iwerzoniz a raio eus ar c'hendalc'h bras-ze, war eun dro gant gouel ar Zakramant, gouel ar Feiz degaset d'ezo eus a Rom, rak pemzek kant vloaz a vezo ivez, er bloaz 1932, abaoe ma tarzas sklerijenn vurzudus ar feiz kristen a-us o enezenn wer. Er bloaz 432 eo e roas ar Pab Selestin I ar garg da zant Patrik da vont da brezeg ar Feiz da Iwerzoniz hag an hadennn taolet gantan dre eno a reas gwriziou ken doun hag a deuas da veza skourret ker kaer ma fuilhas he had dre bevar c'horn ar bed. Ni, dre aman, e Breiz-Izel, a vefe pec'hed d'eomp ankounac'haat eo deuet eus an enezenn zantel-ze eun darn vat eus ar zent koz a enoromp c'hoaz, en deiz a hirio, evel Tadou hor Bro.

Eun doare dreist da ziskouez hon anaoudegez vat d'ar zent-ze eo mont da bardona da vro o ginivelez p'en em gavo ar goueliou kaer a zeu, da lavarout eo er bloaz 1932.

Breiziz a dle mont di, niverus ha mont a dleont, evel Breiziz, da lavarout eo en o dilhad breizat skedusa hag en eur gana kanaouennou kaera Barzed Breiz-Izel.

Ano a zo bet eus ar perc'hirinaj bras-ze e Bleun-Brug Gwengamp, d'an 10 a viz gwengolo diweza, ha komz a raimp anezan c'hoaz hep re en holl a zale; n'eo ket re trioue'h miz evid renka da vat eun hevelep tra.

Ar c'henta gwech eo ma raer kendalc'h meur ar Zakramant en eur vro geltiek; an holl boblou keltiek hag o deus an enor da gomz c'hoaz yez ar Gelted gwechall a dle kemerout tro ac'hano d'en em voda evid anaout gwelloc'h ar gerentiach a zo etrezo hag an henveledigez a zo chomet etre o yezou daoust pegeit bennak a zo abaoe ma 'z int bet stlejet darn aman,darn a-hont, gant trubuilhou bras ar c'hantvejou tremenet ha daoust pegen nebeud a zarempred a zo bet etrezo abaoe.

E kêr-benn Iwerzon, antronoz goueliou meur ar Feiz kristen an holl Gelted a lido goueliou meur ar ouenn geltiek hag a youc'ho a bouez penn, ma tasono bolz an aelez: Keltia vo da viken!

Oberou an A. Gwilhou

Ha moula a raimp oberou an A. Gwilhou?
Ya, p'hon devezo kavet prenerien da 1.000 leor.
Pell emaomp c'hoaz diouz ar gont.
Setu aman rak-prenerien miz gwengolo.

An A. Guéguen, person Lok-Maria	2
An A. J.L. Tanneau, Kerfeunteun	1
An D. R. Lazou, Parigné, Fougères	1
An A. André Lazou, Plougerne	1
An A. Léon Toulemont, Plouescat	1
An A. Abeozen, Sant-Brieg	1
An A. Mary, Kelenner, Keranna	1
An A. Ernest Appere, Milizac	5
An A. A. Dujardin, Rener Skolach Lesneven	3
An A. Yvon Abjean, Plougerne	2
An A. François Méar, Ti-Kreiz, Cleder	1
An D. M.-J. Guillou, Kerzent, Cleder	1
An A. J. Riou, Vourn, Cleder	1
An A. P. Riou, Kerzent, Cleder	1
An D. Lusia Guillermou, Lannilis	1
An I. Rozec, Kerfizien, Cleder	1
An A. Eujen Guillermou, Lannilis	1
An A. J. Grall, Cleder	1
An A. Fr. Vourc'h, Crec'h-Avel, Cleder	1

An A. Philippe, person Trefaouenan	5
An A. Roux, person Cleder	1
An A. Bourles, person Pont-ar-Veuzenn	1
An A. Abad Quemeneur, Plouvorn	1
An A. Gouriou, Rener skol Kraozon	2
An A. Milin, kure Lokournan	1
An I. Nedelec, Kozker, Cleder	1
An A. Fs Salaün, Poulscavennou, Cleder	1
An A. Guennegan, bourc'h Lanhouarne	1
An A. Gelebart, Cleder	1
An A. Bihan-Poudec, Goulven	1
An A. Boulc'h, Plouescat	1
An A. Paul Derrien, Plouescat	1
An A. Tremintin, maer Plouescat	1
Intanvez J.-M. Mear, Kellivar, Plouvorn	1
An A. Fs Berthou, Kerfiat, Cleder	1
An A. J.-M. Marc, Loc-Maria, Cleder	1
An A. P. Caroff, Poull-Morvan, Sibiril	1
An A. Hamon, Kerbrat, Kloastr bras, Sibiril	1
An I. Messager, Hent Brest, Kastell-Paol	1
An A. Guirriec, Kelenner, Kastell-Paol	1
An A. J.-L. Dantec, kure, Gouesnou	1
An A. Grill, enseller ar skoliou, Kemper	1
An A. Paul Balcon, caserne des douanes, Havre	1
An D. Quiviger, Loc-Maria, Cleder	1
An A. J. Laot, Penn-ar-C'hloz, Kastell-Paol	1
An A. Ronan Merret, Mechou-Briz, Carantec	1
An A. Louis Calvez, Kloerdi Kemper	1
An A. Prigent, bourc'h Cleder	1
An A. Abad Guillerm, Plouider	1
Intanvez ar Monot, Crec'h Morvan, Cleder	1
An I. Mear, Sant-Vaudez, Cleder	1
An A. Kerbrat, Kloastr bras, Sibiril	1
An A. Herve Peran, Sibiril	1
An A. Calvez, Mestr-studi, Kastell-Paol	1
An I. Marc, Kerfiat, Cleder	1
An A. Ol. Faujour, Kerfiat, Cleder	1
An I. Superiorez skol Sibiril	1
An I. Superiorez, Hospital Kastell-Paol	1
An I. Superiorez skol Cleder	1
An A. Fs Mear, Keryann vras Cleder	1
An A. J.-M. Roignant, Cleder	1

An A. Yvon Creac'h, Clegeriou, Cleder 1
An I. Guivarc'h, Skavennou, Cleder 1
An A. Charl. Rozec, Kermargar, Cleder 1
An A. J. Guillou, Luzury, Sant Nouga 1
An A. Louis Magueres, Cleder 1
An I. Gueguen, Kastell-Paol 1
An A. J.-M. Prigent, Toullou-pri, Cleder 1
An A. P. Linden, Cleder 1
An A. Didier Floc'h, Karrer, Cleder 1
An I. Nicolas, Toullou-Pri, Cleder 1
An A. Herve Kermoal, Cleder 1
An A. Joseph Jacques, Cleder 1
An A. J.-L. Boulc'h, Cleder 1
An A. Abad Nedelec, Kastell-Paol 1
An A. François Paugant, Kastell-Paol 1
An A. Arsène Le Jeune, Plouvien 1
An I. Prigent, Cleder 1
An D. Cadiou, Santez-Anna, Cleder 1
An A. Herry, person, Plougonven 1
An A. Herry, bourc'h Landeda 1
An Dr Herry, Berven, Gwitevede 1
An A. Rene Mear, Kerfiat, Cleder 1
An A. Herve Mear, Sant-Vaudez, Sibiril 1
An A. Herve ar Borgne, Kerazi, Cleder 1
Intanvez ar Bris, Lucquent, Cleder 1
An I. Floc'h, Bornazou, Cleder 1
An I. ar Borgne, Kerabret, Cleder 1
An A. Fs Riou, Kerzent, Cleder 1
Intanvez ar Gwilhou, Cleder 1
An A. Roux, person Plouvorn 1
An A. Conseil, beleg skol Gastellin 1
An A. Paul Faujour, Roz, Cleder 1
An A. Yv. Joly, Kerfizien, Cleder 1
An A. Yv. Rosec, Kerhardik, Sibiril 1
An A. Abad Pleiber, Kerlouan 1
An A. Louis Riou, Plougoulm 1
An A. Fs Gwilhou, Vourn, Cleder 5
An A. Troadec, Kerabret, Cleder 6
An A. Y. ar Penhoat, Traonjoly, Cleder 1
An A. Guennegan, Lanhouarne 1
An I. Tanguy, Cleder 1
An A. Monot, person Loc-Eguiner 1

An A. Ol. Quere Ty-Koz Keruhel, Plouenan 1
An A. Louis Conseil, Kerfiat, Cleder 1
An A. Louis Loaec, kure, Plougoulm 5

133

Leoriou rakprenet en tri miz kenta:

148 + 89 + 133 = 370.

Pell emaomp c'hoaz diouz ar 1.000!

Ra zegaso eta holl vignoned an A. Gwilhou o ano da *Rener Feiz ha Breiz, Plougerne,* kenta ma c'hellint.

Ne dalv ket ar boan moula leoriou ma tleont chom goudeze daoust pegement a draou kaer a zo enno, er stal da vreina!

Tro-Vreiz

Breman ez eus pemp kant vloaz ne gaved gwir vreizad ebet o chom heb ober e dro-Vreiz, war e droad, da nebeuta eur wech edoug e vuhez ; kement-se a roe tro d'hon tud koz da bedi, en o ilizou meur, diazezourien seiz eskopti Breiz, sant Patern, sant Kaourintin, sant Paol, sant Tual, sant Brieg, sant Malo, sant Samson ha tro ivez da anaout gened ha pinvidigez o bro.

Kouezet evel eleiz a draou kaer all an dro-ze a zo o paouez beza adsavet ha d'ar 26, 27, 28 ha 29 a viz eost diweza eun toullad Bretoned vat, — daouzek e oant, — renet gant an A. Le Roy, chaloni a enor, o deus graet, anevez, dre auto, ar pirc'hirinaj brudet e veze betek 30 ha 40.000 den er bloaz ouz e ober gwechall hag a zo bet heuliet gant hon Duked, gant sant Erwan, mab Kervarzin, ha gant sant Visant Ferrier, gloar ha skoazelle Gwened.

Ar pez a zo bet gellet ober er bloaz-man, fizians hon eus a vezo kendalc'het hag a 'z ay war wellaat ha war vrasaat eus an eil bloaz d'egile. Petra zo kaeroc'h ha c'houekoc'h eget gwelet ar vugale o pleustri an hentchou bet pleustret gand o zud koz hag o pedi el lec'hiou m'o deus pedet ?

PONT PLOUGASTEL

D'an 9 a viz here e teuio an aotrou Doumergue, prezidant ar Republik, da zigeri an hent dre bont Plougastel.

Ar re holl a zo bet e Brest pe o deus tremenet dre an hent-houarn eus Brest da Landerne, eus Landerne da Zirinon, o deus gellet gwelet ar pont. Eus a bell eo koant meurbet, ha skanv. Lavaret e vije n'eo ket krenv awalc'h evit dougenn kirri pounner. Met p'en em gaver en e gichen, e weler pegen bras eo, pegen start. Graet gant houarn ha simant, e vezo gouest da zougenn ar c'hargou pounnera.

Mont a c'heller warnan breman, daoust ma n'eo ket peurc'hraet. Ha p'en em gaver e kreiz, eo eun dudi evit an daoulagad sellet ouz ar vro. A bep tu eo brao. Gwelet e vez renkennad reier Plougastel betek uhelennou Penkran, ster an Elorn gant parkeier ha koajou ar Forest, ar Relek, Guipavas, Sant-Mark. Gwelet e vez Brest gant tour Sant-Martin da uhela. Gwelet e vez rad Brest ha, dirak, ar mulgul (goulet) gant santez Anna ar Porzik eus eun tu ha beg Roskanvel eus an tu all. Ne gav ket d'in e vije nag e Frans nag er bed kalz lec'hiou braoc'h da welet.

Komanset e 1924 er penn kenta a viz du, ar pont a dlie, war a lavared, beza echuet abenn tri bloaz. Met epad pell amzer ez eus bet ranket labourat dindan ar mor. Abaoe ma z'eus bet gellet peurober al labourou kenta, diazeza mat ar peuliou, eo aet buan an traou en dro. Breman daou vloaz, edod c'hoaz gant ar volz kenta.

Teir bolz vras a zo o tougen ar pont, ha pep hini he deus 180 metr. Eus douar Plougastel da zouar ar Relek, ar pont en deus tost da vil metr hirder ; evit ar c'hirri ez eus eun hent a 6 m. 20, hag ouspenn, a bep tu, eun hent a eur metr evit ar re a zo war droad, ar pez a ra 8 m. 50. Dindan ar pont bras, 6 metr izeloc'h, ez eus plas evit eun hent-huarn. Eul lodenn hepken eus an hent-houarn-ze a zo graet. Al lodenn all a vezo graet pa blijo gant kompagnunez Orleans, ha marteze ne vezo graet morse, rak ker e koustfe.

Hiviziken, dre ar pont, ne vezo nemet seiz kilometr etre Brest ha Plougastel.

Feiz ha Breiz

MARO HA BUHEZ

Kenta sonj a ziouan e spered ar c'hristen, e doug ar goueliou-ma, gouel an Holl-Zent a vez pedet ganeomp, gouel an Anaon e pedomp evito, eo, a dra zur, hini e finveziou diweza, ken talvoudus, a-hend-all, e peb mare, da neb en deus kemeret ar pleg d'hen trei ha d'hen distrei e gweled e envor. Hogen, pegwir eo dre ar maro e nij an eneou d'ar baradoz kouls ha d'ar purgator, euz ar maro eo e vezo hano ganin, hirio, el linennou berr e kavoc'h aman war-lerc'h.

⁂

Eur Reder hep par eo ar Maro : mont a ra gant e hent, heb ehan, hep paouez, hep diskuiz ; den ebet, peger bras bennag e ve, ne hell ober penn dezan,

« Rag, dindan bolz ledan an nenv,
Piou 'ta eveldan a zo krenv ? »

netra ne harz ouz e droad,

« Na menez, na mor,
Na moger, na dor, »

hag atao, tiz warnan, evel Boudedeo, ez a gant krec'hiou ha traoniou, chaseour difaezus.

⁂

Eveziek ouz mouez Doue hag e skouarn bepred digor da c'hourc'hemenn ar Mestr, dalc'hmat e tiskar, ha piou bennag eo deut e eur a vez eostet raktal, e nebeutoc'h a amzer eget na c'houlenn al luc'hed evit diskenn euz an nenv d'an douar.

« Kaer en do e bedi, skuilha daelou ha klemm,
Holl e kouezimp, diouz tro, dre dan e venvez lemm ».

Wardrò kant hag hanter-kant mil bùhez a zo trouc'het, bemdez, gant direnn e falc'h da lavaret eo eur c'hant dre vunud, hag a-vec'h tremenet, an arme spountus-se a dud en em gav dremm-ouc'h-dremm gant he Barner, evit klevout ar gomz a vennoz pe, siouaz, a valloz, a verko da beb-unan e stad hag e lod, en tu all d'ar bed-man.

« O Mari, mamm dener, grit neuze ma vezo
Barnedigez ho Mab habask ha mat d'ezo! »

Abaoue krouedigez ar bed, nag a rummadou tud a zo bet laket da gousket en ero ! Nag a hiniennou a welomp hon-unan, bemdez, douget, d'o zro, d'ar foz ! Ha pegement all c'hoaz, a-hed ar c'hanvejou da zont, ac'hann d'ar varn diweza, a yelo, a re da re, da c'hourvez er bez, kostez-ha-kostez pe tal-ha-tal ganto ! Ha niverus, dreist muzul, e vezint erfin, niverusoc'h zoken, kals niverusoc'h eget an traez melen war an aod, eget an delio uglas ouz ar gwez, eget armeou divent ar stered, e dounder an oabl alaouret.

« Ha niveri broïz ar berejou.
Ne ket roet d'hor sperejou ».

***

Koz ha yaouank, paour kouls ha pinvidig, prinsed pe sujidi, torfetourien disneuz egiz sent benniget, holl, en hevelep doare, e vezomp taolet d'an douar gant falc'h didruez ar maro, rag eul lezenn eo, embannet gant Doue e-unan, e renk an dud mervel, ha lezennou savet e kuzul an Dreinded ne droont ket e ludu, evel ar re a vez graet, aliez a-hed hag a-dreuz, gant hor c'hannaded-ni.

« An nenv hag an douar a dremeno o daou,
Met komz Doue a neuñv a-us dispac'h an traou ».

Ar maro en deus skoet Adam, an den pec'her en doa digaset malloz Doue war e lignez a-bez ; ar maro en deus skoet ar C'hrist an den Doue en deus azroet d'eomp stad ar c'hras; ar maro a sko pennou bras an Iliz hag ar vro; ha c'houi ha me, hep dale marteze, a vo skoet gantan ne fell ket d'in diougani, eur vicher risklus eo hounnez, met lavaret a hellan goulskoude, hep kaout aon da fazia, e vo meur a hini euz va lennerien hirio aet, a-benn bloaz, da anaon.

Eur wech hepken e varver ; evit beach vras ar bed all, bilhejou mont a vez roet, met re mont-dont, morse; ne ro ket ar maro da anaout peur e venn en em gaout, pelec'h hon diambrougo na penaos hor skoio ; evel eul laer en em ziskouezo, a gemenn d'eomp an Aviel, ha setu perag eo ret d'an den beilha ha beza dalc'mat war evez.

« Ha dont a ray d'an noz ? Ha dont a ray en deiz ?
Mister ! bez eta prest, o lenner Feiz ha Breiz ! »

Rag en tu ma kouezo ar wezenn, hervez ar Scritur-Zakr, e chomo da virviken : ma kouez e kostez ar c'hreisdeiz, da lavaret eo e sklerijenn ha groez ar garantez, e vezo plantet er baradoz ; er c'hontrol, ma kouez e kostez an hanter-noz, pe, ma kirit, e tenvalijenn ha yenienn ar pec'hed, e vezo stlapet e toull-lonk an ifern.

« Sonjit mat: evidoc'h ne vo mui, en nenvou,
Na kimkiad, nag anken, na glac'har, na lenvou,
Bez e viot gant Doue, ouz e daol, en ho pred,
Gant levenez dispar maget, eño, bepred.
Met sonjit ivez holl, m'ho peus eur vuhez fall,
E kemeroc'h, siouaz, d'ar maro, eun hent all,
E viot, gant an diaoulou, er puns doun, mesk ha [mesk,
Evel hogennou stoub taolet en tan a lesk.

J. L'HELGOUACH, *O. M. I.*

Pemp bloaz war nugent ar Bleun-Brug

Savet, war skouer *Kenvreuriez ar Brezoneg Kloerdi Kemper* hag *Eistedd fodau Bro Gembre,* er bloaz 1905, en amzer m'edod a-zevri o klask dizouea ha divrezonega ar vro, dreist-holl dre ar skol, Kevredigez ar Bleun-Brug a oa he menoz kelenn ar Vretoned, dre ar *skol-zul* ha dre eur gouel bras bloaveziek hag o lakaat da anaout gwelloc'h ha da garout muioc'h o Doue hag o Breiz.

Kevredigeziou all a oa hag a glaske dihuna ar Vretoned hag arabad e vefe nac'h ar vad o deus graet met ar pez a glaskent dreist pep tra oa dihuna pennadureziou ar vro; ar Bleun-Brug a glaskas dihuna ar bobl ha n'eo ket heb ezomm, rak ma n'eus ket kalz a vuhez e Breiz, en dezz a hizio, neuze e oa nebeutoc'h c'hoaz.

I

Ar ger « *deskadurez* » a laked neuze da lugerni dirak daoulagad ar bobl ha c'hoant a oa da rei d'ezi da gredi e oa desket kement hini a ouie galleg ha dizesk kement hini a ouie brezoneg hag ar bobl a lounke ar mell gaouze. Beza desket, ya, na pebez tra gaer; n'eus nemed ar zantelez hag a vefe kaeroc'h eged an deskadurez; eun tenzor eo ha ne vergl ket, ha ne vez ket devet, ha ne c'heller ket e laerez!

Deskadurez ha deskadurez avat a zo hag eun deskadurez dreist-holl a zo ha sant Kadog, gwechall, n'oa ket evit he gouzanv hag e tleomp he c'hasaat eveldan atao hag eo an hini ha gwella ma 'z eo da netra eo da

zihentcha an dud ha setu dres an tamall gwasa a c'helled ober d'an deskadurez a roed neuze d'ar vugale e holl skoliou Breiz; eur bern traou a veze desket d'ezo, en eur yez ha n'oa ket o hini, didalvez a-grenn eur c'halz anezo hag ar pez o devoa ar muia ezomm d'her gouzout n'her gouezent ket!

Frouez milliget an deskadurez fall-ze a c'heller da welet breman tu ha tu; bemdez e kaver, aman hag ahont, Bretoned dianket hag a deu da gaout ouz o brezoneg ar gasoni o deus ouz o Doue ar gristenien o deus e nac'het ha n'eo ket a-wac'h ganto ker mouga en o genou, c'hoant o deus zoken d'her mouga e genou kement hini a zo en dro d'ezo.

— N'eus ket a Vretoned evelse, c'hoaz? emedoc'h.

— Ez eus ,pa lavaran d'eoc'h, e pep parrez hag e pep stad, hag er skoliou divrezonek eo ez int bet savet ha brasoc'h eo o niver dek gwech eget hini ar Vretoned vat, hag eur vez eo evid ar vro.

Evidomp-ni, Bretoned, hag a zo stok ouz ar C'hallaoued eo eun dra vat gouzout galleg evel ma 'z eo eun dra vat d'ar C'hallaoued a deu pe a jom e Breiz gouzout brezoneg, met n'eo ket eun dra vat hepken eo d'eomp gouzout brezoneg eun dra ret eo, rak an enor da veza Bretoned a zo eun enor ha n'eo ket bet roet d'an holl boblou; bezomp eta Bretoned penn-kil-ha-troad, kement ha beza.

Ar pez hol laz eo ar skoliou hag ar pez am strafuilh ar muia eo ar gaou a ra ouz bugale ar bobl ar skoliou labourerez-douar, keginerez, michererez, c'hoarierez hag all savet evit yaouankiz etre 15 hag 20 vloaz ha ne vez ket eur ger brezoneg enno; eno dreist-holl, muioc'h eged er skoliou bihan eo e koll ar Vretoned hent o Breiz evel ma koll ar Gristenien hent o Feiz er skoliou bras hag ez eus difenn da gomz enno eus a Zoue hag an hent-se, peurliesa, siouaz, eur wech kollet, evit her c'hlask, n'her c'haver ket; re anat eo;

re a desteniou hon eus dirak hon daoulagad; n'eo ket o klask deski eur yez muioc'h d'eomp eo emaer er skoliou, ar pez a vije eun dra vat, met o klask deski eur yez d'eomp hag e feller ganti mouga hon hini honunan hag an dra-ze a zo eun torfed hag ar Bleun-Brug hen embann eus an eil penn d'egile d'ar bed.

Kement breizad a vir ouz e vugale da c'houzout brezoneg pe o lez da zarempredi diwezatoc'h tud hag a glasko o lakaat da drec'hi gouenn a bec'h a-eneb pevare gourc'hemenn Doue.

Sklaer hag anat eo; red eo beza desket met arabad eo rei na d'ar vugale, na d'ar yaouankiz ,eun deskadurez gouest d'o fellaat diwar hent o bro wirion, bro goz o Zadou: pec'hed eo!

II

Setu aze ar gelennadurez he deus skignet ar Bleun-Brug, dre ar vro, epad pemp bloaz war nugent; ar vad a zo deuet diawrni n'eo ket kals anat; nebeud a Vretoned wirion a zo c'hoaz e Breiz;

An dud a vez kollet a vagadou
Ha savetaet a hiniennnou !

N'eo ket diouz niver an dud badezet eo mont evit gouzout niver ar gristenien vat, en eur barrez; n'eo ket diouz niver an dud a gomz brezoneg ken nebeud eo mont evit gouzout niver ar Vretoned vat. Ar gristenien vat eo ar re a harp, hervez o galloud, an oberou kristen; ar Vretoned vat eo ivez ar re a harp, hervez o galloud, an oberou breizek.

An oberou bre'zek a zo ezomm o harpa dreist pep tra eo ar Skridou Mat; siouaz, n'eus ket ouspenn 1 war 300 eus ar Vretoned a gomz brezoneg oc'h harpa ar skridou brezonek; an 299 all, daoust ma komzont brezoneg bemdez, pa brenont eun dra bennak da lenn, paperou gallek eo a brenont. Ha n'eo ket souez neuze,

daoust ma 'z omp eur milion hanter o komz brezoneg, n'hon defe kazetenn pemdeziek ebet c'hoaz e brezoneg ha ni en XX^vet kantved; Unan sizunveziek hon eus bet e eskopti Kemper ha Leon: Feiz ha Breiz; n'eo bet padet nemet 19 vloaz; mouget eo bet gand ar c'hazetennou gallek ha leziregez ar Vretoned er bloaz 1884; unan, sizunveziek all, Kroaz ar Vretoned, a zo bet savet e Sant-Brieg gand an A. Vallee; 10 vloaz a zo eo kouezet ouz torgenn; eun all, a drugarez Doue, « Breiz » a zo bet savet en he lec'h, breman ez eus tri bloaz, met pegen dister e rank chom c'hoaz daoust d'an holl breder. a gemer ganti he Rener, E. ar Moal ,eur breizad hennez ha ma vije bet unnek all eveltan er vro o divije dihunet da vat an holl Vretoned ha ne vije ket bet pell an dale.

Daou gannad m'ziek hon eus, *Feiz ha Breiz* ha *Dihunamb*, graet diouz doare ar bobl; paour int hag anez an aluzen o divije bec'h o veva.

Leoriou brezonek hon eus, re gaer ha marc'had mat; eur gevredigez, *Emgleo sant Iltud* hon eus savet d'o moula hag he rener Job Pronost a red ganto eus an eil penn d'egile da Vreiz; ma vije bet leoriou gallek hepken gantan, en e stal, en divije gwerzet dek gwech muioc'h eget ne ra breman!

Warlene, e Douarnenez, gant ar Bleun-Brug, pa ginniged Buhez Mikael an Nobletz an A. Uguen da dud hag a gar, koulskoude, mab Kerodern hag a gomz brezoneg bemdez e klevec'h an dra zebezus-man: « Me ne ouezan ket lenn brezoneg! »

Red eo beza o labourat ken alïes ha bemdez evit hor Breiz evit gouzout ervat pegen izel eo kouezet ha ma 'z eo kouezet ken izel-ze n'eo dres nemet dre ma 'z eus bet roet d'he bugale eun deskadurez ha n'oa ket diouz o doare, a c'helle ober vad da re all hag he deus graet gaou bras outi: Breiziz a rank beza desket en doare

ma 'z eo dleet o deski ha n'eo ket en eun doare all eo. Feiz brudet ar Vretoned a denvalaio pe a skleraio dre ma 'z ay war ziskar pe war gresk an deskadurez vat en o zouez; gand o Breiz e c'hoarvezo kement-all.

III

Perak eo ker reuzeudik-se doare ar brezoneg e Breiz?

Meur a dra a vije da lavarout aman ha meur a hini da damall; ne dalv ket ar boan.

Nebeud a dra hon eus graet dreist-holl dre ma oamp re nebeut a labourerien diouz al labour da ober, al leoriou da zevel, ar c'helc'hou-studi da grouï, ar strolladou c'hoarierien da vlenia hag ar gelennadurez da skigna dre ar vro; re nebeud a veleien, a oa en hon touez; ha koulskoude, dleeta ma 'z eo da zen ebet labourat evid e vro eo d'eur beleg ha diaes eo dreist-holl d'eur beleg breizat chom hep karet yez Breiz pa glev Pi IX o lavaret ar pez a lavare d'an A. Leseleuc: « Dalc'hit d'ho prezoneg evel da vab ho lagad rak keit ha ma vezo gwaskedet ho feiz gantan, ho feiz a vezo gwaskedet mat! »

Re nebeud ivez a dud yaouank a gendalc'h da zont d'hon heul; bep bloaz e teu unanik nevez bennak d'en em ginnig d'eomp evit labourat war dachenn ar brezoneg, met d'an distera skoilh a gavont war o hent, emaint a-zav: istor o bro n'eo ket bet sanket doun a-walc'h en o spered evit m'o divije bet kalon da gendelc'her war an hent skedus a welent digor dirazo hag hep kalon n'eus ket a nerz hag hep nerz ne raer netra!

Daoust d'an niver bihan m'omp bet ha d'an nebeud a harp hon eus kavet etouez hor c'henvroïz ha d'an avel da wall-c'houeza a-wechou en hon eneb hon eus graet eun draïg bennak evelato; torret ha munudet hon eus an douar; e c'hlebiet hon eus gant hor c'houezenn, had hon eus fuilhet warnan; ma kar Doue fuilha e heol hag e c'hliz war hol labour, hol labour a zougo frouez.

— Deuet omp a-benn da lakaat hor menoziou da veza sklaer evel dour-stivell; gwelout a raer bremanmat, pa gerzomp en eneb an heol, lagad ar goulou, ar pal a fell d'eomp tizout; mirout da Vreiz he ene kristen ha breizat hag ar pal-ze ma n'hen tizomp ket hon unan, re all, war hon lerc'h a gendalc'ho hon ero: eun dra eo.

— Deuet omp a-benn da zevel eur gazetenn sizunveziek « *Breiz* », diou gelaouenn viziek, *Feiz ha Breiz* ha *Dihunamb,* eun ti da embann ha da werza al levriou brezonek, *Keriltud,* eur strollad prezegerien, kanerien ha c'hoarierien hag a youc'ho eus an eil penn d'egile da Vreiz — : ra jomo pep unan Breizad, dre-holl, bepred, betek mervel! Eun dra eo ivez.

— Deuet omp a-benn da lakaat renerien skoliou kristen tri eskopti Breiz-Izel da gorn-zigeri o doriou d'ar brezoneg: n'eo ket kals a dra, mar kirit; eun dra eo evelato.

— Deuet omp a-benn d'en em glevet da unvani hep dale hor yez hag an nevezenti-ze a zo bet embannet e Gwengamp, gand an Aotrou Trehiou, da zeiz kaer jubile ar Bleun-Brug ha nevezenti ebet ne c'helled skigna en eun hevelep gouel hag a vije laouenoc'h ha talvoudekoc'h evid amzer da zont hor brezoneg hag hor broadelez. Eun dra vihan eo an dra-ze c'hoaz, mar kirit, met eun dra vihan hag a denn da vras.

— Deuet omp a-benn da voda, en dro da vanniel ar Bleun-Brug, 500 den deuet davedomp eus pemp eskopti Breiz. Pemp kant den hepken a lavaro darn? Ya! pemp kant den hepken, rak daoust ma vez bodet 10 hag 20.000 den en hor goueliou, bep bloaz, hag an dra-ze, atao, war ar pemdez, kement-se ne verk ket e

vefe an holl dud-se Bretoned penn-kil-ha-troad, met ar Vretoned a deu d'hon heul a zo o ger: Delc'her a rin! hag a varvo kentoch eget plega; aze eo eman nerz ar Bleun-Brug; ar pemp kant den-ze a vezo ar goell a lakay an toaz da zevel; bez' e yezint ebestel en o zi, en o farrez, en o bro ha neuze a-benn pemp bloaz war nugent all aman Breiz hag a zo c'hoaz war an tu eneb a vezo troet pelloc'h war an tu mat evel eleiz a vroiou all bet dihentchet epad kanlvejou ha kantvejou hag a welomp hizio o vale adarre ker seder ha biskoaz, dindan heol aour ar frankiz, war roudou laouen o zadou.

Y.-V. PERROT.

Bleun-Brug Gwengamp

9, 10, 11 Gwengolo

Goueliou Bleun-Brug Gwengamp, goueliou pempet bloavez war nugent ar gevredigez, a zo bet disklaeriet, war o hed, e « *Breiz* », er « *C'hourrier du Finistère* », e « *La Croix des Côtes-du-Nord* » hag eun draig bennak ivez, zoken, war an « *Nouvelliste de Bretagne* », *Breiz Atao* hag an « *Ouest-Eclair* » ha setu perak e krennimp hor pennad skrid ha ne bouezimp nemet war an traou a zo bet graet edoug an deiziou bras-ze hag o devoa, war hor meno, ar muia talvoudegez.

A-us doriou Sienna, unan eus keriou brudeta an Itali, e lenned gwechall ar geriou-man: « Tremeniad, d'az tigemerout, Sienna a zigor di't he c'halon kals brasoc'h c'hoaz eget he doriou! »

Setu dres ar c'homzou a deue en hor spered p'en em gavemp e Gwengamp evit gouel ar Bleun-Brug diweza ha pa welemp tiez ha ruio kêr fichet ker kaer gand o bannielou, o glasvez hag ar geriou-man o strakal, en avel, a-us hor penn: *Salud Breiziz* ha pelloc'h: *Salud, Mignoned Breiz.*

Ar Bleun-Brug a zo bet graet digemer laouen d'ezan atao, e pep lec'h, e Keryann, e Kergournadec'h, e Kergrist, e Plougastell-Daoulaz, e Kastell-Paol, e Lesneven, Follgoad, e Kemper, e Gwened, e Keranna, e Montroulez, e Douarnenez, met, e nep lec'h, n'en deus kavet c'hoaz eur gêr da ober d'ezan an degemer he deus graet Gwengamp, ker Itron Varia 'r Wir Zikour, ker an Duk Per II hag an Dukez Franseza Amboaz, ker vrasa Bro-Dreger.

En ano ar Bleun-Brug, da gêr Wengamp a-bez, trugarez.

I Dervez. — *Dervez ar bale*

Eun dro da welout santela ha kaera lec'hiou bro-Dreger, setu petra eo bet dervez kenta ar Bleun-Brug; daoulina hon eus graet e-harz bez ha dirak penn brasa sant hor gouenn, Erwan Gervarzin; stoui hon eus graet a-uz bez brasa ha gwella duk a c'houarnas hor Breiz; Yann V; eur vriad brug, skoulmet gand eur zeizenn erminiget hon eus laket war bez an eil hag egile, ha dirazomp an A. Coetmeur, kelenner e Kloerdi bras Gwened, a lavaras an oferenn, ouz aoter sant Erwan, evid ar re veo hag ar re varo a labouras evit brasa mad ha brasa gloar hor Breiz, endra ma lake kanerezed ar Roc'h, an iliz-veur da dregerni gant meuleudi tad ar beorien ha tad ar vro a oa al lealded oc'h ober e zae hag ar wirionez oc'h ober e vantell.

Goude an oferenn ez ejomp da goad an Eskopti, da lavarout eun De profundis war bez unan hag a gare Breiz : Anatol ar Braz hag en divife bet graet eur vad divent d'ezi, ma karfe beza bet savet e skridou, nann e galleg, met e brezoneg.

Ac'hano ez ejomp warzu Perros hag o tremen ,dre Gervaria-Sulard, hon eus lavaret eur bedenn ha taolet eur banne dour benniget war bez Glaoda ar Prat, barz Plougastel, a oa e c'her :

Da genta Doue,
Breiz-Izel goude
Hag he yez ive !

Eun ehan all e Louaneg, parrez m'eo bet sant Erwan person enni; amzer da welet e zilhad-oferenna hag ar-rebeuri nevez an iliz, skridou brezonek warna ha daoadarre en hent, warzu Perros, e lec'h ma 'z eus eur pred eus ar re wella ouz hor gedal, e ti an A. Connan, Rener Bleun-Brug Treger.

Eur wech savet diouz taol e oa mall adarrre mont en hent ; eur bedenn e-harz Itron Varia ar Sklerder, eun ehan e Pluzunet, e tal bez an A. Pennec, mignon bras

ar brezoneg hag e tal hini e genvroadez Mac'harit Phulup ne reas e doug he buhez nemed eun dra : kana ; eun ehanig all e Brelevenez, e Tonquedec hag e iliz Gras e virer enni kalon Charlez Bleaz ha setu ni dizro, seder ha laouen, da gêr Itron Varia ar Wir Zikour.

II Dervez. — *Dervez ar Studi*

An Dr Cornic, Rener meur ar *Bleun-Brug*, goude m'en deus an A. Men, person Gwengamp, lavaret ar Bater, a zigor ar studiadeg en eur zaludi ar Vretoned vat a zo diredet da Wengamp eus pemp eskopti Breiz hag e c'hell beza eur seiz ugent pe eur c'hant hanter anezo.

War e lerc'h, an A. Moal a zispak dirazomp taolenn labouriou ar *Bleun-Brug* e kerz ar 25 bloaz abaoe ma 'z eus anezan.

« Brasa labour ar *Bleun-Brug*, emezan, eo bet, be-« tek-hen, en em ober e-unan, tec'het diouz an am-« c'houlou, eüna e venoziou.

« Deut eo a-benn hizio eus e daol kaera, da skoulma « etrezo*Feiz ha Breiz* p'eo gwir eo renket, gand e gre-« denn vrezonek, etouez oberou katolik eskoptiou « Breiz.

« Ar Bleun-Brug eta n'eo ket na torret e c'halloud, « na krennet e venoziou en deiz ma teuas Aotrou 'n « Eskob Kemper da c'houlenn digantan pleal hepken « gand ar yez p'eo gwir er yez ema diazez ar frankiz; e nerz hag e veli eo a zo kresket, hag e renerien a raio « berz, mar keront mont keit ha ma kinniger d'ezo « bale!

En eur gloza an A. Moal a c'houlenn ma vezo savet eur c'hef da zont war zikour ar skoliou e vezo desket brezoneg enno; eur goulenn hennez hag a voe digemeret mat gand an holl.

Warlerc'h an A. Moal, an A. Mary a gomzas d'eomp eus istor Breiz e Barzaz Breiz hag e reas dirazomp meuleudi an A. Kervarker o poueza war an tri draman:

1° Daoust ma oa dijentil an A. Kervarker a zeskas ar brezoneg

2° Daoust ma oa eun den desket e skrivas e brezoneg

3° Ma oa eur breizad penn-kil-ha-troad e voe ivez eur c'hristen penn-da-benn.

Warlerc'h an A. Mary, kelenner e kloerdi santez Anna Wened, an A. Batany ,kelenner e skolach Lesneven a gomzas eus pevar eus skrivagnerien brudeta hon amzer, Kervarker, ar c'hernevad, an Uhel, an tregeriad, Inisan, al leonad, ha Kalloc'h, ar gwenedour.

Studiadennou evel re an Aotroned Mary ha Batany a ranker da voula, da embann ha da skigna ma ouezo ar Vretoned ez eus e brezoneg skridou ha ne goller ket an amzer ouz o lenn hag a zo ker kaer ha kaera skridou ar yezou all.

An A. Cornic, a lavar neuze kloza ar studiadeg pa 'z eo tost da greisteiz, met an A. Vallée, o paouez en em gaout gand an Itron de Saint-Pierre hag an A. Clerc, (Kloareg ar Wern) — ha bet degemeret gant kalz a enor — a c'houlenn lavaret ivez eur gomz bennak.

Pedi a ra ar Vretoned yaouak a zo o chom e Paris da vont d'ar « Bibliothèque nationale » ha da adskriva eno *Gwerziou Pengwern* niverusoc'h c'hoaz eget re an Uhel ha chomet betek vreman hep beza moulet. Perc'hen omp d'an tenzor-ze; arabad eo e lezel da loueda en eur c'hao e « Bibliothèque » Pariz.

Goude merenn an A. Caurell, mestr-skol e Sant-Thegonneg ha goude koan an A. Grill, enseller (inspecteur) skoliou kristen eskopti Kemper ha Leon a gomzas d'eomp, gant eleiz a skiant-prenet, eus ar brezoneg er skol; eur studiadenn eo houman hag a reomp bep

bloaz ha bep bloaz her graimp keit ha ma ne vezimp ket bet selaouet e Breiz hag e Pariz rak n'eo ket hepken er skoliou kristen eo e ranker deski brezoneg e re ar C'houarnamant eo ker red all hen ober: eur skol divrezonek e Breiz-Izel a zo evel eur c'horf heb ene; eun dra flaerius ha ne dle ket ar gerent lezel o bugale da dostaat outan. N'eus nemed ar gerent diboell, digristen ha diwarlerc'h hag a vefe droug enno o welet deski brezoneg d'o bugale er skol. D'ar Bleun Brug eo sklerijenna ar gerent berwelet-se ha Feiz ha Breiz ne dle kaout lenner ebet ken hag a vefe gouest da gaout abeg er vistri-skol a zesko lenn ha skriva brezoneg d'ar Vretoned vihan.

Ouspenn ar gerent a zo da c'hounit; mistri ha mestrezed-skol a zo hag o deus kas ouz hor yez; darn anezo a zo eus ar vro, nemed o deus mez oc'h anzav e ouezont brezoneg ha darn all a zo diwarlaeziou ha ne ouezont nemet galleg: kevelep mistri n'eo ket kaer o c'haout e Breiz-Izel hag a-bouez goulenn e tigasfed re all gwelloc'h d'eomp, marteze, en o lec'h. Danvez mistri ha mestrezed-skol a-walc'h a roomp d'an urziou menec'h ha leanezed evit ma vije dleet d'o renerien en em ziaeza eun draïg bennak evit tremen diouzomp.

Goulenn a reomp a-grenn beza dilivret diouz ar vistri hag ar mestrezed-skol divrezonek: re a c'haou a reont ouz ar vro: « Anaout a ran, eme an A. Moal, eur bar-
« rez vras, e komzer brezoneg enni, eus ar re vella gwe-
« chall; daou ugent vloaz a zo e teuas eno eur vestrez-
« skol gristen eus a Vro-C'hall; eno ema c'hoaz. Bis-
« koaz ger brezonek n'he deus desket abaoe; trei an
« avat, ar muia m'he deus gallet; hogen ne weler ket,
« dud war ar galleg ha war an tu gall he deus graet,
« da heul he labour gall, e vefe kresket, er barrez-se,

« na, zoken, miret enni ar feiz krenv hag ar vuhez « kristen a vleunie enni gwechall. Ha nag e pet parrez « n'ema ket kont evelse? »

Goude studiadenn an A. Caurel, an A. Perrot, Rener Feiz ha Breiz a gomzas diwar-benn Emgleo Sant Iltud, haderez al leoriou mat e Breiz-Izel.

San-Iltud eo bet kaera goulaouenn a baras war ar bed keltiek; hen eo an hini a zavas ar c'henta skol gristen vras e Breiz Veur, 1500 vloaz a zo, dres, da genver ar bloaz-man; seiz roue eus a Gembre pe eus a Gerne-Veur a zo bet skoliet gantan; sant Divi, patron Kembre, sant Patrik, patron Iwerzon, sant Telo, sant Gweltas, sant Paol, sant Malo, sant Samson, beleien hag eskibien a zo bet skoliet gantan; Talhaiarn, Taliesin. Lywarc'h Hen, ar varzed brudet, a zo bet skoliet gantan.

Hen eo, dre e skol, tad sent Breiz Veur hag tad sent Breiz-Izel ha setu perak hon eus kavet mat rei e ano d'an Emgleo a vezo he c'hefridi skigna an deskadurez kristen ha breizek etouez hor c'henvroïz, ma roio d'ezi e vennoz ha ma c'hello ober da Vretoned an XX^{vet} kantved eun nebeud eus ar vad a reas e-unan, dre e skol, er V^{vet} kantved.

Fiziet hon eus an Emgleo e Job Pronost hag en e bried ;redet a raint gant o leoriou brezonek hag o leoriou kristen eus an eil penn d'egile da Vreiz-Izel hag o lakaat a raint da goueza war daol ar paour ha war daol ar pinvidik.

Hor c'homzou-ni a gouez eus ar gador leun a vuhez, met alïes ne reont nemet rinkla war ar sperejou; ne zankont ket enno; ar vad e oa dleet o divije graet a vez dister, re alïes, siouaz; al leoriou mat fuilhet aman hag a-hont a jomo en tiegeziou; o lenn a vezo gellet estreged eur wech; ar pez ne vezo ket kavet warno d'ar gwel kenta a vezo kavet marteze, diwezatoc'h; diwent eo ar vad a c'hell ober eta Emgleo sant Iltud, ma kar ar Vretoned he harpa, eun draïg bennak, rak fuilha a raio sklerijenn war draou ar bed-man koulz ha war draou ar bed-all.

III Dervez — *Dervez ar c'han*

D'ar merc'her da noz, goude prezegenn helavar an A. Grill e tigoras ar c'hoariadeg: c'hoarierien ar Bleun-Brug, renet gand an A. Pronost a zisklaerias gant kalz a galon hag a ijin *Eun nozvëziad reo gwenn* hag *E tal ar poull*. War o lerc'h an A. Bonniec eus a Gavan a ganas hag an A. Cueff hag e strollad a zansas dansou kaera Breiz-Izel ouz son skiltr ar biniou.

D'ar yaou edo an dervez bras; an amzer a oa kaer ha kêr a-bez a oa gwalc'het gand ar pil-dour a oa bet en derc'hent. Da 8 eur, aotrou person Gwengamp a ganas an oferenn hag an A. Bellec, vikel vras, a reas eur brezegenn evit hon alia da jom hep dispartia morse nag ar Feiz diouz Breiz, na Breiz diouz ar Feiz ha da veza: katolik ha breizad, bepred!

Kenstrivadegou ar c'han hag ar brezegerez a badas eus a nav eur da greisteiz.

Lein vras ar gouel a voe servichet e skolach an Itron Varia; tri c'hant a dud a oa enni hag en o fenn edo an A. Trehiou, eskob Gwened, an A. Bellec, vikel vras Sant-Brieg, an A. Men, person Gwengamp, an Aotroned Cornic, Moal, Connan, Nestour, Lemilon, Coetmeur, renerien ar Bleun Brug, an A. Kerouartz, Kannad Gwengamp, an A. Plaire ,rener strollad Aotroned Gwengamp a renkas ker mat ar gouel.

Da fin ar pred an A. Cornic a lavaras eur ger c'houek a drugarez d'ar re holl o devoa roet an dourn da gas da benn goueliou ar Bleun-Brug ha n'int ket bet ker kaer c'hoaz e nep lec'h hag e Gwengamp.

An A. Perrot a lavaras e levenez o welet ar Bleun-Brug oc'h ober e jubile 25 bloaz e Gwengamp, ar gêr m'oa bet hadet, en e galon, hadenn e garantez evit Breiz en deiz ma voe gourc'hemennet d'ezan war dreujour ar skol m'eo bet daou vloaz enni lezel e vrezoneg er maez.

An A. Trehiou a zavas da ziweza ha setu petra skrive d'in antronoz, diwar Menez Laouenan, unan eus migoned wella ar brezoneg e Treger: « Eur wech « ouspenn gouel bras ar Bleun-Brug a zo bet dispar; « met kaera tra a zo bet c'hoarvezet, d'am meno, da « genver pempet bloavez warnugent ar « *Bleun-Brug* » « eo ar c'homzou ker c'houek kouezet a-ziwar muzel- « lou Aotrou Eskob Gwened, a-zivout hor yez santel, « ar Brezoneg .

« AR YEZ UNVAN ma stourman kement eviti a zo « bet peurziazezet, embannet, sakret, ha gourc'he- « mennet, gant Eskob Gwened. Va c'halon a dride em « c'hreiz ouz e glevout! »

Ha setu aman dres-breman, komzou an A. Trehiou; ar pez a lavaras e Gwengamp d'an 11 a viz gwengolo en devoa lavaret e Gwiskriff d'ar 27 a viz gouere ha skrivet, eur miz kentoc'h c'hoaz, en eul lizer en devoa kaset, d'an A. Uguen, person Plougastell ha d'an Tad Eujen, oberourien Buhez H. Z. J. K., da c'houel Per, 29 a vezeven:

Ah! Pe da vare e splannaio an deiz a c'halvomp pell 'zo, deiz an emgleo gwirion etre Goeloiz, Tregoriz, Leoniz, Kerneviz, Gwenediz, pa vo eun doare rik ha spis, eun doare hepken evit an holl Vretoned da skriva, da lenn, da gomz, da brezeg, da gana ar brezoneg?!.. Breiz-Izel n'eo ket bras a-walc'h, nag he bugale stank a-walc'h dre ar bed, evit kaout daou pe dri stumm dishenvel da reiza hor yez koz. Ma reomp a bep tu eur gammedig, e vo startoc'h an unvaniez... Plijet gant santez

Anna, hor Mamm gâret, a gomze ken flour da Nicolazig, dastum an holl Vretoned dindan he mantell alaouret!

p. VI. Buhez H. Z J. K.

An digemer kaer graet da brezegenn Eskob Gwened a ro fizians d'eomp e vezo selaouet, hep dale, e gomzou a unvaniez e pevar c'horn Breiz-Izel.

Da ziv eur eur varc'hekadeg eur ar re goanta a laka dirag hon daoulagad eun daolenn eus Istor Breiz, breman ez eus 500 vloaz: Per, Aotrou Gwengamp, nevez dimezet da Franseza Amboaz, o tont da c'houlenn bennoz Itron Varia ar Wir Zikour. Eun dudi oa beza e kichen porched ar Werc'hez p'edo an Duk hag an Dukez, diskennet diwar o mircher, o pignat diri an iliz, el lec'h m'edo an Aotrou 'n Eskob hag an Aotrou Person ouz o gortoz, en dra ma sone ar c'hleier, ma voude an trompilhou, ha ma kane an dud bec'h d'ezo finval ker stank e oant eus an eil penn d'egile d'ar blasenn.

Ar c'hoariadeg a zigoras da deir eur. Paotred Plijidi a zisklérias *Eun abardaez e Kervarzin*, eur pez-c'hoari tennet diwar baperou prosez santelez sant Erwan bet graet e Landreger 600 vloaz dres a zo da genver ar bloaz-man. Lakat a rejont goudeze an holl da c'hoarzin gant *Yann, paotr ar gêr*.

An Itron de Boisboissel a c'hoarias war he zelenn; ar strolladou kanerien, a ganas ha danserien Pont-Aveu a zansas.

Da gloza an abadenn an A. Trehiou a lavaras eur ger, « Mar deo ar brezoneg, ene Breiz, emezan, ar « *Bleun-Brug* a zo, eun tammig marteze, ene ar bre- « zoneg, hag evel a skrive J. Riou, er *C'hourrier:* « e kurunenn ar Bleun-Brug an dra-ze a vezo atao e « vleunenn gaera! »

Y.-V. P.

Kenteliou an ti-ker

TAILHOU HO SIKOURIOU

Penaos e c'hell ar familhou niverus kaout nebeutoc'h a drailhou da baea?

Ar C'houarnamant, e penn kenta ar bloaz-man, a lavare edo o vont da skanvaat an tailhou.

An holl a oa laouen o klevout ar c'helou nemet p'eo deuet ar paperou eo bet aes gwelout ez ae an tailhou war gresk e lec'h mont war ziskar.

Ha raktal e savas youc'h, na petra 'ta; etouez ar re a glemme e oa meur a hini evelato ha ma karjent, o divije gellet kaout nebeutoc'h da baea hag eo ar re o deus eleiz a vugale.

Evit-se n'o deus nemet goulenn, en ti-kêr, eur baperenn ispisial e lakint warni ano hag oad ar re eus o bugale ha n'o deus ket c'hoaz 21 bloaz hag ivez niverenn roll an tailhou ema o ano warni .

Kasit, e miz genver, ar baperenn-ze da gontroler an tailhou ha ne vezo ket pell e weloc'h ho pezo nebeutoc'h a dailhou da baea er bloaz a zeu.

Evid ar zoudarded hag ar vortoloded yaouank.

Ar baotred yaouank a ya er zervich abaoe miz here 1929 hag a zo bet ganet goude an 31 a viz here 1928; pe int-i a zo bet galvet pe int-i a zo bet aet en arme, eus o fenn o-unan, o deus gwir da gaout eur bilhed mont-dont evit netra da vont e « permission », dre vor pe dre zouar, epad o bloaz servich kenta. Al lezennman a zo bet douget d'ar 26 a viz mezeven 1930.

Lezenn an asuransou.

E kenteliou ar miz tremen, hon eus faziet, eun draig bennak, o lavarout n'o devoa al labourerien-douar nemed an hanter da baea evit beza asuret eus ar pez a baee al labourerien all.

1°. — Evid asurans ar gozni al labourerien-douar a bae :

36	lud	evid	ar	re	a zo	renket er rumm 1ª
72	—	—	—	—	—	2ª
108	—	—	—	—	—	3ª
144	—	—	—	—	—	4ª
240	—	—	—	—	—	5ª

Na petra 'ta, an hanter eus ar skodenn-ze a zo d'ar mestr da baea hag an hanter all d'ar mevel.

Evid asurans ar c'hlenved, asurans ar mammou, an asurans war ar maro, ar skodenn a zo henvel evid labourerien ha mistri an holl rummou: ar mestr a ro 20 real er miz; ar mevel kement all hag ar c'houarnamant eus he zu a ro 10 lur.

Sikouriou d'ar familhou en dienez pa vez o gwella skor e servich ar vro.

Ar familhou paour hag a zo o gwella skor, dindan an armou, a c'hell goulenn eur sikour pemdeziek.

Etouez ar familhou-ze ar re a vezo skoret da genta eo familhou ar zoudarded pe ar vortoloded dimezet ha bugale d'ezo; an intanvezed hag ar familhou niverus.

Ar sikouriou-ze a c'hell beza roet n'eo ket hepken da familhou ar zoudarded hag ar vortoloded galvet da vont er zervich, met ivez da familhou ar re a ya er zervich eus o fenn o-unan, epad ar bloaz o divije bet da ober n'eus fors penaos, adalek an deiz kenta ma 'z eont d'ar c'hazarn.

J. B.

Buhez an Tad Maner

1666-1668

I. — *E Kerne*

Er bloaz 1666, an Tad Maner a labouras e pevar eskopti Dol, Treger, Raozon ha Kerne.

E Kerne, evelato, eo e visionas ar muia. Her gwelet a reomp e Kraozon, Plomeur, Plozevet, Douarnenez. E Douarnenez e veze atao da viz mae.

Her gwelet a reomp e Skaer, Langonnet, Faouet. Hag en e skridou e lennomp e veze, er parreziou-ze, tud a vilierou o klevet ar visionerien gant doujans ha gant feiz, o kovez o fec'hejou gant glac'har, o trei kein d'an diaoul ha d'ar pec'hed.

Muioc'h mui a veleien eus ar parreziou a zirede da zikour ar misioner. Divorfilet oant abenn ar fin, hag o welet ar vad a rae ar misionou, e kemerent fizians da adsevel Breiz-Izel, d'he gounit adarre da Zoue.

E 1667, ar misionou a voe holl e Kerne, nemet unan, hini Plourin, e eskopti Treger. E Gourin, an Tad Maner a c'hounezas da Zoue eur barner en doa gwechall renet eur vuhez diroll hag a en em lakeas d'ober pinijennou bras evit paea dle e bec'hejou.

Konk-Kerne a glevas ar misioner araok ma z'eas da viz mae, evel kustum, da Zouarnenez.

E miz gwengolo em 'an e Kernevel ha da fin ar bloaz e Melgven.

Breman, evit echui ar misionou, an Tad Maner a lakae an dud da nevezi promesaou o Badiziant goude eur brezegenn war ar Zakramant-ze. Er brezegen, e tiskoueze d'ezo pegen kaer, pegen bras eo an ene gant

gras Doue, pegen talvoudus eo beza galvet gant Doue, beza digemeret en Iliz katolik ha lakaet war hent ar Baradoz.

« Nag eürus int, emezan, ar re a zalc'h mat da c'hras ar Vadiziant! Na truezus eo stad ar re o deus he c'hollet! Pa zeuio d'eoc'h ar maro, pebez glac'har evidoc'h m'ho peus kollet, en eur-ze, hoc'h hano a gristen dre ho pec'hejou, m'ho peus kailharet sae wenn ho padiziant, mar doc'h kouezet adarre dindan galloud an drouk-spered! Met pegen laouen e vezot, ma teuit dirak Doue gant eun ene chomet dinann abaoe ar Vadiziant, pe da vihana gant eun ene netaet dre ar binijenn. Oh! ma c'hellfec'h lavaret da Zoue: « Va Doue, dalc'het am eus d'am ger. Dalc'hit ive d'hoc'h hini. Miret am eus ho kras, roit d'in breman an eürusted peurbadus! »

Da c'houde e veze digaset ar groaz hag ar banniel, hag ar misioner a gendalc'he evelhen: « Va breudeur, pa zoc'h bet digaset d'an iliz evit ar vadiziant, ar beleg en deus graet ouzoc'h goulennou ha n'hellec'h ket respont d'ezo. Ho paeron hag ho maeronez o deus respontet en ho lec'h. Met breman e c'hellit respont hoc'h unan. »

An Tad a rae neuze ar goulennou: « Ha trei a rit kein da Zatan, d'e oberou, d'e blijadureziou? » An dud a responte, en eur vouez: « Ya, hen ober a reomp. »

Evit echui, ar misioner a lavare: « Va breudeur, dalc'hit sonj mat, da Zoue e-unan eo e rit ho promesaou. Eun den onest a zalc'h d'e c'her; eur c'hristen a dle derc'hel d'e c'her; gwelloc'h c'hoaz. Bezit sur, Doue, eus e du, a zalc'ho ive. Ret e vezo d'eoc'h dilezel fals-enoriou, fals-vadou, plijadureziou touellus ar bed, met digollet mat e vezot, ha Doue a roio d'eoc'h gloar, tenzoriou hag eürusted ar vuhez peurbadus. Breman it e peoc'h ha ra jomo ato Doue ganeoc'h! »

II. — *Maro Katell Danielou*

Er bloaz 1667 eo e varvas Katell Danielou, eun intanvez santel ne ehane da ginnig he foaniou evit ar misionou. Deuet oa e pelerinaj da Sant-Elouan. O chom edo, abaoe miz mae, e Kistillik, e parrez Sant-Guen. Koueza a reas klanv, hag epad miz here, e c'houzanvas poaniou spontus. Diskleria a rae oa laouen o vervel, má plije gant Doue. Da c'houel an Anaon, e resevas he Doue, war e daoulin, gant eur garantez vras meurbet. An aotrou Galerne, persoun Mur, he zad kovesour, a lavaras d'ezi: « Ar baradoz a zo o tigeri evidoc'h. »

Ar glanvourez, dibradet gant ar mall he doa da welet Doue, a astennas he divrec'h, en eur lavaret: « Breman! breman! breman! » D'ar bevar a viz du e voe nouet, ha kerkent ec'h huanadas en eur bokat d'ar groaz hag e roas he ene da Zoue, d'an oad a 48 vloaz pe wardro. Karet he devije gwelet an Tad Maner war he zremenvan, met an Tad a oa neuze e mision Kernevel. **Kaset e voe kelou** d'ezan; dont a reas, met re zivezat ec'h en em gavas.

28 beleg a voe en anterramant, hag an aotrou Galerne a reas eur brezegenn a lakeas an holl da ouela.

An Tad Maner a zigouezas pa oa diskennet ar c'horf er bez. P'oa beo, e lavare d'ezi pedi evit ar misionou. Goude he maro, e kendalc'has da gaout fizians en he fedennou.

Er vloaz 1668, ar visionerien a brezegas e Kerne hag e Leon. Unnek mision a voe prezeget er bloaz-ze. E Guiskriff e voe an hini kenta.

Eskob Kastell-Paol, an aotrou Visdelou, a bedas an Tad Maner da zont da brezeg da Vrest da Rekouvrans. Met beleien a glaskas enebi, o lavaret d'an aotrou 'n eskob n'oa mat an Tad Maner nemet d'ober freuz ha da enkrezi an eneou. An aotrou a Dremaria a zifennas an Tad, met an aotrou 'n eskob a anaveze e-unan ar misioner hag a lavaras: « Dek vloaz 'zo e welan al labour graet gant an Tad Maner hag e visionerien, ha gouzout a ran e ra kalz vad d'an eneou. » Hag eun deiz, da eul lean a glaske, ouz taol, ober goap eus an Tad Maner, an eskob a zisklerias: « Selaouit mat. Dirazon-me n'heller ket ober goap eus eun den evel an Tad Maner. »

III. — *E Brest*

Ar misioner a zeuas eta da Vrest. E Rekouvrans ez oa neuze kalz tud evel hirio. Met ezomm o doa da glevet mouez an Aotrou Doue, rak troet oant ouz ar plijdureziou fall, ha kalz dizurziou a oa en o zouez. Mat eant evel m'edont, a lavarent, ha n'edont ket kalz e poan da glevet prezegennou.

An Tad Maner ne gollas ket fizians. Ober a reas ar mision evel ma rae er parreziou all, hag a nebeudou an dud a voe gounezet gantan. D'an deiz diweza, pa voe nevezet promesaou ar Vadiziant, e komzas gant kalz a nerz. « An Zakramant-se, emezan, en doa graet eus hoc'h eneou hag ho korfou templou d'ar Spered-santel, hag ha peus saotred an templou-ze o rei digemer d'an hudurnez ha d'an drouk-spered. »

E kayerou an Tad Maner e lennomp: « Hanvet mat eo an iliz-man, Itroun-Varia Rekouvrans, rak niverus int ar bec'herien baour o deus kavet a-nevez ar c'hras dre ho sikour, o Mari! »

Epad m'edo o prezeg war douar Leon, e teuas d'an Tad Maner ar c'helou eus maro eskob Kemper, an aotrou Louet, e vignon, eun eskob santel meurbet hag en doa atao difennet ar misioner ha roet d'ezan e vennoz.

An Tad Maner a voe enkrezet, met e enkrez a ehanas pa glevas oa hanvet da eskob e Kemper an aotrou Koetlogon. Heman a zigemeras ar misioner gant ar

vrasa madelez hag her pedas da genderc'hel da brezeg en e eskopti.

Da c'houde an Tad a reas eur mision e Montroulez, met koueza a reas klanv, ha ne c'helle na debri na kousket. En em erbedi a reas ouz Katell Danielou, hag e kavas kerkent ar pare. Hag e c'hellas mont da brezeg da barreziou Mur, Sant-Guen, Neulliak, Sant-Mayeu, Sant-Konnek. Alies oa bet er parreziou-ze, ha plijadur en deveze atao o tistrei enno.

IV. — *E Plougerne hag e Landivisiau.*

Dont a reas ac'hano d'ober misionou e Plougerne hag e Tremenac'h en doa gwelet c'hoaz pevar bloaz araok. Mont a reas da vaner Kerodern, el lec'h m'oa ganet Mikael an Nobletz, da logig Tremenac'h, el lec'h m'en doa graet pinijenn. O welet al lec'hiou-ze, emezan, em eus kavet muioc'h a ioul d'en em zantellaat ha da labourat evit an eneou. »

Eus Plougerne, ez eas da Landivisiau. An aotrou a Dremaria en doa goulennet 25 misioner evit mision ar barrez-ze. N'e ket hep poan e voe gellet digeri ar mision, rak kalz tud a bep renk hag a bep stad a glaske enebi. An trec'h a jomas gant Doue, eme an Tad Maner, ha tud a ziredas d'ar mision, eus pep korn a Leon. An Iliz a oa kalz re vihan evit digemeret an holl, hag e voe ret ober ar prezegennou war blasenn ar marc'had. An dud a oa a eneb er penn kenta, a reas o mision evel ar re all ha gant joa.

Pa voe graet ar gommunion evit an Anaon, tregont mil a dosteas ouz an daol zantel. Souezus eo eun niver ker bras, met tud a oa deuet eus holl barreziou Leon, betek Montroulez. Deiz ar gommunion evit ar re varo a veze embannet tro war dro betek c'houec'h leo diouz parrez ar mision, hag an dud a zirede da c'hounit an induljansou en eur gommunia. Kovez a c'hellent en o

farreziou, met ar gommunion a raent er barrez e veze enni ar mision.

O welet ar pez a oa tremenet e Landivisiau an Tad Maner a oa leun e galon a joa. Kavet en doa eno kalz feiz, kalz karantez.

Mision Poullaouen a voe graet warlerc'h hini Landivisiau ha da c'houde, hini Landunvez. Er barrezman, an dud a en em vode e chapel Kerzent.

An Tad Oliva, Mestr bras Urz ar Jezuisted, o klevet hano eus misionou Breiz, a skrive: « N'hellan ket lavaret pegen eürus oun o welet pegement a eneou a zo bet adarre gounezet gant hor misionerien kalonek. Saludit eus va ferz an Tad Julian Maner. »

Y. U.

WAR ROUDOU HON TADOU

Maro Pontkalleg

Eur werzeen neve 'zo savet,
War varkiz Pontkalleg eo grêt

Traitour! a!
Malloz d'it!
Malloz d'it 'ta!
Traitour! a!
Malloz d'it! a!

War varkiz yaouank Pontkalleg
Ker koant, ken drant, ken kalonek!

Mignon e oa d'ar Vretoned,
D'ar vourc'hizien ne lavaran ket!

D'ar vourchizien ne lavaran ket
A zo a-du ar C'hallaoued.

⁂

Pa voe digouezet e Naoned,
E voe barnet ha kondaonet.

Kondaonet naren gant tud par,
Met, tud kouezet diouz lost ar c'harr.

Da Bontkalleg deus int laret:
— Aotrou Markiz, petra ' peus gret?

Pez a oa dleet d'in da ober
Ha grit-hu ivez ho micher.

⁂

Da zul kenta pask hevlene,
Voe kaset kannad da Verne.

Maro an hini ho kare,
Berneviz, koulz eveldon-me.

Maro neb a gare e vro,
Hag her greas beteg ar maro.

Maro da zaou vloaz war nugent,
'Vel ar verzerien hag ar zent.

XIIIvet TAOLENN

Mikael an Nobletz o kimiada diouz Douarneneziz

Dek vloaz ha tri ugent goude edo an Dispac'h; na trista traou a voe gwelet neuze: ar veleien a zindan guz ha kalz anezo laket d'ar maro; an ilizou prennet; ar c'hleier teuzet; an noblans, en harlu; ar bobl, er gwask ; hor Breiz lodennet e pemp departamant hag he ano lammet diwar gartenn an Europa, met eun dra a zo ha kaer a zo bet klask e laza, n'oar ket bet gouest da zont abenn anezan: ene Breiz, ar brezoneg, banniel beo hor broadelez, daoust peger gwasket eo bet hag eo c'hoaz, a vev hag a vevo da virviken keit ha ma 'z ay ar bed en dro.

Setu aze, va bugel bihan, e berr gomzou istor gaer da Vreiz; en he zrubuilhou estammusa, Doue, gwech ebet, ne zilezas da Vro; trei a eure atao, e levenez, daerou ar Vretoned; degas a eure d'ezo, dre ma veze ezomm, prezegerien vurzudus sevel sant Visant Ferrier, ha beleien zantel o sklerijennas hag o c'hennerzas, e kreiz o foaniou pemdeziek, evel an Aotrou Mikael an Nobletz, an Tad Maner hag an Tad Montfort.

Mikael an Nobletz, mab Kerodern Plougerne, misioner bras Breiz-Izel, eo a zegasas ar c'hiz da zisklaeria, dre daolennou, gwirioneziou ar feiz. Tremen a eure e amzer wella, — breman ez eus 300 vloaz, —

e Douarnenez, el lec'h ma oa karet gand an holl, el lec'h ma voe gouelet d'ezan pa rankas dizrei da Gonk-Leon, evel da eun tad mat, hag el lec'h ma ne vo ket ankounac'haet biken nag e vadelezou, nag e genteliou.

Ar gouel a zav hag e weler Mikael an Nobletz o kimiada diouz Douarneneziz endra ma kan ar ganerien.

Evid an daolenn-man e vo gellet kemerout skouer war an hini gaer a zo livet war gwer unan eus prenecher iliz Ploare.

Ton savet gant Don HERVE evit Kadou, roue ar mor.

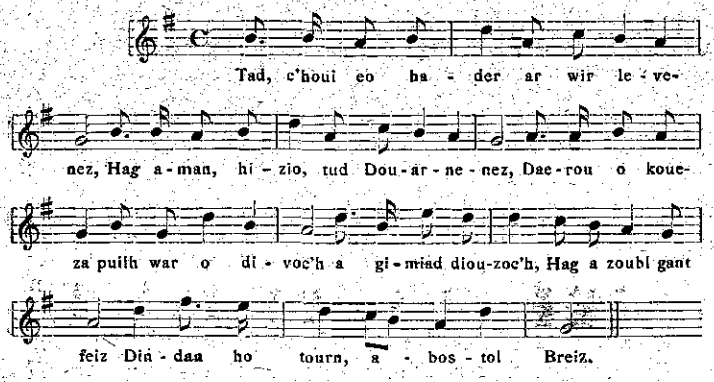

XIV^vet TAOLENN

Patroned Breiz

En amzer-ze c'hoaz, Doue a zegasas daved ar Vretoned an Itron vat Santez Anna a en em ziskouezas, du-hont, e bro-Wened, da Yvon Nikolazig, al labourer-douar n'oa ket bet falvezet gantan, biskoaz, deski eur ger gallek, en aoun da goll unan pe unan eus e berziou mat a vreizad.

Sant Erwan ivez, kaera bleunvenn hor gouenn ha seiz sant Breiz ha merzerien an Dispac'h ne ehanont ket, gant hor zent koz, da skoazella hor bro a roas a-viskoaz kement a vugale d'an Iliz hag a zent d'ar baradoz.

Retoc'h eo nevezi eun iliz eget he sevel a lavare Mikael an Nobletz, da Gastelliz-Paol, rak eun iliz hanter gouezet, en he foull, a zo eur vez evid ar re a rank he daremprédi; evit hor Breiz eo henvel; retoc'h eo da Vretoned an XX^vet kantved nevezi o Breiz, eget ne oa d'hor zent koz he sevel breman ez eus pemzek kant vloaz; rak-se, stag gand al labourze, bugel bihan, te koulz ha bugale all da oad; holl zent ha sentezed Breiz a deuio war da zikour; te a ray al lodenn zistera; i a ray al lodenn wella; te a a vezo breizad penn, kil ha troad ha kristen, korf, spered ha kalon, hag evelse e kerzi, atao, hep fazia morse, war roudou da Dadou.

Evelse bezet graet.

Taolenn Patroned Breiz

D'an nec'h Santez Anna, eur c'houlaouenn enaouet en he dourn; izeloc'hik, Yvon Nikolazig; izeloc'h c'hoaz sant Erwan hag a bep tu d'ezan ar papour hag ar pinvidik. Tro dro da Zantez Anna ha da Zant Erwan Seiz Sant Breiz. *D'an traon, a-stok o c'horf daou pe dri eus merzerien an Dispac'h gourvezet evel santez* Aziliz: *lienennou gwadek en dro d'o fenn.*

Kanaouennou an daolenn

Ne z'eus ket e Breiz, ne z'eus ket unan,
Ne 'z eus ket eur zant, evel sant Erwan.

Ha ni Bretoned, ni lar a-unan
Ra gouezo warnomp, bennoz sant Erwan.

Ne z'eus ket e Breiz, ne z'eus ket unan,
Ne z'eus ket eur zant, evel sant Erwan.

***

Intron Santez Anna, mirit ho Pretoned,
Goulennit dreist peb tra, ma vint fidel bepred.

Evidomp-ni ema he c'harantez vrasan;
Evidomp-ni e ra he burzudou kaeran.

Da zeiz sant Breiz

War don Kelven.

Patroned hor bro garet
Ni zeu d'ho saludi,
Davedoc'h omp diredet,
Da gana meuleudi.
Evel ma reas hon tadou,
Hor Breiz ni a garo,
Selaouit hor pedennou,
Ha difennit hor Bro.

Ni ho salud a-unan
Seiz Sant patroned Breiz
Ni ho pedo heb ehan,
Ni jomo start, ar feiz.
Sellit ouzomp gant truez,
Hor zikourit ato,
Ma vo santel hor buhez
Ha santel hor maro.



Pont Plougastell benniget gant an aotrou 'n eskob

D'ar zul, 12 a viz here, da ziv eur goude kreisteiz, prosesion Plougastel a guitae an iliz parrez evit mont etrezeg ar pont nevez. An holl vannielou ha kroaziou a oa tennet er maëz, hag, evit o dougenn, tud, Plougastel o doa gwisket o dilhad kaera. An heol, bet trec'het diouz ar mintin gant ar c'houmoul du hag ar glao, a en em zispakas goude kreisteiz hag a lugernas skedus, evel p'en dije c'hoant da lavaret : « Me ive a fell d'in kemeret perz er gouel. »

Eur gouel kaer, oa, a dra sur, rak edod o vont da venniga ar pont nevez. D'ar yaou araok, prezidant ar Republik, an aotrou Doumergue, en doa digoret an hent dreizan. Met n'oa ket awalc'h evidomp-ni, kristenien. En hor bro em' an ar c'hiz, ar c'hiz santel, da venniga an traou nevez. Benniget e vez an tiez, ar c'hreier, benniget e vez ar bagou, benniget e vez an hent-houarn, ar punsou, ar parkeier. Ret oa ive benniga ar pont, eur pont a dremeno dreizan kement a dud bemdez.

Evit benniga eur pont ken bras, ken kaer, oa dereat e teufe an aotrou 'n eskob e-unan. Dont a reas gant e vikel vras, an aotrou Joncour, hag an aotrou Perrot, sekretour an eskopti.

Tud a oa diredet eus pep korn an departamant, kement hag a vez e Rumengol, e Santez Anna, er Folgoet, d'ar pardon bras, ha muioc'h marteze. War ar pont, epad m'edo an aotrou 'n eskob oc'h e venniga, ez oa tud stank stank eus an eil penn d'egile; mil metr hirder war eiz metr ledander a ra eiz mil metr karre, hag o lakaat pemp dre vetr karre, ne lakomp ket re, ar pez a rafe daou ugent mil, hag er maez eus ar pont, war bord an hentchou ez oa kement all.



Kalvar Plougastell

N'e ket hep poan e c'hellas prosesion Plougastel hag hini ar Releck en em gaout e kreiz ar pont. Kroaz ar Releck a bokas da hini Plougastel, kroaz Leon da groaz Kerne.

An Aotrou 'n eskob a en em lakeas war bord ar pont, dioc'h an tu ma c'houeze an avel. En e gichen edo ar vikel vras, sekretour an eskopti, persoun Plougastel, persoun ar

Relek, persoun Landerne, persoun Ploudiry, persoun sant Mark; an aotrou Gall, chaloni, ha kalz beleien all; mear Plougastel ha kalz eus konseilherien an ti-kear, an aotrone Simon, Inizan, Trémintin, Jadé, deputeed; an aotrone des Deserts, Kerdrel, Mocaer, Corre, konseilherien jeneral.

Stu aman eun diverra eus prezegenn an aotrou 'n eskob: « Oberou Doue a zo kaer meurbet. Krouet en deus ar bed ha kement a zo ennan, hag e pep tra e kavomp eun urz, eur furnez dispar. War an douar an den a zo bet laket gantan da roue, ha d'an den en deus roet eun eulfenn eus e spered e-unan. An den, gant ar spered roet d'ezan gant Doue, a c'hell ijina traou bras ha kaer meurbet. Ober a ra d'an avel, d'an dour, d'an tan senti outan. Mont a ra en ear, mont a ra war ar mor, hag ar bagou-ze ker bras, ker krenv, henvel ouz hentchou o vale, a ro da anaout er



Reier Plougastell

broiou pella hano ar Frans, a gas d'ezo tud d'o zikour, d'o c'helenn, hag ar pez a zo gwelloc'h c'hoaz, tud d'o sklerijenna, misionerien kalonek a brezeg d'ezo an Aviel.

Ar bagou, o vont eus eur vro d'eun all, hentchou o vale, a zeu da unani ar pez a oa dispartiet.

Ar pez a ra ar bagou bep an amzer, ar pontchou her gra heb ehan. Gant an Elorn, kel ledan aman, douar Plougastel a oa dispartiet dioc'h douar ar Relek. Ret oa treuzi war vag. Hiviziken an douarou-ze a zo staget an eil ouz egile gant ar pont-man, eur pont kaer meurbet ha krenv ive. Emaomp warnan tud a villierou heb aon ebet. Ar re o deus e zavet o deus graet mat pep tra, hag ar pont a jomo start en e zav gant bennoz Doue a roin d'ezan bremaik.

Meuleudi ha trugare d'ar re o deus ijinet ar pont-man, d'ar re holl o deus labouret warnan. Dleet eo d'comp dis-

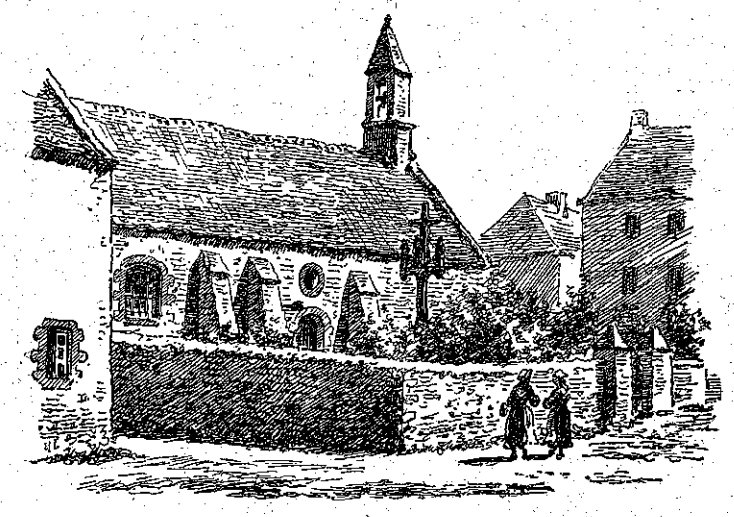

Sant Langiz, e kichen an treiz hoz

kouez d'ezo hon anaoudegez vat, rak evidomp eo o deus labouret...

Ar pont-man a dalvezo d'eoc'h evit gwerza aesoc'h ho marc'hadourez. Karit an douar-ze a ro d'eoc'h pinvidigez, ha chomit en ho pro. Kendalc'hit da garet Doue, da zenti ouz e lezenn...

Ra blijo eta gant aelez Doue beilha war ar pont-man, e ziwall ouz pep fallagriez. Ra gasint ar veachourien eus an eil tu d'egile hep ma c'hoarvezfe ganto droug ebet. »

Da c'houde, an aotrou 'n eskob a lavar pedennou an Iliz hag a daol dour benniget war ar pont diouz an daou du hag e kreiz.

Pedennou an Iliz a zo holl kaer meurbet. Setu aman ar re a vez lavaret evit benniga eur pont nevez.

Pedomp,

« Selaouit, Aotrou, hor goulenn, ha ra b'ijo ganeoc'h benniga ar pont-man hag ar re holl a dremeno dreizan, evit ma vezint atao, el levenez pe en dristidigez, diwallet ganeoc'h. »

Pedomp,

« Hor zelaouit, Aotrou, Tad holl-c'halloudek, Doue eternel; ha teurvezit digas eus an Nenv hoc'h Ael santel da ziwall, da zifenn ar pont-man hag ar re holl a dremeno dreizan. Evelse bezet graet. »

Goude ar pont, e voe benniget ive ar feunteun a zo bet kavet p'edod o toulla diouz kostez Plougastel hag a zired anezi dour sklaer eleis.

Ar brosesion a zistroas d'ar bourk hag hed an hent, evel da vont, e voe kanet kantikou heb ehan.

Goude bennoz ar Zakramant e iliz Plougastel, an aotrou n' eskob a zistroas da Gemper, eürus ha laouen da veza gwelet eur gouel ken kaer.

Ne vezo gwelet mui kement a dud kement a dud war ar pont. D'an 28 a viz gwenngolo oa bet warnan eleis a girri dre dan, kargou pounner enno. Met petra oa ar pouezze e kichen pouez ar millierou tud a oa warnan disul?

Ra bado meur a gant vloaz. Ra dremeno dreizan, nann hailhoned fall troet d'ober an droug, met tud vat, tud onest, tud a gar ar peoc'h, an urz, al labour. Evit ar seurt tud-ze eo bet graet, evit o zikour d'ober aesoc'h kenwerz gant Brest hag ar broiou all.

Ma ro ar pont tro d'ezo da c'hounit muioc'h a arc'hant, ra jomint evelato fidel da Zoue ha d'e Iliz. sentus ouz e lezenn e pep tra, hag e kendalc'hint da veva eürus. « Peoc'h war an douar d'an dud a volonte vat! »

KELEIER AR MIZ

Al labour sul

Da eil sul miz Here, e parrez Elliant, Mevel J. L. Quemere, Fanch ar Gourmelon e ano, 55 bloaz d'ezan a oa er park o temna patatez goude kreizdeiz. Daou vevel yaouank eus a Ergue-Gaberic, Yann al Lizen, 19 vloaz hag Andre Tanguy, 14 vloaz, bet en deiz-se ivez o charreat mein, a gouezas warnan, hag evid e laerez hel lazas !

An dra-man a dremenas e Kerne.

Da drede sul miz Here, da bemp eur, edon war bont an Diouriz, pa welis eno gwazed eus a Lannilis pe eus a Landeda, — eus a belec'h e vijent ken ? — o vont da Landerne gand o c'harradou lin.

An dra-man a dremenas e Goueled-Leon.

Nag e pet tiegez e Gorre-Leon e Kerne hag e Treger e veze klevet an dournerezed zoken o vont en dro da eur an oferenn-bred epad an eost diweza ?

Daoust ha c'hoant o defe ar Vretoned da heul skouer Dispac'herien ar Rusi ?

E penn kenta an hanv kazetennou Bro-C'hall a gave abeg e Bretoned yaouank Caerdydd, dre m'o devoa kredet kas da brins Kembre an depech-man d'en em glemm eus ar skouer fall en devoa roet o vont da c'hoari horell da zul :

« *Gand an doujans a zo dleet, ni a lavar d'eoc'h e* « *c'hellfec'h rei eur skouer welloc'h d'ar re a vezo ho* « *sujidi diwezatoc'h, ma karfec'h mirout lezenn ar zul* « *war he hed* ».

C'hoariou a zo hag a skuiz eun den hag a dorr e gorf outan gwasoc'h eged al labouriou tenna ! Hogen ar zul eo deiz an diskuiz koulz ha deiz ar bedenn.

Evel Bretoned yaouank Kembre ra zavo ivez paotred yaouank Breiz-Izel da zifenn ar zul ha da youc'hal war gement hini a zo diskiant pe fallakr a-walc'h evit terri lezenn zantel ar zul.

Oberou an A. Gwilhou

Setu aman anoiou rak-prenerien miz Here :

An Itron a Gervenguy, Cleder	5
An A. Besco, person Lanrivan	1
An A. Toulemont, kelenner e Kemper	1
An A. Jaffres, person Plouenan	3
An A. J. Ollivier, tenner-dent Landerne	2
An A. Batany, 14, straed J. Mace, Brest	1
An A. F. Croguennec, Lokournan	1
Paotr ar Mene, ar Faou	1
An A. Joseph Le Roy, Quelvy, Gouezec	1
An A. Pelleau, Kloc'her, Loc-Maria, Plabennec	1
An A. Tillenon, apotiker, Alfortville	3
An A. Yv. Moysan, Prat Ledan, St-Thonan	1
An A. Perennnes, chaloni, Kemper	1
An A. Bars, chaloni, Kemper	1
An A. Mevellec, kare, Penhars	2
An A. S. Gueguen, chaloni, Kemper	1
An A. Gall, Lykès, Kemper	1
An A. Beux, Pluguffan	1
An A. Guillermit, Kloerdibras, Kemper	1
An A. Suignard, Sant Vaze, Kemper	1
An A. F. Hostiou, Kerfeunteun	1
An A. Moreau, Pluguffan	1
An A. Pol Kerbiriou, Sant-Charlez, Kerfeunteun	1
An A. Bras, skol Sant-Charlez, Kerfeunteun	1
An A. Marzin, skol Sant-Charlez, Kerfeunteun	1
An A. Gargadennec, person Brennilis	2
An A. P. Abjean, Plougerne	1
An A. St. Boucher, Enez-Cadec, Plougerne	1
An A. Breton, Guilligomarc'h	2
Intanvez Gabriel Croguennec, Brendegue, Lok-Maria	1
An I. a Lescoet, Lesquiffiou, Pleyber-Krist	1
	45

Leoriou rakprenet er pevar miz kenta :

148 + 89 + 133 + 45 = 415

Pell emaomp c'hoaz diouz ar 1.000.

Ra gendalc'ho eta mignoned an A. Gwilhou ha mignoned ar brezoneg da zegas o ano da *Rener Feiz ha Breiz*, Plougerne, kenta ma c'hellint.

Meur a skrid bet savet gand an A. Gwilhou n'int ket bet moulet c'hoaz betek hen; dâ e vezo o renka el leor nevez rak en hent-se hepken eo e vezo gellet mirout outo da vont da goll.

Kement hini eta en deus pe eur werz, pe eur zon, pe eur marvailh bet savet gand an A. Gwilhou ha n'int ket bet moulet e *Feiz ha Breiz* a zo pedet d'o c'has d'an A. Perennes, aumônier de l'hospice, Quimper.

Gouel an A. Gwilhou, e Penmarc'h

D'an 30 eus ar miz-man e vezo graet gouel kantved an A. Gwilhou e Penmarc'h, ar barrez m'eo bet person enni epad pemzek vloaz, e lec'h m'eo marvet ha m'eman e relegou.

An Aotrou 'n Eskop a vezo e penn ar gouel.

Da 9 eur, kan ha lennadeg vrezonek evit bugale skoliou kristen ar c'hanton.

Da 10 eur 1/2. An oferenn-bred a vezo kanet gand an A. Pemp, Kure Gwitalmeze, ginidik eus a Benmarc'h hag ar brezegenn a vezo graet gand an A. Fave, kure Scaer, kenvroad an A. Gwilhou.

Goude an oferenn, Libera war bez an A. Gwilhou.

Da greizdeiz: Pred: 15 lur dre benn. Kas an anoiou da Renerez ar skol gristen.

Da ziv eur, c'hoariadeg, gant c'hoarierien ha c'hoarierezed ar vro ha, pa vezo echu, bennoz ar zakramant da gloza ar gouel.

Eur c'haonv bras

Erbedi a raer ouzoc'h ar Vamm Mari Salome, kenta Renerez veur Leanezed Gwenn an Afrik, ginidik eus a Wisseny, bet savet e Plougerne, graet eur vad divent ganti eoug ha buhez, ha marvet d'an 18 a viz here, goude beza bet he sakramanchou ha bennoz ar Pab Pi XI, en he 84e bloaz hag en he 57vet abaoe ma oa leanez.

Sebeliet eo bet he c'horf d'an 21 eus a viz here, e Sant Charlez, Birmandreis, e kichenik Alger.

Doue r'he fardono !

66et Bloavez — Nmn 12 — Kerzu 1930

Feiz ha Breiz

Kenta Lizer eur misioner d'e vamm

Paris, Séminaire des Missions Etrangeres
10-10-1886.

Mamm! Er mintin-ma, evel m'ema hizio gouel *Maternité* ar Werc'hez Vari, da lavaret eo gouel an Itron Varia dindan an ano a Vamm da Zoue, em eus lavaret an oferenn evidoc'h, ha setu goude an oferenn dont eur zonj em spered: Sellit 'ta, ma skrivfen eul lizer d'am mamm! Ne 'm eus ket skrivet morse d'ezi c'hoaz. Ha me dioc'htu kemerout pluenn ha paper hag en em lakaat da skriva d'eoc'h.

Mamm! petra ' skrivin d'eoc'h? Me ' skrivo d'am mamm her c'haran a greiz kalon, her c'haran eun druez, her c'haran evel n'en deus karet morse den e vamm nemet Hor Zalver Jezuz e vefe.

« Mamm! Mamm! » me a zo ouz ho kervel; n'am c'hlevit ket? Koulskoude emaoc'h tostik d'in; ema aze ho poltred tostik d'am fenn ha pa deu d'in sonjal ennoc'h, — hag alïes e ran, — me a dosta eun tammig va fenn ha me a ro eun nebeud pokou d'eoc'h ha gant va dourn me a ra allazik d'eoc'h en eur lavaret evel ma rae Mariannig: « Mamm! han! Mamm! » hag e c'hoarzit d'ho mabig hag ho mabig a vez neuze joa en e galon.

Mamm! pa 'z in da bell bro, me ' gaso ho poltred gänen ha pa 'm bezo enkrez me 'boko d'eoc'h; me a raio allazik d'eoc'h ha c'houi a c'hoarzo eun tammig d'in ha va enkrez a yelo kuit. Er baradoz ivez, Mamm, me a vezo tostik d'eoc'h; anez ne c'hellfen ket beza eurus!..

C'houi a zo eur vamm eurus, evelato, Mamm. Sellit! Eur vandenn vugale d'eoc'h er baradoz, daou vab beleg, unan anezo misioner, eur verc'h vras en ho kichen 'vit

ho sikour da zougen ho kozni hag ho kroaziou, eur verc'h leanez hag eun all yaouank flamm, hag ar vugale vihan! unan dija er baradoz, tri all a gommans dont braoïk; re all a deuio c'hoaz ma plij gant Doue hag, en o zouez, e yo c'hoaz, mechans, beleien, seurezed ha marteze misionerien. Chesuś! C'houi 'zo eur vamm eurus! Kroaziou a zo ha re bounner, met ma ne ve ket ,ne ve ket mat an traou. Me 'bedo 'velato an Aotrou Doue da skanvaat o re.

Mamm, me 'm eus laket ober eur chapeled, unan bras, unan krenv; ho pugale vihan holl asamblez ne c'hellint ket e derri: eur rozera a lavaran bemdez warnan: eur chapeled evidon, eun all evidoc'h holl, eun all evid ezommou an Iliz hag evit kement hini a garan pe a bed evidon. Pa 'z in kuit, me roio ar chapeled-ze d'eoc'h ha pa deuio an Aotrou Doue d'ho kerc'hat, c'houi a lako warnan ho pok diweza 'vit hen degas d'in. Ar groaz a veze gañen o welout ar re glanv a laoskin gant va zad ha war hounnez eo e tegaso d'in e bok diweza. Va zad paour! livirit d'ezan ivez her c'haran kement ha ma c'hell kalon an den karout hag e kemeran ivez plijadur o pokat d'e boltred. Doue hag ar Werc'hez d'ho tiouall ho faou korf hag ene! Grit va gourc'hemennou da donton Yann; roït peb a bok d'an trûk vihan ha peb a zaou d'am c'hoar vras ha d'am c'hoar vihan.

Kenavo, Mamm-me. Ma lakfen war baper kement tra a zo em c'halon evidoc'h e chomfen noz-deiz da skriva d'eoc'h.

Va gourc'hemennou da holl zent ar Vro, ispisial da Itron Varia Lambaol.

...« Hañ, hañ! Mamm! » Eur pok am eus roet d'eoc'h a-raok skriva ar geriou-ze a deue ker flourik eus genou Mariannik; mall eo ganen achui evit rei eun all d'eoc'h. Degemerit eta, Mamm, karantezusa pok a zo e kalon.

Ho Mab,
J.-F. AGBGRALL,
Beleg-Misioner.

Kenteliou war al labour-douar

I — An amann

Labourerien douar p'ho peus amann en ho ti, debrit amann; an amann a zo yac'hus; gouzout a rit petra a ya d'hen ober ha penaos eo graet. Gwragez yaouank a gaver breman stank hag a zo ken diot m'o gweler o werza o amann mat, marc'had mat, hag o prena ker, en e lec'h, Margarine Astra, pe Vargarine Polo, Vegetaline pe Cocose: « An amann, emezo, an dra-ze a zo mat d'ar re goz! Ni a rank heulia ar c'hiz! » hag o gweler neuze oc'h ober o c'hegin gant traou ha ne ouezont nag eus a belec'h int tennent, na gant petra in graet, traou heugus ha gwella ma 'z int eo da lakât sac'h ar boued da gleñvel. Siouaz, didalvez eo klask ober skol da hevelep merc'hed: n'o deus bouedenn benn ebet.

Marc'had mata tra a zo da ober ar gegin eo an amann; lakit aman da ober soubenn; kals e vezo magusoc'h ha kals e vezo yac'hoc'h.

Da ober saladenn, lakit *aman teuzet* e lec'h eol; kals e vezo gwelloc'h ho saladenn gand aman teuzet eget gand eol ha ma 'z eus begou figus en ho ti, e lec'h gwinegr, lakit dour eun aval sitron.

Seul-vui a aman a zebroc'h, seul nebeutoc'h a aman a vezo da gas d'ar marc'had ha seul keroc'h e vezo an amann ho pezo da werza. An dra-ze a zo sklaer hag anat.

Kommersanted, ma n'o deus ket al labourerien-douar a arc'hant da zispign, da biou e werzoc'h ho traou? Rivinet e vezoc'h; evel al labourerien-douar hag evid an hevelep digarez, debrit eta amann e lec'h eoliou ha margarinou ar c'hreisteiz, traou ha gwella ma 'z int da netra eo da ober gaou ouz ho yec'hed.

II — Ar bara

Grit ho para hoc'h unan; ar bara graet er gêr a zo yac'husoc'h ha magusoc'h eged ar bara prenet e kêr; ne zec'h ket ker buan.

Er bara graet er gêr ne 'z eus nemet bleud gwiniz, e-lec'h er bara graet er c'hêriou, e vez bleud riz, bleud mais, ha kant tra all hep konta skubachou ar galateziou.

Gwechall e oa mizus a-walc'h ober bara; kals keuneud a ranked da zevi; breman avat e vez gwerzet ferniel war rodou bihan hag a vez tommet gant teir hordenn geuneud hag a-wechou gant nebeutoc'h.

III — Ar gwiniz

Re a winiz a zo dre ar bed ha setu perak eo kouezet priz an ed; n'it ket da c'hounit kement-se en holl a winiz ha dreist holl n'it ket da lakat re a ludu ganto; ar re a lavaro dishenvel diouzin d'eoc'h a zo marc'hadourien ludu pe ne zellont ket pelloc'h eget beg o fri; arabad eo mont da ober dispignou bras evit traou hag a vez gwerzet marc'had mat.

Labourit gwella ma c'helloc'h ho touarou; lakit teil enno; ludu sout, zoken ma fell d'eoc'h; met n'it ket da lakat kals eus al ludu koustus-ze, dreist-holl eus al ludu azotek: seul nebeutoc'h a eost ho pezo ha seul vuioc'h e savo priz an ed hag, en dibenn, seul vrasoc'h e vezo ho kounidegez.

O. Chevillotte.

Er miz-man, lennit:

Vie et correspondance du Père ABGRALL

Missionnaire Breton

par M. le Chanoine Pérennès — Prix: 10 *fr.; franco* 11 *fr.*

Pour recevoir cet ouvrage, écrire à M. P. Raoul, Administrateur de l'E. S. I., 11, *rue Algésiras, Brest. C./C.:* 15.916, *Rennes.*

A-Dreuz Breiz-Izel

II. — E. LEON

Euz Bro-Dreger da Vro-Leon,
Dre eun hent aes, ez an war-eonn;
Met, e LANDI pa zigouezenn,
Ouzin e ruilhe ar c'houezenn.

Gwelet a ran, er prajou tost,
Kezeg a lamm, tronset o lost,
Ha, tennet ganto o zeod ruz,
Saout o peuri, doun er yeot druz.

E ker, e choman da zellet
Ouz he zour uhel kizellet,
Ouz gwirinier he iliz vrao
A flamm dindan an heol a zao.

Er presbital nevez-savet,
En dro-man, n'em eus ket kavet.
Nag ar persoun, nag ar gured
Laouen d'am digemer bepred.

Furchet em eus meur a gorn-tro
O klask eur mignoun euz va bro;
Aet e oa kuit, rag, deiz ha noz,
E renk dineiza skridou koz.

Met, evel eur roudenn en erc'h,
E vrud-vat a jom war e lerc'h;
Gantan hag an Aotrou Maze
Nag a vad graet tro-dro aze!

Krist en o skol 'zo en e di,
Hag ar vugale kaset di,
Dindan lagad c'houek ar Mestr bras
A gresk e furnez hag e gras.

Tre da Lok-Melar eun henô fall
Am c'has beleg eur mignoun all;
Hag eno, epad na pet eur,
Hon eus komzet evel daou vreur;

Hon eus zoken boulc'het an noz,
O tivizout euz troiou koz
Graet gancomp, e Kerne, d'an oad
Ma oa skanv ha dillo hon troad.

Foug a zo er barrez meurbet,
Gwelloc'h beleg morse n'eus bet,
Mel a gouez euz e vuzellou
Hag heol a bar en e zellou.

Dre strouez henvel euz diri,
E kerzomp warzu Plouziri,
Ha soniou mintin ar vodenn
A nije dreist ar wenodenn.

An Aotrou Breton, « un cœur d'or »
Eur galon ne zarr ket he dor,
N'eus warni nag alc'houez na prenn,
Hor resco hon daou krak ha krenn.

Eur galon aour morse ne sklas,
Enni bepred eo tomm ar plas;
Plouziri holl, ken rumm, ken stad,
En he fersoun he deus eun tad.

O Plouziri, bourgadenn vrao,
Diazezet koant war eur zao,
Diouz da gern gant yeot mantellet
Euz Breiz eo eun dudi sellet.

Aze, d'an traon, 'man Landerne
Kluchet etre Leon ha Kerne,
War ribl glas an Elorn a brest
He c'hein d'an dud da baka Brest.

Duhont, e moug an abardaez,
En em zistag leiniou Keraez,
Re Scrignac ha re Boullaouen,
Beuzet e tan an heol laouen.

E penn eul linenn runiou kromm
D'an nenv e pign ar Menez-Hom,
Hag ouz e welet ahont pell
E sao eul lugenn war va zell.

Met ennoun e tihun eur c'hoant;
Klask eur c'horn sioul, eul lec'hik koant,
Kaout, war va hent, eun ti a bed,
Ar pella possubl euz ar bed.

En dro d'in e taolann eur zell,
Kerbeneat n'eman ket pell,
Ha tiz warnoun, hep kals a boan,
Emaoun du-ze, da vare koan.

Trugarez deoc'h, menec'h santel,
Atao digor pleg ho mantell,
Evit digemer neb a gerz
Etrezeg ennoc'h da glask nerz.

Eun dudi eo beva ganeoc'h,
Selaou ho kan, tanva ho peoc'h,
Gwalc'hi e dour net ar c'houenc'hou
Ar fank dastumet en henchou.

Eurus, teir gwech eurus ar vro
E ro d'ezi an nenv a'ô,
Menec'h, leanezed aleiz,
D'hen diwall ouz dant lemm ar bleiz.

O nerz ar buheziou kuzet!
Nerz eur c'horf gant ar yun uzet!
Nerz daoulin war an douar noaz!
Nerz daouarn o pedi e kroaz!

O nerz ar beilhou, doun en noz,
Pa gousk an dud, en tier kloz!
O nerz ar salmou sakr, er c'heur,
Endra ma taol al lamp e skleur!

Malloz, o malloz da Vro-Chall,
Mag o harlu c'hoaz eur wech all!
Kleze ar brezel, prest d'he skei,
A c'hed sin Doue da « font dei ».

(da genderc'hel)

JERSEY, 30, 10, 1930

J. L'HELGOUALC'H, O. M. I.

Maner Kerarmoal

E kichen kêrig koant Kastell-Nevez-ar-Faou, war eun dosenn a walc'h he zreid e dour an Aon, e kaver maner koz Kerarmoal ez aer ennan dre eur porz kloz, diou zor warnan, unan vras hag unan vihan. A-dre kein an ti ez eus eun tour karre, eun doenn vegok d'ezan hag, er zal vras, e weler eur chiminal, eur vantell erminiget d'ezan, douget war bilieri kizellet kaer.

Kerarmoal a oa perc'hennet, er bloaz 1426, gant Per Sant Thos; abaoe, e c'hellit kredi, e tremenas etre daouarn meur a hini; Paotred ar Bonedou Ruz hel laeras hag hen devas, er bloaz 1675, p'edo ar Vretoned oc'h enebi, a-zevri, ouz ar paper-

timbr; en deiz a hizio, ez eo perc'hennet gand an A. Anton Jarno a anavez kalz traou war gestell ha manerio koz ar vro hag a vir, eus e wella, outo da goueza, en o foull, o komz anezo d'ar re o deus gwir warno ha galloud d'o derc'hel en o sav.

Meneg a zo atao er vro eus an doare a gemeras unan eus aotroned Kerarmoal evit lakaat e baotr-marchosi, — eun den kaer ha speredok, nemet n'en devoa netra war e ano, — da ober eun dimezi eus ar re wella.

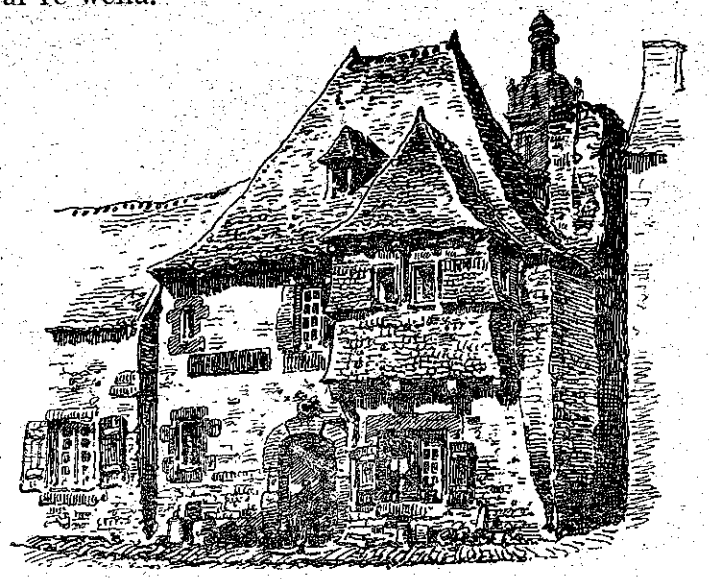

Ti ar Rouz e Kastell-Nevez ar Faou.

An den yaouank-ma en devoa laket en e benn e c'hellje gounit kalon Berc'hed ar Rouz, eur bennherez, merc'h Olier, brasa marc'hadour a oa e kêr hag a oa o chom en eun ti a zo c'hoaz en e zav hag e kaved ennan a bep seurt diankachou,

mezer, c'hoalenn, kig-moc'h, seizennou, frouez, kerdin, koar, goulou, amann, pesked sall, mel, eol ha chistr ha me oar me. Ti ar Rouz a oa eun ti hag a oa anavezet gand an holl dek leo tro-war-dro.

E c'hellit kredi, tad ar bennherez pa glevas ano da zimezi e verc'h d'eur paotr marchosi, paour raz-iliz, a yeas anezan e-unan. An daou zen yaouank a en em gare hag a zizec'he war o zreid gand o glac'har ; Aotrou Kerarmoal a glaskas dont war o sikour; gervel a eure e vevel, eun dervez, da zont d'e gaout ha goude beza goulennet digan-

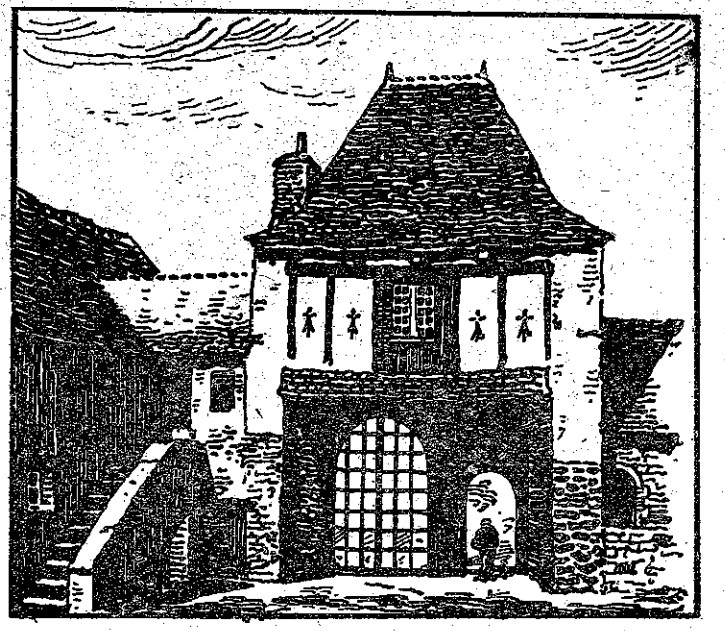

Dor-borz Kerarmoal.

tan kelou eus e zimezi ha klevet ec'h enebe atao Olier outan e lavaras d'ezan a greiz pep kreiz:

— Sell 'ta, Perig, gwerza a ri da fri d'in?

— Va fri, eme egile sebezet, ha d'ober petra ?

— An dra-ze, avat, a zell ouzin; e werza a ri pe ne ri? Dek mil skoed ez pezo evitan.

— Dek mil skoed? tregont mil lur! Eur yalc'had vat a arc'hant eo, met n'oun ket evit gwerza va fri d'eoc'h, rak henvel ouz petra e vijen neuze? Berc'hed n'he devefe ket ezomm ac'hanoun ken goudeze!

— Mat! dalc'h da fri ganez ha peoc'h war-ze.

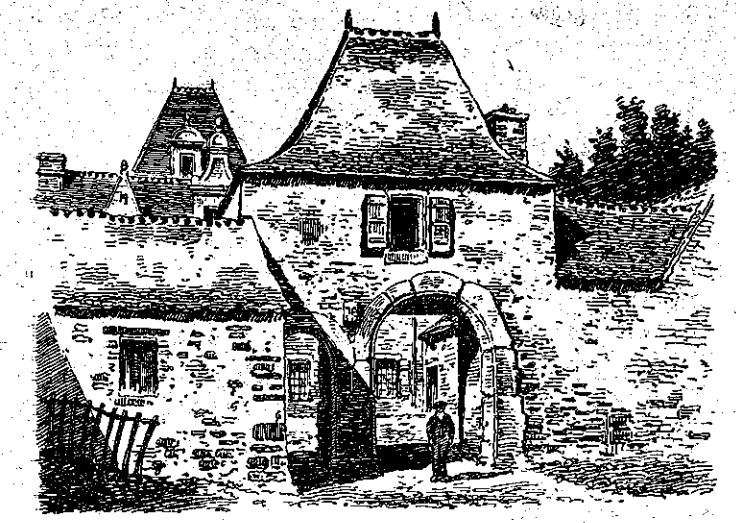

Maner Kerarmoal.

Eun hanter eur goude, aotrou Kerarmoal a oa o jubennat e ti Olier ar Rouz:

— Petra, Olier, emezan, touet ez peus e lesjes an diou durzunell da vervel gand ar c'hlac'har?

— Ya! diaes a-walc'h e kavan, Aotrou, mel, evelato, n'oun ket gouest, gand ar vez, kement all a zanvez a zo en ti-man hag a-wel da gaout, da rei va merc'h da eur paotr ha n'en deus ket eur gwenneg war e ano.

— : Pec'hed ez peus, Olier, o tispenn Perig, evel ma res ; hennez en deus leun a berziou mat ; ober a raio e dreuz war an douar-man ha n'eo ket tost da veza ker paour ha ma kredes rak bremaïk em eus bet c'hoant da brena eun dra bennak digantan hag em eus kinniget dek mil skoed d'ezan ha n'eo ket bet tost d'ezan rei d'in ar pez a c'houlennen.

— : Dek mil skoed ? daonet, an dra-ze a zo eur yalc'had vat. Ha perak n'en deus ket gwerzet d'eoc'h ar pez a glaskec'h kaout pa ginnigec'h kement all a arc'hant d'ezan.

— : An dra-ze a ziskouez e tle talvezout d'ezan eun tamm mat muioc'h c'hoaz, e c'hellet kredi, ha ma vijen bet en e lec'h n'em bije ket roet ar varc'hadourez-se d'eun all ha goude ma vije bet kinniget ugent mil skoed d'in ; n'em eus nemed an dra-ze da lavaret d'it ha breman, gra a giri.

— : Dek mil skoed a zo eun dra ; ar paour kaez Perig-ze n'eo ket ker paour hag a gave d'in ha neuze hag e vefe paour, kalz perziou mat en deus a hent all ; mardoufen, ne vije ket re fall d'in marteze, e gemerout.

— : Dres Olier, o c'hedal ar gomz-se diganez edon; deomp breman da gemerout peb a vanne gwin Bourdel da ostaleri ar « *Penmoc'h gouez kurunet* » da yec'hed an dud nevez hag eno e teiziadimp an eured ; an eil dervez friko a vezo e Kerarmoal hag eno e vezo gellet dansal war al letoun betek an noz tenval.

Pa zistroas d'ar maner an aotrou a roas da

anaout ar c'helou mat d'e vevel ; heman gand e levenez a vennas lammat da vriata e vestr ; pemzek dervez bennak goudeze, an eured a voe benniget e chapel Itron Varia ar Porzou. Ar gwaz nevez a oa koant evel an deiz hag ar plac'h nevez gand ar strilh hag ar perlez a oa war he dilhad a skede evel eur steredenn. An tad kaer a oa lorc'h ennan mantrus ; p'edo o vont er maez eus an iliz, goude an eured, e chachas aotrou Kerarmoal agostez da c'houlenn digantan petra oa ar penefize en devoa e vab kaer ha n'edo ket e chal d'her rei evit dek mil skoed.

— : An dra-man, avat, eme aotrou Kerarmoal a dlefen derc'hel ganen ; evelato, p'eo gwir eo eureujet an dud yaouank hag unanet evid atao e livirin d'eoc'h ar pez a glaskit gouzout. Goulennet em eus ouz Perig gwerza d'in beg e fri.

O klevet kement-se, ar marc'hadour a gouezas e veudig, en e zourn, hag epad eur pennad e chomas nec'het o klask gouzout petra oa ar gwella d'ezan da ober pe ouela pe c'hoarzin.

Abarz ar fin e furnez a drec'has war e gounnar hag e tirollas da c'hoarzin eus an taol kaer en devoa c'hoariet aotrou Kerarmoal d'ezan. An dibab he devoa graet e verc'h a oa eus ar gwella rak Perig, skoliet gand e dad kaer, a deuas da veza eur marc'hadour eveziant a lakeas e vaouez eurus hag e diegez pinvidik.

G. P.

WAR ROUDOU HON TADOU

XV^vet TAOLENN

Le Breiziz

AR C'HOMZER

Tud vat, c'houi holl hag a zo deuet d'hor selaou aman hizio, livirit d'in ha gwir eo ez oc'h Bretoned, dre ar *mor* a c'houriz ker brao ho Pro, dre an *nenv* à lintr a-zioc'h ho penn, ha dre an *douar* a vag ho korfou gant e frouez?

AR BOBL

Ya! gwir eo!

AR C'HOMZER

Ha gwir eo ez oc'h Bretoned dre ar *gwad* yac'h a red en ho kwazied, dre an *anoiou* kaer a zougit ha dre ar *brezoneg* pinvidik a gomzit, ken etrezoc'h, bemdez?

AR BOBL

Ya! gwir eo!

AR C'HOMZER

Ha gwir eo ez oc'h Bretoned, dre an ano skanv da zougen a roer d'eoc'h dre bevar c'horn ar bed, dre al lufr a fuilh var ho tal, brud vat ho tud koz, dre ar feiz a anzavit dirag ar bed holl, evel Theophil Laennec, hag ho laka da lavarout warlerc'h August Brizeux :

Koulskoude, dreist an holl vadou,
Karomp ar C'hrist, Doue hon Tadou.

AR BOBL

Ya! gwir eo.

AR C'HOMZER

1) Ha ne gav ket d'eoc'h, neuze, Bretoned, va Breudeur, e kollfec'h ar pez ho peus a wella ma chanfec'h da bleustri an hentchou o deus pleustret en ho raok ho tadou?

AR BOBL

Eo! gwir eo.

AR C'HOMZER

2) Ha ne gav ket d'eoc'h e vefe ho Preiz dishenvel a-grenn diouz Breiz ho Tadou ma ne vefe ket sklerder ar feiz o tarza evel eun heol a-zioc'h he c'hêriou hag he mêziou.

AR BOBL

Eo! gwir eo.

AR C'HOMZER

3) Ha ne gav ket d'eoc'h e vefe ho Preiz dishenvel a-grenn diouz Breiz ho Tadou ma ne vefe ket komzet brezoneg enni ken hag e kollfemp an darn vrasa eus hor perziou mat da heul hor brezoneg?

AR BOBL

Eo! gwir eo.

AR C'HOMZER

4) Ha ne gav ket d'eoc'h e vefe red, ma fell d'eomp a-grenn mirout hor yez, digeri raktal holl skoliou Breiz d'ar brezoneg, ma ouezo holl vugale Vreiz, pelloc'h, komz, lenn ha skriva yez o zadou?

AR BOBL

Eo! gwir eo.

Ar c'homzer

Rak-ze 'ta, ha toui a rit e reoc'h holl hiviziken, kement tra a vezo en ho kalloud, evit ma vo desket d'ho pugaligou, er skoliou, yez, istor ha kanaouennou Breiz?

Ar Bobl

Ya! ni hen tou.

Ar c'homzer

Hag ec'h en em erbedoc'h ouz santez Anna, sant Erwan, seiz sant Breiz hag holl Zent ha Sentezed ho kouenn evit ma viro Doue hor Breiz, en he c'haer, da virviken?

Ar Bobl

Ya! ni hen tou.

Ar c'homzer

Bretoned, va Breudeur, ma rit kement-se e kerzoc'h war roudou ho Tadou hag e lakeoc'h deiziou laouen skedus ha santel da darza war ho Pro, laouenoc'h, skedusoc'h ha santeloc'h eget re ar c'hantvejou diweza tremenet... en ano an Tad, ar Mab hag ar Spered santel. Evelse bezet graet.

Ar Bobl

Evelse bezet graet.

Ar gouel a zav hag e weler Breiz en he c'haera, he bugale en dro d'ezi, endra ma kan an holl Bro Goz ma Zadou.

10.8.29. Y. V. PERROT.

Punsou koz Breiz-Izel

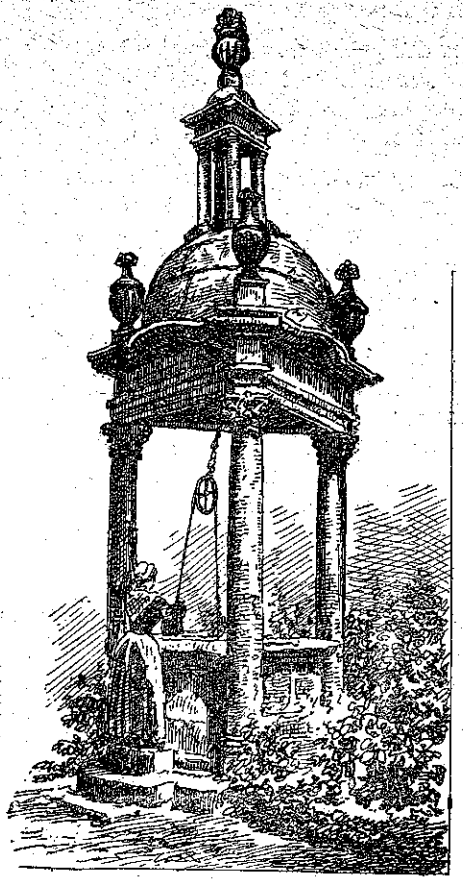

Puns Keryann.

E Breiz ne vank ket an dour ha n'eus ket ezomm da vont gwall zoun en douar evit koueza warnan ha setu aze perak eo bet fuilhet an tiez, en hor bro, hini aman, hini a-hont, e lec'h beza bodet holl, en eur vourc'h, evel m'emaint e korniou a zo e Frans, en dro d'eul lec'h ha ma kaver ennan dour mat.

Pa valeer, dre Vreiz-Izel, e kaver, alies, e porz eur maner koz koulz hag e kreiz eur geriadenn diazezet a-bell ' zo, punsou hag a zo goloet gant mein benerez ha roet d'ezo stummou eus ar re vraoa. War ar bajennad skeudennou a

heul ar skrid-man em eus treset ar punsou renket braoa am eus gwelet e Breiz-Izel.

Kaera puns a zo en hor bro, hep mar ebet, eo hini porz braz Kastell Keryann, e parrez Sant-Nouga. Eur puns eo hennez hag a zo brao a-walc'h evit beza puns palez eur roue.

E maner ar Runfellic, e Plougasnou, ar puns a zo karre ha goloet gand eur pez tok maen. E Kervenny, en hevelep parrez, a-us ar puns e kaver eur wareg kizellet eus ar re goanta.

Puns Koatsaoff, e Plouigneo, en deus eun talbenn uhel ; e kreiz porz eun ti ema hag a zo savet en hon amzer, e lec'h ar maner koz a weled eno c'hoaz breman ez eus pemzek vloaz.

Puns Sant Jalm, e Sibiril, n'ema ket ken, en e zav, da vihana el lec'h m'edo gwechall ; an tres anezan am eus kemeret, breman ez eus eun tregont vloaz bennak ; eur puns kaer e oa ivez hennez gand e dok dibradet d'ezan ker brao ha tra a-uz e zour sklaer. Punsou all, dem-henvel outan a gaver c'hoaz e Kervourann, e Lanveur, e Koadkongar, e Plouyann, e Kerloagen, e Plougonven.

Puns maner Kerandulven e Lanveur a oa eul lokenn goad, war e c'horre, toet gant mein sklent ha toket gand eun deolenn, stumm eur c'hornbutun d'ezi, evel ma veze graet kalz neuze e poderez ar barrez. N'eo ket da lavaret e vefe, en e zav, ken, breman, rak fall e oa dija an traou gantan p'her gwelis er bloavez 1913.

N'anavezan puns all ebet, e Kerne, nemet hini maner Penkelenn, e Rieg, hag en defe eun doenn. War maen bras ar puns, alies a-walc'h, e kaver, e Kerne, tri maen bihanoc'hik hag a ra eun tammig toenn a-zioc'h ar zailh hag e gordenn.

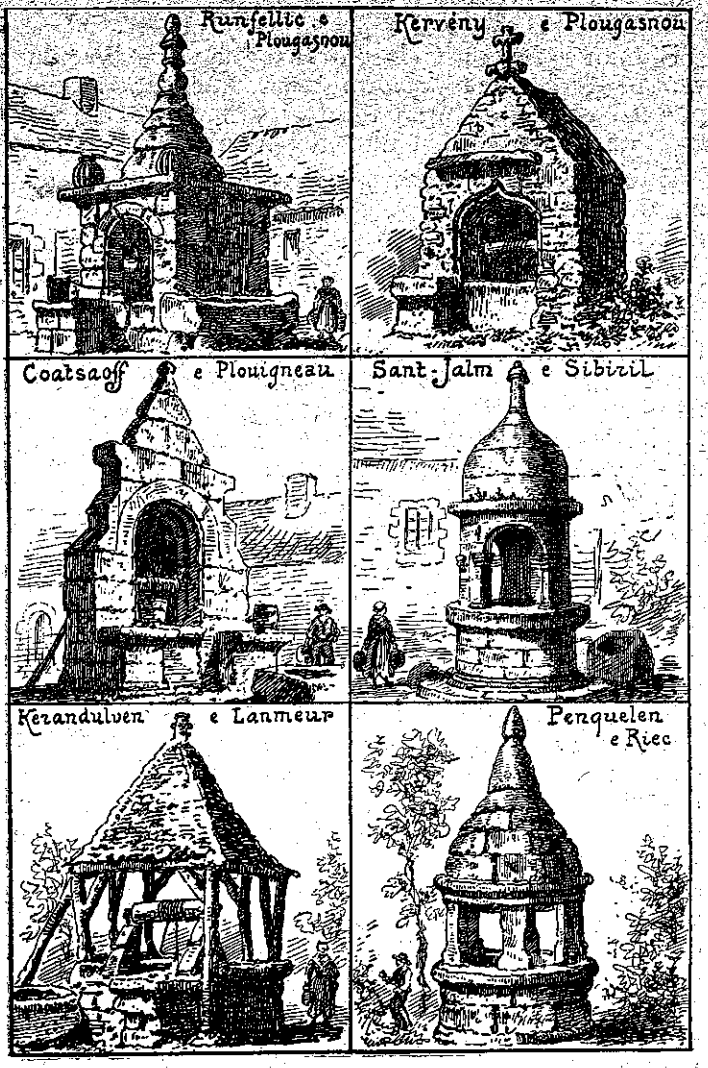

E maner Logan, e Pouldreuzig, ez eus kizellet war beder kostezenn ar puns eur maen da zougen pod an dour gand eun toull ennan, en traon, da lezel an dour skuilhet da redet d'an douar.

E darn eus ar punsou kaer-ze, em eus graet ano anezo ez eus, en o mogeriou, ha tost a-walc'h d'an dour, toullou bras a-walc'h d'eun den da azeza. An toullou-ze a rank beza bet graet evit ma c'hello an hini a ziskennfe er puns d'e gempenn, renka enno e vinviachou ha diskuiza, ouz red ; marteze ivez e oant toullou hag a oa graet d'en em guzat hag e maner Lez-Konan, e Pluguffan, e oa eur beleg, epad an dispac'h, hag a ziskenne er puns, d'en em guzat, en aoun da veza tapet gand ar re c'hlas ha kaset d'ar maro.

E puns Logan ez eus ivez eur gampr ; e puns Keryann ez eus eun all hag unan vras zoken, war a leverer ; pa ziskennjod enni breman ez eus kant vloaz e kavjod enni dilhajou ha peziadou mezer louedet ha koz bras : den ne ouie perak na pegoulz e oa bet kuzet ar varc'hadourez-ze eno.

Miromp punsou kaer tiegeziou hor bro ; o mein a zo bet uzet gant labour hon tud koz hag an dour fresk a zo enno en deus torret o sec'hed ; eun dra vat eo o c'hempenn, o renka hag o miret ; kaeroc'h int mil gwech, eged ar c'hoz karreou simant-ze e vezer diot a-walc'h a-wechou, da zevel en o lec'h. Eleiz anezo, e Kerne, dreist holl, a zoug c'hoaz kizellet doun er maen, ano an hini en deus o savet. Eun dra dalvoudus en deus graet an den-ze oc'h ober ar pez en deus graet hag ar re a deu er geriadenn war e lerc'h a dle diskouez o anaoudegez vat d'ezan, en eur hedi evitan eur wech an amzer.

G. P.

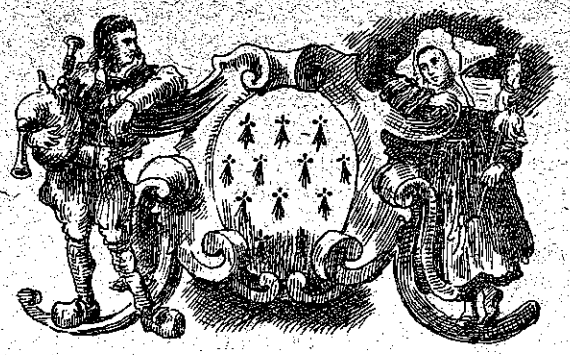

An den a gomzas gand an Dukez Anna

E Lesneven edon d'ar 6 a viz gwengolo 1928, epad goueliou ar Bleun-Brug hag e welis an Duk Yann V hag an Dukez Janned Frans o vont, war varc'h, i ha tud o lez, da bardona da Follgoad.

A-raok dizrei e kêr, ez is da ober eur bale, en eur vali c'hlas, pell diouz an trouz, hag e kavis war va hent, eun den koz, gwenn e vleo, krommet war e vaz, doare d'ezan da gaout tost da bevar ugent vloaz ; komz a rejomp eus an traou-kaer edomp o paouez gwelout ; goude beza chomet sioul, eur pennadig, e lavaras d'in, en eun taol, ar geriou souezus-man :

— Mat, kredit pe ne gredit ket, gwelet em eus kaeroc'h eged an dra-ze c'hoaz, rak gwelet em eus aman an Dukez Anna he-unan ha komzet em eus ganti.

Sellout a raen outan en eur vousc'hoarzin ; —

Tad koz, eun hunvre kaer ho peus graet aze ; evit gellout gwelout kement all e vije bet ret d'eoc'h beza koz Noe.

— : Mat, ker gwir eo em eus gwelet an Dukez Anna ha ma 'z eus eun Doue er baradoz ha ma 'z eo iliz Follgoad ar gaera iliz a zo e Leon ; he gwelet em eus ha komzet em eus ganti, hi Dukez ha Rouanez ha me eur paourkaez den dizesk hag aonik.

Hag e chomen sebezet da zellout outan :

— O kredi a-walc'h a rafen ma rofec'h tro d'in d'hen ober ; n'ho peus nemet 70 pe 75 vloaz, penaos eta ho pefe gellet komz gand unan hag a veve breman ez eus pevar c'hant vloaz.

— : A ! feiz ! emezan, va istor a zo estlammus ha biskoaz n'em eus he disklaeriet da zen en aoun na vije c'hoarzet d'in, met hizio, goude beza gwelet Duk ha Dukez Breiz, evel ma tleent beza breman ez eus dres pemp kant vloaz, o vont hag o tont dre hon hentchou, gand o zudchentil hag o marc'heien eo nijêt va spered ha va c'halon etrezek tud an amzer wechall hag eur blijadur e vezo evidoun gellout komz anezo dirazoc'h, rak c'houi ho peus doare da veza eur c'hristen birvidik hag eur breizad kalonek ; selaouit eta, piz, ar pez ez an da lavarout d'eoc'h, rak biskoaz, en ho puhez, sur a-walc'h, n'ho pezo bet klevet kemend all.

— : Komzit eta, tad koz, emoun-me d'ezan, ouz e welout ken teneraet.

— Mat selaouit aman ganen, emezan oc'h azeza war eur garreg, e kostez an hent : breman ez eus eun tri ugent vloaz bennak, e c'hellen kaout daouzek pe drizek vloaz; o chom edon e ti va zad e Landifern, e parrez Plouzeniel; n'oamp ket pinvidik; ne 'z aen d'ar skol nemed epad ar goanv; en hanv e vezen o tiouall ar zaout; a-wechou o

c'hasen da beuri war dosenn Kastell Penledan, lezanvet « Kamp Sezar » gant skolaerien Lesneven ; her gwelout a c'hellit, ac'halese, en tu all da vilin ar Follgoad.

Eno e kaven, a-wechou, war va hent, eun aotrou koz hag a oa o chom en eur c'hoz tammig maner e kichen. An dud a lavare e oa eun den gouiziek bras hag a oa deuet di eus a Baris, evit tec'hout diouz an trouz, ha gellout labourat gwelloc'h a-ze, e kreiz sioulder maeziou Breiz-Izel; den ebet ne ouie o klask deskadurez war betra e c'helle beza; ne zaremprede den; dievez e oa; alies e komze outan e-unan pe e lenne, e leoriou bras è veze leun e c'hodellou anezo atao gantan.

Eun dervez, diouz ar pardaez, p'edon o vont d'ar gêr gant va loened, e kavis eur c'hoz tamm leorig bihan, eur golo ler du d'ezan, leun a vilheji-bank hag a baperou bihan ha ne ouien ket kalz petra a oa skrivet warno ha me kredi e ranke al leorig-se beza bet kollet gand an Aotrou koz; kerkent ha ma 'm boa kaset va saout d'ar gêr hag o laket er c'hraou, e redis d'e di ; doare en devoa da veza laouen bras da veza kavet ar pez en devoa kollet hag e kinnigas d'in unan eus ar bilheji am oa degaset d'ezan; ne falvezas ket ganen her c'hemerout; komz a eure ouzin eur pennad ha diskouez a rae kaout plijadur o klevout ar respontchou a roen d'e c'houlennou hag am lezas da zistrei d'ar gêr, goude beza flouret va boc'h gant palv e zourn evit diskouez d'in e garantez. Azalek neuze, bep wech ma teue da Gastell Penledan e chome da gomz ganen evel gand eur mignon; gourvez a rae, var al letoun, em c'henver, hag e konte d'in an traou kaer tremenet e Breiz en amzer goz; karout a rae kalz hor bro ar pez a roe tro d'in da gredi e ranke beza, hen ivez, eur breizad, met, ne gomze morse anezan e-unan.

Komz a rae dreist-holl, gant plijadur, eus an Dukez Anna hag ec'h anaveze he istor, evel unan hag en divije bevet en he amzer; a-dreuz e varvailhou e tistage komzou tenval da lavarout e teujed a-benn da gaout an tu da welout ar pez a zo tremenet, en amzer goz. Ne ouien ket, mat a-walc'h, neuze c'hoaz, petra en devoa c'hoant da lavarout, met abaoe oun bet dizroet, meur a wech, war e gomzou, hag em eus o c'havet sklaer.

Eun droiad, diouz ar pardaez, e lavaras d'in p'edo o vont diouzin:

— Goulc'hanig, goulenn ouz da dad dont aman warc'hoaz abreta ma c'helli, hag e tiskouezin d'it eur benveg hag ez pezo plijadur gantan, sur a-walc'h.

Antronoz, a-raok eiz eur e skoen war dor ar maner; kaout a ris an aotrou koz, en e zal, o tebri e lein: bara, kig, kouignou ha gwin a oa war an daol:

— Sell, Goulc'hanig, debr ar pez a ray vad d'it, emezan, rak eun hent hir hon eus da ober.

— Eun hent hir ? emeve, me a rank beza dizro d'ar gêr, a-raok an noz.

— Bez dinec'h, emezan, o vousc'hoarzin; ne 'z aimp ket pelloc'h eged ar Follgoad ha, daoust daze biskoaz den abaoe m'ema ar bed en e zav, n'en devezo graet eur bale evel an hini a ri-te. N'ez peus ket a naoun ken? Mat, deus d'am heul neuze !

Am c'has a eure d'e di-labour a oa troet ouz tu al liorz; eno e weled penefiou ha benviachou evel ma n'am oa ket gwelet biskoaz c'hoaz e neplec'h.

E kreiz an ti, war eur marc'h-koad, e oa eul lestr skedus evel eul lestr arc'hant, begok en daour benn, gant diou azezenn e kreiz evid ar re a zavje-

ebarz; war an a-raok ne oa nemet rodou, korzennou dir ha gwer e weled traou tano a-bep liou, glaz, ruz-wenn ha moug, o pignat hag o tiskenn drezo.

— Gwelet a res ar penefi-ze, emezan; mat, daou ugent vloaz a zo emaon o labourat warnan ; e freuzet hag e renket em eus a-nevez, ouspenn dek gwech; hanter-fallgalonet oun bet meur a zervez



Goulc'hanig o tiouall e zaout

ha dispignet em eus milionou; deuet oun a-benn, evelato, pelloc'h, a drugarez Doue, eus ar pez a glasken.

— Eur vag eo ho peus graet aze, Aotrou; met red eo kaout eur ster pe eul lenn pe eur mor d'he lakaat warni.

— N'eo ket da dreuzi dour eo em eus graet al lestr-ze, Goulc'hanig; hennez a zo *eul lestr da*

dreuzi an amzer, eun dra ha n'oa ket bet kavet c'hoaz gant den ebet betek-hen; selaou aman ganen hag e kompreni; komzet em eus bet d'it alies eus an Dukez Anna; d'an 18 a viz eost 1506 edo e Follgoad; mat, war va lestr e treuzimp an amzer hag ec'h en em gavimp, me paotr koz ha te paotr bihan eus an XIX^vet kantved, abred awalc'h evit gwelout an digemer kaer graet d'an Dukez Anna, war blas-kêr iliz Follgoad. Kaeroc'h a ri c'hoaz. Me ' gaso ganen roz evel ma ne gaver ket, e nep lec'h all, nemed aman; o c'hinnig a ri d'an Dukez hag e weli peger mat e oa ouz peorien he bro :

— Mat, d'eomp buan en hent, neuze, aotrou, emeve, mall ganen gwelet ar pez en devoa c'hoant an Aotrou koz da ziskouez d'in.

Ha setu-ni, pignet er vag vurzudus, peb a vantell domm ganeomp war hor c'hein; an hini koz, goude beza troet eun toullad nadozennou a oa renket dirazan a bouezas gand e droad war eun droadell ha kerkent e savas eur finv hag eur fraoñv el lestr, ma oa mantrus; ar rodou a droas en eur ober eun trouz dem-henvel ouz trouz eur c'harr-dre-dan pe eur c'harr-nijal. Ne welen ket mui mogeriou an ti-labour ha gwech e treuzemp eur vogidell denval ha gwech ech en em gavemp e kreiz eur sklaerder gaer. Va mestr a lakeas al lestr da vont buanoc'h c'hoaz ha neuze, gwech em beveze riou ha gwech e veze re domm d'in ; diwezatoc'h e ouezis e treuzemp evelse an hanvou hag ar goanvou ha sklaerijenn ha tenvalijenn ar penn kenta oa an derveziou hag an nozveziou.

Eun eur a oa ma kerzemp evelse da dreuzi an amzer ha skuiz e teuen da veza o veza ma ne welemp netra; an aotrou koz e zaoulagad o para

atao war e nadozennou a reas an neuz da lavarout d'in e tostaen; lakaat a eure e rodou da drei gouestatoc'h hag a-nebeudou al lestr a jomas azav. En em gavet e oamp en eur brouskoad; an heol a oa skedus ; al laboused a gane war ar skourrou; an dervez a oa eus ar re gaera; an den koz a ziskennas eus e lestr ha me d'e heul. Gelei a eure e venveg gand eur pez tamm lien du; kemerout a eure e voked roz a guzas dindan e vantell vras hag e lavaras d'in:

— A! 'ta! Goulc'hanig, emaomp en em gavet e Follgoad! Deus!

Ha ni ha tapa hent Brest; n'oa ket henvel an hent-se ouz an hini a anavezen; eur wenojenn n'oa ken anezan, neuze c'hoaz, e kreiz eur straed c'hlas; ar vro a oa ivez goloetoc'h a goajou eget breman;; n'oa ket kement a diegeziou ken nebeut neuze ha milin ar Follgoad daoust ma he devoa bravoc'h stumm neuze a oa eun tamm mat bianoc'h eget ne 'z eo breman. Kals tud a oa war an hent bras ha kals a weled o tont c'hoaz eus kosteziou Plabenneg ha Plouvian, evit gwelout an Dukez Anna o tont da bardóna da Follgoad.

Tiegeziadou a-bez a deue, war o zroad, ar re goz, koulz hag ar vugale; a-wechou ar wreg hag an ozac'h a veze war gein eur marc'h hag ar vugale e maninkinou; n'oa ket du o dilhad en amzerze evel ma 'z int breman; breman e vefe lavaret e vefent atao e kañv; neuze e tougent dilhad a liou eus ar re sklaera; ar wazed o devoa bragezeier lien gwenn ha bodreou mezer hag ar merc'hed koefou bras, alkennou hir d'ezo, dem-henvel ouz koefou merc'hed Plougastell en deiz a hizio; n'oa ket deuet ar c'hiz da zougen chaliou bras neuze evel ma raer breman.

Yaouank e oan c'hoaz ha setu perak e c'hellas tremen meur a dra ebiou d'in hep m'her gweljen; an dud a jome da zellout ouzomp, sebezet, met ne ziskouezent ket kaout kas ouzomp ; an holl a gomze brezoneg ha brezoneg c'houek hag eun dudi her c'hlevout.

Ha setu ni e Follgoad.

Kerdin a oa stignet war ar blasenn evit mirout ouz an dud da stanka hent an iliz. An tour bihan n'oa ket peurzavet c'hoaz neuze, ar porched a zo etre an daou dour, avat, a oa neuze en e gaer ha kroaz ar c'hardinal Koativy a oa uheloc'h hag eun tamm mat pinvidikoc'h eget breman. Ar presbital a oa en e zav; bannielou ha glasvez a oa stignet outan rak an Dukez a dlee ober he diskenn ennan. An iliz a oa fichet evel d'ar goueliou brasa ha skoedou he madoberourien a oa bet livet anevez; berniou tud a oa dre holl; ni, gant gwiskamanchou an XIX^vet^ kantved a veze kemeret evit divroïdi. A-bouez en em zila, gouestadik, e c'helljomp en em gaout betek ar renk kenta ha neuze e chomjomp a-zav, sioul, da c'hedal gwelout ar rouanez o tremen en hor c'hichen.

Ha setu, en eun taol, wardro kreisteiz, ar c'hleier a en em lakeas da zeni, an dud da youc'hal hag an trompilhou da dregerni; chalonied ar Follgoad a deuas war dreujou o iliz, e kreiz ar goulaou hag an ezans.

Digeri a raen va daoulagad em fenn kement ha diou vrennigenn. Da genta e welis eur strollad marc'heien karget da zieubi an hent ha war o lerc'h sonerien hag a zone ker skiltr gand o zrompilhou arc'hant ma oa eun drugar o c'hlevout.

Goudeze e teuas eun toullad soudarded, en o dilhad houarn, dindan o armou; en o c'hreiz, unan anezo a zouge banniel wenn Breiz marellet gand erminigou du.

Ha dioc'htu goudeze e teue an Dukez, war he inkane wenn, eur floc'h a bep tu, krog en he gwestegn; gwisket e oa klok evel m'hen diskouezer el leoriou ha mousc'hoarzin a rae ouz an dud. Hag ar bobl a youc'he:



An Dukez Anna

— Bevet an Dukez vat !

Plega a rae he fenn da zaludi an holl hag e weled e oa laouen da veza digemeret evelse gant he Bretoned; war he lerc'h e teue eur bern tud chentil, beleien ha dimezelled war varc'h; ban-

nou an heol a-lake o dilhad da dintra: eun dudi oa o gwelout. Va mestr am bountas goude beza laket em dourn e voked roz:

— Kerz 'ta, Goulc'hanig, kerz 'ta breman!

Ha me, dao! met ne gredis lavarout ger; plega a ris va fenn hag asfenn a ris va boked; ar rouanez, pa 'm gwelas a jomas a-zav, a gemeras va roz hag a lavaras d'in e brezoneg mat:

— O! na kaera roz, va mab; n'em eus ket gwelet a re ger kaer e nep lec'h! Mat ez peus graet dont d'o c'hinnig d'in rak karout a ran kalz ar roz. Pe ano ez peus?

— Goulc'han Mazeas, Itron!

— Mat, Goulc'hanig, pa 'z pezo c'houezek vloaz, goulenn aotre ouz da dud da zont davedoun da Vlois; lavarout a ri ano d'in eus a roz ar Follgoad hag e vezi digemeret etouez tud va lez ha ma 'm serviches mat e vezi savet e renk an noblans ha war da skoed e laki teir rozenn en dro d'eun erminig. Da c'hedal kendalc'h da veza eur c'hristen birvidik hag eur breizad kalonek ha n'es ket da ankounac'haat ar pez en deus lavaret d'it Anna Vreiz.

Kas a eure he dourn d'he yalc'h hag e roas d'in eur pez aour hag e kendalc'has gant he hent. Distrei a ris, en eur grena, da gaout va mestr a oa lorc'h enann.

— Gwelout a res breman, Goulc'hanig, pebez lestr eo va lestr; gwasa pez a zo n'omp ket evit chom pelloc'h gant tud an amzer goz. Diskouez da bez d'in; gwelout a res; eur rozenn a zo warnan; n'es ket da goll ar pez-ze, gand a ri.

— Petra livirin d'eoc'h ken, aotrou? pa voe echu ar gouel e pignjomp war hol lestr; den ebet ne oa bet o c'hoari gantan epad m'oamp bet diskennet anezan. Eun eur goude edomp dizro adarre da di-labour an aotrou koz. Kredi a-walc'h em

bije graet ne oa lan dra-ze nemed eun hunvre anez m'oa chomet ganen pez aour an Dukez Anna.

Eur wech dizro d'ar gêr ne liviris da zen ar pez a oa en em gavet ganen en aoun da veza kemeret evid eur foll, evel ar paourkaez Salaün, dre aman, gwechall. Kuzat a ris ar pez en eun toull er voger. Daou zervez goudeze edon em gwele kousket mik pa voen hejet gant va breur:

— Selaou 'ta, emezan, kleier an tan-gwall o seni e Follgoad hag e Plouzeniel!

Ha me sevel raktal ha mont er maez eus an ti hag e weled an tan bras o sklaerijenna tu ar c'hreisteiz da lavarout eo warzu ti va mestr. Ne jomis ket da dorta; p'en em gavis el lec'h m'edo an tan e welis e oa peurzevet ti va mestr; n'oa ket a zour e kichen; va mestr paour, den n'en devoa e welet; mogeriou ar maner a gouezas da beurflastra an ti-labour hag al lestr-burzudus.

Pa voe mouget an tan e voe kavet e relegou er glaou. E lestr da dreuzi an amzer ne oa mui nemed eur bern houarn koz mat da werza d'ar pilhaouer. E di n'eo ket bet savet ken goudeze. Awechou e tremenan ebiou al lec'h ma 'z edo hag e teu em spered ar zonj eus ar weladenn estlammus am eus bet ha n'em oa lavaret ano ebet anezi c'hoaz da zen ken na eo hizio. Pez Anna Vreiz a zougan evel eur vetalenn en dro d'am gouzoug ha pa varvin ez ay ganen em bez.

Digeri a eure e roched hag e welis war e vruched eur pez aour melen eus ar XV^vet kantved ha goude beza stardet va dourn d'in ec'h en en em dennas, war e bouezik, da vont d'e di a welen o tivogedi a-dre kein eur c'haead spern-gwenn ha gwez dero goloet a ginvi hag a ilio.

G. P.

KELEIER AR MIZ

Paotred al lin brein

Lavaret em oa aman, er miz tremen, em oa gwelet nao pe zek karrad lin o treuzi pont an Diouriz, d'ar Zul 19 a viz here, hag e kave d'in e oant eus a Lannilis pe eus a Landeda hag edont o vont da Landerne: eus a belloc'h eget Lannilis e teuent rak treuzet o devoa an Aber Benniget ha da Follgoad eo e kasent o marc'hadourez, met evit beza treuzet eun aber bet benniget gant hor zent koz ha roet skouer fall e pevar ganton kristena Goueled-Leon, ar wazed reuzeudik-se n'o devoa ket tennet bennoz Doue warno, en deiz-se, e valloz avat ne lavaran ket hag arabad beza souezet neuze ha goude ma 'z afe o lin da stoup hag o stoup da ludu rak atao eo bet gwir hag atao e vezo gwir komzou ar re goz:

Labour zul
Labour nul.

D'an 28 a viz gwengolo 1928, an A. Serrand, eskob Sant-Brieg ha Landreger a gasas an urz-ma da holl barreziou e eskopti:

« Pedi a reomp hor personed da rei da anaout d'o « farrezioniz e rankint, hiviziken, nac'h peb enor, e holl « lidou an iliz, ouz ar re o devezo labouret da zul, eur « pennad mat a amzer, a-wel d'an holl hag hep digarez « vat ebet! »

Piou a oar ha ne vezo ket ret, dizale, dougen eun hevelep urz evit digeri daoulagad tud Leon ha tud Kerne?

Paotred an " Internationale "

E Sant-Mark, e kichenik Brest, ez eus eun toullad paotred yaouank all, sonerien, war o meno, hag o deus eun doare da dremen o suliou dishenvel, hep beza kals gwelloc'h, diouz an doare a gemer paotred al lin brein da dremen o hini: ar re-ma, ma labouront da zul a-raok kreisteiz, ne labouront ket, da vihana, d'ar zul da bardaez; mont a reont, neuze, da eva... betek re, en tiez ma vezont gouzanvet enno c'hoaz.

Paotred diwarlerc'h int, ne ouezont netra war an traou reta da c'houzout hag e kav d'ezo, — war zigarez ma ne ouezont nemet galleg ha ne vezont na wardro iliz, na wardro beleg, — beza eun tamm mat barrekoc'h eget yaouankizou hor maeziou a ya c'hoaz d'an oferenn-bred ha d'ar gousperou hag a oar brezoneg mat, — evel m'eo dleet d'an holl Vretoned her gouzout, zoken d'ar re a zo o chom e Sant-Mark, — ha koulz galleg c'hoaz hag i, pe welloc'h, war-ar marc'had.

Hardis ki
En e di!

a leverer: Paotred an « *Internationale* » a dle beza hardis a-walc'h ivez, en o zi, m'oarvat, met me gred int hardisoc'h c'hoaz er maez eus ar gêr eged er gêr, rak pa vezont tec'het, eun tamm diouz Brest, e klaskont trabas eus an holl. Da ziouall o deus na vefent diarbennet eun deiz pe zeiz estreget gant taoliou teod; arabad eo beza re gintus, met traou a zo koulskoude hag a zo pec'hed o gouzanv.

Ar Vamm Mari-Salome

Er miz tremen ec'h erbedemp ouz hol lennerien ar Vamm Mari Salome, kenta Renerez Veur Leanezed Gwenn an Afrik, maro d'an 18 a viz here d'an oad a bevar bloaz ha pevar ugent.

Ar c'horf a jomas tri dervez war ar varv-skaon ker kaer pe gaeroc'h ha pa 'z edo o paouez tremen; breman eo gourvezet e tenvalijenn eur bez nevez graet evitan da c'hortoz enoriou brasa Iliz an nenv ha marteze zoken re Iliz an douar, rak ar Vamm Mari Salome a oa bet eur vaouez hep par en he amzer; he ano breizat oa Mari Renea Roudaut; merc'h oa da Renan ha da Vari-Jann Lossec ha ganet eo bet, e Kervaro, e parrez Gwiseny d'an 3 a viz meurz 1847. Yaouankik flamm oa c'hoaz pa deuas da jom da Geranaou, e parrez Plougerne hag eno, harp er mor hag harp e Kérodern, kêr ar beleg santel Mikael au Nobletz, eo e tremenas bloaveziou kaer he yaouankiz.

D'he femp bloaz war nugent goude beza klevet en



devoa an A. Lavigerie, eskob Alger, ezomm leanezed evid ober vad d'ar Vorianed hag o gounit, evelse, a-nebeudou, da Jezuz-Krist, e kinniadas diouz he bro ha diouz he zud hag e reas he diskenn e Alger d'ar 26 a viz Genver 1872.

O welet an traou dre eno ker kaer ha m'o gweler breman n'oar ket gouest da c'houzoun pegement a boan he deus bet merc'h Keranaou evit sevel eun Urz nevez a Leanezed Gwenn war douar payan an Afrik. Meur a wech an A. Lavigerie o welet ne 'z ae ket an traou, en dro, mat a-walc'h, diouz e c'oant, a vennas ober d'ezi dizrei d'ar gêr; ar Vamm Mari-Salome, — — an ano-ma oa an hini a gemeras evel leanez, — a enebas eutan bep taol : « Poagnomp c'hoaz, emezi; arabad eo « faligaloni ker buan-ze; an Aotrou Doue n'hell ket chom « hep beza a-du ganeomp! » ha ne fallgalonas ket hag he Urz goude beza bet eur blantennig zister, he devoa poan o kregi en douar ha poan oc'h herzel ouz an heol bero, a zo deuet da veza eur wezenn vras hag a en em ledo he skourrou dizale eus an eil penn d'egile d'an Afrik.

Er bloavez 1882 e voe anvet da Renerez Veur he Urz, gant he Leanezed hag er bloavez 1925 hepken, re grommet ha re skuizet gand al labour ha gand ar gozni, e roas an dilez eus he c'harg.

Eur vaouez eo bet hag he deus enoret Breiz hag an Iliz ha skrivet he ano ken doun, n'eo ket hepken war draez an Afrik, met dreist holl war galonou ar Vorianed ma ne vezo ket ankounac'haet biken ken!

Maro ar C'hardinal Charost

Kaera steredenn a lintre a-us hor Breiz, an A. Charost, kardinal ar Vretoned, a zo nevez tremenet; eur maro

trumm en deus bet d'ar 7 a viz du diweza; 70 vloaz en devoa.

Ganet e oa bet er Mans d'ar 14 a viz du 1860 ha beleget e Rom d'an 19 a viz mae 1883. Goude beza bet sekretour gand ar c'hardinal Laboure ha vikel vras gand ar



Cl. Ouest-Eclair

An A. Alexis CHAROST,
Kardinal ar Vretoned

c'hardinal Dubourg, e voe anvet da eskob e Lille, d'an 13 a viz mae 1913; eno e tremenas amzer c'haro ar brezel hag e labouras eus e wella da zifenn kêr, gwasket gand an Alamaned.

Er bloaz 1920, ar c'hardinal Dubourg, o welout e nerz o vont digantan, tamm ha tamm, her goulennas d'her skoazella ha d'e varo, pemzek miz goude, e kemeras e garg a arc'heskob.

D'an 11 a viz Kerzu 1922, Pi XI her greas kardinal; ne ouie ket a vrezoneg hag eur c'herse eo bet evidomp diou eret ar c'hardinal Dubourg, met karout a rae hor Breiz; her gwelet hor beus e Santez Anna Wened, e Santez Anna ar Palud hag e Follgoad; en em blijout a rae kals etouez e Vretoned: « E Lill, emezan, oun bet eskob eur gêr vras « am oa ar garg da zifenn; e Roazon oun deuet da veza « eskob eur bobl vras ha n'em bije ket kredet, goude « beza bet er boan evel ma 'z oun bet, e vijen bet laket « gand an Aotrou Doue, drezoc'h, en enor, kement ha « m'oun bet! »

E destamant a vreizad a gavomp en eul lizer d'an A. Poisson, skrivet gantan d'ar 25 a viz here, pevarzek dervez hepken, eta, a-raok e varo, diwarben al leor nevez *Histoire de Bretagne, pour les enfants* (1).

Votre petite histoire de Bretagne pour les enfants est aussi attrayante qu'instructive.

J'ai goûté particulièrement ce que vous dites de nos anciens Evêques. Ils ont réalisé la fusion des deux moitiés de la race bretonne, celle d'Outre-Mer, et celle de l'Arvor. Ils ont rétabli, tant qu'ils ont pu, parmi les bretons l'union contre l'ennemi du dehors qui n'a pu les envahir qu'à la faveur de leurs querelles; l'union aussi entre les classes. Grâce à eux celles-ci furent longtemps et bien volontiers rapprochées chez nous par une confiante et familière cordialité. Cette leçon est imposante car la fin de cette union serait l'achèvement de la traditionnelle et catholique Bretagne.

Que les grands Saints bretons, nos pères dans la foi et la civilisation, — dont vous faites rayonner sur le berceau de notre histoire, les grandes et pures figures, nous préservent de ce danger contre lequel ils luttèrent! Votre petit livre écrit CON AMORE fera beaucoup lui-même pour écarter les

(1) A g aver da brena dre bost, evit 18 real, e Keriltud, 11, rue Algésiras, Brest. C/C. 15.916, Rennes.

dissensions ou les indifférences néfastes. Il attachera nos enfants à la loi de nos pères, à nos autels et à nos foyers, ces deux assises sur lesquelles la Bretagne repose. Il leur fera comprendre les belles paroles de notre poète CALLOC'H tombé devant une tranchée allemande, avec sa hache d'abordage à la main, que les bretons ne sont jamais plus grands que quand « ils sont à genoux »; jamais plus intrépides ni plus forts que quand « ils ont faim de Dieu »; jamais plus beaux que « quand la lumière de la prière est sur leur front! »

Ra vezo selaouet ar gentel a unvaniez ken-etrezomp hag unvaniez a eneb hor gwaskerien a ziavaez-bro, a roas d'eomp hor c'hardinal, war e dremenvan, ha neuze, hor Breiz a vevo.

E pelec'h eo bet ganet an A. Herry

War *Feiz ha Breiz* miz gwengolo, p. 325, ez eus eur fazi diwarbenn al lec'h m'eo bet ganet ennan an A. Herry, ar skrivagner breizat hon eus graet eur gouel, en e enor, e Mellac, d'ar 24 a viz eost diweza.

N'eo ket er Purit eo ez eo bet ganet; e dad avat a zo bet ganet eno; ar Purit a zo eur maner koz a weler, e kichenik gar Mellac, en tu dehou d'an tren pa vezer o vont eus a Gemper da Gemperle.

An A. Herry, beleg, a zo bet ganet er vourc'h en eun ti hag a zo bet diskaret er bloaz 1830, pa 'z eo bet savet, a dre e gein, an ti nevez m'eo bet staget an daolenn outan; evit ma vije gwirion ar pez a zo war an daolenn-ze e lec'h lakaat: « En ti-man *eo bet ganet* » hon eus lakaet: « Aman *eo bet ganet !* »

DIVINADENNOU

I. — *Responchou divinadennou miz mae*

1. — Brasa gaou a zo er bed,
eo laret n'eus Doue 'bet !
2. — An l.
3. — Ar galon
4. — An tachou
5. — Al lagad.

II. — *Responchou divinadennou miz mezeven*

1. — Ar c'henou.
2. — Ar vuzugenn.
3. — Eur gwentle.
4. — Eur c'har-goad.
5. — Kiger.

III. — *Responchou divinadennou miz gouere*

1. — En em zibria.
2. — Ar c'hloc'h.
3. — An i.
4. — Ar plac'h hag ar mevel a zo breur ha c'hoar.
5. — C'houec'h milion hag eun dra bennak.

Gounideien mae, mezeven ha gouere

J. Marc'hadour, Cast.
Herry an Arvor, Melar.
M. A. M., Rosnoen.
S. Simon, Gwitevede.
F. Mauguen, Plouguerne.
M. Laurent, Gwipavas.
Tanguy Creignou, Cleder.
Louis Floc'h, Plomeur.
Louis Diquelou, Plomeur.

Kas a raimp o friziou d'ar c'hounideien-man abenn goueliou Nedeleg.

TAOLENN 1930

KENTELIOU	PAJENN
Bloavez mat da Feiz ha Breiz, gant X. X.	4
Kimiad an Tad Abgrall	8
Kurusted an Tad Abgrall	12
Ar zervicherien, gand Tintin Anna, 41,	177
Daou lizer, gant an Tad Abgrall	85
Setu an nevez amzer, Programme breton	127
Sakramanchou ar Werc'hez	161
Miz an neiziou	181
Kefridi ar vaouez diwar ar maez, gant Tintin Anna, 245,	304
An « Assurances sociales », gant O. Chevillotte	257
Kermessou Goueled Leon, gand an A. Duparc	321
Kenteliou an Iliz	379
An Assuransou nevez, gant J. B.	390
Maro ha Buhez, gant J. L'Helgouac'h	401
Tailhou ha sikouriou, gant J. B.	420
Kenta lizer an Tad Abgrall	441

ISTOR

Buhez an Tad Maner, gant Y. Uguen, 16, 66, 90, 121, 182, 205, 269, 295, 335, 384	422
Iliz Larret, gant G. P.	21
Chapel sant Erwan e Paris, gant G. P.	61
War Roudou hon Tadou, gant Y.-V. P., 95, 189, 428,	454
Chapel Sant-Tregonneg, gant G. P.	99
An Tad Gilbert Français, gant J.-V. Perrot	132
Sant Brendan Botsorhel, gant G. P.	136
Al leanez Mari Santez Othilda, gant Y.-V. Perrot	163
An A. Gwilhou, gant F. G.	201
Skridou ha merkou koz, gant G. P.	223
An A. Gwilhou 1830-1930, gant Y.-V. Perrot	241
Chapel Sant Kom e Sant Vik, gant G. P.	260
Skridou kosa Breiz-Izel, gant G. P.	266
Gouel an A. Herry e Mellac, gant Y.-V. Perrot	282
Gouel an A. Herry, gant Y.-V. Perrot	323
Menez Mikael, gant G. P.	329
Sant Cleder, gant G.-H. Doble	348
Gouel Kanvet bloaz an A. Gwilhou, gant Y.-V. Perrot	361
Pont Plougastell, gant Y. U.	433

Maner Kerarmoal, gant G. P. 448
Pansou koz, gant G. P. 457

MARVAILHOU

Janned ar fur-zodez, gant Y. Gostarreun 29
Koulm, ar c'halvez listri, gant G. P. 49
Infanvez ar Roudouz Veur, gant G. P. 108
An hini Goz, gant G. P. 171
Alanig hag ar Bleiz, gant G. P. 213
Kaoz gant Gwilhou ar Bleiz, gant G. P. 250
Gwilhou ar Bleiz, gant G. P. 310
An hini goz a Gerveuleugan, gant Y.-V. P. 342
Kastell ar Vur, gant G. P. 368
Yannig an Diwezat, gant G. Dewi 376
An den a gomzas gand an Dukez Anna, gant G. P. 461

SONIOU HA GWERZIOU

Bloavez nevez, Bloavez mat, gant J. L'Helgoac'h .. 1
Pa oan em c'havell, bihanig !, gant M.-A. Abgrall 19
Va labousig gwenn, gant Gl. Mevel 60
Tremenvan ar Barz koz, gant J. L'Helgouac'h 104
Kantik var ar veleien, gant Y. Wilhou 168
Kan-Bale ar baotred yaouank, gant J. er Marechal 221
Gwerz Santez Anna Wened 243
Sonit Bombard, sonit Biniou, gant J. er Marechal .. 276
Gwerz Santez Anna ar Palud, gant Bleiz Nevet 303
Fantik, chomit en ho Pro, gant F. ar May 309
A-dreuz Breiz-Izel, gant J. L'Helgouac'h, 373, ... 445
Ma Botou Koad, gant E. ar Roux 381

YEZADUR

Skol an Emgleo, gand Emil Ernault, 33, 70, 146, .. 192

AL LABOUR-DOUAR

Kenteliou, gant O. Chevillotte, 25, 64, 81, 143, ... 443

BLEUN-BRUG

Kenstrivadegou Bleun-Brug 1930 233
Prizio Bleun-Brug Gwengamp 366
Pemp bloaz war nugent ar Bleun-Brug, gant Y.-V. Perrot 404
Bleun-Brug Gwengamp, gant Y.-V. Perrot 411

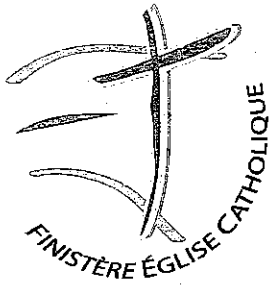

Archives et bibliothèque diocésaine de Quimper et Léon

Document numérisé

Source : http://catholique-quimper.cef.fr/diocese/bibliotheque-et-archives.html

2011